

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

ΝΟΕ.-ΔΕΚ. 2011

Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών

Επιθεώρηση

Απολογισμός Συμμετοχής Ελληνικού Μηχανικού στην Ανασυγκρότηση του Αφγανιστάν

Ανάλυση Σύγχρονων Μεθόδων
Αρχών Διοίκησης & Ένοπλες Δυνάμεις

Smart Energy Grids:
Ο Ηλεκτρισμός αποκτά Ευφυΐα

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ/5

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

Επιθεώρηση

Τα προηγούμενα
τεύχη
υπάρχουν και
σε PDF
στη σελίδα
www.army.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ:
ΓΕΣ/ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Διευθυντής
Διεύθυνσης Ενημέρωσης και Δημοσίων Σχέσεων
Ταχχος Παναγιώτης Ψύχας

Τμηματάρχης 5^{ου} Τμήματος
Στρατιωτικής Επιθεώρησης
Ανης (ΠΖ) Μιχαήλ Κρίθαρης

Καταχώριση Συνδρομητών
Multimedia
Ανθλος (ΠΒ) Δημήτριος Λαμπρόπουλος

Καταχώριση Μελετών
Ανθσης (ΠΖ) Κωνσταντίνα Μοσχέτα

Επεξεργασία Φωτογραφίας
Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Καλλιτεχνική Επιμέλεια
Μ.Υ. Βασιλική Κιρτζαλίδου
Μ.Υ. Ιωάννα Νικολαΐδη
Μ.Υ. Μαρία Ρέκκα

Υποστήριξη Δικτυακού Τόπου (INTERNET)
ΓΕΣ/ΚΕΠΥΕΣ

Εκτύπωση
ΤΥΕΣ

<http://www.army.gr>
email: ekdosis@army.gr

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

Επιθεώρηση

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1883 • ΤΕΥΧΟΣ 6/2011 (ΝΟΕ.-ΔΕΚ.)

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ	ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ (ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ)	ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ (ΕΚΤΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ)
Αξιωματικοί Στρατού Ξηράς ε.α. 2,94€	Απλό (Επιταγή Γενικής Τράπεζας) 26,57€	Απλό (Επιταγή Γενικής Τράπεζας) 30,77€
Ιδιώτες, Σύλλογοι κ.λπ. 5,87€	Συστημένο (Επιταγή Γενικής Τράπεζας) 41,57€	Συστημένο (Επιταγή Γενικής Τράπεζας) 45,77€

ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

Όλοι οι συνδρομητές να στέλνουν το παρακάτω απόκομμα στη διεύθυνση της Στρατιωτικής Επιθεώρησης και:

→ Οι μεν συνδρομητές εσωτερικού, αφού καταθέσουν τη συνδρομή τους στον λογαριασμό **72-08-0000007** της Γενικής Τράπεζας και σε οποιοδήποτε κατάστημά της, να στέλνουν και την απόδειξη καταθέσεως. Δεν επιτρέπεται η αποστολή ταχυδρομικών επιταγών.

→ Οι δε συνδρομητές εξωτερικού να στέλνουν και την τραπεζική επιταγή.

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
1020 ΣΤΓ

Διευθυντής Εκδόσεως: τηλ. & fax 2106553978 (Εσωτ. 3978)
Διαχείριση Συνδρομητών: τηλ. 2106553166 (Εσωτ. 3166)
Διαχείριση Μελετών: τηλ. 2106553979 (Εσωτ. 3979)
Καλλιτεχνική Επιμέλεια: τηλ. 2106553167 (Εσωτ. 3167)

Επώνυμο:.....

Όνομα:.....

Ιδιότητα:.....

Νέα Συνδρομή Ανανέωση Συνδρομής

Οδός:.....

Αριθμός:..... Τ.Κ.:.....

Πόλη:.....

Τηλ:.....

Απαιτήσεις για τη βελτίωση της επικοινωνίας των...
 όλα αυτά που αναφέρεται, είναι απαραίτητα για τις κυβερνήσεις...
 τις ιδιότητες σταθμικές αυτές να αναγνωριστούν...
 τους, να αναγνωριστούν...
 σαν ρυθμιστές αλλά και...
 να είναι εκλεκτός...

Τα κείμενα που δημοσιεύονται στη Στρατιωτική Επιθεώρηση εκφράζουν τη γνώμη και τις σκέψεις των συγγραφέων και όχι αναγκαία τις αντιλήψεις ή το δόγμα του Γενικού Επιτελείου Στρατού. Ο συντάκτης είναι υπεύθυνος για το περιεχόμενο της εργασίας του και για την εξασφάλιση αδείας για τη χρησιμοποίηση των πηγών.

Οι εργασίες πρέπει:

- Να τηρούνται μέσα σε ευπρεπές και τεκμηριωμένο επιστημονικά και τεχνικά πλαίσιο, χωρίς αιχμές ή οξύτητες, χωρίς προκλήσεις
- Να μην περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες
- Να μην είναι αντίθετες προς την επίσημη εθνική πολιτική της χώρας
- Να φέρουν υποχρεωτικά παραπομπές και βιβλιογραφία
- Να χρησιμοποιείται η δημοτική γλώσσα, χωρίς υπερβολές και ακρότητες
- Να εφαρμόζεται το μονοτονικό σύστημα σε ό,τι αφορά στον τονισμό.

Η Στρατιωτική Επιθεώρηση δέχεται για δημοσίευση μελέτες, πρωτότυπες ή από μετάφραση, τα αντικείμενα των οποίων περιλαμβάνονται στη θεματογραφία του Παραρτήματος Α' της Πάγιας Διαταγής του ΓΕΣ με αριθμό 0-17/2001, δηλαδή:

Στρατιωτικά θέματα: Εθνική Άμυνα, Τακτική και Στρατηγική, Οργάνωση ΕΔ, Πολεμικά Μέσα και Υλικά, Ηγεσία - Ηθικές Δυνάμεις, Στρατιωτική Γεωγραφία, Στρατιωτική Ιστορία, Διοικητική Μέριμνα, Τεχνολογικές Εξελίξεις.

Γενικότερα θέματα: Στρατιωτικής - Πολιτικής Φύσης (Παγκόσμιο Περιβάλλον, Συνασπισμοί, Συμμαχίες, Διεθνείς Οργανισμοί, Διεθνείς Τάσεις - Εξελίξεις, Γεωπολιτική, Γεωφυσική, Διάστημα, Εθνικά θέματα).

Εγκυκλοπαιδικά θέματα: Οικονομικά και Πολιτικά, Κοινωνικά, Θρησκευτικά, Φιλοσοφικά, Τέχνες - Επιστήμες, Ιστορικά, Λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος και των Δημοκρατικών Θεσμών.

Για τη διευκόλυνση της σύνταξης του περιοδικού, οι εργασίες θα πρέπει να υποβάλλονται σε δύο αντίτυπα χωρίς διορθώσεις επάνω στο πρωτότυπο κείμενο, σε ηλεκτρονική μορφή (Microsoft Word) και να συνοδεύονται, από αντίστοιχο φωτογραφικό υλικό σε οπτικό δίσκο (CD).

Οι εργασίες θα πρέπει να μην είναι μεγαλύτερες από 20 σελίδες (με γραμματοσειρά Arial 12pt), να έχουν την υπογραφή και ένα σύντομο βιογραφικό του συντάκτη και να αναφέρουν απαραίτητα τη βιβλιογραφία (συγγραφέας, τίτλος, χρονολογία έκδοσης, εκδοτικός οίκος κ.λπ.) και τέλος, εφόσον αυτό είναι δυνατό, να συνοδεύονται από ανάλογο φωτογραφικό υλικό, κατάλληλο για αναπαραγωγή (πρωτότυπες φωτογραφίες ή σκαναρισμένες σε ανάλυση 300 dpi). Για περισσότερες πληροφορίες στα τηλέφωνα 2106553167. Προκειμένου για εργασίες εποχιακού χαρακτήρα (28^η Οκτωβρίου - 25^η Μαρτίου κ.λπ.), θα πρέπει να υποβάλλονται τουλάχιστον προ τετραμήνου, έτσι ώστε να δημοσιεύονται ως επίκαιρες από το περιοδικό μας.

Στην περίπτωση που οι εργασίες προέρχονται από μετάφραση, πρέπει να αναφέρεται ευκρινώς ο τίτλος, ο μήνας και ο αριθμός του ξένου εντύπου, καθώς και το ονοματεπώνυμο του συγγραφέα.

Η απόφαση για δημοσίευση ή μη μιας μελέτης παίρνεται από την Επιτροπή Σύνταξης' ανεξάρτητα δε, από τη δημοσίευση ή μη των εργασιών, η επιστροφή τους στον συγγραφέα δεν προβλέπεται.

Συγγραφικές αμοιβές υπόκεινται στην ΚΥΑ Υπ. Αριθμ. 2/76198/0022 (ΦΕΚ 208/τΒ' /11-02-2008). Εφόσον δημοσιευθεί η εργασία, οι συντάκτες δικαιούνται για κάθε τυπογραφική σελίδα 2300 χαρακτήρων σε μέγεθος χαρτιού 17,5 X 25 εκ. αμοιβή 6,53€ για πρωτότυπη μελέτη και 3,97€ για εργασίες από μετάφραση.

Οι δικαιούχοι συγγραφικών αμοιβών, μετά την έκδοση και διανομή του αντιστοίχου τεύχους του περιοδικού, μπορούν να επικοινωνούν με την Δνση Χρηματικού του ΤΥΕΣ στο 210 6552659.

ΕΛΒΙΤΕΞ ΑΕΒΕ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ

ΧΙΤΩΝΙΟ ΣΤΟΛΗΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗΣ Μ71

- Από ύφασμα RIB-STOP 80% Βαμβ.-20% Πολυεστερ
- Βάρος 225gr/m²
- Βαφή και τύπωμα ανεξίτηλα
- Με ανακλαστικότητα στην Υπέρυθρη Ακτινοβολία(INFRA-RED)
(ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΗ ΠΓΕΣ-ΣΑΕ-841Ε / 02-2001)

Μεγέθη: Μ-Λ-ΧΛ-ΧΧΛ

ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ

(ΤΖΑΚΕΤ) ΠΑΡΑΛΛΑΓΗΣ

- Με προσθαιρούμενη εσωτερική επένδυση καπιτονέ(Body Warmer)
- Εσωτερική και εξωτερική κουκούλα
- Από ύφασμα Σατέν 80% Βαμβ.-20% Πολυέστερ
- Αδιαβροχοποιημένο
- Βάρος 315gr/m²
- Βαφή και τύπωμα ανεξίτηλα
- Με ανακλαστικότητα στην Υπέρυθρη Ακτινοβολία(INFRA-RED)
(ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΗ ΠΓΕΣ-ΕΠ-1265Γ/03-2001)

Μεγέθη: Μ-Λ-ΧΛ-ΧΧΛ

ΜΠΟΥΦΑΝ ΑΔΙΑΒΡΟΧΟ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗΣ ΜΕ ΚΟΥΚΟΥΛΑ ΚΑΙ ΜΙΑ ΤΣΕΠΗ / ΣΑΚΚΙΔΙΟ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΜΕ 2 ΘΗΛΑΚΙΑ ΚΑΙ ΙΜΑΝΤΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ

- Απο ύφασμα νάυλον επικαλυμμένο με ΡΥ
- Αδιαβροχοποιημένο
- Στεγανοποίηση ραφών με ειδική ταινία(seam sealing)
- Στήλη ύδατος >800cm

Μεγέθη: Σ-Μ-Λ-ΧΛ-ΧΧΛ

Δημιουργήσαμε για εσάς τον διαδικτυακό τόπο της ΕΛΒΙΤΕΞ όπου μπορείτε εύκολα και γρήγορα να παραγγείλετε κάποιο από τα είδη μας στα διαθέσιμα μεγέθη, με άριστη ποιότητα υλικών και κατασκευής (σε προνομιακές τιμές μόνο για Αξίους - Υπαξιούς - ΕΠΟΠ -απίστες)

Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα μας www.elvitex.gr, ενημερωθείτε για τα διαθέσιμα προϊόντα μας και δώστε online τις παραγγελίες σας. Θα συνεχίσουμε να εμπλουτίζουμε τη γκάμα των διαθέσιμων προϊόντων μας στους επόμενους μήνες.

ΥΠΝΟΣΑΚΚΟΣ ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΙΣΧΥΡΟΥ ΨΥΧΟΥΣ ΜΕ ΚΟΥΚΟΥΛΑ, ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΣ Ή ΠΑΡΑΛΛΑΓΗΣ

- Απο ύφασμα ναύλον επικαλυμμένο με PU
- Αδιαβροχοποιημένο
- Στεγανοποίηση ραφών με ειδική ταινία (seam sealing)
- Στήλη ύδατος >800cm
- Με διπλή στρώση βάτας για δημιουργία κενού αέρα
- Με προσβαφαιρούμενη εσωτερική φόδρα
- Προφυλάσσει από θερμοκρασίες έως -20 °C (ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΗ ΠΓΕΣ-ΥΧ-1125B/ 7-2000)

Μεγέθη: 2-3

ΠΗΛΙΚΙΟ
ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΟΥ

ΠΗΛΙΚΙΟ
ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ

ΤΖΑΚΕΤ ΑΔΙΑΒΡΟΧΟ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ ΑΠΟ ΥΦΑΣΜΑ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ (3) ΣΤΡΩΣΕΩΝ

Εξωτερικό ύφασμα πολλαπλών (3) στρώσεων. Παρέχει αδιαβροχία 10.000mm, αναπνευστικότητα, αντανκτική προστασία, προστασία από ακτινοβολία Infra-Red

ΕΛΒΙΤΕΞ ΑΕΒΕ ΕΞΠΟΡΤ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ
ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ
ΕΔΡΑ: ΕΛ.ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 30-32
142 31 Ν. ΙΩΝΙΑ
ΤΗΛ: 210- 2770421
FAX: 210- 2770403
Website: www.elvitex.gr
E-mail: elvitex@elvitex.gr

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Συνοπτική παρουσίαση των έργων,
εργασιών και κατασκευών
για το χρονικό διάστημα
Φεβρουαρίου 2002 έως και Μάρτιο 2011

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Λγος (ΜΧ) Ευριπίδης Κ. Χανιάς

Το παρόν άρθρο αφιερώνεται στο σύνολο των Αξιωματικών και Υπαξιωματικών του Μηχανικού που βρέθηκαν και εργάστηκαν στην Καμπούλ από τον Φεβρουάριο 2002 έως και τον Μάρτιο 2011. Το έργο που εκτέλεσε ο Λόχος Μηχανικού ως οργανική Υπομονάδα της Ελληνικής Δύναμης Αφγανιστάν (ΕΛΔΑΦ), αρχικά, και του Τάγματος Ειδικής Συνθέσεως Αφγανιστάν (ΤΕΣΑΦ) μετά τον Ιούνιο 2005, είναι πραγματικά εντυπωσιακό και έχει αξιολογηθεί και επαινεθεί από την ιεραρχία της Διεθνούς Δύναμης Βοήθειας και Ασφάλειας (INTERNATIONAL SECURITY AND ASSISTANCE FORCE ή ISAF) ενισχύοντας την εικόνα των ΕΔ της χώρας μας στις συμμαχικές δυνάμεις.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Την 15^η Ιανουαρίου 2002, το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ), με την υπ' αριθ. 3/2002 απόφασή του, ενέκρινε την ανάπτυξη Ελληνικών Δυνάμεων στο Αφγανιστάν και συγκεκριμένα στην περιοχή της πρωτεύουσας του Αφγανιστάν Καμπούλ και των περιχώρων της, βασιζόμενο στη συμφωνία της Βόννης της 5^{ης} Δεκεμβρίου 2001 και στο ψήφισμα υπ' αριθμ. 1510 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (η μη ανάπτυξη Ελληνικών τμημάτων εκτός Καμπούλ αποτελεί εθνικό περιορισμό).

Με έναρξη την 19^η Φεβρουαρίου 2002, αναπτύχθηκαν οι παρακάτω δυνάμεις:

- ➔ Το προσωπικό και μέρος του εξοπλισμού του Ειδικού Λόχου Μηχανικού Ειρηνευτικών Αποστολών (ΕΛΜΧΕΑ)

- ➔ Τμήματα υποστήριξης και ασφαλείας

- ➔ Δύο μεταφορικά αεροσκάφη C-130, για εκτέλεση αερομεταφορών (με έδρα την πόλη Καράτσι στο Πακιστάν)

- ➔ Τμήμα για υποστήριξη της Επιχείρησης (National Support Element - NSE) με έδρα στο Καράτσι και

- ➔ Μικρός αριθμός επιτελών - συνδέσμων Αξιωματικών, στα διάφορα επιτελεία της ISAF.

Η συνολική δύναμη της πρώτης ελληνικής αποστολής ανήρχετο στους 175 άνδρες.

Μεταξύ των άλλων οχημάτων της Ελληνικής δύναμης, μεταφέρθηκαν αεροπορικώς στην Καμπούλ τα παρακάτω ειδικά οχήματα και μηχανήματα ΜΧ:

- ➔ Τέσσερα ανατρεπόμενα οχήματα

- ➔ Ένα όχημα περισυλλογής

- ➔ Ένας Φορτωτής (Φ/Τ) Γαιών

- ➔ Δυο Φορτωτές Γαιών - Εκσκαφείς Τάφρων (Φ/Τ-Ε/Τ)

- ➔ Δυο αεροσυμπιεστές (Α/Σ).

Μαζί με τα παραπάνω οχήματα και μηχανήματα μεταφέρθηκαν μη θωρακισμένα οχήματα διοικητικά και ΓΧ.

Η διάρκεια της παραμονής του συνόλου της Ελληνικής δύναμης καθορίστηκε αρχικά στους τρεις μήνες, μέχρι την 30^η Απριλίου 2002. Ακολούθως, με αποφάσεις του Συμβουλίου Άμυνας (ΣΑΜ) εγκρίθηκε διαδοχικά η παράταση παραμονής της στην Καμπούλ μέχρι και σήμερα.

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΔΙΚΟΥ ΛΟΧΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες της ISAF, η γενική αποστολή της Υπομονάδας ήταν η παροχή υποστήριξης Μηχανικού με σκοπό να δημιουργήσει ελευθερία κινήσεων, ασφάλεια και κατάλληλες συνθήκες για επιτυχία της Δύναμης Ασφάλειας και Βοήθειας.

ΥΠΑΓΩΓΗ

Από το 2002 έως και το 2008, ο ΕΛΜΧΕΑ υπήχθη επιχειρησιακά στο Πολυεθνικό Συγκρότημα ΜΧ (MNEG - MULTINATIONAL ENGINEERING GROUP) μαζί με το βρετανικό, το γερμανικό, το ιταλικό και το ισπανικό τμήμα Μηχανικού (επιπέδου τάγματος ή λόχου). Μετά το 2004 περίπου, στο MNEG παρέμειναν το ελληνικό, ιταλικό και το ισπανικό τμήμα ΜΧ.

Με την ανάληψη της αποστολής των ΡΤ (PROVINCIONAL RECONSTRUCTION TEAMS - Περιφερειακών Ομάδων Ανοικοδόμησης)

σταδιακά από τους Ισπανούς και τους Ιταλούς εκτός της πόλεως Καμπούλ, η Υπομονάδα ήταν το μοναδικό τμήμα στρατιωτικού Μηχανικού που παρέμεινε στην πρωτεύουσα.

ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Στα εννέα χρόνια ανάπτυξης στο Αφγανιστάν, ο Λόχος Μηχανικού επιφορτίστηκε με την εκτέλεση μεγάλης ποικιλίας και σημαντικής αξίας έργων υποδομής. Επιπρόσθετα, ασχολήθηκε με την εκπαίδευσή του, την εκπαίδευση τμημάτων ΜΧ των στρατού του Αφγανιστάν και τη συνεκπαίδευση σε πολλούς τομείς με μονάδες ΜΧ των στρατών κυρίως της Ιταλίας και της Ισπανίας αλλά και άλλων κρατών που συγκροτούν τη διεθνή δύναμη που δεν υπάγονταν στο ΜΝΕΓ.

Αναλυτικά ασχολήθηκε με τις παρακάτω δραστηριότητες:

ΕΡΓΑ ΥΠΟΔΟΜΗΣ

Έργα Οδοποιίας

Κατασκευή - ανακατασκευή και διαπλάτυνση οδών - Γ/Φ.

➔ Αρχική διάνοιξη και διαπλάτυνση στη συνέχεια, του δρομολογίου διαφυγής με την κωδική ονομασία DESPERADO επ' ωφελεία ISAF.

➔ Διαμόρφωση δρομολογίων στις περιοχές «TV HILL» και «RADAR HILL».

➔ Εργασίες διαμόρφωσης και διάστρωσης με αδρανές υλικό του δρομολογίου με την κωδική ονομασία PEGASUS, το οποίο συνδέει την Καμπούλ με τα νότια προάστια της, σε συνεργασία με το ΜΝΕΓ και παροχή ασφαλείας από ιταλικό κλιμάκιο τον Δεκέμβριο 2004.

➔ Διάστρωση αδρανούς υλικού σε ικα-

νό αριθμό υπαρχόντων δρομολογίων.

➔ Αναγνωρίσεις βατότητας δρομολογίων εντός της πρωτεύουσας (π.χ.: δρομολόγια με κωδική ονομασία BOTTLE, YELLOW-CRIMSON, FERRARI, MARRON, GREEN, QUATTRO κ.ά).

Έργα εντός στρατιωτικών εγκαταστάσεων

➔ Επισκευή, βελτίωση, μερική ανακατασκευή του κτιρίου διαμονής και λοιπών εγκαταστάσεων υποστήριξης της ΕΛΔΑΦ - κατασκευή υπόστεγων όρχου οχημάτων - μηχανημάτων του ΤΕΣΑΦ - αύξηση ασφαλείας κτιρίου Ελληνικής Δύναμης με την τοποθέτηση τυποποιημένου υλικού «HESCO BASTIONS» - δημιουργία αποθηκών πυρομαχικών και οπλισμού από εμπροματοκιβώτια και εξασφάλιση της αντιβαλλιστικής προστασίας. Επίσης, κατασκευή των δεξαμενών ύδατος, καυσίμων καθώς και υλοποίηση γεώτρησης αποκλειστικά για τις ανάγκες του ΤΕΣΑΦ.

➔ Κατασκευή έργων για ενίσχυση των μέτρων ασφαλείας στρατοπέδων.

Στο χρονικό διάστημα των εννέα ετών κατασκευάστηκε μεγάλος αριθμός έργων εντός στρατιωτικών εγκαταστάσεων επ' ωφελεία της ISAF. Ενδεικτικά αναφέρονται:

Στρατόπεδο Γκαζί («GHAZI» ή πρώην «INVICTA»): Είναι ο χώρος στον οποίο στρατωνίζεται το ΤΕΣΑΦ από το έτος 2002. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι έως τον Μάιο 2009 ονομαζόταν «INVICTA», επειδή η Ιταλία ήταν το υπεύθυνο έθνος για την εγκατάσταση και μετονομάστηκε σε «GHAZI» μόλις η Τουρκία ανέλαβε την ευθύνη από την ιταλική δύναμη.

Κατασκευή νέας διπλής κεντρι-

κής πύλης εισόδου και εξόδου - κατασκευή οχυρωματικών θέσεων και σκοπιών από τυποποιημένο υλικό «HESCO BASTIONS» - τοποθέτηση εμποδίων από οπλισμένο σκυρόδεμα - τοποθέτηση συρματοπλέγματος τύπου κονσερτίνας στην περίμετρο - συμμετοχή σηπτικού συστήματος αποχέτευσης - εκσκαφή περιμετρικής εξωτερικής τάφρου - διαμόρφωση στίβου μηχανοδήγησης - διαμόρφωση ενός στίβου Α-ΑΕΜ (C-IED) - εκσκαφή τάφρου εντός στρατοπέδου για την τοποθέτηση σωλήνα οπτικής ίνας.

Διοικητήριο ISAF: Αναβάθμιση της παρεχόμενης προστασίας δυνάμεων με τοποθέτηση τυποποιημένου υλικού τύπου «HESCO BASTIONS» - Κατασκευή θέσεων σκοπού - διάνοιξη οπών και τοποθέτηση ιστών για τις σημαίες των χωρών της συμμαχίας.

Διοικητήριο της τότε Πολυεθνικής Ταξιαρχίας Καμπούλ (ΚΝΜΒ) και μετέπειτα της Περιφερειακής Διοίκησης Πρωτεύουσας (RC-C): Κατασκευή σημείων ελέγχου - κατασκευή «μπαρών» ασφαλείας - κατασκευή δαπέδων από οπλισμένο

σκυρόδεμα - κατασκευή οχυρωματικών θέσεων και σκοπιών από υλικό «HESCO BASTIONS».

Στρατόπεδο «WAREHOUSE»: Κατασκευή σκοπιών από υλικό «HESCO BASTIONS» - βελτίωση περιφραξης - στρώση εσωτερικών δρομολογίων με αδρανές υλικό - Κατασκευή ξύλινων θέσεων σκοπού.

Στρατόπεδο «DOGAN»: Κατασκευή ξύλινων θέσεων σκοπού.

➔ Κατασκευή έργων σε στρατόπεδα του Εθνικού Αφγανικού Στρατού.

Αυτοσχέδιο αναμνηστικό αρχικής διάνοιξης δρομολογίου από τμήμα του πολυεθνικού συγκροτήματος Μηχανικού (MNEG), Δεκέμβριος 2003.

Εργασίες επέκτασης του στρατοπέδου της 3^{ης} Ταξιαρχίας του 201 Αφγανικού ΣΣ στη περιοχή «POL-E-CHARKI» - συμμετοχή στη δημιουργία αποθηκών πυρομαχικών στο φυλάκιο με την κωδική ονομασία PASS (POL-E-CHARKI AMMUNITION STORAGE SITE) της Καμπούλ, όπου αποθηκεύονται τα πυρομαχικά των μονάδων της ISAF - κατασκευή περιφραξης - ενίσχυση οχύρωσης με τυποποιημένο υλικό - βελτίωση της περιμετρικής οδού ασφαλείας με στρώση αδρανών υλικών.

Έργα στο Διεθνές Αερολιμένα Καμπούλ (KAIA - KABUL INTERNATIONAL AIRPORT)

➔ Κατασκευή κτιρίων υποστήριξης τεχνικών υπηρεσιών του Α/Δ.

Κατασκευάστηκε σημαντικός αριθμός έργων που αφορούσαν τόσο τον στρατιωτικό τομέα του KAIA (KAIA NORTH) όσο και τον τομέα των επιβατικών πτήσεων (KAIA SOUTH). Παράλληλα, ασχολήθηκε με την τοποθέτηση αριθμού

Κατασκευή προστασίας αποθήκης πυρομαχικών με πλήρωση τυποποιημένου υλικού οχύρωσης από Φορτωτή.

Κατασκευή υπερυψωμένης σκοπιάς

διασκευασμένων εμπορευματοκιβωτίων διαμονής προσωπικού και με την περιμετρική ασφάλισή του με τυποποιημένο υλικό. Επιπρόσθετα, τον Απρίλιο 2009, προσωπικό της Υπομονάδας εργάστηκε για την κατασκευή 260 διπλών και 160 μονών γραφείων από ξύλο, για τη χρησιμοποίηση στο επιχειρησιακό στρατηγείο της ISAF (ISAF JOINT COMMAND ή IJC) που λειτουργεί στο Α/Δ της Καμπούλ.

➔ Κατασκευή αναχώματος στον στρατιωτικό τομέα Α/Δ του ΚΑΙΑ.

Κατασκευάστηκε εξ' ολοκλήρου από τον Λόχο Μηχανικού του ΤΕΣΑΦ και με τη βοήθεια ελάχιστων πολιτικής προέλευσης χωματοργικών μηχανημάτων, προστατευτικό ανάχωμα για την επαύξηση των μέτρων ασφαλείας από 19 Νοεμβρίου 2008 έως 31 Μαρτίου 2009.

Τα τέσσερα ανατρεπόμενα οχήματα της Υπομονάδας μετέφεραν συνολικά 35.000 κυβικά μέτρα υλικού, τα οποία τοποθετήθηκαν με τη βοήθεια των λοιπών μηχανημάτων και δημιούργησαν ανάχωμα ύψους 4 μέτρων.

Η απόδοση και η εργατικότητα των Ελλήνων Αξκών και Υπξκών ΜΧ ήταν τέτοια που όχι μόνο απέσπασε τα ευμενή σχόλια των στελεχών άλλων χωρών και της διοίκησης του Α/Δ αλλά

Απονομή συγχαρητηρίων στο προσωπικό ΜΧ του κλιμακίου του Α/Δ ΚΑΙΑ από τον τότε Διοικητή του RC-C, Μάρτιος 2009.

οργανώθηκε και ειδική τελετή, όπου ο τότε Διοικητής του RC-C Γάλλος Ταξίαρχος Michel Stollsteiner βράβευσε το ελληνικό προσωπικό, ενώ απονεμήθηκε και τιμητική πλακέτα από τη διοίκηση του ΚΑΙΑ.

➔ Κατασκευή ή ανακατασκευή θέσεων μάχης - οχυρώσεως και αντισοχηματικών τάφρων στην περίμετρο του Α/Δ.

Από το θέρος του 2009 έως και το Μάρτιο 2011, κλιμάκιο με μέσα και προσωπικό ΜΧ, το οποίο βρισκόταν στο Α/Δ είχε αναλάβει την αρχική κατασκευή θέσεων οχύρωσης, είτε από υλικό «HESCO BASTIONS», είτε από γαιόσακους, είτε με συνδυασμό των προηγούμενων για την ανακατασκευή

και τη μεταφορά άλλων, όπως και την κατεδάφιση παρατηρητηρίων και ανακατασκευή αυτών με δημιουργία νέων προστατευτικών τοιχίων.

Επίσης, ασχολήθηκε με τη διάνοιξη αντισοχηματικών τάφρων στην περίμετρο της βόρειας πλευράς του Α/Δ, προκειμένου να επαυξηθεί το επίπεδο προστασίας δυνάμεων.

Οι εργασίες αυτές δίδουν πολύτιμη εμπειρία στο προσωπικό, διότι εργάζεται σε επιχειρησιακό περιβάλλον με τυποποιημένο υλικό που επιταχύνει τη διαδικασία και εξοικονομεί χρόνο.

➔ Εργασίες συντήρησης και επισκευής δρομολογίων του Α/Δ.

Μαζί με τις λοιπές εργασίες ζητήθηκε με τμηματικές διαταγές από τις εκάστοτε διοικήσεις του Α/Δ (μεταξύ αυτών και την ελληνική), η χαλικόστρωση παλαιών δρομολογίων ή αρχική διάνοιξη νέων εντός της περιμέτρου αυτού. Επίσης, πραγματοποιήθηκαν μεταφορά σωληνώσεων και δεξαμενών πετρελαίου και διαμόρφωση χώρων εκπαίδευσης τμημάτων φυσικής ασφαλείας του Α/Δ (Πυροσβεστική Υπηρεσία).

Έργα Κοινής Ωφελείας (ΕΚΩ)

➔ Ανακατασκευή σχολείων και παιδικών χώρων αναψυχής

Απομάκρυνση ποσοτήτων αδρανών υλικών σε υπό διάνοιξη αντισοχηματικής τάφρου στη περίμετρο του ΚΑΙΑ.

Εργασία καθαρισμού της περιμέτρου του Αεροδρομίου.

Στο πλαίσιο της κοινωνικής προ-σφοράς στον αφγανικό λαό, ο Λόχος Μηχανικού (είτε αυτόνομα, είτε με τα έτερα τμήματα του MNEG) προέβηκε σε ανακατασκευή ή σε συντήρηση αριθ-μού σχολείων καθώς και προαύλιων χώρων εντός της πόλης της Καμπούλ τα έτη 2002 έως 2006. Χαρακτηριστικό πα-ράδειγμα είναι οι εργασίες ανοικοδόμη-σης δημοτικού σχολείου της Καμπούλ που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή ΡΑΚΤΥΑ, όπου φοιτούσαν 630 παιδιά, σε συνεργασία με ιταλικό κλιμάκιο του MNEG, τον Νοέμβριο 2004.

Επιπρόσθετα, κατασκευάστηκαν και τοποθετήθηκαν δίπλα στα σχολεία αλλά και σε άλλες τοποθεσίες αριθμός παιδι-κών χαρών.

➔ Κατασκευή οχετών και αγωγών αποχέτευσης στα περίχωρα τις πόλης.

Η Υπομονάδα ασχολήθηκε επιστα-μένως με την επιδιόρθωση ή και την κατασκευή μικροέργων που αφορούσαν τη καθημερινότητα των πολιτών της πρωτεύουσας της Καμπούλ.

➔ Κατασκευή χωμάτων ποδοσφαι-ρικών γηπέδων.

➔ Εκτέλεση έργων ενίσχυσης (σε συνεργασία με τμήμα ιταλικού Μηχανι-κού) της περιφράξης των εγκαταστάσε-ων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε) τον Νοέμβριο 2006 στο κέντρο της Καμπούλ.

Λοιπά έργα - εργασίες

➔ Πραγματοποιήθηκαν πολλές φο-ρές κάθε χρόνο εργασίες αποχιονισμού κατά τη χειμερινή περίοδο στους περιφε-ρειακούς δρόμους της πρωτεύουσας του Αφγανιστάν, καθώς η Καμπούλ βρίσκεται σε υψόμετρο 1.815 μέτρων, με αποτέλε-σμα τη συχνή χιονόπτωση. Επίσης, εκτε-λέστηκαν εργασίες αποχιονισμού εντός του ΚΑΙΑ, κατόπιν σχετικής τμηματικής διαταγής της διοίκησης του Α/Δ.

➔ Μεταφορές υλικών επ' ωφελεία της ISAF.

Ζητήθηκε και πραγματοποιήθηκε πολ-λάκις η συνδρομή της Υπομονάδας στη μεταφορά βαρέων και ογκωδών αντικειμέ-νων (π.χ. εμπόδια από οπλισμένο σκυρόδε-μα ή NEW JERSEYS BLOCKS) επ' ωφελεία της ISAF ή του της KMNΒ ή του RC-C.

Εκπαίδευση Αφγανού στρατιώτη στη χρήση ΕΥ στο ΚΜΤC, Μάιος 2010.

Κατασκευή υπόγειου υδραυλικού δικτύου επ' ωφελεία της ITALFOR Kabul.

Εκπαίδευση Αφганού στρατιώτη στην ειδικότητα του Ναρκαλιευτή με τη χρήση ερευνητή ναρκών AN/PSS-12 στο ΚΜΤΣ.

➔ Αναγνώριση για τον έλεγχο προόδου εργασιών και παροχή οδηγιών σε αφγανική ιδιωτική εταιρεία που κατασκεύαζε το σημείο ελέγχου ΚΕΡ (KABUL ENTRY POINT).

➔ Διάθεση προσωπικού και μέσων ΜΧ για τον απεγκλωβισμό Αφγανών πολιτών από τα ερείπια του νοσοκομείου της πόλης της Καμπούλ, που

κατέρρευσε την 26^η Ιουλίου 2004.

➔ Εργασίες προετοιμασίας του χώρου του προεδρικού μεγάρου Καμπούλ για την τελετή ορκομωσίας και ανάληψης καθηκόντων από τον Πρόεδρο Καρζάϊ, σε συνεργασία με το ΜΝΕΓ, από 26 Νοεμβρίου έως 4 Δεκεμβρίου 2004.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΑΦΓΑΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Πέρα από την προσφορά στον λαό και στην κοινωνία του Αφγανιστάν, ο Ελληνικός Λόχος Μηχανικού είχε τη δυνατότητα να εκπαιδεύσει κατά περιόδους τμήματα Μηχανικού του Εθνικού Αφγανικού Στρατού (ΑΝΑ - Afghanistan National Army) και κυρίως Αξικούς και Οπλίτες με ειδικότητα χειριστών μηχανημάτων. Η εκπαίδευση αυτή δεν περιορίστηκε μόνο στην εκπαίδευση στα μηχανήματα ΜΧ και στο λοιπό ειδικό τροχαίο υλικό του ΛΜΧ και των συμμαχικών δυνάμεων σύμφωνα με τις διαταγές του ΜΝΕΓ, αλλά συνεχίστηκε, κατά περιόδους και κατόπιν πρωτοβουλίας του ΤΕΣΑΦ, σε θέματα υλικού Γ/Φ (κατασκευή Γ/Φ ΜΑΒΕΥ-ΙΟΗΝΣΟΝ) και σε θέματα ναρκοπολέμου, αντιναρκοπολέμου και εκρηκτικών υλών (ειδικότητες Σκαπανέα και Ναρκαλιευτή).

ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ ΣΥΜΜΑΧΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Ο Ελληνικός Λόχος Μηχανικού, επιπρόσθετα, είχε τη δυνατότητα να συνεκπαιδευτεί, κατά περιόδους, με τμήματα και Μονάδες Μηχανικού άλλων συμμαχικών δυνάμεων του ΝΑΤΟ.

➔ Συνδυασμένες εργασίες οδοποιίας και κατασκευών

Ο ΕΛΜΧΕΑ συνεκπαιδεύτηκε «επ' έργω» από το 2002 έως και το 2007, με το ιταλικό και το ισπανικό τμήμα ΜΧ σε διάφορα έργα οριζοντίων και κάθετων κατασκευών, στο πλαίσιο του ΜΝΕΓ. Το συγκρότημα αυτό, όπως έχει ήδη αναφερθεί, πραγματοποίησε σημαντικό αριθμό έργων εντός της Καμπούλ.

Η συνεχής αυτή συνεκπαίδευση αναβάθμισε το κοινό πνεύμα εργασιών και την αλληλοκατανόηση του τρόπου εργασίας και των δυνατοτήτων των τμημάτων ΜΧ, προωθώντας ακόμη περισσότερο την έννοια της διαλειτουργικότητας (INTEROPERABILITY) και στο πνεύμα των εκπαιδύσεων που διεξάγονται στο MILITARY ENGINEERING CENTER OF EXCELLENCE - MIL ENG COE (πρώην ENTEC - EURO NATO TRAINING ENGINEER CENTER), που εδρεύει στο Μόναχο και στο οποίο συμμετέχει, ως ιδρυτικό μέλος, το όπλο του Μηχανικού του Στρατού μας.

➔ Αποναρκοθέτηση Ύποπτων Χώρων και δρομολογίων

Κατάλληλο προσωπικό του Τάγματος Εκκαθάρισης Ναρκοπεδίων Ξηράς (ΤΕΝΞ), το οποίο άνηκε στην Ομάδα Ναρκαλιείας της Δρίας Δκσεως της Υπομονάδας, με ανάλογα υλικά (προστατευτικό εξοπλισμό, ερευνητές ναρκών), πραγματοποίησε αυτόνομα ή σε συνεργασία με τους λοιπούς συμμάχους, έλεγχο και εκκαθάριση Ύποπτων Χώρων (Υ/Χ), οι οποίοι μετά αποδόθηκαν για την εκτέλεση διάφορων εργασιών κοινωφελούς χαρακτήρα.

Ο έλεγχος των Υ/Χ είναι κρίσιμος για την εξασφάλιση του προσωπικού και του υλικού και την αποφυγή απωλειών υγείας μη μαχήμων, μιας και στο Θέατρο Επιχειρήσεων Αφγανιστάν (Θ.Ε.Α.) οι νάρκες όλων των κατηγοριών, οι αυτοσχέδιοι και μη εκρηκτικοί μηχανισμοί αποτελούν το πρωταρχικό κίνδυνο για τον άμαχο πληθυσμό όσο και για το προσωπικό τις ISAF.

Αναγνώρισεις ΜΧ σε γέφυρα του δρομολογίου PEGASUS

➔ Εκπαίδευση σε υλικό Γεφυροσκευής (Γ/Φ)

Πραγματοποιήθηκαν, από τον Μάιο 2003, πολλές φορές (τουλάχιστον δύο ανά χρόνο) συνεκπαιδεύσεις σε υλικό Γ/Φ τύπου MABEY - JOHNSON (αποτελεί την επόμενη έκδοση της γνωστής Γ/Φ τύπου Μπέλλου), όπου το προσωπικό εξοικειώθηκε με τις διαδικασίες κατασκευής και τοποθέτησης.

Οι Αξιωματικοί και οι Υπαξιωματικοί ΜΧ συνεργάστηκαν με αντίστοιχο συμβατικό προσωπικό από την Περιφερειακή Διοίκηση της Πρωτεύουσας, καθώς και με πολιτικό προσωπικό της κατασκευάστριας εταιρείας, το οποίο παρείχε οδηγίες και συμβουλές σε όλα τα στάδια κατασκευής, με αποτέλεσμα να καταστούν ικανοί για την κατασκευή οπουδήποτε. Μάλιστα, πυρήνας Ελλήνων Αξκών και Υπξκών ΜΧ εκπαιδευσε, με τη σειρά του, σε μεταγενέστερη φάση, Αξκούς ΜΧ του ΑΝΑ στις διαδικασίες κατασκευής, αποσπώντας τα ευμενή σχόλια της ιεραρχίας του RC-C.

➔ Εκπαίδευση σε θέματα Αντιμετώπισης Αυτοσχέδιων Εκρηκτικών Μηχανισμών

Κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα, υπήρξαν πολλές συνεκπαιδεύσεις και ενημερώσεις για θέματα και διαδικασίες Αντιμετώπισης Αυτοσχέδιων Εκρηκτικών Μηχανισμών (Α-ΑΕΜ ή C-IED: Counter Improvised Explosive Devices), οι οποίες αποτελούν μέρος της προσπάθειας αναβάθμισης της Προστασίας Δυνάμεων (FORCE PROTECTION) των δυνάμεων της Συμμαχίας.

Η αναγνώριση της σημαντικής απειλής που αποτελούν οι ΑΕΜ από το ΤΕΣΑΦ κατέστησε αναγκαία τη συνεκπαίδευση κυρίως με τα ιταλικά τμή-

ματα Εξουδετέρωσης Εκρηκτικών και Εκρηκτικών Μηχανισμών (ΕΕΚΕΜ ή ΕΟΔ EXPLOSIVE ORDNANCE DISPOSAL), τα οποία, σε συνεργασία με την εμπειρία των Ελλήνων ναρκαλιευτών (που προέχονταν από το ΤΕΝΞ), βοήθησαν το προσωπικό να βελτιώσει τις γνώσεις του σε αυτό τον τομέα.

➔ Διαχείριση του Χώρου Υλικών Μηχανικού

Από τον Μάιο 2010, ο Λόχος Μηχανικού (και το ΤΕΣΑΦ κατ' επέκταση) ανέλαβε τη διαχείριση και τήρηση των υλικών του Χώρου Υλικών Μηχανικού (ERP: ENGINEER RESOURCE PARK) της Περιφερειακής Διοίκησης της Πρωτεύουσας, το οποίο βρίσκεται στο στρατόπεδο που στρατωνίζεται το Τάγμα.

Η ανάθεση έγινε από την ιεραρχία της ISAF, κατόπιν πρότασης του ΤΕΣΑΦ, αναβαθμίζοντας το ρόλο του Τάγματος και αποτελεί αναγνώριση της πολυετούς συνεισφοράς του ΛΜΧ στο Αφγανιστάν. Πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχει μόνο ένας αντίστοιχος χώρος σε κάθε μια από τις πέντε περιφερειακές Διοικήσεις της ISAF. Ο χώρος περιέχει υλικά της Γ/Φ τύπου «MABEY-JOHNSON» για ικανή απόσταση γεφύρωσης (περίπου 60 μέτρα), τυποποιημένο υλικό οχύρωσης τύπου «HESCO BASTIONS», γαιόσακου, συρματοπλεγμα διαφόρων τύπων (ακιδωτό, κονσερτίνα), πασσάλους και συναφή υλικά.

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΛΑΟ ΤΟΥ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Κατά προσέγγιση και με τιμές Ελλάδος, σύμφωνα με τις εργασίες που εκτέλεσε ο ΛΜΧ του ΤΕΣΑΦ, το εκτιμώμενο κόστος είναι 400.000 € ανά έτος. Συνεπώς, το συνολικό κόστος των εργα-

σιών που έχει εκτελεστεί από τις αρχές 2002 έως και τον Μάρτιο 2011, εκτιμάται κατά προσέγγιση και συντηρητικά ότι ξεπερνά τα 3.165.325,68 €.

Ενδεικτικά, επίσης, αναφέρεται ότι το κόστος εργασιών στο ΚΑΙΑ κατά την περίοδο 1 Ιανουαρίου έως 31 Οκτωβρίου 2010, σύμφωνα με στοιχεία της Διοίκησης του Α/Δ, είναι 385.325,68 €, ενώ το κόστος εργασιών ΜΧ στο ΚΑΙΑ από 28 Νοεμβρίου 2010 έως και 10 Μαρτίου 2011, ανήλθε στα 185.608 €.

ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ - ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

Εξαιτίας της παρουσίας του Λόχου Μηχανικού του ΤΕΣΑΦ επί μακρό χρονικό διάστημα στην περιοχή της Καμπούλ, εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα και διδάγματα για τις αποστολές ανασυγκρότησης στο πλαίσιο μιας Επιχείρησης Υποστήριξης Ειρήνης (ΕΥΕ).

Απομόνωση δρόμου με την τοποθέτηση συρματοπλέγματος τύπου κονσερτίνας εντός της Καμπούλ

Έργα Μηχανικού στο ΚΑΙΑ

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ:

Επί Προσωπικού

Το σύνολο του μόνιμου στρατιωτικού προσωπικού ΜΧ (Αξκοί, Υπξκοί και ΕΠΟΠ) είχε την ευκαιρία για μια πρωτόγνωρη εμπειρία: εργασία σε ένα ουδέτερο περιβάλλον με πιθανές υπαρκτές απειλές, συνεργασία με αντίστοιχα τμήματα ΜΧ των Συμμαχικών δυνάμεων σε διάφορες κατασκευές, ανταλλαγή απόψεων για θέματα ΜΧ, παρατήρηση των διαδικασιών και του τρόπου ενεργειών των αντίστοιχων τμημάτων, εκπαίδευση σε νέα υλικά, εκπαίδευση τμημάτων ΜΧ ενός τακτικού στρατού που βρίσκεται στα πρώτα βήματα οργάνωσής του.

Η συμμετοχή τμημάτων ΜΧ σε ΕΥΕ

είναι πολύ επωφελής σε προσωπικό επίπεδο, αλλά και σε υπηρεσιακό, αφού με τον επαναπατρισμό τους, οι Αξκοί και οι Υπξκοί ΜΧ θα μπορέσουν να ενσωματώσουν αριθμό εμπειριών και διαδικασιών που απέκτησαν στις καθημερινές εργασίες τους.

Επί Διαδικασιών

Θεωρείται πλέον αναγκαία η υπαγωγή τουλάχιστον ενός εξειδικευμένου Αξκού ή Υπξκού, αποφοίτου ανάλογου σχολείου εσωτερικού ή εξωτερικού και με ανάλογη εμπειρία σε εθνικό ή σε συμμαχικό επίπεδο, σε θέματα πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας (CIMIC - CIVIL MILITARY COOPERATION), προκειμένου να προβάλλονται τα εκτελεσθέντα έργα και εργασίες στον τοπικό πληθυσμό αλλά και στις λοιπές συμμαχικές δυνάμεις. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο ΕΕ 122-1, Επιχειρήσεις Υποστήριξης της Ειρήνης «Υπάρχει έντονη η ανάγκη για τη συνεργασία των στρατιωτικών τμημάτων με μια μεγάλη ποικιλία άλλων διεθνών οργανισμών στο Θέατρο των Επιχειρήσεων, εκτός από τα εμπλεκόμενα μέρη στη σύγκρουση ή τον τοπικό πληθυσμό». Η ύπαρξη ενός τουλάχιστον Αξκού ή Υπξκού ή ακόμα η δημιουργία κέντρου Πολιτικοστρατιωτικής Συνεργασίας (CIMIC CENTER) με εξειδι-

Κατασκευή αναχώματος στο ΚΑΙΑ

κευμένες γνώσεις είναι επιβεβλημένη και σε οποιαδήποτε άλλη ΕΥΕ θα απαιτηθεί η ύπαρξη τμήματος ΜΧ.

Κρίθηκε επωφελής η ύπαρξη Αξκού ΜΧ - συνδέσμου στη Διοίκηση Μηχανικού του RC-C. Η ύπαρξη συνδέσμου καθιστούσε αμεσότερη και ευκολότερη την επικοινωνία μεταξύ των τμημάτων ΜΧ, του επιτελείου ΜΧ και της διοίκησης της Ταξιαρχίας για την πιο αποτελεσματική εργασία των πρώτων. Κρίθηκε επίσης απαραίτητη η ύπαρξη ομάδας ναρκωλίας (ΟΝ) για τον αποχαρακτηρισμό Υ/Χ, προκειμένου να αποδοθούν για εκτέλεση εργασιών. Η εργασία της ΟΝ, αυτόνομα ή σε συνεργασία με τμήματα ΕΟΔ άλλων χωρών, προήγαγε τη διαλειτουργικότητα σε αυτόν τον τομέα.

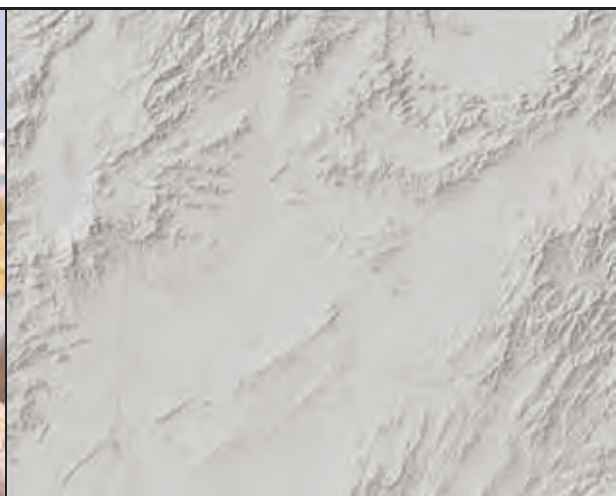
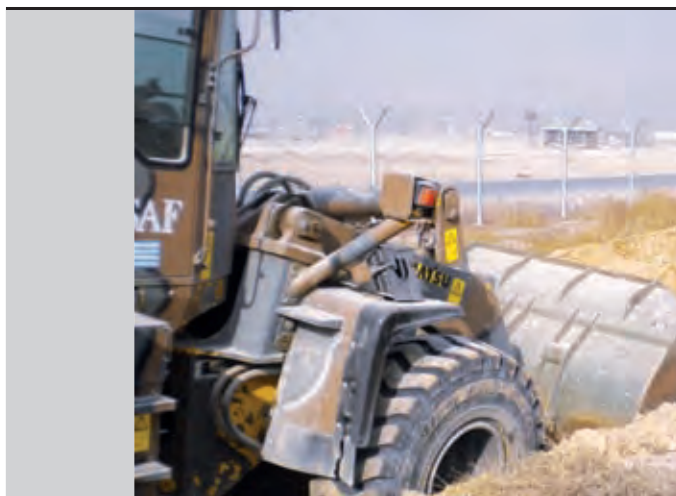
Επί Υλικού

Το υλικό ΜΧ (ειδικοποιημένα οχήματα, χωματοουργικά μηχανήματα ΜΧ, υλικά ναρκωλίας) ανταποκρίθηκε γενικά πολύ ικανοποιητικά στις ανάγκες των αποστολών που του ανατέθηκαν. Σοβαρό μειονέκτημα αποτελεί η έλλειψη οποιουδήποτε επιπέδου θωράκισης στα χωματοουργικά μηχανήματα και στα

ανατρεπόμενα οχήματα. Οι αντίστοιχες συμμαχικές δυνάμεις διαθέτουν και αριθμό θωρακισμένων χωματοουργικών μηχανημάτων και ειδικοποιημένων οχημάτων, τα οποία αναπτύσσονται όπου παραστεί ανάγκη. Εκτιμάται ότι, πλέον, η χρήση θωρακισμένων έχει καταστεί ανάγκη και όχι πολυτέλεια για τα τμήματα ΜΧ, λόγω της αύξησης ασύμμετρων απειλών (ΑΕΜ, βομβιστές αυτοκτονίας κ.λπ.) ακόμη και σε δυνάμεις ανασυγκρότησης.

Κρίσιμο ρόλο παίζει η ύπαρξη ικανής ποσότητας ανταλλακτικών και ορθού ρεύματος ανεφοδιασμού, τα οποία βοηθούν στη συνεχή λειτουργία των οπλομηχανημάτων ΜΧ. Επίσης, σημαντική είναι η συνεχής και διεξοδική συντήρηση των μέσων σε 1^ο και 2^ο κλιμάκιο. Υπήρξε σημαντικό πρόβλημα από τις συχνές ανεμοθύελλες (ειδικά τη θερινή περίοδο) που καθιστούσε αναγκαία τη συχνότερη και απαιτητικότερη συντήρηση του 1^{ου} κλιμακίου.

Τέλος, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι είναι μονόδρομος ο διαχωρισμός των Μονάδων ΜΧ σε ΜΧ μάχης και ΜΧ κατασκευών με ξεχωριστές αποστολές. Η ανάπτυξη των δεύτερων σε ένα ΘΕ

για την εκτέλεση ΕΥΕ είναι αναγκαία, με την προϋπόθεση ότι θα ενισχυθούν με πιο εξειδικευμένα μέσα, ώστε να δύνανται να αναλάβουν μεγαλύτερης κλίμακας εργασίες ανασυγκρότησης. Για παράδειγμα, στο Αφγανιστάν πολλές χώρες έχουν αναλάβει, ως χώρες επικεφαλής στις Περιφερειακές Ομάδες Ανασυγκρότησης (ΠΟΑ ή PRT), έργο, το οποίο, μεταξύ των άλλων, είναι η υλοποίηση υποδομών στις υπόψιν επαρχίες. Η ανάληψη μιας ΠΟΑ απαιτεί την ύπαρξη περισσότερων και πιο εξειδικευμένων εργαλείων και μηχανημάτων, που θα δώσουν τη δυνατότητα για ολοκλήρωση μιας σειράς υποδομών (π.χ. εργασίες οδοποιίας, κατασκευή ΕΚΩ, κατασκευή σχολείων, δημόσιων υπηρεσιών).

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ - ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

Με την υπαγωγή του ΤΕΣΑΦ στην διοίκηση της ΝΤΜ-Α (ΝΑΤΟ TRAINING MISSION IN AFGHANISTAN) και την παροχή 76 συμβούλων εκπαίδευσης (mentors) σε μια σειρά ειδικοτήτων από τον Απρίλιο 2011, το όπλο του Μηχανικού θα συνεχίσει να έχει την παρουσία του στο Αφγα-

νιστάν με την εκπαίδευση τμημάτων του στρατού της χώρας στις ειδικότητες των μηχανικών εγκαταστάσεων (FACILITIES ENGINEERS). Η εκπαίδευση αυτή, όπως και οι λοιπές που διεξάγονται στο KABUL MILITARY TRAINING CENTER - KMTC, είναι μείζονος σημασίας, διότι θα εκπαιδεύσουν ένα σύνολο Αφγανών στρατιωτών και υπαξιωματικών στην ειδικότητα του υδραυλικού, ηλεκτρολόγου κ.ά, ενώ παράλληλα εκπροσωπούν τη χώρα μας στις Συμμαχικές Δυνάμεις και τον Αφγανικό Εθνικό Στρατό.

Η παρουσία της χώρας στο Αφγανιστάν υπήρξε ουσιαστική από την πρώτη στιγμή της συμμετοχής μας στη Διεθνή Δύναμη Ασφαλείας και Βοήθειας. Χωρίς να παραβλέπεται η πολυσχιδής προσφορά της ΕΛΔΑΦ, αρχικά, και του ΤΕΣΑΦ (με διάφορα τμήματα κάθε φορά, όπως για παράδειγμα η παρουσία του 299 ΚΙΧΝΕ από 22 Αυγούστου 2005 έως και 2 Απριλίου 2007) είτε με τις ΥΓ ομάδες κατά καιρούς, είτε με την ανάληψη της Διοίκησης του ΚΑΙΑ -δύο φορές μάλιστα επί εξάμηνο από κλιμάκιο της Ελληνικής ΠΑ- η συνεισφορά του Λόχου Μηχανικού του ΤΕΣΑΦ υπήρξε κορυφαίας απόδοσης επί εννέα συναπτά έτη στα όρια της πόλης της Καμπούλ, ακολουθώντας τα χνάρια του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην περιοχή και την παράδοση που έχει το Όπλο του Μηχανικού σε θέματα ανασυγκρότησης και αποκατάστασης περιοχών κατά τη διάρκεια Επιχειρήσεων Υποστήριξης Ειρήνης.

Χρησιμοποιηθείσες Συντμήσεις:

Στην Αγγλική γλώσσα:

ANA	:	Afghanistan National Army
C-IED	:	Counter Improvised Explosive
ERP	:	Engineer Resource Park
EOD	:	Explosive Ordnance Disposal
IJC	:	ISAF Joint Command
ISAF	:	International Security and Assistance Force
KAIA	:	Kabul Aghanistan International Airport
KMNB	:	Kabul MultiNational Brigade
MNEG	:	MultiNational Engineering Group
NSE	:	National Support Element
NTM-A	:	NATO Training Mission in Afghanistan
PRT	:	Provincial Reconstruction Teams
RC-C	:	Regional Command Capital

Στην Ελληνική γλώσσα:

Α/Δ	:	Αεροδρόμιο
Α-ΑΕΜ (C-IED)	:	Αντιμετώπιση Αυτοσχέδιων Εκρηκτικών Μηχανισμών
ΕΔ	:	Ένοπλες Δυνάμεις
ΕΚΩ	:	Έργο Κοινής Ωφέλειας
ΕΕΚΕΜ (EOD)	:	Εξουδετέρωση Εκρηκτικών κ Εκρηκτικών Μηχανισμών
ΕΛΜΧΕΑ	:	Ειδικός Λόχος Μηχανικού Ειρηνευτικών Αποστολών
ΕΥΕ	:	Επιχειρήσεις Υποστήριξης Ειρήνης
Γ/Φ	:	Γεφυροσκευή / Γέφυρα
ΓΧ	:	Γενική χρήση
ΘΕ	:	Θέατρο Επιχειρήσεων
ΘΕΑ	:	Θέατρο Επιχειρήσεων Αφγανιστάν
ΜΧ	:	Μηχανικό
ΟΝ	:	Ομάδα Ναρκαλιείας
ΠΑ	:	Πολεμική Αεροπορία
ΠΟΑ (PRT)	:	Περιφερειακή Ομάδα Ανασυγκρότησης
ΣΣ	:	Σώμα Στρατού
ΣΑΜ	:	Συμβούλιο Άμυνας
ΤΕΝΞ	:	Τάγμα Εκκαθαρίσεως Ναρκοπεδίων Ξηράς
Υ/Χ	:	Ύποπτος Χώρος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπη

- 📖 Εγχειρίδια Εκστρατείας - Συμφωνίες Τυποποίησης.
- 📖 ΕΕ 10-1, Επιχειρήσεις Μηχανικού ΓΕΣ/ΔΕΚΠ, Μάρτιος 2001.
- 📖 ΕΕ 122-1, Επιχειρήσεις Υποστήριξης της Ειρήνης, ΓΕΣ/ΔΕΚΠ/3γ/1, Μάιος 2001.
- 📖 Συμφωνία Τυποποίησης (ΣΤΥΠ) 2991, Λεξικό Όρων Μηχανικού Μάχης έκδοση 4^η, Αύγουστος 2004.

Ηλεκτρονική

- 📖 www.geetha.mil.gr/index.asp?a_id=2757&nid=900
- 📖 www.geetha.mil.gr/index.asp?a_id=2903
- 📖 www.army.gr
- 📖 www.isaf.nato.int
- 📖 www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=9087&Itemid=47
- 📖 www.centcom.mil/en/greece/

ΕΓΓΡΑΦΗ
ΤΗΣ ΙV
ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ
ΠΕΖΙΚΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Ιωάννης Σ. Παπαφλωράτος,
Νομικός-Διεθνολόγος, Διδάκτορας Πανεπιστημίου Αθηνών

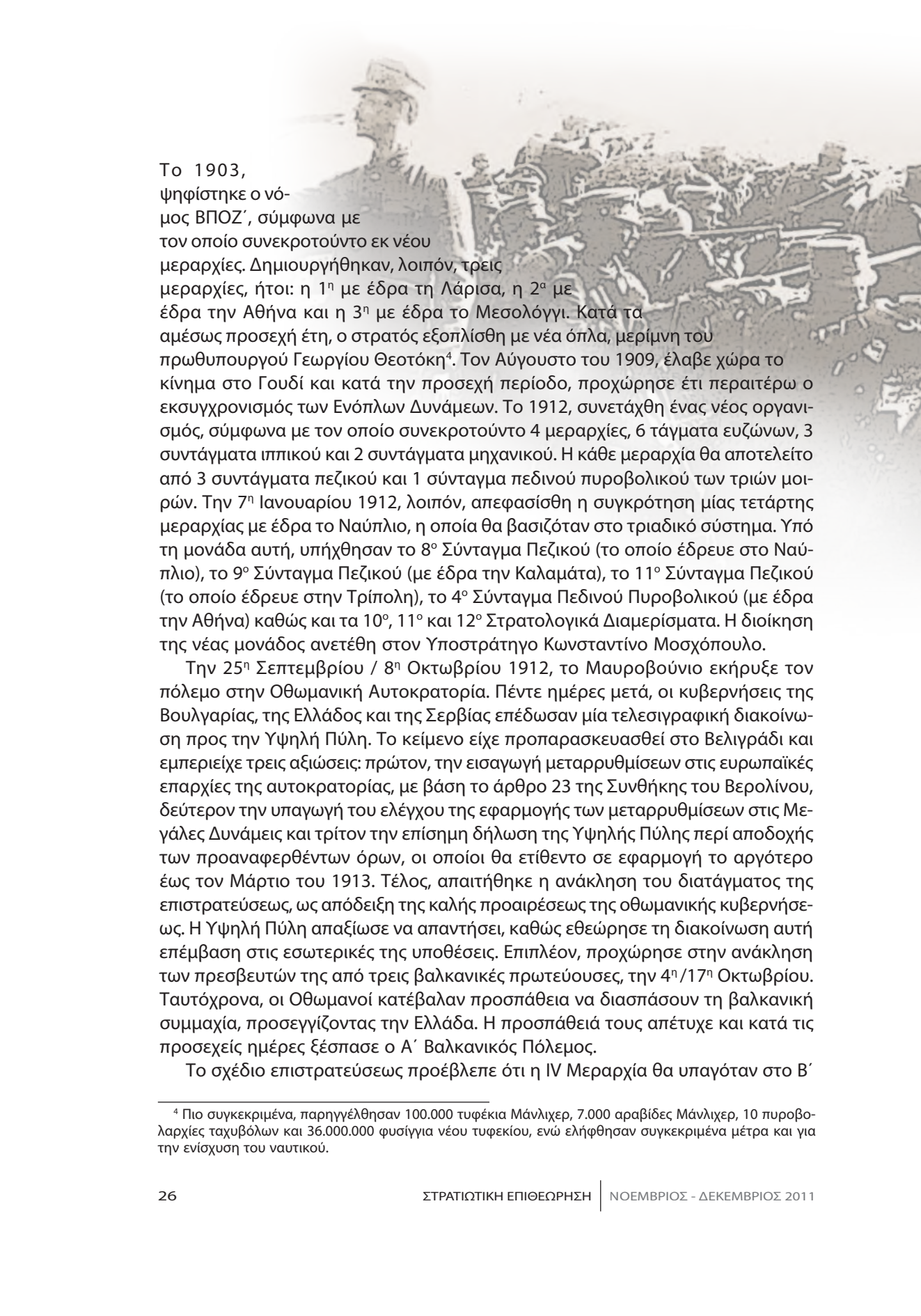
Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, ο Ελληνικός Στρατός είχε οργανωθεί σε δύο μεραρχίες. Πιο συγκεκριμένα, την 26^η Ιανουαρίου 1877, ψηφίστηκε ο νόμος ΧΚΕ¹, βάσει του οποίου οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις οργανώνονταν σε δύο μεραρχίες, τη «Μεραρχία Στερεάς Ελλάδος» και τη «Μεραρχία Πελοποννήσου». Η πρώτη μονάδα αποτελείτο από την 1^η και τη 2^η Ταξιαρχίες και έδρευε στην Αθήνα. Η δεύτερη μεραρχία αποτελείτο από την 3^η και την 4^η Ταξιαρχίες και έδρευε στην Πάτρα¹. Αργότερα, το σύστημα αυτό αναδιαρθρώθηκε, καθώς εθεωρήθη μη λειτουργικό. Τότε, οι δύο μεραρχίες διαλύθηκαν και οι τέσσερις ταξιαρχίες ανεδείχθησαν σε αυτοδύναμες μονάδες, υπαγόμενες απευθείας στο Αρχηγείο Στρατού. Σημειωτέον ότι είχε καθιερωθεί η καθολική στρατολογία, με τον νόμο ΨΙΣΤ², του Νοεμβρίου 1878². Κατά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, η I Μεραρχία έδρευε στη Λάρισα και τελούσε υπό τις διαταγές του Υποστρατήγου Νικολάου Μακρή, ενώ η έδρα της II Μεραρχίας ευρίσκετο στα Τρίκαλα και διοικητής της ήταν ο Συνταγματάρχης Γεώργιος Μαυρομιχάλης. Η I Ταξιαρχία ήταν εγκατεστημένη στη Λάρισα και επικεφαλής της ήταν ο Συνταγματάρχης Ι. Δημόπουλος. Η II ευρίσκετο στον Τύρναβο και τελούσε υπό τις διαταγές του Συνταγματάρχη Χ. Μαστραπά, ενώ η III Ταξιαρχία ήταν εγκατεστημένη στην ευρύτερη περιοχή Ζάρκου-Ρεβενίου. Επικεφαλής της τελευταίας ήταν διαδοχικώς οι Συνταγματάρχες Γ. Κακλαμάνος και Κων. Σμολένσκης. Η IV Ταξιαρχία ήταν στη θέση Αλήφακα³ και τελούσε υπό τις διαταγές του Συνταγματάρχη Μάρκου Αντωνιάδη. Λίγο προ της ενάρξεως του πολέμου, εσχηματίσθη και μία άλλη ταξιαρχία, τη διοίκηση της οποίας ανέλαβε ο προαναφερθείς Συνταγματάρχης Κακλαμάνος.

Μετά τη λήξη του πολέμου αυτού (η έκβαση του οποίου δεν υπήρξε ευνοϊκή για τα ελληνικά όπλα), έλαβε χώρα μία νέα αναδιάρθρωση του Ελληνικού Στρατού.

¹ Η κάθε ταξιαρχία αποτελείτο από δύο συντάγματα.

² Σύμφωνα με τον νόμο αυτόν, όλοι οι Έλληνες πολίτες ηλικίας από 20 έως 40 ετών όφειλαν να υπηρετήσουν αυτοπροσώπως στον στρατό. Εξαιρούντο μόνον όσοι ήταν ανίκανοι σωματικώς, όσοι είχαν καταδικαστεί για την τέλεση εγκλημάτων και όσοι είχαν στερηθεί των πολιτικών τους δικαιωμάτων.

³ Το σημερινό χωριό Κάστρο Λαρίσης.

Το 1903, ψηφίστηκε ο νόμος ΒΠΟΖ⁴, σύμφωνα με τον οποίο συνεκροτούντο εκ νέου μεραρχίες. Δημιουργήθηκαν, λοιπόν, τρεις μεραρχίες, ήτοι: η 1^η με έδρα τη Λάρισα, η 2^η με έδρα την Αθήνα και η 3^η με έδρα το Μεσολόγγι. Κατά τα αμέσως προσεχή έτη, ο στρατός εξοπλίσθη με νέα όπλα, μερίμνη του πρωθυπουργού Γεωργίου Θεοτόκη⁴. Τον Αύγουστο του 1909, έλαβε χώρα το κίνημα στο Γουδί και κατά την προσεχή περίοδο, προχώρησε έτι περαιτέρω ο εκσυγχρονισμός των Ενόπλων Δυνάμεων. Το 1912, συνετάχθη ένας νέος οργανισμός, σύμφωνα με τον οποίο συνεκροτούντο 4 μεραρχίες, 6 τάγματα ευζώνων, 3 συντάγματα ιππικού και 2 συντάγματα μηχανικού. Η κάθε μεραρχία θα αποτελείτο από 3 συντάγματα πεζικού και 1 σύνταγμα πεδινού πυροβολικού των τριών μοιρών. Την 7^η Ιανουαρίου 1912, λοιπόν, απεφασίσθη η συγκρότηση μίας τετάρτης μεραρχίας με έδρα το Ναύπλιο, η οποία θα βασιζόταν στο τριαδικό σύστημα. Υπό τη μονάδα αυτή, υπήχθησαν το 8^ο Σύνταγμα Πεζικού (το οποίο έδρευε στο Ναύπλιο), το 9^ο Σύνταγμα Πεζικού (με έδρα την Καλαμάτα), το 11^ο Σύνταγμα Πεζικού (το οποίο έδρευε στην Τρίπολη), το 4^ο Σύνταγμα Πεδινού Πυροβολικού (με έδρα την Αθήνα) καθώς και τα 10^ο, 11^ο και 12^ο Στρατολογικά Διαμερίσματα. Η διοίκηση της νέας μονάδος ανετέθη στον Υποστράτηγο Κωνσταντίνο Μοσχόπουλο.

Την 25^η Σεπτεμβρίου / 8^η Οκτωβρίου 1912, το Μαυροβούνιο εκήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Πέντε ημέρες μετά, οι κυβερνήσεις της Βουλγαρίας, της Ελλάδος και της Σερβίας επέδωσαν μία τελεσιγραφική διακοίνωση προς την Υψηλή Πύλη. Το κείμενο είχε προπαρασκευασθεί στο Βελιγράδι και εμπεριείχε τρεις αξιώσεις: πρώτον, την εισαγωγή μεταρρυθμίσεων στις ευρωπαϊκές επαρχίες της αυτοκρατορίας, με βάση το άρθρο 23 της Συνθήκης του Βερολίνου, δεύτερον την υπαγωγή του ελέγχου της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων στις Μεγάλες Δυνάμεις και τρίτον την επίσημη δήλωση της Υψηλής Πύλης περί αποδοχής των προαναφερθέντων όρων, οι οποίοι θα ετίθεντο σε εφαρμογή το αργότερο έως τον Μάρτιο του 1913. Τέλος, απαιτήθηκε η ανάκληση του διατάγματος της επιστρατεύσεως, ως απόδειξη της καλής προαιρέσεως της οθωμανικής κυβερνήσεως. Η Υψηλή Πύλη απαξίωσε να απαντήσει, καθώς εθεώρησε τη διακοίνωση αυτή επέμβαση στις εσωτερικές της υποθέσεις. Επιπλέον, προχώρησε στην ανάκληση των πρεσβευτών της από τρεις βαλκανικές πρωτεύουσες, την 4^η/17^η Οκτωβρίου. Ταυτόχρονα, οι Οθωμανοί κατέβαλαν προσπάθεια να διασπάσουν τη βαλκανική συμμαχία, προσεγγίζοντας την Ελλάδα. Η προσπάθειά τους απέτυχε και κατά τις προσεχείς ημέρες ξέσπασε ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος.

Το σχέδιο επιστρατεύσεως προέβλεπε ότι η IV Μεραρχία θα υπαγόταν στο Β΄

⁴ Πιο συγκεκριμένα, παρηγγέλθησαν 100.000 τυφέκια Μάνλιχερ, 7.000 αραβίδες Μάνλιχερ, 10 πυροβολαρχίες ταχυβόλων και 36.000.000 φυσίγγια νέου τυφεκίου, ενώ ελήφθησαν συγκεκριμένα μέτρα και για την ενίσχυση του ναυτικού.

Οι προφυλακές του ελληνικού στρατού μετά η μάχη του Σαρανταπόρου

Σώμα Στρατού. Αυτό είχε έδρα στην Πάτρα. Αμέσως μετά την ολοκλήρωση της επιστρατεύσεως, όλες οι μονάδες της μεραρχίας κατευθύνθηκαν το ταχύτερο προς το μέτωπο και έλαβαν μέρος στην καθοριστική μάχη του Σαρανταπόρου (9-10 Οκτωβρίου). Η φύσει οχυρά αυτή θέση είχε ενισχυθεί από τους Οθωμανούς με τη βοήθεια ξένων αξιωματικών. Προς τούτο, η επιτυχία του Ελληνικού Στρατού προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση στους ευρωπαϊκούς στρατιωτικούς κύκλους. Η συνεισφορά της συγκεκριμένης μεραρχίας στην τελική έκβαση της μάχης υπήρξε πολύ σημαντική, καθώς οι άνδρες της εξετέλεσαν με ακρίβεια έναν υπερκερωτικό ελιγμό από δυσμάς. Ο εχθρός εξηναγκάσθη σε υποχώρηση για να αποφύγει την περικύκλωση, δεν κατάφερε, όμως, να ανασυγκροτηθεί, καθώς τελούσε υπό συνεχή πίεση από τα ημέτερα τμήματα. Οι άνδρες της μονάδος εκμεταλλεύτηκαν την επικράτησή τους στο Σαραντάπορο και κατεδίωξαν τους Οθωμανούς δια της αμαξιτής οδού προς τα Σέρβια. Οι εχθρικές δυνάμεις εγκατέλειψαν στο πεδίο της μάχης το σύνολο των νεκρών και των τραυματιών τους, ένα μεγάλο μέρος του οπλισμού τους καθώς και τη σημαία του τάγματος της Δράμας! Η μάχη υπήρξε φονική και η IV Μεραρχία απώλεσε 15 νεκρούς (εκ των οποίων 2 ήταν αξιωματικοί) και 62 τραυματίες (1 αξιωματικός και 61 οπλίτες).

Ακολούθως, τμήματα της μονάδος κατάφεραν να καταλάβουν άθικτη τη γέφυρα Σερβίων-Κοζάνης, γεγονός που τους επέτρεψε να κινηθούν ταχύτατα προς τα Γιαννιτσία. Η IV Μεραρχία συμμετείχε στη μάχη που έλαβε χώρα στα περίχωρα της πόλεως αυτής. Κατ' ουσίαν, η έκβασή της έκρινε την τύχη της Θεσσαλονίκης. Αρχικώς, οι άνδρες της προήλασαν μέχρι το χωριό Άγιος Γεώργιος και κατόπιν κατέλαβαν το χωριό Παλαιό. Εν συνεχεία, εκινήθησαν προς τα Γιαννιτσία και επετέθησαν κατά της κυρίας τοποθεσίας αντιστάσεως των Τούρκων. Σημειωτέον ότι το Γενικό Στρατηγείο είχε αποφασίσει την εκδήλωση συντονισμένης επιθέσεως

από το σύνολο των ανδρών της Στρατιάς Θεσσαλίας, γεγονός δηλωτικό του ενδιαφέροντος που αποδιδόταν στην κατάληψη της συγκεκριμένης πόλεως (δηλαδή της Θεσσαλονίκης).

Η μάχη ξεκίνησε την 18^η Οκτωβρίου και διήρκεσε επί τριήμερο. Η έκβαση της υπήρξε απολύτως θετική για τις ελληνικές δυνάμεις, οι οποίες κατόρθωσαν να επικρατήσουν των Τούρκων για δεύτερη συνεχόμενη φορά, εντός ολίγων ημερών. Οι άνδρες της συγκεκριμένης μεραρχίας επέδειξαν απaráμιλλο θάρρος και ανδρεία και κατά τη συγκεκριμένη μάχη, καταβάλλοντας βαρύ φόρο αίματος. Πιο συγκεκριμένα, οι απώλειες της IV Μεραρχίας ανήλθαν σε 87 νεκρούς (εκ των οποίων 4 ήταν αξιωματικοί) και 307 τραυματίες (14 αξιωματικοί και 293 οπλίτες). Κατά τις προσεχείς ημέρες, ο Αρχιστράτηγος του Ελληνικού Στρατού (Διάδοχος Κωνσταντίνος) διέταξε την ανάπαυση και την ανασυγκρότηση της μονάδος, οι άνδρες της οποίας μεταφέρθηκαν στη Θεσσαλονίκη περί τα τέλη Νοεμβρίου. Εκεί, παρέμειναν επί αρκετές ημέρες, καθώς το μέτωπο στη Μακεδονία είχε σταθεροποιηθεί. Το «ατύχημα» της V Μεραρχίας στο Αμύνταιο (την 24^η Οκτωβρίου / 6^η Νοεμβρίου) έδωσε τη δυνατότητα στους Σέρβους να εισέλθουν πρώτοι στο Μοναστήρι, ενώ στα ανατολικά οι Τούρκοι είχαν συντριβεί από τους Βουλγάρους.

Αντιθέτως, η εκστρατεία στην Ήπειρο συνεχιζόταν, καθώς δεν είχε επιτευχθεί ο μείζων στόχος της απελευθέρωσης των Ιωαννίνων. Οι Τούρκοι πολέμουσαν με πείσμα, ανεφοδιαζόμενοι από τους Αλβανούς. Η απελευθέρωση της πόλεως αυτής, όμως, αποτελούσε διακαή πόθο του Αρχιστρατήγου και όλων των αξιωματικών, οι οποίοι έφεραν βαρέως την απώλεια της ελληνικότατης πόλεως του Μοναστηρίου⁵. Την ίδια ώρα, η Σόφια είχε ξεκινήσει παρασκηνιακές διαπραγματεύσεις για τη σύναψη ανακωχής. Η Αθήνα υπέβαλε συγκεκριμένους όρους, οι οποίοι συνίσταντο στην παραχώρηση στα Συμμαχικά κράτη: α. όλων των ευρωπαϊκών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (πλην της Κωνσταντινούπολεως και της ζώνης, που την προστατεύει), β. των νήσων του Αιγαίου Πελάγους και γ. της Κρήτης. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση εξήτησε την παράταση του αποκλεισμού των παραλίων της Αδριατικής και τη διατήρηση του δικαιώματος της νηοψίας όσων πλοίων έπλεαν στην περιοχή από το ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό. Οι όροι αυτοί δεν έγιναν αποδεκτοί και η Ελλάδα δεν υπέγραψε την ανακωχή με τους Οθωμανούς. Αυτή υπεγράφη από τους Βουλγάρους εκ μέρους και των άλλων δύο κρατών (Μαυροβουνίου και Σερβίας), στην Τσατάλτζα, την 20^η Νοεμβρίου / 3^η Δεκεμβρίου. Η ελληνική κυβέρνηση, όμως, ευφυώς πράττουσα, συμμετείχε στις διαπραγματεύσεις που ξεκίνησαν στο Λονδίνο για τη συνομολόγηση της ειρήνης. Εκεί, θα ελάμβαναν χώρα κατ' ουσίαν δύο συνδιασκέψεις, μία των αντιμαχομένων και μία των Μεγάλων Δυνάμεων, που συγκροτούσαν την Πρεσβευτική Συνδιάσκε-

⁵ Στο Μοναστήρι διαβιούσαν περίπου 14.000 Έλληνες πριν από τους Βαλκανικούς Πολέμους. Η πόλη και η ευρύτερη περιοχή είχαν βρεθεί στο επίκεντρο των συγκρούσεων κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα. Οι Έλληνες κάτοικοι είχαν υποφέρει από τους Κομιτατζήδες και ανέμεναν με ανυπομονησία την απελευθέρωσή τους από τον Ελληνικό Στρατό. Δυστυχώς, το Μοναστήρι περιήλθε υπό την κατοχή του σερβικού στρατού και πολλοί κάτοικοί του εκπατρίστηκαν απογοητευμένοι.

Είσοδος του ελληνικού στρατού στα Ιωάννινα

ψη⁶. Μάλιστα, επικεφαλής της πολυμελούς ελληνικής αντιπροσωπείας ετέθη ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος.

Η πολιτική αυτή αποδείχθη απολύτως επιτυχής, καθώς σύντομα κατέστη εμφανές ότι οι διαπραγματεύσεις στο Λονδίνο καρκινοβατούσαν και θα κατέληγαν σε αδιέξοδο. Από τα τέλη Δεκεμβρίου του 1912, η Αθήνα συγκέντρωνε ισχυρές δυνάμεις στην Ήπειρο, απελευθερώνοντας με τα όπλα μεγάλες περιοχές με τελικό στόχο τα Ιωάννινα. Η IV Μεραρχία ανεχώρησε ατμοπλοϊκώς από τη Θεσσαλονίκη, κατά το διήμερο 10-11 Δεκεμβρίου. Ύστερα από ένα εικοσαήμερο κοπιαστικό ταξίδι, έφθασε στην Πρέβεζα, η οποία είχε ήδη απελευθερωθεί από τα μέσα Οκτωβρίου. Από τις αρχές Νοεμβρίου, τμήματα της μεραρχίας συμμετείχαν στις μάχες στο Ηπειρωτικό μέτωπο. Τον Φεβρουάριο, το επιτελείο εκπόνησε ένα ευφυέστατο σχέδιο, το οποίο συνίστατο στην παραπλάνηση του εχθρού. Οι Τούρκοι έμειναν με την εντύπωση ότι η κύρια επίθεση θα διεξαγόταν προς την κατεύθυνση Καστρίτσα-Κοτσελιό-Μπιζάνι. Αντιθέτως, ο Αρχιστράτηγος διέταξε τη συγκέντρωση με πλήρη μυστικότητα των ελληνικών δυνάμεων προς τη δυτική πλευρά της αμυντικής διατάξεως του εχθρού. Προς εξασφάλιση της ταχύτητας της ενεργείας, ώστε να προληφθεί πάσα αναδιάταξη των εχθρικών δυνάμεων, ο Κωνσταντίνος διέθεσε για τη μάζα ελιγμού 23 από τα 39 ελληνικά τάγματα. Άφησε δε μόνον 16 για την άμυνα του υπολοίπου μετώπου, εφαρμόζοντας με τόλμη την αρχή της οικονομίας δυνάμεων. Κύριος στόχος του ευφυούς αυτού σχεδίου ήταν η απόκτηση μεγάλης υπεροχής στη μάζα ελιγμού, ούτως ώστε να επιτευχθεί ο τακτικός αιφνιδιασμός των Τούρκων και η πλήρης ανατροπή του δυτικού τους μετώπου. Η εξέλιξη αυτή

⁶ Η Πρεσβευτική Συνδιάσκεψη υφίστατο ήδη από τον 19^ο αιώνα και αποτελούσε ένα κοινά αποδεκτό διπλωματικό forum για τη συζήτηση και την επίλυση των διακρατικών διαφορών.

θα παρέλυε την αντίδραση του εχθρού και θα εκλόγιζε όλη την παράταξη του. Ο ελιγμός αυτός εξετελέστη με ακρίβεια από τις ελληνικές δυνάμεις και επέφερε το προσδοκώμενο αποτέλεσμα. Δημιουργήθηκε ρήγμα στην τουρκική διάταξη και ο εχθρός άρχισε να υποχωρεί ατάκτως, μεταδίδοντας τον πανικό του και στις υπόλοιπες μονάδες. Σύντομα, ο επικεφαλής των τουρκικών δυνάμεων Εσάτ Πασάς εξηναγκάσθη να ζητήσει την κατάπαυση του πυρός. Το πρωί της 21^{ης} Φεβρουαρίου 1913, οι μάχες έληξαν και τα Ιωάννινα απελευθερώθηκαν. Μετά την πρωτεύουσα της Ηπείρου, απελευθερώθηκαν το Λεσκοβίκι, η Κόνιτσα, η Πρεμετή, η Κλεισούρα, οι Άγιοι

Σαράντα, το Αργυρόκαστρο, το Δέλβινο και το Τεπελένι⁷. Η συγκεκριμένη μονάδα, όμως, υπέστη βαρύτατες απώλειες και κατά τη διάρκεια των μαχών στο Ηπειρωτικό μέτωπο. Πιο συγκεκριμένα, ο αριθμός των νεκρών έφθασε τους 30 και των τραυματιών τους 272.

Στο Λονδίνο, η Πρεσβευτική Συνδιάσκεψη κατέληξε σε ένα προκαταρκτικό κείμενο, το οποίο απεδέχθησαν τελικώς όλοι οι εμπόλεμοι πλην της Ελλάδος. Η Αθήνα δεν ήταν ευχαριστημένη από την ασάφεια που υπήρχε για το καθεστώς των νήσων του Αιγαίου. Επιπλέον, οι Έλληνες ένιωθαν απογοητευμένοι επειδή το νεοσύστατο κράτος των Αλβανών (οι ηγέτες των οποίων είχαν ταχθεί στο πλευρό των ηττημένων Οθωμανών) απέκτησε μεγάλες εδαφικές περιοχές της βορείου Ηπείρου, κατοικούμενες κατά συντριπτικό ποσοστό από ελληνικούς πληθυσμούς. Τελικώς, όμως, και ύστερα από πολλές αμφιταλαντεύσεις η ελληνική κυβέρνηση υπεχώρησε και η συνθήκη ειρήνης υπεγράφη, την 17^η/ 30^η Μαΐου 1913. Εντούτοις,

⁷ Η Χειμάρρα είχε ήδη απελευθερωθεί από Έλληνες εθελοντές με επικεφαλής τον Συνταγματάρχη της Χωροφυλακής (και ήρωα του Μακεδονικού Αγώνα) Σπύρο Σπυρομίλιο από τον προηγούμενο Νοέμβριο.

η κατάσταση στη Βαλκανική παρέμεινε τεταμένη καθώς τόσο οι Βούλγαροι (κυρίως) όσο και οι Σέρβοι (δευτερευόντως) δεν ήταν ευχαριστημένοι. Κυρίως οι πρώτοι εδήλωναν σε όλους τους τόνους ότι είχαν λάβει ελάχιστα εδάφη εν συγκρίσει με τη συνεισφορά τους στην κοινή προσπάθεια. Οι αιτιάσεις της Σόφιας προκάλεσαν την αντίδραση των Αθηνών και του Βελιγραδίου. Η κατάσταση επιδεινώθηκε έτι περαιτέρω, εξαιτίας της συμπεριφοράς των Βουλγάρων στρατιωτών έναντι του ντόπιου πληθυσμού στις απελευθερωθείσες από αυτούς περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης. Η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να εκτονώσει την κρίση δια της διπλωματικής οδού, δίχως επιτυχία. Σύντομα, δημιουργήθηκε ένταση μεταξύ των βουλγαρικών στρατευμάτων και των αντίστοιχων ελληνικών στη Μακεδονία.

Βούλγαροι αιχμάλωτοι μετά τη μάχη του Κιλκίς

Επίσης, προστριβές εσημειώθησαν μεταξύ των Βουλγάρων και των Σέρβων, γεγονός που οδήγησε σε αναγκαστική σύμπλευση την Αθήνα και το Βελιγράδι.

Το βράδυ της 16^{ης} προς 17^η Ιουνίου, βουλγαρικά στρατεύματα επετέθησαν αιφνιδιαστικά εναντίον όσων ελληνικών στρατευμάτων ευρίσκοντο στις Ελευθερές, το Βέρτισκο, την Καλλινδρία και το Καρασούλι. Επίσης, οι Βούλγαροι επετέθησαν και εναντίον των σερβικών δυνάμεων, οι οποίες ήταν εγκατεστημένες κατά μήκος του ποταμού Αξιού. Σημειωτέον ότι δεν είχε προηγηθεί επίσημη κήρυξη πολέμου από τη Σόφια. Ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος ήταν πλέον γεγονός. Αρχικώς, η ελληνική προφυλακή αναδιπλώθηκε, επιβραδύνοντας την επίθεση του εχθρού και το βράδυ της ίδιας ημέρας ανεχώρησε συνταγμένη για τη Θάσο. Το επόμενο πρωί, ο βουλγαρικός στρατός κατέλαβε το λιμάνι των Ελευθερών. Η βουλγαρική επίθεση εναντίον των ελληνικών θέσεων εκφυλίστηκε, ενώ σύντομα τα ημέτερα τμήματα εκκαθάρισαν τη Θεσσαλονίκη από τα εχθρικά στρατεύματα. Την 18^η Ιουνίου / 1^η

Ιουλίου, ο Βασιλεύς πλέον Κωνσταντίνος⁸ έφθασε στη Θεσσαλονίκη και απεφάσισε να επιτεθεί στον εχθρό, για να αποτρέψει την πιθανή συγκέντρωση της βουλγαρικής στρατιάς στο Κιλίκι, όπου είχαν ήδη κατασκευαστεί ισχυρά οχυρωματικά έργα. Το προσεχές τριήμερο, έλαβε χώρα η αιματηρή μάχη Κιλίκι-Λαχανά, η οποία έληξε νικηφόρα για τα ελληνικά στρατεύματα. Οι άνδρες της IV Μεραρχίας συνετέλεσαν καθοριστικά στη νίκη. Πάντως, η μονάδα κυριολεκτικά αποδεκατίστηκε, πολεμώντας στην πρώτη γραμμή του πυρός, έχοντας συνολικά 500 άνδρες εκτός μάχης! Οι αξιωματικοί και οι οπλίτες της ξεπέρασαν τα όριά τους, καταδιώκοντας τον εχθρό μέχρι το χωριό Τέρπυλος. Η νίκη του Ελληνικού Στρατού στη μάχη του Κιλίκι - Λαχανά ήταν μεγίστης σημασίας, καθώς διασφάλισε τη Θεσσαλονίκη. Έκτοτε, ο αγών έπαψε να είναι αμυντικός και μετετράπη σε απελευθερωτικό.

Τα τμήματα της συγκεκριμένης μεραρχίας, δίχως να αναπαυθούν, επετέθησαν με απaráμιλλο σθένος εκ νέου εναντίον του εχθρού, λαμβάνοντας μέρος στη διήμερη μάχη της Δοϊράνης (22-23 Ιουνίου). Την 24^η Ιουνίου, έφθασαν στο παλαιό Τριεθνές (ύψωμα 1494), επί του όρους Μπέλες και δύο ημέρες αργότερα αντιμετώπισαν τους υποχωρούντες Βουλγάρους και τους διέλυσαν, κυριεύοντας, μεταξύ άλλων, 6 πολυβόλα. Την 27^η Ιουνίου, η IV Μεραρχία εστράφη εναντίον μίας άλλης εχθρικής φάλαγγας, η οποία κινείτο επί της οδού Στρωμνίτσης-Πετριτσιού. Η μάχη ήταν αμφίροπη, καθώς οι Βούλγαροι διέθεταν αρκετά οχήματα και πυροβολικό. Μολαταύτα, οι Έλληνες κατέβαλαν την εχθρική αντίσταση, διασκορπίζοντας τον εχθρό. Σημειωτέον ότι στα χέρια των Ελλήνων περιήλθαν πολλά λάφυρα (όπως 18 πυροβόλα και 200 οχήματα), ενώ συνελήφθησαν και 100 περίπου αιχμάλωτοι.

Κατόπιν, η IV Μεραρχία συμμετείχε στη μάχη της Κρέσνας (την 5^η Ιουλίου). Το βουλγαρικό επιτελείο είχε προλάβει να ανασυγκροτήσει τις δυνάμεις του και διέταξε την υπεράσπιση «παντί τρόπω» της συγκεκριμένης τοποθεσίας, η οποία είναι μεγάλης γεωστρατηγικής σημασίας⁹. Εντούτοις, οι Έλληνες κατήγαγαν μία ακόμη νίκη, ύστερα από πενθήμερη μάχη και κατάφεραν να απωθήσουν τον εχθρό. Λίγες ημέρες μετά, ξεκίνησε η μάχη της Τζουμαγιάς, η οποία κατελήφθη την 17^η / 30^η Ιουλίου 1913. Την ημέρα εκείνη, απεφασίσθη η σύναψη ανακωχής, κατόπιν παρεμβάσεως του Τσάρου Νικολάου Β΄. Οι Βούλγαροι απειλούντο με αφανισμό, καθώς είχαν να αντιμετωπίσουν και τις επιθέσεις των Ρουμάνων και των Τούρκων, οι οποίοι επεχείρησαν να εκμεταλλευτούν τις περιστάσεις¹⁰. Κατόπιν, ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις, κατά τις οποίες οι Βούλγαροι προσπάθησαν να διασπάσουν τη συμμαχική ενότητα, ικανοποιώντας όλα σχεδόν τα αιτήματα των Ρουμάνων και των Σέρβων και προβάλλοντας σθεναρή στάση έναντι των Ελλήνων. Τελικώς, η υποστήριξη των Ρώσων (πρωτίστως) και των Αυστριακών (δευτερευόντως) τους επέτρεψε να διατηρήσουν τη δυτική Θράκη, αν και η Αλεξανδρούπολη είχε απελευθερωθεί από αποβατικό άγημα του Ελληνικού Στόλου.

⁸ Την 5^η / 18^η Μαρτίου, δολοφονήθηκε στη Θεσσαλονίκη ο Βασιλεύς Γεώργιος.

⁹ Η Κρέσνα είναι ένα χωριό, που ευρίσκεται στην ανατολική όχθη του Στρυμόνα, πλησίον των ομώνυμων στενών. Αυτά έφεραν τη χαρακτηριστική ονομασία «σιδηρές πύλες».

¹⁰ Την 27^η Ιουνίου, η Ρουμανία εκήρυξε τον πόλεμο στη Βουλγαρία, ενώ την επομένη στον πόλεμο εισήλθε και η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο ρουμανικός στρατός εκυρίευσε τη Δοβρουτσά και τη Βάρνα, ενώ ο αντίστοιχος τουρκικός ανακατέλαβε την Αδριανούπολη και τις Σαράντα Εκκλησιές, την 7^η Ιουλίου.

Την 28^η Ιουλίου / 10^η Αυγούστου 1913, υπεγράφη η Συνθήκη του Βουκουρεστίου¹¹ και λίγο μετά η μεραρχία μετακινήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Είχε υπαχθεί πλέον υπό τις διαταγές του διοικητού του Δ' Σώματος Στρατού. Εκεί, παρέμεινε επί αρκετές εβδομάδες, έως ότου διατάχθη η επιστροφή της στην Πελοπόννησο. Έκτοτε, υπήχθη στο Β' Σώμα Στρατού.

Η λήξη των Βαλκανικών Πολέμων βρήκε την Ελλάδα ισχυροποιημένη, δίχως, όμως, να έχει εκπληρώσει το σύνολο των εθνικών της πόθων. Επηκολούθησε μία περίοδος ανασυγκροτήσεως, η οποία διεκόπη από τα γεγονότα στη γηραιά ήπειρο.

Φωτογραφία αξιωματικών και οπλιτών του κινήματος της «Εθνικής Αμύνης»

Το θέρος του 1914, εξέσπασε ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, επ' αφορμή της δολοφονίας του διαδόχου του θρόνου της Αυστροουγγαρίας Φραγκίσκου-Φερδινάνδου και της συζύγου του Σοφίας από Σέρβους παρακρατικούς στο Σεράγεβο. Προ ετών, είχαν ήδη σχηματιστεί οι δύο αντιμαχόμενοι συνασπισμοί των Μεγάλων Δυνάμεων, α. η Τριπλή Συμμαχία ή Συμμαχία των Κεντρικών Αυτοκρατοριών (η σύναψη της οποίας χρονολογείται από τον 19^ο αιώνα και περιελάμβανε την Αυστροουγγαρία, τη Γερμανία και την Ιταλία) και β. η Τριπλή ή Εγκάρδια Συνεννόηση (η οποία αποτελείτο από τη Γαλλία, τη Μεγ. Βρετανία και τη Ρωσία)¹². Τα περισσότερα κράτη της Ευρώπης προσεχώρησαν σε έναν εκ των δύο αντιπάλων συνασπισμών. Αρχικώς, η Ελλάδα παρέμεινε ουδέτερη κατόπιν ομοφώνου αποφάσεως της πολιτι-

¹¹ Δυστυχώς, κατά τις διαπραγματεύσεις για την υπογραφή της συνθήκης αυτής, η Ελλάδα δεν κατάφερε να διασφαλίσει τη διατήρηση των ήδη απελευθερωθεισών περιοχών της βορείου Ηπείρου και της δυτικής Θράκης. Επιπλέον, δεν υπήρχε ούτε μία αναφορά στη συνθήκη, που να διασφαλίζει τον σεβασμό των δικαιωμάτων των Ελλήνων της δυτικής Θράκης.

¹² Η μόνη χώρα από αυτές, η οποία αρνήθηκε να εκπληρώσει τις συμβατικές της υποχρεώσεις ήταν η Ιταλία. Η κυβέρνησή της εδήλωσε ότι θα παρέμενε ουδέτερη.

κοστρατιωτικής ηγεσίας της χώρας. Αργότερα, όμως, ανέκυψε οξύτατη διαφωνία μεταξύ του Βασιλέως Κωνσταντίνου (συνεπικουρούμενου από τους στρατιωτικούς επιτελείς) και του Βενιζέλου σχετικά με τη συμμετοχή ή μη της χώρας στον πόλεμο και τις γραπτές εγγυήσεις τουλάχιστον περί της εδαφικής της ακεραιότητας, που όφειλε να εξασφαλίσει από τους μελλοντικούς συμμάχους της. Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν στον περιώνυμο «εθνικό διχασμό». Τον Αύγουστο του 1916, ξέσπασε το φιλοβενιζελικό κίνημα της «Εθνικής Αμύνης» στη Θεσσαλονίκη, όπου και σχηματίστηκε ένας νέος πόλος εξουσίας. Τελικώς, επεκράτησε ο Βενιζέλος και ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος απεχώρησε του θρόνου. Στην πρωτεύουσα, εγκαταστάθηκε το καθεστώς της Θεσσαλονίκης. Τον Ιούνιο του 1917, η χώρα εισήλθε στον πόλεμο στο πλευρό των δυνάμεων της Συνεννόησης-Αντάντ (Triple Entente ή Entente Cordiale), αλλά πολλοί Έλληνες ουδεμία προθυμία κατατάξεως στις ένοπλες δυνάμεις έδειχναν. Τελικώς, με πολύ κόπο και με τη χρήση πολλών και διαφόρων μεθόδων, επιτεύχθηκε η συγκρότηση ορισμένων μονάδων. Η επιστράτευση στην έδρα της IV Μεραρχίας, στην Πελοπόννησο απέφερε αρχικώς πενιχρά αποτελέσματα και μόνον μετά την πάροδο αρκετών μηνών μπόρεσε να δημιουργηθεί μία μάχιμη μονάδα (τον Μάιο του 1918). Οι άνδρες αυτής μεταφέρθηκαν στο στρατόπεδο Νάρες της Θεσσαλονίκης, όπου έλαβε χώρα η ταχεία εκπαίδευσή τους.

Τον Αύγουστο του ίδιου έτους, η IV Μεραρχία εγκαταστάθηκε στην Αξιούπολη, καλύπτουσα το δυτικό μέτωπο του Αξιού ποταμού. Υπήχθη υπό τις διαταγές του μεράρχου του 8^{ου} Συντάγματος Πεζικού (τομέας Σκρα), του 11^{ου} Συντάγματος Πεζικού (τομέας Λειβαδιού) και του 35^{ου} Συντάγματος Πεζικού (τομέας Καπίνιανης). Κατά τις προσεχείς εβδομάδες, οι άνδρες της μονάδος εκπαιδεύτηκαν εντατικά για να συμμετάσχουν στη μεγάλη επίθεση, την οποία θα εξαπέλυε η 1^η Ομάδα Μεραρχιών προς την κατεύθυνση της Χούμα. Η επίθεση αυτή εξεδηλώθη στις αρχές Σεπτεμβρίου (π. η.μ.) και η IV Μεραρχία (εξαιρουμένων των ανδρών του 11^{ου} Συντάγματος, που παρέμεινε στην εφεδρεία) κατέλαβε τους αντικειμενικούς της σκοπούς, εκμηδενίζοντας την εχθρική αντίσταση. Ακολούθως, προήλασε στα μετόπισθεν της εχθρικής διατάξεως, καταλαμβάνοντας τις οχυρές τοποθεσίες Σαρένα-Γζένα και Κετσί-Καγιά. Ο εχθρός υπεχώρησε ατάκτως, καταδιωκόμενος από τις ημέτερες δυνάμεις επί του άξονος Κοϊνσκό-Σερμενλή-Μιρόφτσα-Δαβίδοβο. Περί τα τέλη του μηνός, οι εξαντλημένοι άνδρες της μονάδος έφθασαν στη γραμμή Δεμίρ Καπού-Κλεισούρα-Γκράντες, την οποία και κατέλαβαν. Την 16^η / 29^η Σεπτεμβρίου 1918, η Βουλγαρία συνθηκολόγησε και στη IV Μεραρχία ανετέθη προσωρινώς η φύλαξη της ελληνοβουλγαρικής μεθορίου. Αργότερα, αντικαταστάθηκε από τη Μεραρχία Αρχιπελάγους και μεταφέρθηκε στα Βελεσά, όπου και αναδιοργανώθηκε. Στα τέλη Νοεμβρίου, η συγκεκριμένη μεραρχία τέθηκε σε επιχειρησιακή ετοιμότητα και μετεστάθμευσε στην Αξιούπολη. Συνολικά, οι απώλειές της κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ανήλθαν σε 108 νεκρούς (εκ των οποίων 9 ήταν αξιωματικοί), 354 τραυματίες (5 αξιωματικοί και 349 οπλίτες) και 2 αξιωματικούς αγνοούμενους.

Αξιζει να σημειωθεί ότι η συμμετοχή της μονάδος στις επιχειρήσεις του πολέμου αυτού απέσπασε την εύφημο μνεία του επικεφαλής της 1^{ης} Ομάδος Μεραρχιών Γάλλου Στρατηγού Φιλίπ Ντ΄ Ανσέλμ (Philippe d' Anselme).

1^η ΟΜΑΣ ΜΕΡΑΡΧΙΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΤΑΓΗ ΑΡΙΘΜ. 45

Καθ' ην στιγμήν η IV Ελληνική Μεραρχία απομακρύνεται της 1^{ης} Ομάδος Μεραρχιών, ο Στρατηγός ντ' Ανσέλμ θεωρεί υποχρέωσίν του να εκφράση τας ευχαριστίας του εις τον Συνταγματάρχην Βλαχόπουλον Νικόλαον Διοικητήν της Μεραρχίας, το Επιτελείον του και εις άπαντας τους Αξιωματικούς και Οπλίτας δια την ένδοξον αυτών συμμετοχήν εις τας επιχειρήσεις διασπάσεως του μετώπου. Μετά εξαήμερον προσπάθειαν προς διάσπασιν του μετώπου καθ' ην η Μεραρχία υπεχρεούτο να διεξαγάγη επί των ορέων ταχύτατον αγώνα, ο εχθρός συντριβείς κατέρρευσε.

Η Μεραρχία διέτρεξεν εντός 8 ημερών 200 χιλιόμετρα, κατεδίωξε κατά πόδας τας οπισθοφυλακάς του εχθρού, μετέτρεψε την υποχώρησίν του εις άτακτον φυγήν και συνετέλεσε ούτω εις την γενικήν αποσύνθεσιν και παράδοσιν του εχθρικού στρατού.

Οι άνδρες της IV Μεραρχίας ουχί προ πολλού επιστρατευθέντες και συμμετάσχο-ντες συνεπώς των μαχών άνευ τελείας στρατιωτικής προπαρασκευής ηγωνίσθησαν ως παλαιοί μαχηταί και διεκρίθησαν ιδιαίτέρως ως πρώτης τάξεως στρατεύματα ορεινά και εφόδου.

Στρατηγός Ντ' Ανσέλμ

Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου βρήκε την Ελλάδα μεταξύ των νικητών αλλά σε κακή οικονομική κατάσταση. Οι επιστρατεύσεις του 1915 και του 1918, η οργάνωση του στρατού της «Εθνικής Αμύνης» και οι πολεμικές υποχρεώσεις είχαν καταβαρathρώσει την ούτως ή άλλως ασθενική ελληνική οικονομία. Οι συμμαχικές πολεμικές πιστώσεις εκάλυπταν ένα πολύ μικρό τμήμα των αναγκών της χώρας και η διαιώνιση των πολιτικών παθών δεν δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για την επίτευξη της τόσο αναγκαίας σύμπνοιας μεταξύ της κυβερνήσεως και της αντιπολιτεύσεως. Επιπλέον, ο Βενιζέλος είχε να αντιμετωπίσει και τις παλινδρομίες των ξένων, οι οποίοι έδειχναν να μην ενδιαφέρονται για τις ελληνικές διεκδικήσεις. Άλλωστε, η ανακωχή του Μούδρου είχε υπογραφεί ερήμην της Ελλάδος. Ως εκ τούτου, απεφάσισε να αποστείλει στρατεύματα στη μεσημβρινή Ρωσία εναντίον των Μπολσεβίκων, προκειμένου να εγγράψει υποθήκες για το μέλλον και δη για τις περιοχές της Μ. Ασίας¹³. Οι Αγγλογάλλοι απεδέχθησαν την ελληνική «προσφορά» και τα πρώτα ελληνικά στρατεύματα ανεχώρησαν από τον Πειραιά, την Πρωτοχρονιά του 1919. Δυστυχώς, τα αντεπαναστατικά στρατεύματα ηττήθηκαν και αποσυντέθηκαν, οι Γάλλοι πεζικάριοι υπεχώρησαν, ενώ τα πληρώματα πολλών πλοίων τους εστασίασαν. Ως εκ τούτου, οι Έλληνες έμειναν μόνοι να πολεμούν συντεταγμένα για έναν σκοπό, που δεν τους αφορούσε. Τελικώς, ύστερα από τετράμηνο αγώνα, το ελληνικό εκστρατευτικό σώμα απεχώρησε από τα αφιλόξενα εκείνα εδάφη.

¹³ Άλλωστε, ο Γάλλος πρωθυπουργός Ζώρζ Κλεμανσώ (Georges Clemenceau) είχε κάνει σαφείς νύξεις στον Έλληνα πρεσβευτή στο Παρίσι περί της ανάγκης αποστολής ελληνικών στρατευμάτων στην Ουκρανία. Σε αντάλλαγμα, η Γαλλία θα συνηγορούσε υπέρ των ελληνικών διεκδικήσεων στην ανατολική Θράκη και τη Σμύρνη.

Η προσοχή σύσσωμου του ελληνισμού, όμως, είχε στραφεί στα παράλια της Μ. Ασίας. Ήδη, τον Δεκέμβριο του 1918, στον λιμένα της Σμύρνης, κατέπλευσε το αντιτορπιλικό «Λέων». Λίγες ημέρες μετά, στην πόλη αφίχθη κλιμάκιο του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού και οι Έλληνες της Ιωνίας πίστεψαν ότι πλησίαζε η ημέρα της απελευθερώσεώς τους. Πράγματι, ο Βενιζέλος αξίωσε από το Ανώτατο Διασυμμαχικό Συμβούλιο την εκχώρηση της περιοχής της Σμύρνης, τον Φεβρουάριο του 1919. Οι Αμερικανοί αντιτάχθηκαν από την αρχή αλλά οι Ιταλοί προχώρησαν έτι περαιτέρω, αποβιβάζοντας στρατεύματα στην Αττάλεια, τον επόμενο μήνα. Το γεγονός αυτό προκάλεσε μία προσωρινή σύγκληση των απόψεων των κυβερνήσεων της Γαλλίας και της Μεγ. Βρετανίας, οι οποίες έκαμψαν την αντίθεση των Αμερικανών. Την 23^η Απριλίου 1919, ο Βρεταννός πρωθυπουργός David Lloyd George ανακοίνωσε στον Έλληνα ομόλογό του την απόφαση των τριών Μεγάλων Συμμαχικών Δυνάμεων¹⁴ περί προσωρινής αποστολής ελληνικών στρατευμάτων στο βιλαέτι της Σμύρνης για τη διατήρηση της τάξεως. Στις 7.50 π.μ. της 2^{ης} / 15^{ης} Μαΐου, άρχισε η αποβίβαση των ελληνικών δυνάμεων στην πόλη της Σμύρνης κάτω από τις επευφημίες του πλήθους. Μετά την ολοκλήρωση της καταλήψεως της πρωτεύουσας της Ιωνίας και των γύρω υψωμάτων, τμήματα του Ελληνικού Στρατού επεξέτειναν την ελληνική κυριαρχία και στα περίχωρα, έως τα τέλη Μαΐου. Τον επόμενο μήνα, έφθασαν στην περιοχή και οι υπόλοιπες μεραρχίες του Α΄ Σώματος Στρατού από τη μεσημβρινή Ρωσία.

Αρχικώς, η IV Μεραρχία εγκαταστάθηκε στην περιοχή της Μπάλτζοβας, ενώ αργότερα, μεταφέρθηκε στην περιοχή του Καλικούρτ. Η μονάδα σε ουδεμία εκ των επιθετικών ενεργειών του Ελληνικού Στρατού συμμετείχε, κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων ετών της Μικρασιατικής εκστρατείας. Την 23^η Ιουνίου 1921, η συγκεκριμένη μεραρχία διατάχθη να μετακινηθεί πεζή στο Γκουνούκ, το οποίο θα αποτελούσε τη βάση εξορμήσεως για την επικείμενη επίθεση. Η πορεία ήταν ιδιαίτερως κοπιώδης και οι άνδρες της μονάδος κατάφεραν να φθάσουν κατάκοποι στον προορισμό τους, μετά από πέντε ημέρες. Την επομένη, εξόρμησαν και κατέλαβαν τα υψώματα Τεκέ Γιαϊλά και κατόπιν κατευθύνθηκαν προς το Αφιόν Καραχισάρ, όπου έφθασαν την 30^η Ιουνίου. Την επόμενη ημέρα, εξεδηλώθη σφοδρή τουρκική επίθεση στον τομέα της IV Μεραρχίας. Ο εχθρός επετέθη αιφνιδιαστικά και με ισχυρές δυνάμεις, με αποτέλεσμα τον κλονισμό των ημετέρων τμημάτων. Σύντομα, όμως, η μονάδα αναδιοργανώθηκε και πέρασε στην αντεπίθεση. Ο εχθρός ανετράπη και υπεχώρησε σε βάθος πολλών χιλιομέτρων, εγκαταλείποντας στο πεδίο της μάχης 300 περίπου νεκρούς. Επίσης, συνελήφθησαν και 163 αιχμάλωτοι. Η IV Μεραρχία απώλεσε 22 νεκρούς και 90 τραυματίες.

Τον Ιούλιο, ελήφθη η απόφαση διαλύσεως του Νοτίου Συγκροτήματος Μεραρχιών, στο οποίο υπήγετο η συγκεκριμένη μονάδα. Έκτοτε, η IV Μεραρχία ετέθη απευθείας υπό τις διαταγές της Στρατιάς και εγκαταστάθηκε στο Αφιόν Καραχισάρ, προκειμένου να εμποδίσει τη σύμπτυξη των εχθρικών δυνάμεων προς το Ικόνιο. Η μονάδα αυτή διεσφάλιζε το δεξιό της Στρατιάς, η οποία μετακινήθηκε διαδοχικώς στην περιοχή του Ισικλάρ (την 1^η Αυγούστου 1921) και στην αντίστοιχη του

¹⁴ Οι Ιταλοί αντιπρόσωποι είχαν διαφωνήσει σε υψηλούς τόνους με τον Αμερικανό Πρόεδρο Woodrow Wilson για το θέμα του Φιούμε και είχαν αποχωρήσει από τις συνεδριάσεις του Ανωτάτου Συμμαχικού Συμβουλίου.

Μπουλαβαντίν (την 7^η Αυγούστου 1921). Η μη συντριβή των Κεμαλικών κατά τις επιχειρήσεις του θέρους του 1921 και κυρίως κατά τη θρυλική πορεία προς την Άγκυρα, έπεισε το Γενικό Στρατηγείο περί της ανάγκης επιστροφής των στρατευμάτων στις βάσεις εξορμήσεώς τους. Λίγες εβδομάδες μετά την έναρξη της εποποιΐας του Σαγγαρίου και της Αλμυράς Ερήμου, οι ελληνικές δυνάμεις εγκαταστάθηκαν αμυντικά επί της νοητής γραμμής Κιου-Εσκή Σεχίρ-Αφιόν Καραχισάρ. Κατά το προσεχές διάστημα, οι ελληνικές κυβερνήσεις κατέβαλαν αγωνιώδεις προσπάθειες για τη διπλωματική επίλυση του ζητήματος με την παράλληλη διασφάλιση των δικαιωμάτων των Μικρασιατών. Δυστυχώς, ο Κεμάλ, ενισχυόμενος ποικιλοτρόπως από τους Γάλλους, τους Ιταλούς και τους Σοβιετικούς, προέβαλε μαξιμαλιστικούς όρους, τους οποίους ουδεμία ελληνική κυβέρνηση μπορούσε να αποδεχθεί. Ως εκ τούτου, η τύχη της Μ. Ασίας έμελλε να κριθεί επί του πεδίου της μάχης.

Την 13^η/ 26^η Αυγούστου 1922, εξεδηλώθη η μεγάλη τουρκική επίθεση με επίκεντρο την εξέχουσα του Αφιόν, που ήταν το αδύνατο σημείο της ελληνικής παρατάξεως. Η IV Μεραρχία υπαγόταν στο Α΄ Σώμα Στρατού και τελούσε υπό τις διαταγές του Υπο-

στρατήγου Δημητρίου Δημαρά. Η μονάδα κατείχε τον ιδιαίτερος εκτεταμένο τομέα Καπελάρ, ο οποίος εκτεινόταν σε μήκος 20 χιλιομέτρων! Η αμυντική διάταξη ήταν ιδιαίτερος αδύνατη, καθώς στην εξέχουσα του Αφιόν 33 φίλια τάγματα είχαν να αντιμετωπίσουν την επίθεση 90 τουρκικών, τα οποία ήταν πλήρως εξοπλισμένα και καλώς εκπαιδευμένα. Η επίθεση ξεκίνησε με σφοδρό βομβαρδισμό των ελληνικών θέσεων, ο οποίος προκάλεσε μεγάλες απώλειες στο έμψυχο δυναμικό της μονάδος. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι ένα τάγμα απώλεσε 17 αξιωματικούς και 346 οπλίτες εντός ολίγων μόνον ωρών! Εντούτοις, προεβλήθη σθεναρή άμυνα προ του αριθμητικώς υπέρτερου εχθρού. Δυστυχώς, οι Τούρκοι κατάφεραν να καταλάβουν το δεξιό της αμυντικής τοποθεσίας, επικεντρώνοντας τις προσπάθειές τους στην εκμετάλλευση του υφιστάμενου κενού μεταξύ της I και της IV Μεραρχίας. Το ρήγμα δεν κατέστη δυνατόν να φραγεί λόγω της αριθμητικής υπεροχής του εχθρού αλλά και της δράσεως του τουρκικού ιππικού. Την επομένη, ανετράπη και το κέντρο της αμυντικής διατάξεως, γεγονός που κοινοποίησε στην ηγεσία του Α΄ Σώματος Στρατού η διοίκηση της μονάδος. Τότε, απεφασίσθη η σύμπτυξη της IV Μεραρχίας προς τα υψώματα Κιοπρουλού-Ινάς. Η διαταγή συμπτώξεως δεν κατέστη δυνατόν να διαβιβαστεί σε όλα τα μαχόμενα τμήματα, καθώς το ήδη προβληματικό δίκτυο διαβιβάσεων κατέστη απολύτως ανεπαρκές, λόγω της δράσεως του εχθρού και της ασύντακτης υποχωρήσεως των ημετέρων δυνάμεων. Η κατάσταση αυτή είχε ως αποτέλεσμα η διοίκηση της Στρατιάς να μην έχει σαφή εικόνα της ακριβούς θέσεως των ημετέρων τμημάτων.

Το βράδυ της δευτέρας ημέρας της επιθέσεως, οι εναπομείνουσες συντεταγμένες δυνάμεις της μεραρχίας συγκεντρώθηκαν γύρω από το Αραπλή Τσοφλίκ, καλυπτόμενες από το 26^ο Σύνταγμα Πεζικού. Ένα απόσπασμα της XII Μεραρχίας υπό τον Συνταγματάρχη Νικόλαο Πλαστήρα έφθασε στα νοτιοδυτικά του Κιοπρουλού προκειμένου να καλύψει το δεξιό της IV Μεραρχίας. Ακολούθως, κατευθύνθηκε βόρεια προς το Μπαλ Μαχμούτ για να συνδράμει τις εκεί μαχόμενες δυνάμεις. Λόγω της υφισταμένης συγχύσεως, το 26^ο Σύνταγμα απεσύρθη εκ των θέσεών του, διότι ο διοικητής του εθεώρησε ότι ο Πλαστήρας είχε καταλάβει την προβλεπόμενη από τις διαταγές της IV Μεραρχίας θέση. Το αποτέλεσμα ήταν να βρεθεί εκτεθειμένο το δεξιό της μεραρχίας. Σημειωτέον ότι οι Τούρκοι, αντιληφθέντες το «θεόσταλτο δώρο», επετέθησαν ακριβώς στο σημείο όπου υπήρχε το κενό, κατά το επόμενο πρωινό! Η επίθεση αυτή κατέλαβε τους αξιωματικούς και τους οπλίτες της μονάδος εξ' απήνης, με αποτέλεσμα αυτοί να υποχρεωθούν σε ασύντακτη υποχώρηση. Έκτοτε, αυτή ετράπη σε φυγή προς τα παράλια. Τελικώς, τα υπολείμματα της μεραρχίας (δηλαδή, 200 αξιωματικοί, 3.300 οπλίτες και 450 κτήνη) κατάφεραν να φθάσουν στον Τσεσμέ και από κει στη Χίο, την 1^η Σεπτεμβρίου.

Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και την επακόλουθη αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων, η IV Μεραρχία υπήχθη υπό τις διαταγές του διοικητού του Β΄ Σώματος Στρατού. Η επάνδρωση του στρατηγείου θα γινόταν μόνον από πυρήνες και η μονάδα θα απαρτιζόταν από τρία συντάγματα πεζικού. Αυτά ήταν το 8^ο Σ.Π., το 11^ο Σ.Π. και το 35^ο Σ.Π.. Η έδρα της μονάδος μεταφέρθηκε στη Θεσσαλονίκη. Κατά τα προσεχή έτη, η χώρα εισήλθε σε μία περίοδο έντονης αναταραχής, κύρια χαρακτηριστικά της οποίας υπήρξαν η πολιτική αστάθεια, η οικονομική δυσπραγία και η κοινωνική αναστάτωση. Πρωταγωνιστικό ρόλο στο πολιτικό γίγνεσθαι έπαιζε πλέον ο στρατός, ο οποίος επέ-

βαλε και το πολίτευμα της αβασίλευτης δημοκρατίας. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής (1924-1936), ξέσπασαν πλέον των 5 μείζονων στασιαστικών κινημάτων. Την 4^η Αυγούστου 1936, εξεδηλώθη το τελευταίο (αναίμακτο) υπό τον Ιωάννη Μεταξά. Έκτοτε, η Ελλάς εισήλθε σε μία νέα περίοδο προπαρασκευής κατ' ουσίαν για τον επικείμενο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Την 3^η Σεπτεμβρίου 1939, η Γαλλία και η Μεγ. Βρετανία εκήρυσαν τον πόλεμο στην εθνικοσοσιαλιστική Γερμανία, υπό το πρόσχημα της επιθέσεως της τελευταίας εναντίον της Πολωνίας. Μολαταύτα, οι Αγγλογάλλοι ουδεμία βοήθεια προσέφεραν στους Πολωνούς, ο στρατός των οποίων κατέρρευσε εντός ελαχίστων εβδομάδων. Βεβαίως, στην εξέλιξη αυτή συνεισέφερε και η εκ των νύτων επίθεση των Σοβιετικών, κατ' εφαρμογήν του συμφώνου von Ribbentrop-Molotov (από τα ονόματα των υπουργών Εξωτερικών της Γερμανίας και της Σοβιετικής Ενώσεως αντιστοίχως), της 23^{ης} Αυγούστου 1939. Την 27^η Σεπτεμβρίου, παρεδόθη η Βαρσοβία και ο πόλεμος στην Ανατολή ετερματίσθη. Επηκολούθησε μία εξάμηνη περίοδος (Οκτώβριος 1940 - Απρίλιος 1941), η οποία απεκλήθη «ψευτοπόλεμος» από τους Αγγλοσάξονες ή «γελοίος πόλεμος» από τον γαλλικό Τύπο. Αργότερα, η σύρραξη εξέλαβε μεγάλες διαστάσεις και εισήλθαν σε αυτήν τα περισσότερα κράτη της υψηλίου. Τον Ιούνιο του 1940, οι Γερμανοί ήταν κύριοι όλης της Ευρώπης πλην των Βαλκανίων, της Ελβετίας, της Ιβηρικής χερσονήσου και της Ρωσίας.

Οι σύμμαχοί τους Ιταλοί εισήλθαν στον πόλεμο την 10^η Ιουνίου. Αρχικώς, τα στρατεύματα της Ρώμης έπληξαν εκ των νύτων την καταρρέουσα Γαλλία. Ακολούθως, η Ρώμη έστρεψε την προσοχή της στα Βαλκάνια, όπου κατείχε ήδη την Αλβανία (από την 7^η Απριλίου του 1939) και τα Δωδεκάνησα (από την άνοιξη του 1912). Κατά τους προσεχείς μήνες, οι Ιταλοί κλιμάκωσαν τις προκλήσεις τους κατά της Ελλάδας, με αποκορύφωμα τον άνανδρο τορπιλλισμό του εύδρομου «Ελλη» στο λιμάνι της Τήνου, ανήμερα της εορτής της Παναγίας, τον Δεκαπενταύγουστο του 1940. Η ελληνική κυβέρνηση είχε επιλέξει να παραμείνει ουδέτερη. Εντούτοις, ο Μεταξάς έλαβε διάφορα μέτρα για την επιτάχυνση του εξοπλιστικού προγράμματος και τη στρατιωτική θωράκιση της χώρας. Η Αθήνα απήντησε στις συνεχείς προκλήσεις της Ρώμης δια της διπλωματικής οδού, αποφεύγοντας να δώσει το παραμικρό πρόσχημα στους Ιταλούς. Τελικώς, νωρίς το πρωί της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, ο Ιταλός πρέσβης στην Αθήνα Εμμανουέλε Γκράτσι (Emmanuele Grazzi) επέδωσε μία τελεσιγραφική διακοίνωση στον Μεταξά. Ο τελευταίος αρνήθηκε να συναινέσει στις θρασείες απαιτήσεις των Ιταλών, απαντώντας με τη φράση: «*Λοιπόν, βρισκόμαστε σε πόλεμο*». Οι Ιταλοί δεν ανέμεναν καν τη λήξη της προθεσμίας του δικού τους τελεσιγράφου και επετέθησαν 30 λεπτά προ της λήξεώς του.

Το ελληνικό σχέδιο προέβλεπε την αντίταξη αμύνης επί της γραμμής Λαιμός (ανατολικώς της Μικρής Πρέσπας)-Μικρή Πρέσπα-ορεινός όγκος Βάρμπας-ορεινό συγκρότημα Σαμοβίτσα-Μάλι Μάδι-Φλατσάτα-Αμμούδα-Αλεβίτσα-Γράμμος-Σμόλικας-Γκαμήλα-Ελαία-ποταμός Καλαμάς. Η γραμμή αυτή προεκρίθη, διότι οι ιταλικές δυνάμεις ήταν ετοιμοπόλεμες και συγκεντρωμένες επί της ελληνοαλβανικής μεθόριου, γεγονός που διευκόλυνε την από μέρους τους διεξαγωγή μίας αιφνιδιαστικής επιθέσεως. Αντιθέτως, ο Ελληνικός Στρατός θα συνεκροτείτο αναγκαστικά με

Άνδρες του Ελληνικού Στρατού ανοίγουν δρόμο μέσα στο χιόνι, κατά τη διάρκεια του έπους του 1940

προεπιστράτευση, προκειμένου να μη δοθεί η παραμικρή αφορμή στους Ιταλούς. Οι ελληνικές δυνάμεις επιστρατεύθηκαν γρήγορα και με απόλυτη επιτυχία. Η IV Μεραρχία αποτελείτο από το 8^ο Σ.Π., το 9^ο Σ.Π. (με έδρα την Καλαμάτα), το 11^ο Σ.Π. (με έδρα την Τρίπολη), το IV Σύνταγμα Ορεινού Πυροβολικού και την IV Ομάδα Αναγνωρίσεως. Διοικητής της μονάδος ήταν ο Υποστράτηγος Λεωνίδας Στεργιόπουλος. Την 3^η Νοεμβρίου, οι άνδρες της IV Μεραρχίας ξεκίνησαν από την Πελοπόννησο κατευθυνόμενοι προς την Καλαμπάκα. Περί τα τέλη του μηνός, η μονάδα εγκατέλειψε την πόλη αυτή και, κινούμενη κυρίως τη νύκτα προς αποφυγήν της εχθρικής αεροπορίας, έφθασε στα δυτικά των Ιωαννίνων (την 2^α Δεκεμβρίου). Εκεί, τοποθετήθηκε στην εφεδρεία του Α΄ Σώματος Στρατού. Λίγο μετά, εγκαταστάθηκε στην πρώτη γραμμή του μετώπου, αντικαθιστώντας την III Μεραρχία, η οποία μετακινήθηκε προς Δυσμάς. Οι άνδρες τής μονάδος ευρίσκοντο επί της κατευθύνσεως Κακαβιά-Αργυρόκαστρο.

Την 8^η Δεκεμβρίου, η συγκεκριμένη μεραρχία άρχισε την προέλασή της προκειμένου να καταλάβει τα υψώματα Κουρβελέσι και να υπερκεράσει το Τεπελένι από τα δυτικά. Από τον προηγούμενο μήνα, οι Ιταλοί είχαν εγκαταλείψει το ελληνικό έδαφος και είχαν εγκατασταθεί επί της γραμμής Κουρβελέσι-Μάλι Σπατ-Σκεκοβίκ. Δυστυχώς, οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες καθιστούσαν πολύ δύσκολες τις επιθετικές ενέργειες των Ελλήνων. Επιπλέον, από τις αρχές Δεκεμβρίου, ο εχθρός ενισχύθηκε σημαντικά με την άφιξη της 5^{ης} Μεραρχίας Pusteria, της 11^{ης} Brennero, της 33^{ης} Aqù, της 37ης Μεραρχίας Modena, της 48^{ης} Taro και τμήματα Μελανοχιτώνων. Εντούτοις, με απaráμιλλο θάρρος οι άνδρες της μονάδος κατάφεραν

όχι μόνον να υποχρεώσουν τον εχθρό σε υποχώρηση αλλά και να καταλάβουν το Μάλι Σπατ, συλλαμβάνοντας πολλούς αιχμαλώτους (8° Σ.Π.). Επίσης, οι άνδρες του 9^{ου} Σ.Π. κατέλαβαν το Σκεκοβίκ. Μολαταύτα, η επιτυχία επισκιάστηκε από τις εκτεταμένες απώλειες που προκάλεσε στη μεραρχία το δριμύ ψύχος. Κατά τις προσεχείς ημέρες, οι άσχημες καιρικές συνθήκες κατέστησαν αδύνατη την εκδήλωση μίας νέας επιθέσεως και το μέτωπο σταθεροποιήθηκε.

Την 22^η Δεκεμβρίου, ο Συνταγματάρχης Κλεάνθης Μπουλάλας ανέλαβε τη διοίκηση της μονάδος. Την 26^η Δεκεμβρίου, συνέταξε μία αναφορά, σύμφωνα με την οποία η μεραρχία είχε απωλέσει από τα εχθρικά πυρά 53 αξιωματικούς και 1.076 οπλίτες (νεκρούς-τραυματίες), ενώ ο αριθμός των παγοπλήκτων ανήρχετο σε 60 αξιωματικούς και 2.600 οπλίτες! Οι απώλειες αυτές ήταν δύσκολο να αναπληρωθούν άμεσα και κατέστησαν αδύνατη την οριστική συντριβή του εχθρού. Οι Ιταλοί έσπευσαν να εκμεταλλευθούν την προσωρινή βελτίωση των καιρικών συνθηκών και βομβάρδισαν τις ελληνικές θέσεις και την οδό ανεφοδιασμού, την 30^η Δεκεμβρίου. Μάλιστα, στο χωριό Κορώνι ανετινάχθη ο Σταθμός Διοικήσεως με αποτέλεσμα να σκοτωθούν 5 και να τραυματιστούν 4 άνδρες. Ο βομβαρδισμός αυτός δεν εκλόνησε το ηθικό των Ελλήνων, οι οποίοι προωθήθηκαν μέχρι το Λακτούσι. Τα ημέτερα τμήματα κατέλαβαν το χωριό Νεβίτσα, όπου αιχμαλώτισαν ένα ολόκληρο εχθρικό τάγμα, δυνάμει 487 ανδρών! Το γεγονός αυτό προκάλεσε τον θαυμασμό όλων των στρατιωτικών παρατηρητών.

Την 7^η Ιανουαρίου 1941, απεφασίσθη η απόσυρση της μονάδος από την πρώτη γραμμή προς ανάπαυση και ανασυγκρότηση των ανδρών της. Έως τότε, η συνεισφορά της στην απόκρουση του Ιταλού εισβολέως ήταν ουσιαστική. Σημειώνεται ενδεικτικά ότι οι άνδρες της IV Μεραρχίας συνέλαβαν πλέον των 1.300 αιχμαλώτων και κυριέψαν άφθονο πολεμικό υλικό (μεταξύ άλλων, 23 πυροβόλα, πολλούς όλμους διαφόρων διαμετρημάτων, αρκετά πολυβόλα και υλικό δύο ορεινών χειρουργείων). Την 9^η Μαρτίου, οι Ιταλοί εξαπέλυσαν την πολυδιαφημισμένη «εαρινή επίθεσή» τους, παρουσία του ίδιου του Μπενίτο Μουσσολίνι (Benito Mussolini). Επρόκειτο για την τελευταία τους απόπειρα όπως αλλάξουν τον ρου της βαλκανικής τους εκστρατείας προ της εμπλοκής των Γερμανών σε αυτήν. Δυστυχώς για τους Ιταλούς ιθύνοντες, και αυτή η προσπάθεια κατέληξε σε οικτρή αποτυχία. Η

IV Μεραρχία δεν συμμετείχε στην απόκρουσή της καθώς επαναπροωθήθηκε στο μέτωπο, όταν η επιθετική ορμή των Ιταλών είχε πλέον κοπάσει. Πιο συγκεκριμένα, την 16^η Μαρτίου, η συγκεκριμένη μεραρχία υπήχθη υπό τις διαταγές του διοικητού του Β΄ Σώματος Στρατού Υποστρατήγου Γεωργίου Μπάκου. Δύο ημέρες αργότερα, η μονάδα εγκαταστάθηκε στον τομέα Κλεισούρας, βορείως του ποταμού Αώου. Ακριβώς, εκείνη η περιοχή απετέλεσε τον στόχο της νέας επιθετικής ενέργειας του εχθρού, ο οποίος επεδίωκε να αποδιοργανώσει τις συγκοινωνίες του Β΄ Σώματος Στρατού. Την 22^η Μαρτίου, επετέθησαν με σφοδρότητα, ελπίζοντας να καταλάβουν εξ΄ απήνης την προσφάτως εγκατασταθείσα στην περιοχή IV Μεραρχία. Σημειωτέον ότι όλες οι προπαρασκευαστικές ενέργειες του εχθρού είχαν γίνει με άκρα μυστικότητα. Μάλιστα, οι Ιταλοί είχαν μεταφέρει στην περιοχή δύο νέες μεραρχίες και 23 πυροβολαρχίες! Οι αξιωματικοί και οι οπλίτες της IV Μεραρχίας κατάφεραν να αποκρούσουν όλες τις εχθρικές επιθέσεις, οι οποίες συνεχίστηκαν έως την 5^η Απριλίου.

Την επομένη, οι Γερμανοί προσέτρεξαν σε βοήθεια των διασυρθέντων συμμάχων τους. Η προαναφερθείσα μεραρχία διετήρησε τις θέσεις της έως την 13^η Απριλίου. Τότε, εξεδόθη γενική διαταγή συμπτύξεως προς αποφυγή περικυκλώσεως, λόγω της ραγδαίας προελάσεως των γερμανικών στρατευμάτων στη βόρεια Ελλάδα. Η IV Μεραρχία μετεγκατεστάθη αρχικώς στην Τρεμπεσίνα και ακολούθως στα βορειοανατολικά της Κλεισούρας. Την 16^η Απριλίου, εξεδηλώθη νέα σφοδρή ιταλική επίθεση, η οποία απεκρούσθη επιτυχώς. Το ηθικό των ανδρών της μεραρχίας παρέμενε υψηλό και δεν είχαν σημειωθεί λιποταξίες. Διατηρώντας τη συνοχή της, κατέστρεψε το οδικό δίκτυο και το ίδιο βράδυ ξεκίνησε έναν νέο υποχωρητικό ελιγμό. Οι άνδρες της ανήλθαν το χιονοσκεπές όρος Νεμέρσκα, κατευθυνόμενοι προς το χωριό Δρυμάδες. Έκτοτε, η μονάδα υπήχθη υπό τις διαταγές του διοικητού του Α΄ Σώματος Στρατού Αντιστρατήγου Παναγιώτη Δεμέστιχα. Οι άθλιες καιρικές συνθήκες και η συνεχής πίεση του εχθρού προκάλεσαν τις πρώτες διαρροές μεταξύ των ανδρών της μεραρχίας. Εντούτοις, οι περισσότεροι εξ΄ αυτών συνέχισαν συντεταγμένοι, φθάνοντας στην ελληνοαλβανική μεθόριο την 19^η Απριλίου 1941. Το μεσημέρι της επομένης, οι καταπονημένοι άνδρες της μονάδος εδέχθησαν τη

**Ο Υποστράτηγος Γεώργιος Μπάκος
(1892-1945)**

συνδυασμένη επίθεση του ιταλικού πυροβολικού και της γερμανικής αεροπορίας. Η μεραρχία κατάφερε να διατηρήσει τη συνοχή της, αν και υπέστη μεγάλες απώλειες. Οι επιθέσεις των Ιταλών συνεχίστηκαν και μετά την υπογραφή των πρωτοκόλλων παραδόσεως του Ελληνικού Στρατού στους Γερμανούς. Η IV Μεραρχία απέκρουσε με επιτυχία τον εχθρό για μία ακόμη φορά. Μάλιστα, η ταπείνωση των Ιταλών ήταν τέτοια ώστε ζήτησαν οι ίδιοι την κατάπαυση του πυρός προκειμένου να περισυλλέξουν τους νεκρούς και τους τραυματίες τους (ο αριθμός των οποίων ξεπερνούσε τους 500)! Την 23^η Απριλίου, η μονάδα συνεπύχθη προς τα Ιωάννινα και το ίδιο βράδυ διέβη τη γραμμή Μπισδούκ-Καλαμά. Κατά τις προσεχείς 20 περίπου ημέρες, η μεραρχία πορεύτηκε συντεταγμένα και μόνον όταν οι άνδρες της έφθασαν στον Ψαθόπυργο Αχαΐας, η IV Μεραρχία διαλύθηκε.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έληξε τον Μάιο του 1945. Βεβαίως, το μεγαλύτερο μέρος της Ελλάδος είχε ήδη απελευθερωθεί από το φθινόπωρο του 1944. Σταδιακά, όμως, η χώρα περιέπεσε στη δίνη των εσωτερικών συγκρούσεων για την κατάκτηση της εξουσίας, στις οποίες η IV Μεραρχία δεν συμμετείχε. Η μονάδα επανασυγκροτήθηκε ως Στρατιωτική Διοίκησης Πελοποννήσου (ΣΔΠ) δια της Φ. 4118/15/132708/15-5-53/ΓΕΣ/Α΄ ΚΛΑΔΟΣ. Η έδρα της τοποθετήθηκε στην Τρίπολη και πρώτος διοικητής ανέλαβε ο Υποστράτηγος Γεώργιος Σανώτας. Η ΣΔΠ ήταν μεγάλη μονάδα, ισότιμη με μεραρχία και υπαγόταν στην ΑΣΔΑΝ. Απεφασίσθη να τεθούν υπ' αυτήν όλα τα Κέντρα Εκπαιδεύσεως και τα ΤΕ Πελοποννήσου. Την 1^η Αυγούστου 1954, η μονάδα μετονομάστηκε σε IV Μεραρχία. Η έδρα της παρέμεινε στην Τρίπολη και ως τομέας ευθύνης της ορίστηκε όλη η Πελοπόννησος, εξαιρουμένων των νομών Αχαΐας και Ηλείας. Επηκολούθησε μία ακόμα (ατυχής) μετονομασία της σε ΣΔΙ, τον Μάιο του 1961. Ευτυχώς, η μετονομασία αυτή απεδείχθη προσωρινή, καθώς τροποποιήθηκε δια της Φ. 000/16/834616/Σ.18/31-1-80/ΥΕΘΑ/ΓΕΣ/ΔΝΣΙΣ ΟΡΓ, επί υπουργίας του Ευάγγελου Αβέρωφ. Τότε, η μονάδα έλαβε εκ νέου την παλαιά και ιστορική ονομασία της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Αρχείον ΔΙΣ/ΓΕΣ.
- ☞ Γιαννόπουλος Γεωργ., *Από το(ν) Νέστο ως το(ν) Σαγγάριο*, Αθήνα, Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1987.
- ☞ Δαγκλής Παν., *Αναμνήσεις, έγγραφα, αλληλογραφία. Το αρχείον μου*, τομ. Α΄. Αθήνα, Ε. Γ. Βαγιωνάκη, χ.ε.
- ☞ Ενεπεκίδης Πολ., *Η Δόξα και ο διχασμός*, Αθήνα, Ζαχαρόπουλος, 1992.
- ☞ *Η Ελλάς και ο πόλεμος εις τα Βαλκάνια 1914-1918*, ΓΕΣ/ΔΙΣ, 1958.
- ☞ Κόκκινος Δ., *Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος*, τ. Β΄-Γ΄-Δ΄, Αθήνα: Μέλισσα, 1970.
- ☞ Κοντογιάννης Π., *Ο Στρατός μας και οι τελευταίοι πόλεμοι: Απομνημονεύματα και γνώμαι*, Αθήνα, τυπ. Φραντζεσκάκη Α. και Καϊτατζή Α., 1924.
- ☞ Λάσκαρις Σ., *Διπλωματική Ιστορία της Ευρώπης, 1814-1914*, Αθήνα: Ξένος, 1936.
- ☞ Μαζαράκης-Αινιάν Αλεξ., *Απομνημονεύματα*, Αθήνα, Ίκαρος, 1948.
- ☞ Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια, Αθήνα: 1927.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΑΡΧΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΕΝΘΙΜΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Στο έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον των παγκοσμιοποιημένων αγορών, το οποίο βάλλεται από διοικητικές και οικονομικές αναταράξεις, ως αποτέλεσμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης, εγείρονται αναπόφευκτα πολλά ερωτήματα σχετικά με τις προοπτικές και τη βιωσιμότητα των Οργανισμών¹. Σήμερα, κανένας Οργανισμός δεν είναι απομονωμένος και όλοι επηρεάζονται από τις διάφορες εξελίξεις. Οι αλλαγές του παγκόσμιου γίνεσθαι είναι εκρηκτικές και αναπόφευκτα, η υιοθέτηση σύγχρονων προτύπων διοίκησης καθώς επίσης η ανταπόκριση του ανθρώπινου δυναμικού σε αυτά, καθίστανται αναγκαίες και επιτακτικές². Στα πλαίσια αυτά, όλοι οι Οργανισμοί επιχειρούν να ενσωματώσουν σύγχρονες αρχές διοίκησης, που να ανταποκρίνονται στις προκλήσεις των καιρών και να υλοποιήσουν πολιτικές οργάνωσης, προγραμματισμού, στοχοθεσίας, μέτρησης της απόδοσης και αξιολόγησης της δράσης τους.

Στη σημερινή εποχή, λοιπόν, όπου οι απαιτήσεις αλλά και οι ανάγκες των Οργανισμών για να αντεπεξέλθουν, γίνονται συνεχώς πιο πολύπλοκες, η στρατηγική και ο σχεδιασμός αποτελούν αναπόσπαστο μέρος για την εκτέλεση της αποστολής τους και αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση στην εφαρμογή της Διοίκησης. Οι Οργανισμοί που επιθυμούν να έχουν μια σταθερή πορεία ανάπτυξης, επιβάλλεται να καταρτίσουν ένα αποτελεσματικό επιχειρηματικό σχέδιο, προκειμένου να ευημερήσουν και να είναι κερδοφόροι και ανταγωνιστικοί.

Σκοπός του παρόντος άρθρου, είναι να αποσαφηνίσει τους σύγχρονους όρους διοίκησης που υιοθετούνται από τους διάφορους Οργανισμούς και να τους συνδέσει με τις ΕΔ. και τον τρόπο λειτουργίας τους.

¹ Για τις ανάγκες του άρθρου, με τον όρο «Οργανισμό», θα αναφερόμαστε σε εταιρεία-επιχείρηση-δημόσιο ή ιδιωτικό Οργανισμό, κερδοσκοπικούς ή μη Οργανισμούς.

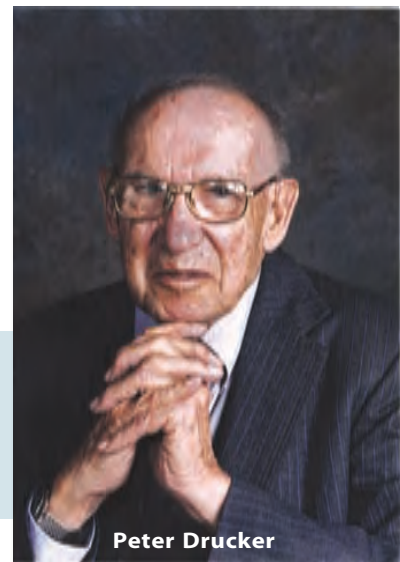
² «Δημόσια Πολιτική για τη Διοικητική Μεταρρύθμιση. Η Προσπάθεια Μέτρησης της Απόδοσης και Καθιέρωσης Συστήματος Διοίκησης με Στόχους», ΕΣΔΔ, Χριστοπούλου Σωτηρία, σελ. 5.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΕΝΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ - Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΩΣ ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Η Κρίσιμη Έννοια του Προγραμματισμού

Ο προγραμματισμός και σχεδιασμός της στρατηγικής ενός Οργανισμού, έχει ως γραμμή εκκίνησης τον καθορισμό μακροχρόνιων στόχων και τη δημιουργία σχεδίων για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη τις πιθανές αλλαγές που υπεισέρχονται στο περιβάλλον (επιδράσεις οικονομικές, πολιτικές, τεχνολογικές κ.ά). Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο γκουρού του management και καθηγητής του Harvard Peter Drucker, ο προγραμματισμός και σχεδιασμός ενός Οργανισμού, είναι:

«ό,τι πρέπει, να γίνει σήμερα, για να δικαιούμαστε το αύριο, καθώς το αύριο δεν είναι παρά το σήμερα, για το οποίο φροντίσαμε χθες».

Peter Drucker

Ο Οργανισμός, δηλαδή, προκαθορίζει τι θα γίνει, γιατί, ποιος θα το αναλάβει, πότε και με ποια μέσα³. Μέσω της δύναμης του προγραμματισμού, ένας Οργανισμός επιχειρεί να καταστεί κύριος του εαυτού του και να σχεδιάσει το μέλλον του. Ο προγραμματισμός υλοποιεί το πρώτο και βασικό στοιχείο της Διοίκησης⁴, την πρόβλεψη και επιτυγχάνει ευεργετικές συνέπειες σε πολλά επίπεδα, καθώς συντελεί αποφασιστικά στην επίτευξη ενότητας στην κατεύθυνση της διοικητικής δράσης, στη δημιουργία αισθήματος πειθαρχίας, υπευθυνότητας, ορθολογικής δράσης, στην υποβοήθηση της διοικητικής αποκέντρωσης και στη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων, στη μείωση της αβεβαιότητας και αποτροπή άσκοπων ενεργειών και απωλειών χρόνου και τέλος, στη διευκόλυνση του ελέγχου μεταξύ των στόχων που προγραμματίζονται και αυτών που επιτυγχάνονται.

Προκειμένου ο προγραμματισμός και σχεδιασμός ενός Οργανισμού να διαδραματίσει τον πολυσήμαντο ρόλο του, απαιτείται να διέπεται από τις ακόλουθες αρχές⁵:

➔ αρχή της χρονικής δέσμευσης, με την έννοια ότι τα προγράμματα πρέπει να δεσμεύουν τους υπεύθυνους χρονικά ως προς την υλοποίησή τους. Προγραμματισμός σημαίνει θέσπιση χρονικών προθεσμιών.

➔ αρχή της ελαστικότητας, καθώς, εφόσον τα προγράμματα αφορούν το μέλλον, το οποίο είναι απρόβλεπτο και ευμετάβλητο, θα πρέπει να εμπεριέχουν

³ Y. Dior, «Ventures in Policy Sciences», σ. 105, εκδ. Elvesier, New York 1971.

⁴ Εκπαιδευτικό Υλικό ΕΣΔΔ, «Οργάνωση και Διοίκηση Δημόσιου Τομέα», σ. 40-47, Κοινή Φάση Σπουδών, ΙΘ' Εκπαιδευτική Σειρά, Τμήμα Εφαρμογής Προγραμμάτων, Αθήνα 2007.

⁵ «Δημόσια Πολιτική για τη Διοικητική Μεταρρύθμιση. Η Προσπάθεια Μέτρησης της Απόδοσης και Καθιέρωσης Συστήματος Διοίκησης με Στόχους», ΕΣΔΔ, Χριστοπούλου Σωτηρία, σελ. 21.

εναλλακτικές λύσεις, ώστε να προβλέπονται οι περισσότερες δυσάρεστες αποκλίσεις από τον αρχικό προγραμματισμό.

➔ αρχή της διόρθωσης, εφόσον το πρόγραμμα δεν αποτελεί έναν «οδηγό για όλες τις περιπτώσεις» αλλά προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες και δεδομένα, τα οποία καλείται να αντιμετωπίζει προβαίνοντας σε διορθώσεις και αλλαγές.

Ο σχεδιασμός είναι μια συνεχιζόμενη διαδικασία που εκτελείται σε πέντε διαδοχικά βήματα:

A. Καθορισμός στόχων	α. Καθορίζονται οι σκοποί της εταιρείας και αποφασίζεται ο στόχος β. Προετοιμάζεται μια πρόβλεψη και δηλώνεται το πιθανό σφάλμα γ. Υπολογίζεται το κενό του σχεδιασμού και αποφασίζεται το εύρος του.
B. Δημιουργία των σχεδίων για να επιτευχθούν οι στόχοι	δ. Αποφασίζονται οι περιορισμοί και τα μέσα ε. Κατασκευάζεται το σχέδιο.

0 Στρατηγικός Σχεδιασμός του Οργανισμού

Η εκπόνηση του στρατηγικού σχεδιασμού ενός Οργανισμού συνεπάγεται τον καθορισμό των μακροχρόνιων στόχων στο σύνολό του και τη δημιουργία σχεδίων για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι φέροντας πάντοτε κατά νου πιθανές αλλαγές στο περιβάλλον. Κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι ο μεγάλος θεωρητικός του εταιρικού σχεδιασμού καθηγητής Ackoff κάνει τη διάκριση μεταξύ «στρατηγικού σχεδιασμού» και «τακτικού σχεδιασμού»⁶. Αν και γενικά αυτοί οι δύο όροι είναι άμεσα σχετικοί μεταξύ τους, διαφοροποιούνται όπως παρακάτω:

➔ Ο στρατηγικός σχεδιασμός αφορά αποφάσεις που έχουν διαρκείας αποτελέσματα και που είναι δύσκολο να αναστραφούν, ενώ ο τακτικός σχεδιασμός είναι πιο βραχυχρόνιος.

➔ Ο στρατηγικός σχεδιασμός είναι ευρύτερου πλαισίου. Όσο περισσότεροι παράγοντες υπεισέρχονται σ' ένα σχέδιο τόσο πιο στρατηγικό αυτό χαρακτηρίζεται.

⁶ «Υποστήριξη Επιχειρηματικών Ιδεών των σπουδαστών από το Γραφείο Διασύνδεσης του ΤΕΙ Σερρών», Στρατηγική 2006, σελ. 13.

➔ Ο στρατηγικός σχεδιασμός ασχολείται με τη διαμόρφωση στόχων και την επιλογή των μέσων, ενώ ο τακτικός σχεδιασμός ασχολείται με την επιλογή των μέσων μόνον για την επίτευξη των καθορισμένων στόχων.

➔ Ο στρατηγικός σχεδιασμός αφορά σημαντικό χρονικό διάστημα και κατά κανόνα είναι προσανατολισμένος προς τη θέση μακροχρόνιων στόχων ενώ ο τακτικός σχεδιασμός είναι μεσοβραχυπρόθεσμος.

Ο στρατηγικός σχεδιασμός ενός Οργανισμού είναι η καθιέρωση μακροχρόνιων σκοπών και η επιλογή της στρατηγικής για την επίτευξή τους. Ως εκ τούτου, σχετίζεται με την κατάρτιση μακροχρόνιων προγραμμάτων και με τη μελλοντική κατεύθυνσή του. Καθορίζει τη μακροχρόνια προοπτική του και επιβάλλεται να είναι ευέλικτος, προσαρμοζόμενος εύκολα στις απροσδιόριστες παρουσιαζόμενες συνθήκες του περιβάλλοντος, αλλά παράλληλα να μπορεί να αντιμετωπίζει τις τυχόν δυσμενείς συνθήκες που ενδέχεται να παρουσιαστούν, λόγω απρόβλεπτων καταστάσεων και περιβαλλοντικής αβεβαιότητας του Οργανισμού.

Άρα, λοιπόν, ο στρατηγικός σχεδιασμός είναι από τις βασικότερες λειτουργίες της διοίκησης και ασχολείται με το μέλλον ενός Οργανισμού. Παρέχει προϋποθέσεις πάνω στις οποίες θα εκπονηθούν τα σχέδια-προγράμματα και θα προσδιοριστούν τα πλαίσια λειτουργίας του στο μέλλον. Επειδή η λειτουργία του στρατηγικού προγραμματισμού είναι μια δύσκολη υπόθεση και έχει περιορισμούς, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνονται η αβεβαιότητα του οργανωσιακού περιβάλλοντος, η έλλειψη χρόνου και η αύξηση των εξόδων, κ.ά., η πρώτη βασική προϋπόθεση για την εκπόνηση του στρατηγικού προγραμματισμού ενός Οργανισμού, είναι η θέσπιση στόχων, οι οποίοι πρέπει να κατευθύνουν τη στρατηγική του, ώστε να οδηγήσει το άρμα του στο μέλλον με επιτυχία.

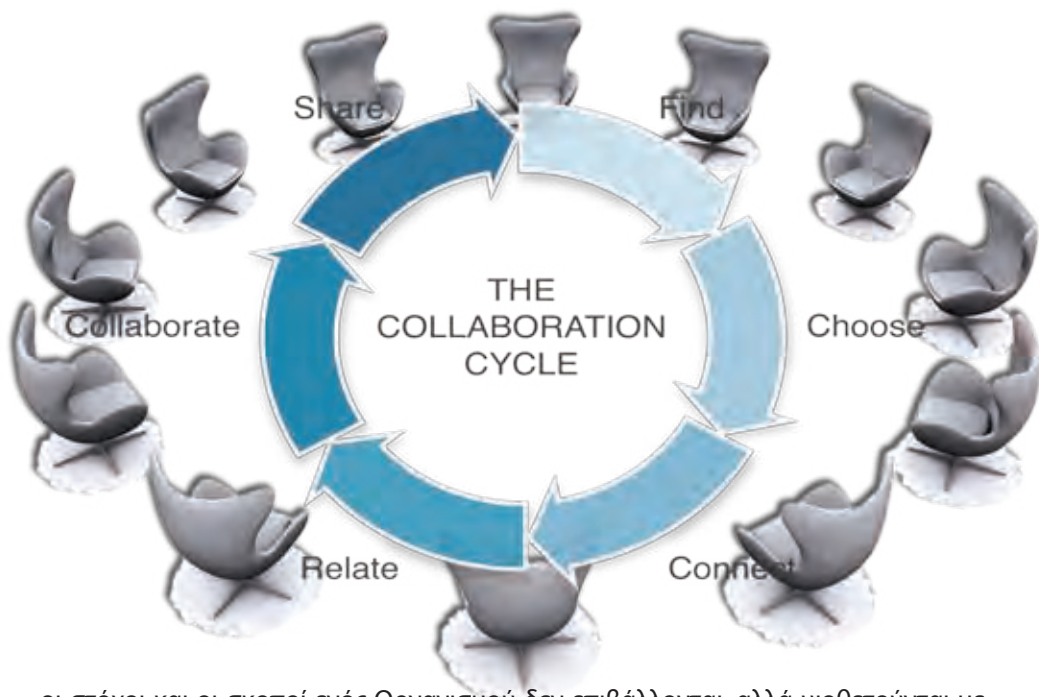
Συνοψίζοντας, ο στρατηγικός προγραμματισμός και σχεδιασμός αποτελεί την πιο σημαντική λειτουργία της διοίκησης ενός Οργανισμού, αφού τον βοηθά να προσαρμόσει έγκαιρα τους στόχους του στην εκάστοτε πραγματικότητα, να αποφύγει σπατάλη χρήματος αλλά, το κυριότερο, σπατάλη χρόνου. Όπως ορίζει ο Ansoff:

«η πεμπτούσια της διοίκησης συνίσταται ακριβώς στην ενεργητική διαδικασία προσδιορισμού και καθοδήγησης ενός συνόλου ενεργειών για την επίτευξη ορισμένων στόχων».

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΔΙΑ ΣΤΟΧΩΝ (ΔΔΣ) (MANAGEMENT BY OBJECTIVES) ΚΑΙ Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ

Το κλειδί για τα αναφερόμενα και τον καθορισμό στρατηγικού προγραμματισμού αποτελεί η διοίκηση με αντικειμενικούς σκοπούς (Management by Objectives). Πατέρας αυτού του όρου είναι ο Drucker⁷. Το βασικό χαρακτηριστικό της ΔδΣ, είναι ότι

⁷ Elisabeth Haas Edersheim, Peter Drucker, Ο γκουρού του management, Εκδόσεις επίκεντρο, 2009, σελ. 326.

οι στόχοι και οι σκοποί ενός Οργανισμού δεν επιβάλλονται, αλλά υιοθετούνται με βάση την αμοιβαία συμφωνία των υφισταμένων με τη διοίκηση του Οργανισμού. Είναι δηλαδή ένας συμμετοχικός τρόπος προσδιορισμού των αντικειμενικών σκοπών και στόχων για όλα τα επίπεδά του και ταυτόχρονα εξασφαλίζει τη θεληματική συνεργασία όλων των ατόμων που εκπόνησαν το σχέδιο-πρόγραμμα.

Ειδικότερα, η ΔμΣ προσδιορίζεται ως εξής⁸:

- ➔ οι οργανωτικές αρχές και ο στρατηγικός προγραμματισμός ανήκουν στην αρμοδιότητα των ανώτερων στελεχών που καθορίζουν τους αντικειμενικούς σκοπούς
- ➔ οι αντικειμενικοί σκοποί μεταφράζονται σε προγράμματα δράσης που καθορίζουν τους ατομικούς στόχους του κάθε υπαλλήλου
- ➔ προσδιορίζονται οι απαραίτητες ενέργειες για την υλοποίηση των στόχων
- ➔ υλοποιούνται οι στόχοι και
- ➔ αξιολογούνται τα αποτελέσματα.

Ο Drucker σχεδίασε τη ΔδΣ, ως ένα τρόπο παρακίνησης των εργαζομένων να αναλάβουν την ευθύνη για τη συμβολή τους στο έργο του Οργανισμού. Οι ίδιοι οι εργαζόμενοι θέτουν τους στόχους τους, συνδέοντάς τους με τους σκοπούς του Οργανισμού και του τμήματος στο οποίο ανήκουν, και συζητώντας τους διεξοδικά με τη διοίκηση. Στη συνέχεια, η διοίκηση και οι εργαζόμενοι θέτουν από κοινού ενδιάμεσους σταθμούς και χρονοδιαγράμματα, τα οποία οι εργαζόμενοι δεσμεύονται να τηρήσουν. Η διαδικασία απαιτεί την άμεση και ειλικρινή επικοινωνία ανάμεσα στους διευθυντές, και τους εργαζόμενους να αποτελούν μέρος της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Δυστυχώς, όταν υιοθετήθηκε ευρύτερα από τον επιχειρηματικό κόσμο η

⁸ «Δημόσια Πολιτική για τη Διοικητική Μεταρρύθμιση. Η Προσπάθεια Μέτρησης της Απόδοσης και Καθιέρωσης Συστήματος Διοίκησης με Στόχους», ΕΣΔΔ, Χριστοπούλου Σωτηρία, σελ. 45.

ΔδΣ, συχνά χρησιμοποιήθηκε ατυχώς από τους διευθυντές, ώστε να θέσουν βραχυπρόθεσμους στόχους στους εργαζόμενους, με αποτέλεσμα να χάσει μεγάλο μέρος της αποτελεσματικότητάς της ως εργαλείου ανάπτυξης. Παρόλα αυτά, η αρχική της σύλληψη εξακολουθεί να είναι πρωτοποριακή, ειδικά σε συνδυασμό με την πρακτική της ανατροφοδότησης 360 μοιρών, που προέρχεται από τους προϊσταμένους και υφισταμένους, τον κάθε εργαζόμενο και κάθε διευθυντή.

Οι βασικές αρχές στις οποίες βασίζεται η ΔδΣ είναι:

➔ Οι στόχοι του Οργανισμού πρέπει να είναι δοσμένοι ξεκάθαρα και με σαφήνεια, ώστε το προσωπικό να είναι σε θέση να τους αντιλαμβάνεται και να γνωρίζει τι ακριβώς πρέπει να εφαρμόσει

➔ Η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητα μπορούν να μετρηθούν μόνο όταν συγκρίνεται το αποτέλεσμα που έχει επιτευχθεί σε σύγκριση με αυτό που έπρεπε να επιτευχθεί.

Ως εργαλείο του στρατηγικού προγραμματισμού, η ΔδΣ περιλαμβάνει κρίσιμες λειτουργίες, όπως⁹:

➔ ο προγραμματισμός και η στοχοθεσία (planning)

➔ η κατανομή ευθυνών και αρμοδιοτήτων μεταξύ των διαφόρων επιπέδων της οργάνωσης (organizing)

➔ η ευρύτερη δυνατή αξιοποίηση, προαγωγή και ανάπτυξη του στελεχιακού δυναμικού (staffing)

➔ η επικοινωνία, υποκίνηση και διεύθυνση του προσωπικού (directing) και τέλος

➔ ο έλεγχος της αξιολόγησης της συμπεριφοράς και η ανάληψη διορθωτικών μέτρων (controlling).

Η ΔδΣ λοιπόν, αποτελεί ένα δυναμικό σύστημα παρακίνησης και υποκίνησης των εργαζομένων, μια διοικητική φιλοσοφία που σέβεται τους ανθρώπους της, οι οποίοι με τη σειρά τους, εργάζονται συλλογικά για την επίτευξη των σκοπών και στόχων του Οργανισμού. Τούτο συμβαίνει διότι αισθάνονται έτοιμοι να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους¹⁰ σε ένα εύρυθμο περιβάλλον, όπου οι εργαζόμενοι ορίζουν τους σκοπούς του Οργανισμού¹¹ και οι ατομικοί στόχοι διαπλέκονται στενά με τους οργανωτικούς.

Έτσι, τα οφέλη που προκύπτουν από την εφαρμογή του ολοκληρωμένου αυτού συστήματος διοίκησης είναι πολλαπλά και περιλαμβάνουν¹²:

➔ την αύξηση της αποτελεσματικότητας του Οργανισμού, καθώς εργάζονται όλοι μαζί αρμονικά για την επίτευξη κοινών σκοπών σε ένα κλίμα ανοικτής επικοινωνίας, όπου οι διαπροσωπικές σχέσεις δομούνται στη βάση της υπευθυνότητας, της συλλογικότητας, της λήψης πρωτοβουλιών και της αφοσίωσης στο «κυνήγι των στόχων» του Οργανισμού

⁹ «Δημόσια Πολιτική για τη Διοικητική Μεταρρύθμιση. Η Προσπάθεια Μέτρησης της Απόδοσης και Καθιέρωσης Συστήματος Διοίκησης με Στόχους», ΕΣΔΔ, Χριστοπούλου Σωτηρία, σελ. 40.

¹⁰ P. Drucker, «Management: Tasks, Responsibilities, Practices», εκδ. Harper and Row, New York 1974, σ. 442, από Μ. Δεκλερής (εισ.-επιμ.), «Διοίκηση Συστημάτων», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1989.

¹¹ Μύρων Ζαβλανός, «Οργάνωση και Διοίκηση - Τόμος Α'», εκδ. Έλλην, Αθήνα 1996.

¹² «Δημόσια Πολιτική για τη Διοικητική Μεταρρύθμιση. Η Προσπάθεια Μέτρησης της Απόδοσης και Καθιέρωσης Συστήματος Διοίκησης με Στόχους», ΕΣΔΔ, Χριστοπούλου Σωτηρία, σελ. 41.

➔ τη δημιουργία μιας ορθολογιστικής βάσης για την προσαρμογή στις συνθήκες που περιβάλλουν τον οργανισμό και τη σταδιακή απορρόφηση τής περιβαλλοντικής αβεβαιότητας¹³

➔ εκτέλεση καλύτερων υπηρεσιών με χαμηλότερο κόστος, αφού η ΜδΣ προσφέρει μια κατάλληλη τεχνική τοποθέτησης του προϋπολογισμού και των πηγών

➔ μείωση των περιθωρίων διαφθοράς και εξαργύρωσης κάθε είδους οφέλους, καθώς ο εργαζόμενος διακατέχεται από έντονη αίσθηση υπευθυνότητας, ταυτίζοντας την προσωπική του ταυτότητα με εκείνη του Οργανισμού στον οποίο εργάζεται. Εφόσον τον σέβεται ο Οργανισμός, τον σέβεται κι εκείνος με τη σειρά του.

Η διαδικασία ΔδΣ αποτελείται από τα ακόλουθα 5 στάδια:

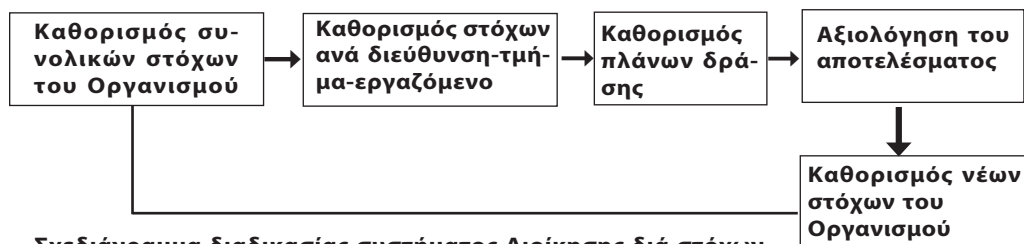
1ο Στάδιο: Καθορισμός των συνολικών στόχων του Οργανισμού, οι οποίοι τίθενται από την ηγεσία του.

2ο Στάδιο: Καθορισμός των στόχων που πρέπει να επιτευχθούν σε μία συγκεκριμένη χρονική διάρκεια για κάθε ξεχωριστή διεύθυνση, τμήμα και εργαζόμενο. Οι στόχοι καθορίζονται όχι από τη διοίκηση, αλλά μέσω συζήτησης, που πραγματοποιούν ο προϊστάμενος και ο υφιστάμενος (υπάρχει δηλαδή αμφίδρομη επικοινωνία).

3ο Στάδιο: Καθορισμός των πλάνων δράσης. Τα συγκεκριμένα πλάνα δράσης, που κι αυτά σχεδιάζονται και αναπτύσσονται από κοινού (διοίκηση-εργαζόμενοι), εστιάζονται σε απαραίτητες μεθόδους και δραστηριότητες, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν καθοριστεί. Το πλάνο δράσης, πρέπει να περιγράφει τι πρέπει να γίνει, πώς, πότε, που και από ποιον, ώστε να επιτευχθεί ο στόχος.

4ο Στάδιο: Αξιολόγηση του αποτελέσματος (σε ετήσια βάση). Η αξιολόγηση αρχίζει από τον εργαζόμενο, ο οποίος αξιολογεί τον εαυτό του με βάση τους στόχους που είχαν τεθεί στην αρχή της χρονιάς. Στη συνέχεια και σε συνεργασία με τον προϊστάμενό του, πραγματοποιείται μία συνολική γόνιμη συζήτηση πάνω στην αυτοαξιολόγηση του εργαζομένου και αναλύουν μαζί τους λόγους των αποκλίσεων από τους επιθυμητούς στόχους και τυχόν άλλα προβλήματα που παρουσιάστηκαν στην πορεία.

5ο Στάδιο: Το τελικό στάδιο αφορά στον καθορισμό των νέων στόχων για την επόμενη χρονιά, πάλι μέσα σε πλαίσια συνεργασίας ηγεσίας και εργαζομένων.

Σχεδιάγραμμα διαδικασίας συστήματος Διοίκησης διά στόχων

Πολλοί Οργανισμοί χρησιμοποίησαν προγράμματα διοίκησης κατευθυνόμενα από τη μέθοδο του ΔδΣ, γεγονός που κατέδειξε τα θετικά και τα αρνητικά σημεία της εν λόγω μεθόδου. Όπως κάθε αλλαγή ή καινοτομία που συναντά επικριτές, έτσι

¹³ Μ. Δεκλερής (εισ.-επιμ.), «Διοίκηση Συστημάτων», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1989.

και η ΔδΣ δεν ξέφυγε από τον κανόνα αυτό. Οι βασικές επικρίσεις του μοντέλου αυτού διοίκησης, αφορούν στην αδυναμία διατύπωσης αντικειμενικών στόχων, στην έλλειψη ευελιξίας, στη μη αναγνώριση της σπουδαιότητας εφαρμογής του τόσο από τα μέλη του Οργανισμού όσο και από τη διοίκησή του, που αδυνατεί να την υποστηρίξει και την «αποτυχία» του προγράμματος να παρουσιάσει ικανοποιητικά αποτελέσματα στην κατεύθυνση της ανάπτυξης υγιών σχέσεων μεταξύ της ομάδας και συνακόλουθα σε εκείνη της παρακίνησης των εργαζομένων.

Η ΔμΣ συνδέεται στενά με τη διοίκηση των αποτελεσμάτων¹⁴, η οποία αποτελεί κυρίαρχη τάση εδώ και δεκαετίες σε άλλες χώρες¹⁵. Καθώς η επίτευξη της ποιότητας σε κάθε οργανισμό αποτελεί μια καθολική ανάγκη, η αξιοποίηση των παραπάνω μεθόδων αναδεικνύεται σε ζήτημα αιχμής.

Ο «ΣΚΟΠΟΣ» (OBJECTIVE) ΚΑΙ Ο «ΣΤΟΧΟΣ» (GOAL) ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Οι Οργανισμοί αποτελούν έλλογα οικοδομήματα προσανατολισμένα στην επίτευξη ορισμένων σκοπών (objectives) και στόχων (goals)¹⁶. Οι έννοιες αυτές αποτελούν βασική αρχή της διοίκησης και την πυξίδα για τον προσανατολισμό του Οργανισμού προς την επιτυχία, που πρέπει να προσδιοριστούν, πριν διοικήσουμε μέσω στόχων όπως αναφέραμε παραπάνω. Είναι δεδομένο ότι οι Οργανισμοί έχουν πάντα στόχους και εξυπηρετούν έναν σκοπό. Ακόμη περισσότερο είναι δεδομένο ότι πέρα από τους Οργανισμούς και τα επί μέρους τμήματά τους έχουν και αυτά πάντα στόχους και σκοπό.

Παρά το γεγονός ότι έχουν διατυπωθεί ανά καιρούς ενστάσεις για τη σπουδαιότητα των παραπάνω όρων¹⁷, η έλλογη διαδικασία της θέσπισης στόχων που εξυπηρετούν συγκεκριμένους σκοπούς σε έναν οργανισμό, η υλοποίησή τους και ο έλεγχος του βαθμού επίτευξης των αποτελεσμάτων που κάθε φορά επιτυγχάνονται, τυγχάνει καθολικής αποδοχής και αναδεικνύεται σε θεμελιώδη λειτουργία του management. Το ανθρώπινο δυναμικό ενός Οργανισμού δύναται να προοδεύσει ατομικά και να παρέχει αύξηση των επιδόσεών του, μόνο όταν ανταποκρίνεται σε ένα σύνολο αξιών (σκοπός) και αποδεδειγμένων ιδεών και αρχών (στόχος).

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να αποσαφηνίσουμε τους δύο αυτούς όρους για τους οποίους υπάρχει σύγχυση. Οι στόχοι συχνά συγχέονται με τους σκοπούς, ενώ αποτελούν δύο έννοιες διακριτές και διαφορετικές, οι οποίες κρίνεται σκόπιμο να αναλυθούν ώστε να διαφοροποιηθούν.

Οι σκοποί δρουν σαν κίνητρα συνεχώς, ενώ οι στόχοι είναι απλώς περιγραφή των πραγμάτων που εμείς θέλουμε ή, απλούστερα, μονάδες μέτρησης που μετρούν την πρόοδο. Οι στόχοι αλλάζουν από καιρό σε καιρό ενώ οι σκοποί δεν αλλάζουν,

¹⁴ Ν.Μιχαλόπουλος, «Από τη δημόσια γραφειοκρατία στο Δημόσιο Management», σ. 206, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2003.

¹⁵ Ν.Μιχαλόπουλος, «Η δημόσια διοίκηση στην εποχή των αποτελεσμάτων», σ. 41-45, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2007.

¹⁶ «Η Στοχοθεσία στα πλαίσια της διοικητικής θεωρίας και πρακτικής», σ. 288, στο Μ. Δεκλερής, «Διοίκηση Συστημάτων», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1989.

¹⁷ Wildavsky, «If Planning is Everything Maybe It's Nothing», σ. 127-153, Policy Science, New York 1993.

αλλά συνεχίζουν να δρουν σαν κίνητρα.

Ειδικότερα,

Οι σκοποί είναι γενικοί, ποιοτικοί και χρονικά αόριστοι και μετατρέπονται σε στόχους, όταν απαντούν στα ερωτήματα¹⁸:

➔ τι: το τι συγκεκριμενοποιεί αυτό που θέλουμε να κάνουμε.

➔ Γιατί: το γιατί αναδεικνύει την αναγκαιότητα αυτού που θέλουμε να κάνουμε.

➔ Ποιος: το ποιος αποδίδει το πρόσωπο ή τα πρόσωπα, στο οποίο αναθέτουμε τη διαδικασία πραγμάτωσης των στόχων.

➔ Πότε και πώς: το πότε αναφέρεται στον προσδιορισμό χρονικού ορίζοντα δράσης και το πώς απαντά στην κινητοποίηση των απαιτούμενων μέσων για την υλοποίηση του εκάστοτε έργου.

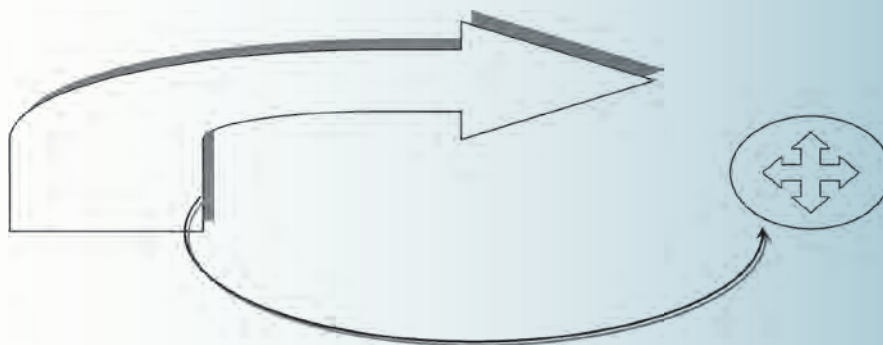
Οι στόχοι εξειδικεύουν τους σκοπούς και είναι συγκεκριμένοι, μετρήσιμοι, επαληθεύσιμοι και χρονικά προσδιορισμένοι¹⁹. Αποτελούν τις βασικές επιδιώξεις μιας υπηρεσίας, των οποίων η εκπλήρωση συντελεί στην υλοποίηση της στρατηγικής του Οργανισμού.

Έτσι, οι στόχοι ενσωματώνουν το σημείο που θέλουμε να φτάσουμε και το προσδιορίζουν. Για τον λόγο αυτό, είναι σημαντικό να βρούμε την κατάλληλη γλώσσα για την περιγραφή του στόχου. Ο πλήρης προσδιορισμός ενός στόχου πρέπει να περιλαμβάνει:

➔ το σημείο που θέλουμε να φτάσουμε, δηλαδή αυτό που θέλουμε να επιτύχουμε

➔ το σημείο εκκίνησης, δηλαδή το σημείο που βρισκόμαστε σήμερα, και

➔ τους περιορισμούς που πρέπει να λάβουμε υπόψη προκειμένου από το σημείο εκκίνησης να φτάσουμε εκεί που θέλουμε.

Εικόνα 1: Απεικόνιση διαδικασίας προσδιορισμού στόχου.

Στο παραπάνω σχήμα, το παχύ βέλος απεικονίζει την τρέχουσα κίνηση του Οργανισμού. Ο κύκλος απεικονίζει τον στόχο, αυτό που επιδιώκουμε να επιτύχουμε, την τελική θέση. Το βέλος με την γραμμή απεικονίζει τη διαδρομή, δηλαδή

¹⁸ Μ. Δεκλερής, «Συστημική Θεωρία», εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1989.

¹⁹ Ν-Α.Αλεξόπουλος, Παραδόσεις στην ΕΣΔΔ στο πλαίσιο του μαθήματος «Δημόσια Διοίκηση και Δημόσια Πολιτική».

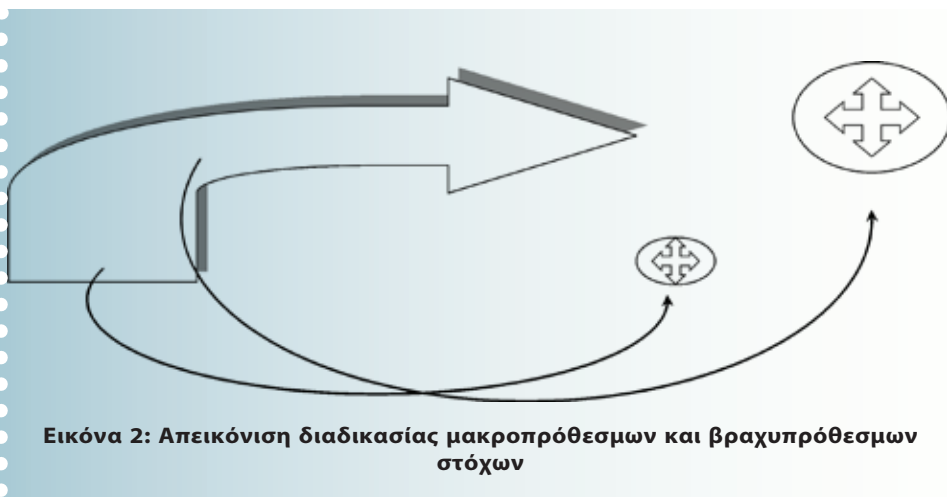
το πώς, από την αρχική θέση, προγραμματίζουμε να φτάσουμε στην τελική. Τα 2 τόξα τείνουν προς την ίδια κατεύθυνση και αυτό γιατί ο προσδιορισμός ενός στόχου, ανταποκρίνεται στην κίνηση του Οργανισμού και δεν πραγματοποιείται προς άγνωστη κατεύθυνση.

Οι στόχοι ως συγκεκριμένα αποτελέσματα προς επίτευξη σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, διακρίνονται σε βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους²⁰.

➔ Οι μακροπρόθεσμοι στόχοι είναι τα τελικά αποτελέσματα που ο Οργανισμός επιθυμεί να πετύχει.

➔ οι βραχυπρόθεσμοι αφορούν στα επιθυμητά αποτελέσματα που αναμένεται να επιτευχθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Στην παρακάτω εικόνα, ο μικρός κύκλος συμβολίζει έναν βραχυπρόθεσμο στόχο και ο μεγαλύτερος έναν μακροπρόθεσμο. Ποια όμως είναι η διαφορά τους;

Εικόνα 2: Απεικόνιση διαδικασίας μακροπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων στόχων

Η πρώτη διαφορά βρίσκεται στην εμβέλεια ή βαθμό κάλυψης. Περιμένουμε έναν μακροπρόθεσμο στόχο να καλύπτει περισσότερα σε σύγκριση με ένα βραχυπρόθεσμο. Έτσι, θεωρούμε ένα βραχυπρόθεσμο στόχο σαν το υποσύνολο ενός ή περισσότερων μακροπρόθεσμων στόχων. Η δεύτερη διαφορά αφορά τον χρονικό ορίζοντα του κάθε στόχου. Συνήθως, το χρονικό πλαίσιο βραχυπρόθεσμων στόχων δεν ξεπερνά τα 2 έτη, ενώ το αντίστοιχο πλαίσιο μακροπρόθεσμων στόχων ποτέ δεν είναι μικρότερο από αυτόν το χρονικό ορίζοντα.

Μια διαφορετική και ενδιαφέρουσα ταξινόμηση των στόχων στο περιβάλλον της διοίκησης έχει εκφραστεί από τον Anthony²¹, ο οποίος διακρίνει τρεις κύριες κατηγορίες στόχων: τους στρατηγικούς, τους τακτικούς και τους λειτουργικούς. Στηριζόμενοι στην ταξινόμηση του Anthony, μπορούμε να ορίσουμε την κάθε κατηγορία στόχων με τον παρακάτω τρόπο:

²⁰ J. Galbraith, «*Designing Organization: in Executive Guide to Strategy, Structure and Process Revised*», Jossey-bass, σ. 192-195.

²¹ Anthony, R. N. 1965. *Planning and Control Systems*. Boston: Harvard University Press.

Στρατηγικοί	είναι οι στόχοι που «αγκαλιάζουν» όλες τις κινήσεις του Οργανισμού, που καθορίζουν τις γενικές επιδιώξεις του, που στηρίζουν τη χάραξη και διαμόρφωση της πολιτικής και που δίνουν το ερέθισμα για τη διαμόρφωση των τακτικών στόχων και ακόμη περισσότερο που προσδιορίζουν τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες διαμορφώνονται τόσο οι τακτικοί όσο και οι λειτουργικοί στόχοι.
Τακτικοί	είναι οι στόχοι που εξειδικεύουν τους στρατηγικούς στόχους ανά τομέα δράσης του Οργανισμού. Πρόκειται για στόχους που είναι περισσότερο λεπτομερείς από τους στρατηγικούς στους οποίους στηρίζονται και που, συνήθως, αναφέρονται σε τμήματα του Οργανισμού ή ενότητες δραστηριοτήτων.
Λειτουργικοί	είναι οι στόχοι που εξειδικεύουν τους τακτικούς συνήθως σε επίπεδο που μπορεί να αναφέρεται είτε σε ατομική ανάθεση εργασίας είτε σε ομαδική δραστηριότητα.

ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΙΣ ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ -ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Αποδοτικότητα και Αποτελεσματικότητα & Δείκτες Μέτρησης

Η διαχείριση του στρατηγικού σχεδιασμού που αναλύσαμε συντόμως παραπάνω, συνδέεται με τη μέτρηση της αποδοτικότητάς του. Από τη στιγμή που ο στρατηγικός σχεδιασμός στοχεύει στην ικανοποίηση των επιθυμητών στόχων και η διαδικασία της μέτρησης της αποτελεσματικότητάς του συνδέεται με το βαθμό της επίτευξης αυτών των στόχων, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η μεταξύ τους σχέση είναι κυκλική και συνδυαστική (Σχήμα 3).

Σχήμα 3. Ο κύκλος του στρατηγικού σχεδιασμού και της μέτρησης της αποτελεσματικότητάς του

Κατά τη στοχοθεσία, τίθενται στόχοι, συγκεκριμενοποιούνται, συνδέονται με τους διατιθέμενους πόρους και τίθενται δείκτες για τη μέτρηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των εκρμών, των πραγματικών αποτελεσμάτων και των συνεπειών τους.

Σε αυτό το σημείο, η μέτρηση των αποτελεσμάτων συναντά τις κρίσιμες έννοιες της παραγωγικότητας, αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας. Διότι ο σκοπός των μετρήσεων αποδοτικότητας είναι να κάνουμε εκείνο που έχει τεθεί ως στόχος (αποτελεσματικότητα) με τον σωστό τρόπο και το μικρότερο κόστος (αποδοτικότητα), ώστε ο Οργανισμός μας να είναι παραγωγικός²².

Ως αποτελεσματικότητα (effectiveness), ορίζουμε την ικανότητα του Οργανισμού να προσεγγίζει συγκεκριμένους προκαθορισμένους στόχους²³. Η έννοια της αποτελεσματικότητας αναφέρεται στην υλοποίηση ή πραγματοποίηση των προγραμματισμένων τυπικά προβλεπόμενων στόχων και ως εκ τούτου, θεωρείται ένα από τα κριτήρια αξιολόγησης της διοικητικής λειτουργίας.

Ο όρος αποδοτικότητα (efficiency) αναφέρεται στο λόγο μεταξύ του κόστους και των αποτελεσμάτων και συγκεκριμένα στη διοικητική πρακτική. Αποδοτικότητα είναι η ικανότητα του Οργανισμού να μεγιστοποιεί ένα αποτέλεσμα με δεδομένους πόρους ή να ελαχιστοποιεί τη χρήση πόρων για ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα²⁴.

Η αποδοτικότητα διακρίνεται από την αποτελεσματικότητα, καθώς η αποδοτικότητα δεν εξετάζει απλώς την έλευση ή μη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων αλλά και τις συνέπειές τους στο περιβάλλον του Οργανισμού.

Η σημασία των παραπάνω εννοιών αποκτά ιδιαίτερη σπουδαιότητα στη σύγχρονη εποχή, όπου οι πόροι είναι περιορισμένοι και η αλόγιστη χρήση τους κρίνεται απαγορευτική. Επιπροσθέτως, ένας Οργανισμός χαρακτηρίζεται ως σύγχρονος, όταν «πλοηγεί» σωστά τις οικονομικές του δυνατότητες και αξιοποιεί αποτελεσματικά τους διαθέσιμους πόρους, όντας υπόλογος απέναντι σε όσους απευθύνεται, οι οποίοι κάνουν χρήση των υπηρεσιών που τους προσφέρει, δρομολογώντας μια αμφίδρομη και ισότιμη σχέση.

Ένα σύστημα μέτρησης της απόδοσης και των αποτελεσμάτων του Οργανισμού, θα πρέπει να χρησιμοποιεί μεθόδους μέτρησης και διαχείρισης αυτών, προερχόμενο από τις στρατηγικές του. Ένα τέτοιο σύστημα θα μπορούσαμε να το ορίσουμε ως **το σύνολο των μετρητών που χρησιμοποιούνται για να ποσοτικοποιήσουν την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα των ενεργειών-εργασιών**. Οι κύριοι δείκτες απόδοσης θα βοηθήσουν τον οργανισμό στον προσδιορισμό και τη μέτρηση της προόδου προς την κατεύθυνση της επίτευξης των στόχων του. Όταν ο Οργανισμός έχει αναλύσει την αποστολή του και έχει καθορίσει τους στόχους του, απαιτείται μία μέθοδος μέτρησης της προόδου προς τους στόχους αυτούς. Έτσι, οι κύριοι δείκτες απόδοσης είναι αναγκαίοι για την υλοποίηση των κατευθύνσεών του σε κάθε επιχειρησιακό επίπεδο.

Κρίσιμη έννοια στη διαδικασία στοχοθεσίας αποτελούν οι δείκτες μέτρησης αποτελεσμάτων, καθώς ο σαφής και εκ των προτέρων προσδιορισμός των επιδιωκόμενων στόχων οφείλει να περιλαμβάνει περιγραφή των αποτελεσμάτων και ασφαλή κριτήρια ή δείκτες επαλήθευσης²⁵. Αποτελούν εργαλεία μέτρησης της

²² Π. Καρκατσούλης, «Το Κράτος σε Μετάβαση: Από τη διοικητική μεταρρύθμιση και το νέο δημόσιο μανάτζμεντ στη διακυβέρνηση», σ. 91.

²³ Ν.Μιχαλόπουλος, «Η Δημόσια Διοίκηση στην εποχή των αποτελεσμάτων».

²⁴ Χρ. Διαμαντόπουλος, «Παραγωγικότητα, Αποδοτικότητα και η σύγχρονη Διοίκηση», Αθήνα 1986 Σημειώσεις ΕΣΔΔ, «Οργάνωση και Διοίκηση Δημόσιου Τομέα», ΙΘ΄ Εκπαιδευτική Σειρά.

²⁵ R. Butler, «Programme Evaluation: a central perspective» στο Peat-Marwick-RIPA, Policy Management and Policy Assessment, σ. 28, τεύχος 2^ο.

οργανωτικής απόδοσης και διακρίνονται σε:

➔ ποσοτικούς δείκτες, όταν με ποσοτικούς όρους εκτιμούν τις παρεχόμενες υπηρεσίες και τα προϊόντα της εκάστοτε οργάνωσης. Οι ποσοτικοί εκφράζουν το ποσοστό των ορθώς εκτελεσθεισών εργασιών και η αποτύπωσή τους γίνεται με αριθμούς (π.χ. μέτρηση του όγκου εργασίας των υπηρεσιών στη μονάδα του χρόνου)

➔ ποιοτικούς, όταν εκτιμούν τις διαδικασίες παραγωγής των υπηρεσιών και προϊόντων και τα συνακόλουθα χαρακτηριστικά τους. Οι ποιοτικοί δείκτες εκφράζουν την ποιότητα των εργασιών που μετρώνται και η αποτύπωσή τους γίνεται με ποιοτικές διαβαθμίσεις (π.χ. καλά, μέτρια).

Καθώς οι δείκτες είναι οι αιτιώδεις βρόγχοι μεταξύ της αντιλαμβανόμενης και της πραγματοποιούμενης απόδοσης και λειτουργίας ενός Οργανισμού, η χρήση τους συμβάλλει σε αποφασιστικό βαθμό στη διάγνωση της παροχής ή μη των προσφερόμενων υπηρεσιών, στη βελτίωση της ανταπόκρισής του στις σύγχρονες ανάγκες του Οργανισμού και στη συνακόλουθη βελτίωση της διοικητικής ικανότητάς του²⁶, και τον έλεγχο των δαπανών λόγω των ασφυκτικών ορίων που θέτει επιτακτικά το πρόβλημα της στενότητας των πόρων²⁷.

Η Διαδικασία Καθορισμού των Δεικτών Απόδοσης

Η μέτρηση και ανάλυση των δεικτών απόδοσης, μπορούν να βοηθήσουν τη διοίκηση να:

- ➔ θέτει στόχους
- ➔ σχεδιάζει στρατηγικές και ενέργειες
- ➔ διαμοιράζει τα αποτελέσματα, ώστε να ενημερώνονται οι αρμόδιοι φορείς και
- ➔ να παρακινεί τους εργαζομένους.

Η άντληση ασφαλών συμπερασμάτων από τη χρήση των δεικτών ως μηχανισμών πληροφόρησης προϋποθέτει την πλήρωση κάποιων χαρακτηριστικών, την ορθή χρήση τους και την αξιόπιστη ανάλυσή τους. Ως προς την πρώτη συνιστώσα, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της Ε.Ε²⁸, οι χρησιμοποιούμενοι δείκτες πρέπει να είναι επικερδείς, επιτεύξιμοι, σημαντικοί, αριθμητικοί και να ανταποκρίνονται:

- ➔ στην αποστολή της δημόσιας οργάνωσης και ως εκ τούτου να συναρτώνται άμεσα με την πραγμάτωση των στόχων που εκείνη θέτει (σχετικότητα-συνάφεια)
- ➔ στην παροχή ερμηνείας που δεν οδηγεί σε πολλαπλές και αντιφατικές στάσεις (κατανόηση)
- ➔ στην προσαρμογή δεδομένων, ώστε να ανταποκρίνονται στις αναδυόμενες κάθε φορά ανάγκες
- ➔ στην ύπαρξη μοναδικότητας για την αποφυγή επικαλύψεων με άλλους δείκτες
- ➔ στη δημιουργία κόστους μη απαγορευτικού για την οργάνωση. Οι δείκτες,

²⁶ <http://www.worldbank.org/oed/ecd/tools/>

²⁷ «Δημόσια Πολιτική για τη Διοικητική Μεταρρύθμιση. Η Προσπάθεια Μέτρησης της Απόδοσης και Καθιέρωσης Συστήματος Διοίκησης με Στόχους», ΕΣΔΔ, Χριστοπούλου Σωτηρία, σελ. 29.

²⁸ Μελέτη Διοικητικού Επιμελητηρίου, «Δείκτες Αξιολόγησης Έργου Ελεγκτικών Μηχανισμών», σ. 22, διαθέσιμη στον διαδικτυακό τόπο www.dee.gr

όταν σχεδιάζονται, υπόκεινται στη λογική κόστους-οφέλους²⁹, ώστε το καθαρό όφελος να υπερβαίνει το κόστος που προκύπτει

➔ στην αποτροπή χειραγώγησης από την οργάνωση, ώστε να μην χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία είτε εξωραϊσμού είτε υποτίμησης της προς μέτρηση οργάνωσης

➔ στη συνεκτικότητα με την πραγματικότητα, ώστε να παρασχεθεί μια ολοκληρωμένη μέτρηση

➔ στη χρησιμότητα, το βαθμό, δηλαδή, στον οποίο τα αποτελέσματα καλύπτουν τις ανάγκες που υφίστανται

➔ στην αποδοχή από τους αξιολογούμενους

➔ στην αποτελεσματικότητα ως προς την επίτευξη των στόχων.

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΕΝΝΟΙΕΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

«Η διοίκηση των Οργανισμών αφορά σε ανθρώπινα όντα. Σκοπός της είναι να καταστήσει τους ανθρώπους ικανούς για κοινή δράση, να καταστήσει τα πλεονεκτήματά τους αποτελεσματικά και τις αδυναμίες τους άσχετες³⁰.»

Peter Drucker

Με αυτό το απόφθεγμα ο Drucker, πατέρας της σύγχρονης διοίκησης, συνδέει το ανθρώπινο δυναμικό με κάθε μορφή και μοντέλο διοίκησης. Για αυτόν, το κυριότερο περιουσιακό στοιχείο κάθε Οργανισμού είναι το ανθρώπινο δυναμικό του.

Ο Drucker τόνιζε σε ολόκληρη τη ζωή και το έργο του, ότι οι Οργανισμοί (κερδοσκοπικοί ή μη), έπρεπε πάντοτε να βάζουν τους ανθρώπους πάνω από όλα. Με το παραπάνω απόφθεγμά του, μας λέει ότι ο Οργανισμός είναι στην ουσία το ανθρώπινο δυναμικό του με τη γνώση του και τις ικανότητές του.

Στην οικονομία γνώσης του 21^{ου} αιώνα, αυτό που διαφοροποιεί τον κάθε οργανισμό δεν είναι ο κεφαλαιουχικός εξοπλισμός ή η τεχνολογία αλλά το ανθρώπινο δυναμικό και οι διαδικασίες με τις οποίες αυτό διαμορφώνεται, μετατρέπεται σε στρατηγικό πλεονέκτημα και διατηρείται. Το σημαντικότερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που έχουν σήμερα οι Οργανισμοί είναι το ανθρώπινο δυναμικό τους με υψηλές γνωστικές ικανότητες και πολλαπλές δεξιότητες. Ανθρώπινο κεφάλαιο δεν σημαίνει μόνο άνθρωποι· σημαίνει ταλέντο: οι ικανότητες που πρέπει να διαθέτει ο κάθε εργαζόμενος, ώστε να δίνει λύσεις³¹.

Η πρόκληση του ανθρώπινου κεφαλαίου που αντιμετωπίζουν σήμερα οι Οργανισμοί, απαιτεί πρωτοποριακές προσεγγίσεις για ζωτικής σημασίας ζητήματα

²⁹ Εκπαιδευτικό Υλικό ΕΣΔΔ, «Δημόσια Διοίκηση και Δημόσια Πολιτική».

³⁰ Peter Drucker, συνέντευξη στη Elizabeth Haas Ederheim, Elisabeth Haas Edersheim, Peter Drucker, Ο γκουρού του management, Εκδόσεις επίκεντρο, 2009, σελ. 28.

³¹ Thomas A. Stewart, *Intellectual Capital* (New York: Currency Doubleday, 1999), σελ. 76.

που κυμαίνονται από την πρόσληψη του προσωπικού, μέχρι την κατάρτιση, τη μέτρηση της απόδοσης και τις εργασιακές σχέσεις.

Επιτυχημένη ανταπόκριση σημαίνει αδιάλειπτη προσοχή στην ανάπτυξη και διατήρηση της γνώσης και των δεξιοτήτων του προσωπικού. Σημαίνει, επίσης, ισχυρούς δεσμούς ανάμεσα στις ικανότητές του, τα таланτά του και την ανταγωνιστικότητα του Οργανισμού που το απασχολεί.

Έτσι, πρέπει να αντιμετωπισθεί μία νέα πραγματικότητα που αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα

ΠΑΛΑΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	ΝΕΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
Οι άνθρωποι χρειάζονται τους Οργανισμούς	Οι Οργανισμοί χρειάζονται τους κατάλληλους ανθρώπους
Το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα συνίσταται στη γεωγραφική θέση, στον εξοπλισμό και στο κεφάλαιο	Το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα συνίσταται στα ταλαντούχα άτομα
Οι ταλαντούχοι εργαζόμενοι προσθέτουν κάτι	Οι ταλαντούχοι εργαζόμενοι είναι απαραίτητοι για την επιτυχία
Οι θέσεις εργασίας είναι λιγιστές	Οι ταλαντούχοι εργαζόμενοι είναι περιζήτητοι
Οι εργαζόμενοι είναι αφοσιωμένοι και οι θέσεις εργασίας εξασφαλισμένες	Οι ταλαντούχοι άνθρωποι μετακινούνται και η θέση τους είναι βραχυπρόθεσμη
Οι εργαζόμενοι αποδέχονται το καθιερωμένο πακέτο που τους προσφέρεται	Οι εργαζόμενοι απαιτούν πολύ περισσότερα

Ed Michaels, Helen Handfield Jones, Beth Axelrod, "The War for Talent", Harvard Business School Press, Boston, MA, 2001

Όποια συστήματα διοίκησης και αν έχει αναπτύξει ένας Οργανισμός, όσο καλά δομημένος και αν είναι ο έλεγχος της αποδοτικότητάς του, το στρατηγικό πλεονέκτημα του Οργανισμού αποτελεί το ανθρώπινο δυναμικό του και σε αυτό πρέπει πρώτιστα να επενδύσει, διαφορετικά χρόνος, πόροι και συστήματα διοίκησης θα πάνε χαμένα.

ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ, ΟΙ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ...

Υπό το φως των παραπάνω, οι ΕΔ δεν αποτελούν εξαίρεση στον κανόνα αλλά πρωτοπόρους διδάξαντες αρχών διοίκησης, που τις διαχωρίζει σε 3 πυλώνες που περιγράφονται παρακάτω:

1ος Πυλώνας: Ανθρώπινο Δυναμικό

Οι ΕΔ πρωτοπόρες και διδάσασαι της διοίκησης, άπ' όπου οι ιδιωτικοί Οργανισμοί ανέκαθεν αντέγραφαν συστήματα διοίκησης, αναβαθμίζονται εμπράκτως και αναδεικνύουν τον κομβικό ρόλο στη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού

➔ πρώτον, με την έμφαση που δίνουν στην ανάπτυξη «κλασικών» λειτουργιών ανάπτυξης ανθρώπινων πόρων (προσέλκυση και επιλογή προσωπικού, αξιολόγηση, εκπαίδευση κ.ά.) και στην αναβάθμιση των λειτουργιών αυτών

➔ δεύτερον, με τη χάραξη συγκεκριμένης στρατηγικής διαχείρισης και ανάπτυξης των ανθρώπινων πόρων τους με την όλο και μεγαλύτερη διασύνδεσή τους με τη συνολική επιχειρησιακή στρατηγική

➔ τρίτον, με την αναβάθμιση τόσο των προσόντων του προσωπικού όσο και της θέσης του στην οργανωσιακή δομή και ιεραρχία.

2ος Πυλώνας: Παρακίνηση

Για τις ΕΔ, οι προς διοίκηση πόροι είναι το όραμα, οι ιδέες, οι γνώσεις, ο ενθουσιασμός, η ψυχή, οι προσδοκίες και η εμπιστοσύνη. Και η αποτελεσματική διοίκηση αυτών δεν χρειάζεται την υποστήριξη των στρατηγικών, διαδικασιών και συστημάτων. Αρκούν το όραμα, η έμπνευση και η καθοδήγηση της Ηγεσίας. Οι ΕΔ έχουν το πλεονέκτημα σε σχέση με τους υπόλοιπους Οργανισμούς της άμεσης παρουσίας του φυσικού τους ηγέτη, η οποία όσον αφορά στη διοίκηση των ανθρώπινων πόρων και την αποτελεσματικότητα των συστημάτων διοίκησης, σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να αποδειχθεί σημαντικότερη από όλα τα συστήματα σχεδιασμού και στρατηγικής, απόδοσης και αποτελεσματικότητας

3ος Πυλώνας: Διοικητική Αποτελεσματικότητα και Προγραμματισμός

Η αύξηση της διοικητικής αποτελεσματικότητας αποτελεί μια στρατηγική στόχευση και είναι παρούσα σε όλα τα προγράμματα διοικητικής μεταρρύθμισης και των ΕΔ. Καθώς η επίτευξη της ποιότητας στο Στρατιωτικό τομέα αποτελεί μια αδήριτη ανάγκη, η Ηγεσία προγραμματίζει τις δράσεις της, ώστε να επιτυγχάνει μετρήσιμα και απτά αποτελέσματα. Έτσι, χρησιμοποιώντας σύγχρονες μορφές διοίκησης, εξειδικεύει τους άξονες δραστηριοτήτων της σε συγκεκριμένους μετρήσιμους στόχους, ανάλογα με το έργο, τη φύση και την αποστολή τού εκάστοτε φορέα καθώς και τις επικρατούσες συνθήκες στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον λειτουργίας του.

• Με γνώμονα τη ρήση των Osborne-Gaebler

«αν δεν μετρήσεις, δεν μπορείς να διοικήσεις»,

οι ΕΔ έχουν ταχύτητα προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα, μέσω της καθιέρωσης ενός συστήματος διοίκησης με στόχους και μέτρησης της αποδοτικότητας. Ως αποτέλεσμα των αναφερομένων, εφαρμόζεται η διατύπωση στόχων και υιοθέτησης ενός

«συστήματος δεικτών απόδοσης», δηλαδή, ουσιαστικά, ενός συνόλου μετρήσιμων μεγεθών, βάσει των οποίων με αντικειμενικό τρόπο αξιολογείται η επίδοση κάθε φορέα στην προσπάθεια υλοποίησης του έργου που ασκεί.

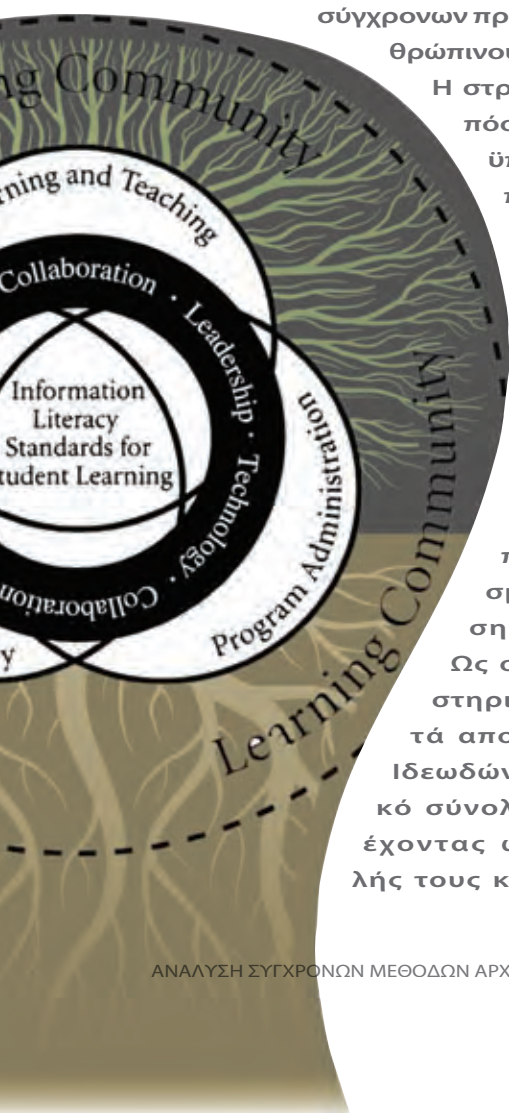
Έτσι, οι δείκτες μέτρησης της αποδοτικότητας λειτουργούν ενισχυτικά προς την κατεύθυνση της αποσαφήνισης των στόχων των διοικητικών δράσεων, προτρέποντας στην εμπέδωση της υπευθυνότητας στην καθημερινή λειτουργία των διαφόρων Δνσεων και ΕΓ.

Οι ΕΔ, ως συγκροτημένα σύνολα ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και υλικών πόρων που συνειδητά αποσκοπούν στη διαφύλαξη των Εθνικών Ιδεωδών αλλά και στην προσφορά στο κοινωνικό σύνολο, προγραμματίζουν τις δράσεις τους. Ο προγραμματισμός αποτελεί συστατικό κομμάτι της διοίκησης των ΕΔ και μείζονος σημασίας διοικητική λειτουργία, καθώς συνίσταται στο σύστημα αποφάσεων, οι οποίες προηγούνται και προσδιορίζουν τη δράση κάθε δραστηριότητάς τους.

Σε μια εποχή, όπου η οικονομική σύγκλιση προϋποθέτει τη διοικητική και οι αλλαγές του παγκόσμιου γίνεσθαι είναι εκρηκτικές, η υιοθέτηση σύγχρονων προτύπων διοίκησης και η ανταπόκριση του αν-

θρώπινου δυναμικού σε αυτά καθίστανται αναγκαίες.

Η στρατηγική και ο σχεδιασμός αποτελούν αναπόσπαστο μέρος και γίνονται απαραίτητη πρό-
ϋπόθεση στην εφαρμογή της Διοίκησης. Στα πλαίσια αυτά, όλοι οι Οργανισμοί επιχειρούν να ενσωματώσουν σύγχρονες αρχές διοίκησης, που να ανταποκρίνονται στις προκλήσεις των καιρών, ώστε να υλοποιήσουν πολιτικές οργάνωσης, προγραμματισμού, στοχοθεσίας, μέτρησης της απόδοσης και αξιολόγησης της δράσης τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι Ε.Δ. επιχειρούν να ενσωματώσουν αρχές σύγχρονων μορφών διοίκησης και να υλοποιήσουν πολιτικές οργάνωσης, προγραμματισμού, στοχοθεσίας, μέτρησης της απόδοσης και αξιολόγησης των δράσεών τους. Ως συγκροτημένα σύνολα ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και υλικών πόρων που συνειδητά αποσκοπούν στη διαφύλαξη των Εθνικών Ιδεωδών αλλά και στην προσφορά στο κοινωνικό σύνολο, προγραμματίζουν τις δράσεις τους, έχοντας ως πυξίδα την εκτέλεση της αποστολής τους και τη διαφύλαξη των Εθνικών Ιδεωδών.

Η Επιστήμη της

Πολυπλοκότητας

& του **Χάους**

στις σύγχρονες

Ένοπλες Δυνάμεις

ΚΕΙΜΕΝΟ: Της (ΔΒ) Αργύριος Αλεξόπουλος, Ραδιοηλεκτρολόγος Α' (ΣΤΗΑΔ),
Πραγματιστής - Αναλυτής (ΣΠΗΥ), MSc in Electrical Engineering (NPS, Monterey
CA), MSc in Applied Mathematics (NPS, Monterey CA), Υποψήφιος Διδάκτωρ Τμήματος
Ηλεκτρολόγων Μηχανικών, Πολυτεχνικής Σχολής ΔΠΘ

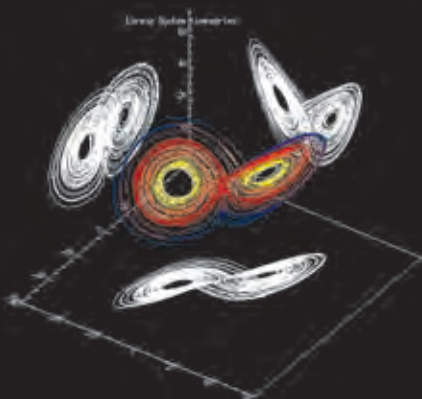
Ο περίφημος αφορισμός του χάους ότι το τίναγμα των φτερών μιας πεταλούδας στο Πεκίνο επηρεάζει τον καιρό της Νέας Υόρκης δείχνει δραματικά αυτό που οι Briggs και Peat περιγράφουν ως «αναδυόμενη επιστήμη της ολότητας», μια συνεχώς αυξανόμενη επιστημονική αναγνώριση ότι τα πάντα στο σύμπαν αλληλοσυνδέονται.

Αν και το χάος είναι κάτι που το αποφεύγουμε στη ζωή μας γιατί μας δημιουργεί προβλήματα (χάος στους δρόμους, χάος στο Δημόσιο, χάος στη Μέση Ανατολή, χάος στα Πανεπιστήμια, χάος στην οικονομία κ.λπ.), η μη γραμμική δυναμική και το Χάος στην Άμυνα είναι χαρακτηριστικό που δύναται να προσδώσει επιθυμητά χαρακτηριστικά και ιδιαίτερες δυνατότητες στους αναλυτές.

Στην ακαδημαϊκή κοινότητα, το Χάος ορίζεται σαν την εξαιρετικά ευαίσθητη εξάρτηση της εξέλιξης ενός φαινομένου από τις αρχικές συνθήκες.

Η απρόσμενη μικρό-μεταβολή στις αρχικές συνθήκες ενός φαινομένου και οι αναπάντεχες επιπτώσεις αυτής της μεταβολής στην εξέλιξη του, είναι το στοιχείο του χάους - της αταξίας- που εκδηλώνεται σε μια τακτική και σταθερή φυσική διαδικασία. Ενώ το σύστημα θα κατακαθήσει και θα παγιωθεί σε μία νέα θέση, οδηγούμενο από έναν «ελκυστή» (σχήμα 1), πάλι η προβλεψιμότητά του θα είναι αδύνατον να εκφραστεί με νόμους αιώνιους ή ντερμινιστικούς. Ετσι, όμως, η λέξη Χάος εκφράζει κάτι κοινό για όλους: την αστάθεια και την αταξία.

Σχήμα 1
Ελκυστής Lorenz

Η επιστήμη των πολύπλοκων συστημάτων, της μη γραμμικότητας και του Χάους αποτελεί ένα νέο επιστημονικό πεδίο το οποίο παρουσιάζει ραγδαία και μη προβλέψιμη ανάπτυξη την τελευταία δεκαετία. Η επιστήμη αυτή βρίσκει εφαρμογές σε ένα ευρύ πεδίο αντικειμένων όπως: στη φυσική, στη βιολογία, στην οικονομία, στην κοινωνία, στη γεωστρατηγική κ.λπ. Μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά των πολύπλοκων συστημάτων είναι: η μη γραμμικότητα, η εξέλιξη (evolution), τα κρίσιμα φαινόμενα μετάβασης (Critical points, bifurcation points, phase transition), η συλλογική συμπεριφορά των τμημάτων που συναποτελούν ένα πολύπλοκο σύστημα, η δυνατότητα μνήμης, μάθησης και προσαρμογής.

Ενώ σύμφωνα με επιστήμονες που στηρίζονται σε γραμμικές τεχνικές και γραμμικές σκέψεις, κάθε σύστημα πρέπει να εξετάζεται μεμονωμένα και με αυτοδιαδικασίες ανάδρασης, η χαοτική προσέγγιση και αυτή των πλέον σύγχρονων Στρατών είναι ότι κάθε σύστημα, όπως και η Εθνική Άμυνα, διαιρείται σε υποσυστήματα τα οποία πρέπει να μελετώνται συλλογικά και ολικά. Επιμερισμός των παραπάνω και προσπάθεια γραμμικής απλούστευσής τους πάντα οδηγεί σε επισφαλή, αν όχι επικίνδυνα συμπεράσματα.

«Μικρά» παραδείγματα Χάους και πολυπλοκότητας από την καθημερινή μας

ζωή, είναι πολλά. Ο καπνός του τσιγάρου που στροβιλίζεται σε πολύπλοκες και απρόβλεπτες δίνες. Η ροή του νερού που στάζει από μια βρύση. Το νερό των κυμάτων που σκάζουν πάνω σε μια ακτή. Το μελάνι που διαχέεται μέσα σε ένα ποτήρι νερού με απρόβλεπτο τρόπο. Στην αστρονομία μπορεί να έχουμε μια τυχαία μεταβολή κάποιας ιδιότητας (κλίση τροχιάς, εκκεντρότητα τροχιάς κάποιου πλανήτη κ.λπ.). Στη βιολογία, στην κοινωνιολογία, στην οικονομία και τέλος στην ιατρική έχουμε παρόμοιες εκδηλώσεις χαοτικής συμπεριφοράς.

ΠΟΛΥΠΛΟΚΟΤΗΤΑ, ΧΑΟΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΑΜΥΝΑ

Η μελέτη της επιστήμης της πολυπλοκότητας μας διδάσκει ότι τα κλειστά συστήματα διαλύονται και «πεθαίνουν». Αντίθετα τα ανοιχτά συστήματα αναπτύσσονται, αναnevώνονται, αναρυθμίζονται και αυτοργανώνονται όπως ακρι-

κο όταν μπορεί να εμφανίζει τάξη και οργάνωση (global order and organization) που δεν εξηγείται από αντίστοιχα χαρακτηριστικά συνιστωσών του συστήματος. Έτσι, τα χαρακτηριστικά των επιμέρους συστημάτων που εμπεριέχει, δεν επαρκούν για να εξηγήσουν τα χαρακτηριστικά του ολικού συστήματος.

Η Εθνική Άμυνα και ιδιαίτερα ο Στρατός Ξηράς αποτελούνται από ανθρωπογενή συστήματα (έμφυχο δυναμικό), λειτουργικές δομές και υλικοτεχνικά εργαλεία και υποδομές. Όλα αυτά συναποτελούν ένα πολύπλοκο σύστημα ανοικτό στο περιβάλλον με πλούσια και σύνθετη εσωτερική δυναμική.

Ο συνδυασμός σύγχρονων και προηγμένων μαθηματικών, υπολογιστικών και πληροφοριακών μεθόδων προσδίδει στη θεωρία και τη γνώση των πολύπλοκων συστημάτων έναν πρωτόγνωρο, καινοτομικό και πρακτικό χαρακτήρα. Άκρως σημαντικές είναι οι εφαρμογές τής θεωρίας των πολύπλοκων συστημάτων σε θέματα μοντελοποίησης, πρόβλεψης και ελέγχου πολύπλοκων (χαοτικών) διεργασιών και συστημάτων, διαχείρισης κρίσεων, αναγνώρισης μορφών (π.χ. αναγνώριση στόχων), προστασίας (κρυπτογραφία, κρυπτανάλυση), βελτιστοποίησης δραστηριοτήτων, διαχείρισης ανθρωπίνου δυναμικού κ.λπ.

Σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να μελετάμε ένα σύστημα, πόσο μάλλον την Εθνική μας Άμυνα, μεμονωμένα και επιμερίζοντας τα παραπάνω, τα οποία στην επιστήμη των πολύπλοκων συστημάτων μπορούν να προβλέψουν κρίσιμα σημεία, επικίνδυνες στάθμες και συναγερμούς και να αφυπνίσουν

βώς
οι

ζωντανοί
οργανισμοί.

Κάποια από τις θεωρίες του Clausewitz προτείνει να μην εξετάζουμε κανένα από τα στοιχεία του πολύπλοκου συστήματός μας ως ανεξάρτητα, αλλά ως στοιχεία μιας ομάδας και μάλιστα μιας μηχανής, αν ερμηνεύσουμε το πνεύμα του μέσω της κυβερνητικής.

Μελετώντας την Εθνική Άμυνα σαν ένα τέτοιο πολύπλοκο σύστημα, δεν μπορούμε με κανένα τρόπο να παραβλέψουμε τον πολιτισμό, την ορθοδοξία, την ιστορία και την πολιτική δυναμική τής κάθε περιοχής, την παιδεία του τοπικού πληθυσμού, τις μειονότητες, τη μορφολογία του εδάφους, την εξωτερική πολιτική-οικονομία των όμορων κρατών, τη στατιστική και πολύ περισσότερο τα μαθηματικά εργαλεία που θα μας δώσουν τη δυνατότητα μοντελοποίησης του πολύπλοκου συστήματός μας.

Ένα σύστημα είναι πολύπλο-

το σύστημα για παρεμβάσεις σε κάποιο από τα υποσύστημά του.

ΧΑΟΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Έχει ποτέ κανείς αναρωτηθεί εάν κάποια φαινόμενα ή διαδικασίες τα οποία φαίνονται τυχαία, μη περιοδικά και χωρίς κάποιο εμφανές pattern εξέλιξης, μπορούν να μοντελοποιηθούν και να φτάσουμε σε σημείο να προβλέψουμε αξιόπιστα την βραχυπρόθεσμη εξέλιξή τους;

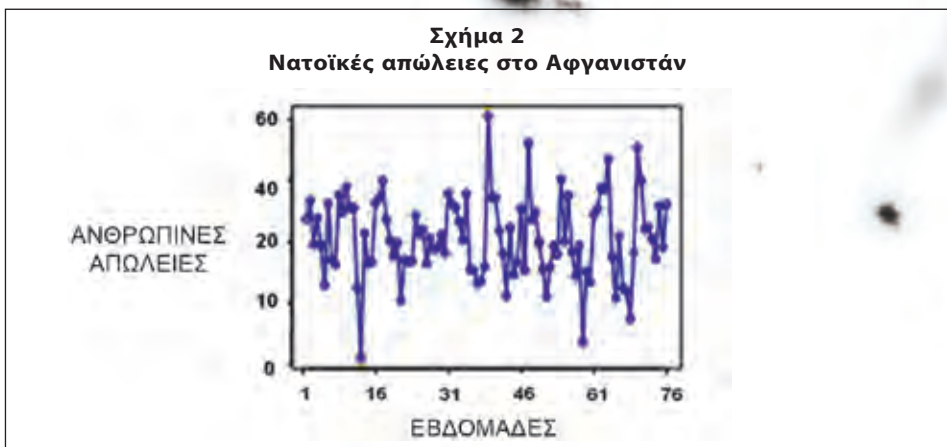
Αν εξετάσουμε κάποιες τέτοιες διαδικασίες θα αντιληφθούμε ότι η ιδέα της πολυπλοκότητας και του Χάους στην Εθνική Άμυνα είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και δικαιολογεί απολύτως τα εκατομμύρια δολάρια που έχουν δαπανηθεί και συνεχίζουν να δαπανώνται από τις Αμερικανικές ΕΔ την τελευταία δεκαετία για τις παραπάνω έννοιες.

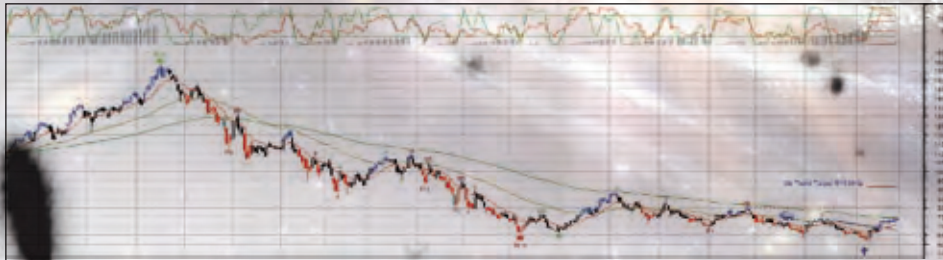
Ας δούμε ένα τέτοιο φαινόμενο, για το οποίο δεν υπάρχουν εμφανείς επαναλήψεις ούτε κάποιο pattern εξέλιξης και σίγουρα κάποιος μελετητής του δεν θα είναι σε θέση να προβλέψει το φαινόμενο την 85η ή 92η εβδομάδα εξέλιξής του.

Στο παρακάτω διάγραμμα απεικονίζονται οι πιθανές απώλειες στρατιωτικού προσωπικού των Νατοϊκών δυνάμεων στο Αφγανιστάν σε μία περίοδο 76 εβδομάδων.

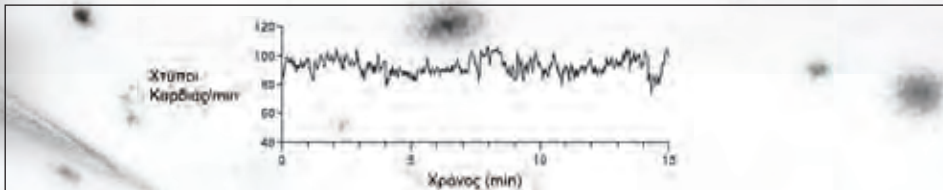
Εδώ τίθενται τα εξής ερωτήματα, στα οποία απαντήσεις δίνονται μελετώντας τη θεωρία της πολυπλοκότητας και του Χάους καθώς και τα εργαλεία που παρατίθενται επιγραμματικά στη συνέχεια. Υπάρχει κάποια μορφή περιοδικότητας στην υπόψη χρονοσειρά; Είναι απλά μία διασπορά τυχαίων πληροφοριών; Πώς μπορούμε να προβλέψουμε τις ανθρωπινες απώλειες σε μελλοντικό χρόνο διαθέτοντας μόνο τις πληροφορίες που αντλούμε από το διάγραμμα; Πόσο αξιόπιστη είναι μία τέτοια πρόβλεψη;

Οι χρηματιστηριακές συναλλαγές είναι ένα άλλο φαινόμενο που χαρακτηρίζεται από Χαοτική και πολύπλοκη συμπεριφορά. Οι υπόψη συναλλαγές πραγματοποιούνται σήμερα κατά κύριο λόγο με υπολογιστές, οι οποίοι χρησιμοποιούν εξειδικευμένο λογισμικό. Το λογισμικό αυτό λαμβάνει υπόψη του όχι μόνο τις εκτιμήσεις του συγκεκριμένου χρηματιστή-χρή-

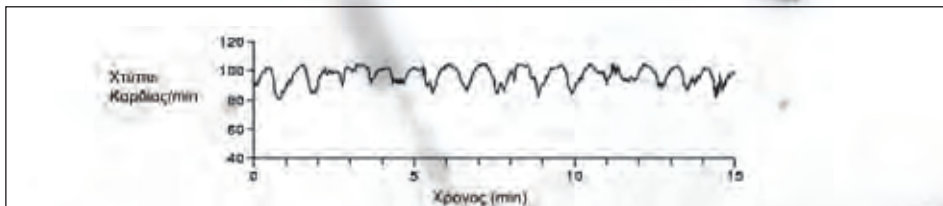

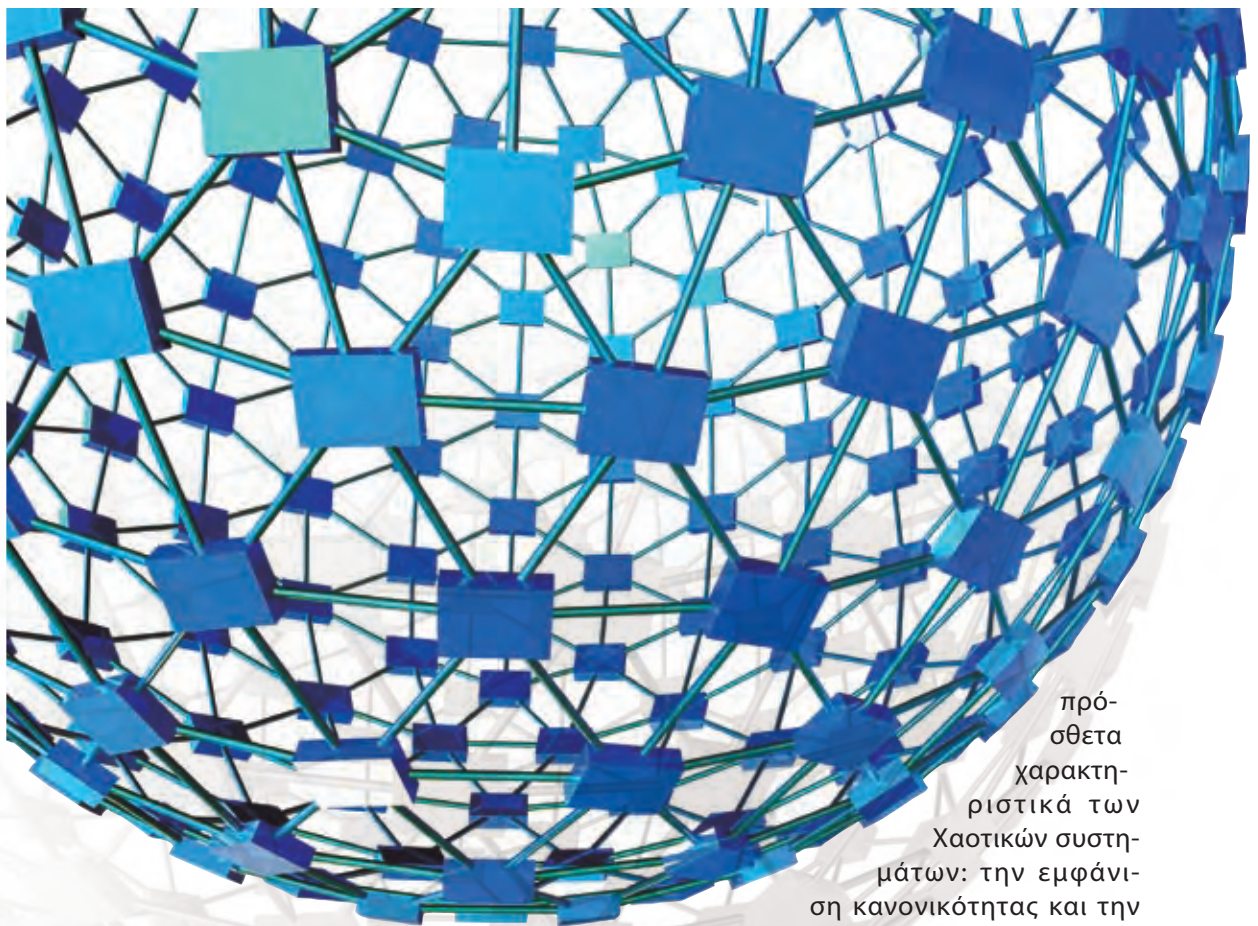
Σχήμα 3
Χαοτικό Μοντέλο στις Χρηματιστηριακές Συναλλαγές

Σχήμα 4
Χαοτικό Μοντέλο στην Καρδιακή Δραστηριότητα Υγιούς Ανθρώπου

Σχήμα 5
Μη Χαοτικό Μοντέλο στην Καρδιακή Δραστηριότητα Ανθρώπου Πάσχοντος από Καρδιακό Νόσημα

πρό-
σθετα
χαρακτη-
ριστικά των
Χαοτικών συστη-
μάτων: την εμφάνι-
ση κανονικότητας και την

ύπαρξη των «παράξενων ελκυστών»
(strange attractors).

Πρόσφατα, οι γιατροί και οι επι-
στήμονες άρχισαν να βλέπουν το
Χάος σαν υγεία. Ο Arnold Mandell
αναρωτιέται: «Είναι δυνατόν, η μαθη-
ματική παθολογία, το Χάος, να σημαίνει
υγεία; Και η μαθηματική υγεία, που
είναι...η προβλεψιμότητα και η δια-
φοροποιησιμότητα (differentiability),
να σημαίνουν νόσο;». Δεν είναι μόνο
δυνατό, αλλά το πιθανότερο... Τα πα-
ραπάνω δικαιολογούνται και από την
εικόνα της καρδιακής δραστηριότη-
τας ενός ατόμου με σοβαρό καρδιακό
νόσημα που φαίνεται στο σχήμα 5.
Εδώ το Χάος έχει δώσει τη θέση του
στην περιοδικότητα και στην απόλυτη
προβλεψιμότητα και εάν η κατάσταση
αυτή παραμείνει, θα προκαλέσει το
μοιραίο.

στη για τη
μελλοντική εξέλιξη της τιμής των με-
τοχών, αλλά και τις «κινήσεις» των
υπολογιστών των υπόλοιπων χρη-
ματιστών. Η πολύπλοκη αυτή σχέση
οδηγεί σε χαοτική συμπεριφορά της
τιμής των μετοχών με απρόβλεπτες
συνέπειες.

Ένα καλό παράδειγμα χάους στον
ανθρώπινο οργανισμό είναι οι παλμοί
της καρδιάς. Για τον περισσότερο κό-
σμο, η καρδιά χτυπά με μια περιοδική
κανονικότητα, σαν ρολόι. Ωστόσο,
περισσότερο ευαίσθητα όργανα απο-
καλύπτουν ότι ο ρυθμός μιας φυσιο-
λογικής καρδιάς ποικίλλει σημαντικά.
Σπανίως η καρδιά μας χτυπά με τον ίδιο
τρόπο δυο φορές και συμπεριφέρεται
σαν ένα πολύπλοκο, Χαοτικό σύστημα.
Εκτός από την τυχαία μη περιοδικότη-
τα, η καρδιά διαθέτει επίσης δύο επι-

ΑΞΟΝΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΥΠΛΟΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΜΥΝΑ

Παρακάτω συνοψίζονται ορισμένοι σημαντικοί άξονες εφαρμογής της πολυπλοκότητας στο πολύπλοκο σύστημα της Εθνικής Άμυνας που απορρέουν από την επιστήμη της πολυπλοκότητας και της μη γραμμικής δυναμικής.

➔ Ολιστική μοντελοποίηση της Άμυνας και της Εθνικής ασφάλειας με σύγχρονα εργαλεία των μη γραμμικών επιστημών (δυναμικά συστήματα, έρευνα, καταγραφή, ομαδοποιήσεις προβλημάτων, συσχετίσεις, πρόβλεψη-πρόγνωση).

➔ Δημιουργία και προσαρμογή μη γραμμικών μεθόδων ανάλυσης δεδομένων και εργαλείων ανίχνευσης, καταγραφής, μοντελοποίησης, πρόβλεψης και έγκαιρης προειδοποίησης (ψηφιακά εργαλεία και ψηφιακή μοντελοποίηση πολυπλοκότητας).

➔ Αξιοποίηση της σύγχρονης θεωρίας κρίσιμων καταστάσεων και διαχείρισης κρίσεων μέσα από την θεωρία των πολύπλοκων συστημάτων (οργάνωση σύγχρονης μεθόδου διαχείρισης κρίσεων).

➔ Διαχείριση γνώσης, ανθρώπινο δυναμικό, επικοινωνία ανθρώπου και μηχανών, ψυχολογία, ιστορία, φιλοσοφία, διεπιστημονικότητα.

➔ Αναγνώριση προβλημάτων, εκπαίδευση, έρευνα, ανάπτυξη στρατηγικών, δημιουργία ιεραρχικών δομών αυτο-οργάνωσης.

➔ Γεωπολιτική δυναμική-διασυστοριακές περιοχές, άμυνα στο εσωτερικό, στρατηγικές μειονότητες.

ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Σύμφωνα με την επιστήμη των πολύπλοκων συστημάτων, σε θέματα Εθνικής Άμυνας, δύνανται να αξιοποιηθούν τα κάτωθι «εργαλεία» της επιστήμης αυτής:

➔ Μη γραμμικές μέθοδοι μοντελοποίησης και πρόβλεψης σημάτων

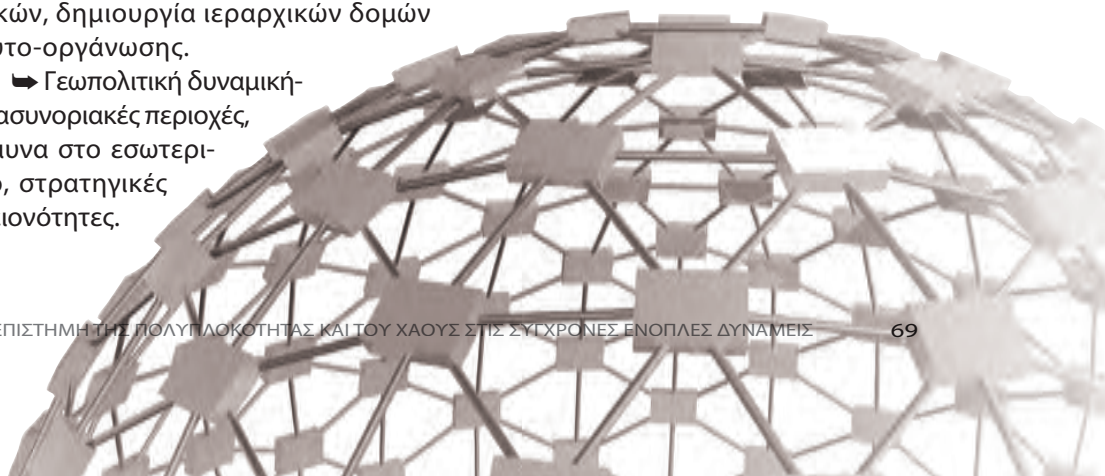
➔ Κυψελοειδή αυτόματα (Cellular automata), νευρωνικά δίκτυα (Neural networks) και αναγνώριση μορφών (Pattern recognition)

➔ Πολύπλοκα συστήματα προσαρμογής (Complex adaptive systems), γενετικοί αλγόριθμοι (genetic algorithms), θεωρία παιγνίων (Game theory) και στοχαστικές διεργασίες Markov (Markov processes), ασαφή συστήματα (fuzzy systems)

➔ Χαοτική δυναμική και διαχείριση πληροφορίας (Chaotic dynamics and information processing), αναγνώριση γλωσσών και ασφάλεια (Language recognition and security), κώδικες διόρθωσης λαθών, Γεωμετρία Fractals και επεξεργασία πληροφορίας

➔ Γραμμικά και μη γραμμικά συστήματα, τεχνητή νοημοσύνη, επεξεργασία γλωσσών, ευρετικές διαδικασίες, έμπειρα συστήματα

➔ Θεωρία καταστροφών, διαχείριση κρίσεων, θεωρία λήψης αποφάσεων, θεωρία βελτιστοποίησης.

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΠΕΔΙΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Αναλυτικότερα, τα ζητήματα της Εθνικής Άμυνας τα οποία μπορούν να τύχουν μελέτης και βελτίωσης μέσω των εργαλείων που προσφέρει η επιστήμη των πολύπλοκων συστημάτων ταξινομούνται ως ακολούθως:

Προσομοίωση συστημάτων με πολλαπλούς παράγοντες

- ✓ Χωροχρονική ψηφιακή μοντελοποίηση μαχών
- ✓ Χωροχρονική ψηφιακή μοντελοποίηση εχθρικών συστημάτων

Αναγνώριση προτύπων

- ✓ Ευφυείς αλγόριθμοι παρακολούθησης (εναερίου) στόχου
- ✓ Ευφυείς αλγόριθμοι αναγνώρισης στόχου
- ✓ Ευφυείς αλγόριθμοι αναγνώρισης κατεύθυνσης άφιξης σήματος (Direction of Arrival DOA)
- ✓ Αλγόριθμοι παθητικής παρακολούθησης στόχου (Sonar)
- ✓ Συστήματα Ελέγχου Πυρός

Διαχείριση Πληροφορίας - Ασφάλεια Συστημάτων

- ✓ Ανάλυση Κινδύνων (Risk Analysis) και επιλογή βέλτιστων Αντιμέτρων (Countermeasures) για την Ασφάλεια Πληροφοριακών και Επικοινωνιακών Συστημάτων.
- ✓ Σχεδίαση και Ανάπτυξη Συστημάτων Ψηφιακών Υπογραφών (Digital Signatures) σε περιβάλλον Διαδικτύου (Internet).
- ✓ Σχεδίαση και Ανάπτυξη Υποδομής Δημόσιων Κλειδιών (Public - Key Infrastructure) για την ασφαλή αξιοποίηση του Διαδικτύου (Internet).
- ✓ Σχεδίαση και Ανάπτυξη Εικονικού Ιδιωτικού Δικτύου (Virtual Private Network) για την αποστολή Ευπαθών Πληροφοριών διαμέσου του Διαδικτύου (Internet).
- ✓ Αποτίμηση χρησιμοποιούμενων Κρυπτογραφικών Προϊόντων και λοιπών τεχνολογικών Λύσεων Ασφάλειας Δικτύων (Network Security).
- ✓ Δημιουργία Γεννήτριας Συνθηματικών (Password generator) και Ελεγκτή Επιλογής Συνθηματικών (Proactive Password Checker).
- ✓ Μεθοδολογίες και Τεχνολογικές λύσεις για τη χρονοσήμανση αποστολής και λήψης μηνυμάτων (Timestamping).
- ✓ Σχεδίαση και ανάπτυξη Σύγχρονων Μεθόδων Ελέγχου Προσπέλασης (Access Control) σε περιβάλλοντα υψηλής ευπάθειας.
- ✓ Μεθοδολογίες και Τεχνολογικές Λύσεις για την Ασφαλή Αποθήκευση και Εξόρυξη (Datamining) Πληροφοριών υψηλής ευπάθειας από Βάσεις Δεδομένων σε περιβάλλον Παγκόσμιου Ιστού (World Wide Web).
- ✓ Επιλογή και αξιοποίηση Τεχνολογικών Λύσεων για την Ασφαλή Αξιοποίηση Ασυρμάτων Επικοινωνιών διαμέσου του Διαδικτύου

(Internet).

✓ Μεθοδολογίες Διοίκησης Έργων (Project management) Πληροφορικής και Επικοινωνιών.

Γλωσσική τεχνολογία

- ✓ Τεχνικές επεξεργασίας σημάτων σε θορυβώδες περιβάλλον.
- ✓ Αυτόματη αναγνώριση μορφών (ακουστικών, οπτικών, κ.λπ).
- ✓ Εκμάθηση μηχανών, ώστε να έχουν συγκεκριμένη συμπεριφορά.
- ✓ Ανάλυση μεγάλων όγκων κειμένων, εντοπισμός χαρακτηριστικών.
- ✓ Μηχανική Μετάφραση.
- ✓ Κατασκευή μεγάλων πολύγλωσσων λεξικών όρων.
- ✓ Αναγνώριση Φωνής.
- ✓ Προστατευμένες φωνητικές επικοινωνίες.

Διαχείριση Ανθρώπινου Δυναμικού

- ✓ Συγκρούσεις, Θεωρία καταστροφών.
- ✓ Πρόβλεψη, διαχείριση κρίσεων.
- ✓ Ανθρώπινο δυναμικό, πολιτική ψυχολογία, σύμβολα και συμβολισμοί, ελκυστές, διακλαδώσεις.
- ✓ Θεωρία καταστροφών, ανθρώπινη συμπεριφορά, κοινωνική ψυχολογία, πολιτική, στάσεις πληθυσμών, εμπλοκή και έλεγχος.
- ✓ Διαχείριση - έλεγχος ιεραρχικών δομών διοίκησης και λήψη αποφάσεων.
- ✓ Αυτοοργανούμενες ανθρώπινες ομάδες και λειτουργικότητα ανθρωπινων συστημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

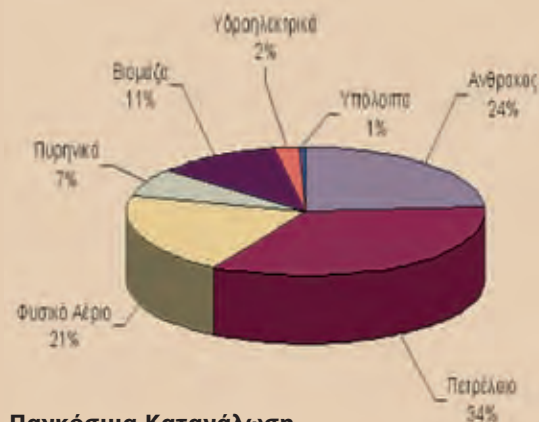
- ☞ *Chaos, complexity and the Military* (US National Defense University, National War College), 2004.
- ☞ *The Relevance of Chaos Theory to Operations* (Anton Kuruc), Australian Defense Force Journal, 162, 03/09-10.
- ☞ *Ο Ταραγμένος Καθρέπτης*, John Briggs and F. David Peat, 1991, Εκδόσεις «ΚΑΤΟΠΤΡΟ».
- ☞ Σημειώσεις καθηγητή ΔΠΘ κου Παύλου Γεώργιου, 2010.
- ☞ *Ο Ανθρώπινος Οργανισμός ως Χαοτικό Σύστημα*, Crystal Ives.

Smart Energy Grids: Ο ηλεκτρισμός αποκτά ευφυΐα

Η απόρροια των αυξημένων απαιτήσεων του σύγχρονου τρόπου ζωής, προβλέπεται πως η παγκόσμια ηλεκτροπαραγωγή, πρόκειται σχεδόν να διπλασιαστεί, από περίπου 17,3 τρισεκατομμύρια κιλοβατώρες το 2005, σε 33,3 τρισεκατομμύρια κιλοβατώρες το 2030, χωρίς να μπορούν να υπολογιστούν οι ενεργειακές ανάγκες που θα προκύψουν από το ενδεχόμενο αναβάθμισης και «εξευρωπαϊσμού» της ζωής του μέσου Κινέζου.

Τα ενεργειακά δίκτυα, καλούνται να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις,

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Ανθστης (ΠΖ) Κωνσταντίνος Δεμερτζής,
Dr Χαράλαμπος Σκιάνης,
Επικύριος Καθηγητής Παν. Αιγαίου

καθώς το σενάριο να αντιμετωπίσουν κινδύνους συμφόρησης και γενικής διακοπής, γίνεται όλο και πιο πιθανό.

Υπάρχουσα Τεχνολογία

Τα υπάρχοντα δίκτυα βασίζονται κυρίως σε μεγάλους κεντρικούς σταθμούς παραγωγής, που συνδέονται με συστήματα μεταφοράς υψηλής τάσης, τα οποία με τη σειρά τους συνδέονται με υποσταθμούς μέσης τάσης, για τις βιομηχανικές ανάγκες και με υποσταθμούς χαμηλής τάσης, για τους τελικούς καταναλωτές. Η παραγωγή, η διανομή και η μεταφορά της ενέργειας, γίνεται κατά κύριο λόγο μονοπωλιακά από

δημόσιους φορείς, οι οποίοι παρέχουν ισχύ και ελέγχουν το δίκτυο, από τις κεντρικές εγκαταστάσεις τους.

Στο συγκεντρωτικό αυτό μοντέλο λειτουργίας, δεν υπάρχει ενεργή συμμετοχή του καταναλωτή στα διάφορα στάδια του ενεργειακού κύκλου, απουσιάζει εντελώς η επικοινωνία, ενώ οι διασυνδέσεις αναπτύχθηκαν κυρίως για αμοιβαία υποστήριξη μεταξύ χωρών και περιφερειών σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

Τα βασικότερα χαρακτηριστικά της υπάρχουσας τεχνολογίας και αρχιτεκτονικής του ηλεκτρικού δικτύου, συνοψίζονται όπως παρακάτω:

➔ Κεντρικός έλεγχος των σταθμών

παραγωγής και του συστήματος μεταφοράς

➔ Το δίκτυο διανομής και οι διασπαρμένες μονάδες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, λειτουργούν παθητικά με περιορισμένες δυνατότητες διεύθυνσης και κόστους

➔ Η ροή του ρεύματος κινείται προς μία κατεύθυνση, από τους σταθμούς παραγωγής, προς τους τελικούς καταναλωτές, διανύοντας μεγάλες αποστάσεις

➔ Παράπλευρες απώλειες, κατά τις διαδικασίες μεταφοράς και διανομής

➔ Τεράστιες δαπάνες συντήρησης

➔ Χαμηλή αξιοπιστία τροφοδότησης

➔ Προβλήματα στάθμης τάσεως και άεργου ισχύος

➔ Χαμηλής ποιότητας παροχή, ηλεκτρικού ρεύματος

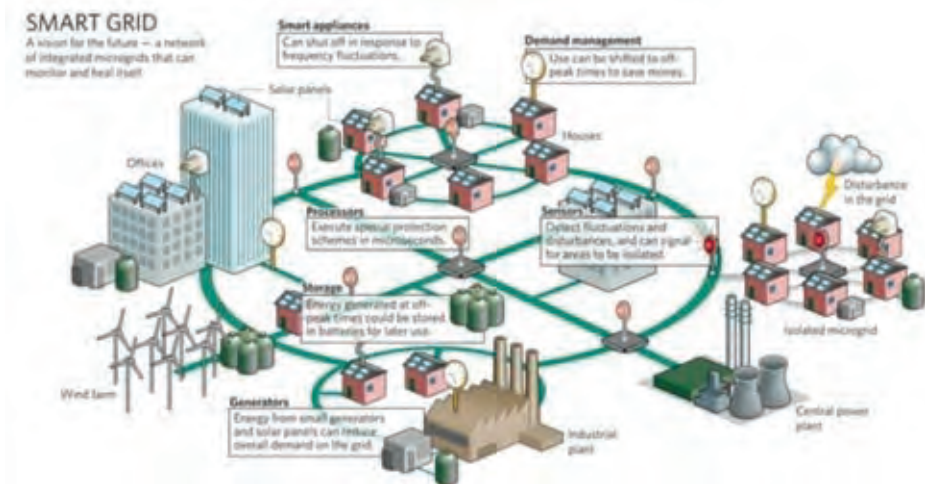
➔ Εκπομπές CO₂ για σταθμούς παραγωγής, λόγω καύσης ορυκτών καυσίμων.

Ευφυές Ενεργειακό Δίκτυο (Smart Energy Grid)

Με τον όρο ευφυές ενεργειακό δίκτυο, περιγράφεται ένα πλήρες πληροφοριακό σύστημα (Information Technology (IT)) μέτρησης, ανάλυσης και οργάνωσης της ροής της ενέργειας και των λοιπών ενεργειακών δεικτών, με την προσθήκη έξυπνων μετρητών [1] στα σημεία παραγωγής ή τελικής μέτρησης, οι οποίοι προσφέρουν πληροφορίες πραγματικού χρόνου, για δείκτες όπως η παραγωγή, η κατανάλωση και η ζήτηση [2].

Τα συλλεχθέντα, ψηφιακά ενεργειακά δεδομένα, μετά από κατάλληλη επεξεργασία, προσφέρουν ένα απλοποιημένο εργαλείο ενεργειακής ανάλυσης, το οποίο προσομοιώνει το σύστημα και μέσα από αλγοριθμικές διαδικασίες (ITILv3 on Energy) βοηθούν στη δημιουργία

Ευφυές Δίκτυο (Smart Energy Grid)

ηλεκτρονικών προφίλ πελατών, τα οποία χρησιμοποιούνται στην κατάλληλη απόδοση των ενεργειακών απαιτήσεων.

Ο συνδυασμός της δυναμικής προσαρμοστικότητας στη διαθεσιμότητα ενέργειας και στη βέλτιστη διαχείριση των ενεργειακών φορτίων, μειώνει σημαντικά την ανάγκη για ακριβές γεννήτριες μεγάλης ισχύος και καλωδιακή υποδομή, ενώ αποτρέπει τις διακοπές ηλεκτρισμού, εκμεταλλευόμενο την στατιστική ανάλυση των ενεργειακών απαιτήσεων σε ρεαλιστική βάση.

Επίσης, η σύνδεση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) μικρής και τοπικής κλίμακας, κατανεμημένων στο δίκτυο, ανακουφίζει οικονομικά και συμβάλει προς τη μείωση της περιβαλλοντολογικής ρύπανσης, ενώ βελτιώνει την ενεργειακή αποτελεσματικότητα και παράσχει ασφαλή περιφερειακά ενεργειακά αποθέματα.

Χαρακτηριστικά Τεχνολογίας Έξυπνων Ενεργειακών Δικτύων

Τα βασικότερα χαρακτηριστικά της

τεχνολογίας και αρχιτεκτονικής των ευφύων δικτύων [3], συνοψίζονται όπως παρακάτω: Αποκεντρωτική Αρχιτεκτονική με Βάση την Απομακρυσμένη Διαχείριση, Φιλική Προς τον Χρήστη - Καταναλωτή, Άριστη Ποιότητα και Υψηλή Αξιοπιστία Παρεχόμενων Υπηρεσιών, Βελτιστοποίηση Απόδοσης και Αυξημένη Αντοχή σε Βλάβες Υποδομών και Επικοινωνιών, Ποικιλία και Αυτονομία Κατανεμημένης Παραγωγής, Νέοι Μηχανισμοί Χαμηλού Κόστους Αποθήκευσης, Ενσωμάτωση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, Άμεση Συμμετοχή των Καταναλωτών στη Διαχείριση Ζήτησης, Δυνατότητα Συνεχούς Εισαγωγής Νέων Ψηφιακών Υπηρεσιών, Φιλική Προς το Περιβάλλον [4].

Στόχος και Πλεονεκτήματα Ευφύων Δικτύων και Απαιτήσεις για Έξυπνα Δίκτυα Επόμενης Γενιάς

Στόχος των έξυπνων δικτύων είναι η αειφόρος ανάπτυξη, με τη δημιουργία ενός αποδοτικού δικτύου παραγωγής, διανομής και διαχείρισης, δίνοντας έμφαση στις ΑΠΕ, στη διεσπαρμένη πα-

ραγωγή, τη μείωση του κόστους ενεργειακών μονάδων κατανάλωσης και τη βελτιστοποίηση των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Τα βασικότερα πλεονεκτήματα ανά τομέα σε σχέση με τις απαιτήσεις και προσδοκίες των ευφύων δικτύων επόμενης γενιάς, συνοψίζονται ως εξής:

Λειτουργικά:

➔ Να ενσωματώσει κάθε μορφής διεσπαρμένη παραγωγή και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

➔ Να προσφέρει μεγαλύτερη αξιοπιστία και ποιότητα ισχύος, ειδικά σε περιοχές όπου οι διακυμάνσεις τάσης είναι συχνές ή όπου η ενέργεια που παρέχεται από το δίκτυο δεν είναι αξιοπίστη

➔ Να ηλεκτροδοτήσει απομακρυσμένες περιοχές όπου η επιλογή των παραδοσιακών γραμμών διανομής αδυνατεί να ανταποκριθεί, όπως πύργοι κεραιών, μικρά απομακρυσμένα χωριά, πλατφόρμες άντλησης πετρελαίου στον ωκεανό, με χρήση της διεσπαρμένης παραγωγής ως βασική πηγή ενέργειας

➔ Να μειώσει την υπερφόρτωση των γραμμών διανομής, των ακούσιων διακοπών παροχής ηλεκτροδότησης και να ενσωματώσει δυνατότητες αυτόματης ανάνηψης (Black Start)

➔ Να βελτιστοποιήσει τις παρεχόμενες υπηρεσίες του συστήματος καταγραφής, κοστολόγησης, διανομής και ανεφοδιασμού

➔ Να αναβαθμίσει, το σύνολο των υλικών υποδομών, της τεχνολογίας επικοινωνιών και πληροφορικής που αυτές ενσωματώνουν, του λογισμικού διαχείρισης ενεργειακών δεδομένων και της εκπαίδευσης του προσωπικού.

Στην Κατεύθυνση της Παραγωγής:

➔ Να ανταποκρίνεται άμεσα και βέλτιστα σε νέες απαιτήσεις ισχύος

➔ Να εναρμονίζει τις πραγματικές ανάγκες παραγωγής, βάσει της ζήτησης, ανά δεδομένη κατάσταση και χρονική περίοδο

➔ Να μεγιστοποιήσει την ενεργειακή απόδοση των κάθε μορφής πηγών ενέργειας

➔ Να δημιουργήσει διαδικασίες παροχής εφεδρικής ενέργειας.

Ασφάλειας:

➔ Να ενδυναμώνει την ενεργειακή ασφάλεια με μηχανισμούς ελεγχόμενης πρόσβασης

➔ Να επιτρέψει τη δημιουργία πολιτικών ασφαλείας για εντοπισμό κινδύνων ενεργειών και επιθέσεων, με τεχνολογίες εντοπισμού κρίσιμων σημείων (Network Intrusion Prevention System (IPS))

➔ Να ενσωματώσει μηχανισμούς, προστασίας αποθηκευμένων δεδομένων και κρυπτογραφημένης μετάδοσης

➔ Να χρησιμοποιήσει ελεγκτές πραγματικού χρόνου, για τη διαχείριση του συσχετισμού και την ειδοποίηση συμβάντων

➔ Να εφαρμόσει διαδικασίες υπηρεσιών εκτίμησης συμβατότητας και αξιολόγησης των φυσικών εγκαταστάσεων ηλεκτρικού δικτύου

➔ Να προτυποποιήσει το αρχιτεκτονικό σχέδιο φυσικής και δικτυακής ασφάλειας του πλέγματος.

Οικονομικά:

➔ Να επιτρέψουν σε συστήματα εποπτείας ροής να παρακολουθούν τις καταναλώσεις και να ενημερώνουν τους τελικούς καταναλωτές, βοηθώ-

ντας στην ορθότερη διαχείριση της ενεργειακής ζήτησης και άρα τη μείωση του κόστους

➔ Να προσφέρουν προβλέψιμο ενεργειακό κόστος, με την εισαγωγή ΑΠΕ και διεσπαρμένης παραγωγής

➔ Να μετατρέψουν τον μικροπαραγωγό σε ρυθμιστή του οικονομικού συστήματος της ενέργειας, με την απελευθέρωση της αγοράς και την ομότιμη ενέργεια

➔ Να απεγκλωβίσουν την ρυθμιστική αρχή από τα τεράστια έξοδα των μετρήσεων καθώς κι αυτών που προκύπτουν από τη συντήρηση παλαιών και παρωχημένης τεχνολογίας υποδομών και δικτύων.

Αισθητικά:

➔ Να βελτιώσουν την τεχνολογία υποδομών και συστημάτων, εξαλείφοντας την ανάγκη για υπέργεια καλώδια

➔ Να προσφέρουν καθαρή ενέργεια, με τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον, αθόρυβες, με λειτουργία απαλλαγμένη από απόβλητα και ρύπους.

Στην Κατεύθυνση της Αειφόρου Ανάπτυξης:

➔ Να προσφέρουν ευκαιρίες επενδύσεων και δημιουργία θέσεων εργασίας και απασχόλησης

➔ Να επιτρέψουν την αξιοποίηση πόρων χρηματοδότησης κυρίως επενδυτικών προγραμμάτων (Εθνικοί φορείς, ΕΕ, κ.τ.λ), με σκοπό την ανάπτυξη της περιφέρειας και των απομακρυσμένων περιοχών

➔ Να υποστηρίξουν την ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας από ιδιωτικούς φορείς, οργανισμούς αλλά και ιδιώτες, με σύμπραξη επενδύσεων σε αυτοτελή έργα υποδομής.

Σύγκριση Τεχνολογιών

Τα έξυπνα δίκτυα ως αποτέλεσμα της ενεργειακής πληροφορικής, μπορούν να έχουν μεγαλύτερη ανταπόκριση, αλληλεπίδραση και διαφάνεια από ό,τι τα σημερινά δίκτυα. Μπορούν να προσαρμοστούν σε νέους πόρους ανανεώσιμης ενέργειας, να φροντίσουν την εκατέρωθεν συντονισμένη φόρτιση συσκευών και να παράσχουν πληροφορίες σε καταναλωτές, σχετικά με τα επίπεδα χρήσης τους. Θα επιτρέψουν στις κοινωφελείς επιχειρήσεις αποτελεσματικότερο έλεγχο των δικτύων τους, ενώ θα συμβάλουν στη μείωση των εκπομπών επιβαρυντικών αερίων για το περιβάλλον. Η συνεκτικότητα του Διαδικτύου, η υπολογιστική ισχύς, οι ψηφιακοί αισθητήρες και ο απομακρυσμένος έλεγχος του συστήματος μεταφοράς και διανομής, ενεργούν προς αυτή την κατεύθυνση.

Τεχνολογίες & Έρευνα

Προκειμένου να υλοποιηθεί το όραμα για την αναβάθμιση των ενεργειακών δικτύων, έχουν προωθηθεί συμπράξεις που συνδυάζουν τις τρεις πλευρές του «τριγώνου της γνώσης»: τεχνολογία, καινοτομία και έρευνα, γεγονός που αποτέλεσε τον θεμέλιο λίθο για την περαιτέρω πρόοδο του όλου εγχειρήματος.

Τεχνολογίες

Βάσει μίας ψηφιακής ενεργειακής πληροφοριακής στρατηγικής και διαχείρισης (Service Strategy Management & Transition (ITILv3)), έχουν αναπτυχθεί και συνεχώς εξελίσσονται την τελευταία 10ετία σε παγκόσμιο επίπεδο, τεχνολογίες για αποκέντρωση των ενεργειακών υπη-

ρεσιών πληροφορικής, με σημαντικότερες τις παρακάτω: Τεχνολογίες Ηλεκτρονικών Ισχύος και Έλεγχου Ροής Μέσω Ευέλικτων Συστημάτων Μεταφοράς (FACTS), Έξυπνων Ψηφιακών Μετρητών, Ενεργειακών Πληροφοριακών Συστημάτων (Energy Information System (EIS)) και Υπολογιστικού Νέφους (Cloud Computing).

**Δομικά Στοιχεία και
Διαχείριση Ευφυών
Ενεργειακών Δικτύων**

Στο σύστημα διαχείρισης ενέργειας του κεντρικού φορέα παραγωγής εισέρχουν καθημερινά ποσότητες ενέργειας, οι οποίες προέρχονται από δική του παραγωγή ή παραγωγή τρίτων. Κάθε ένα από αυτά τα «φορτία», μπορεί να έχει προέλθει από διαφορετική παρα-

γωγική διαδικασία, όπως εργοστάσια καύσης λιγνίτη, εργοστάσια καύσης φυσικού αερίου, υδροηλεκτρικά εργοστάσια και ΑΠΕ, με διαφορετικό μέγεθος και κόστος αγοράς. Επομένως, είναι πολύ σημαντική η ορθολογική ταξινόμηση των επί μέρους λειτουργιών και η αφομοίωση στον ενεργειακό κύκλο, των ετερογενών μορφών ενέργειας, με διακριτά και μετρήσιμα χαρακτηριστικά.

Το σημαντικότερο όμως είναι ο τρόπος διαχείρισης και εισαγωγής των επί μέρους τεχνοτροπιών στα ευφυή πλέγματα, καθώς ένα σύστημα διαχείρισης ενέργειας πρέπει, να γνωρίζει επ' ακριβώς τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες κάθε υποσυστήματος, να λαμβάνει υπόψη όλα τα δεδομένα και να σχεδιάζει την ενεργειακή πολιτική που θα ακολουθήσει, με γνώμονα

την βελτιστοποίηση των παρεχόμενων υπηρεσιών, της ποιότητας ζωής και της ενεργειακής και οικονομικής απόδοσής του. Οι βασικότερες τεχνολογίες που ενσωματώνονται σε ένα σύστημα ενέργειας είναι:

1. Παραγωγής Ενέργειας

α. Διεσπαρμένων Ενεργειακών Πόρων

Οι τεχνολογίες διεσπαρμένης παραγωγής, αποτελούνται κυρίως από συστήματα παραγωγής ενέργειας και συστήματα αποθήκευσης που τοποθετούνται στον τελικό χρήστη ή κοντά σε αυτόν. Χαρακτηριστικότερα δείγματα αυτής της τεχνολογίας είναι: Μικροτουρμπίνες, Τουρμπίνες Εσωτερικής Καύσης, Μηχανές Εσωτερικής Καύσης, Μηχανές Stirling, Κυψέλες Καυσίμου.

β. Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ)

Οι ΑΠΕ είναι μορφές εκμεταλλεύσιμης ενέργειας που προέρχονται από διάφορες φυσικές διαδικασίες, όπως ο άνεμος, η γεωθερμία, η κυκλοφορία του νερού κ.τ.λ και για την εκμετάλλευσή τους δεν απαιτείται κάποια ενεργητική παρέμβαση, όπως εξόρυξη, άντληση ή καύση, αλλά η εκμετάλλευση της ήδη υπάρχουσας ροής ενέργειας στη φύση. Πρόκειται για «καθαρές» μορφές ενέργειας, πολύ «φιλικές» στο περιβάλλον, που δεν αποδεσμεύουν υδρογονάνθρακες, διοξείδιο του άνθρακα ή τοξικά και ραδιενεργά απόβλητα. Ο χαρακτηρισμός «ανανεώσιμες» είναι καταχρηστικός, μιας και ορισμένες από αυτές τις πηγές, όπως η γεωθερμική ενέργεια δεν ανανεώνονται σε κλίμακα χιλιετιών. Ως προς τον ενεργειακό κύκλο, βοηθούν στην αποκέντρωση της παραγωγής φορτίζοντας λιγότερο τα δίκτυα μεταφοράς στην καλύτερη

αξιοποίηση των πόρων και στην εξοικονόμηση ενέργειας. Σημαντικότερες τεχνολογίες ΑΠΕ είναι:

➔ Φωτοβολταϊκά Συστήματα

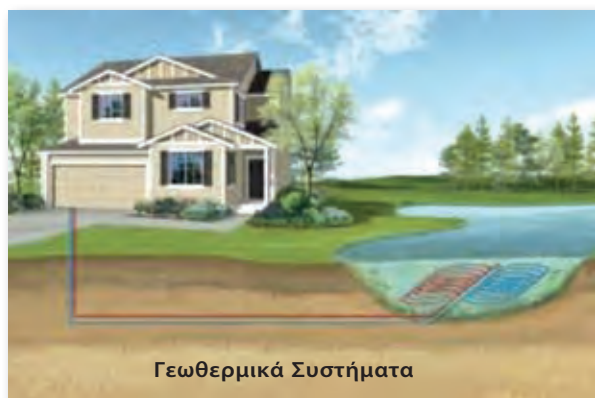
Τα φωτοβολταϊκά κελιά (PV), ή αλλιώς ηλιακά κελιά, μετατρέπουν απευθείας το φως του ήλιου σε ηλεκτρική ενέργεια. Συγκεντρώνονται σε επίπεδα panel τα οποία μπορούν να τοποθετηθούν σε ταράτσες ή άλλες ηλιόλουστες περιοχές. Παράγουν ηλεκτρισμό χωρίς να έχουν κινούμενα μέρη, λειτουργούν αθόρυβα και χωρίς εκπομπές. Η απόδοσή τους φθάνει στα 50 - 150 watt σε κάθε τ.μ.

➔ Αιολικά Συστήματα

Οι ανεμογεννήτριες χρησιμοποιούν τον άνεμο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Μια τουρμπίνα με πτερωτές τοποθετείται στην κορυφή ενός ψηλού πύργου. Ο πύργος είναι ψηλός ούτως ώστε να εκμεταλλευόμαστε τη μεγαλύτερη ταχύτητα του ανέμου, απαλλαγμένη από τις αναταράξεις που προέρχονται από τη μεσολάβηση εμποδίων όπως δέντρα, λόφοι και κτίρια. Όπως περιστρέφεται η τουρμπίνα με τον άνεμο, μια γεννήτρια παράγει ηλεκτρική ενέργεια. Μια ανεμογεννήτρια μπορεί να ποικίλλει σε μέγεθος από λίγα kW σε οικιακές εφαρμογές έως

πάνω από 5 MW.

↳ Γεωθερμικά Συστήματα

Γεωθερμική ενέργεια ονομάζεται η φυσική θερμική ενέργεια της Γης που διαρρέεται από το θερμό εσωτερικό του πλανήτη προς την επιφάνεια, λόγω ηφαιστειακών και υδροθερμικών φαινομένων. Οι εφαρμογές της ποικίλουν ανά-

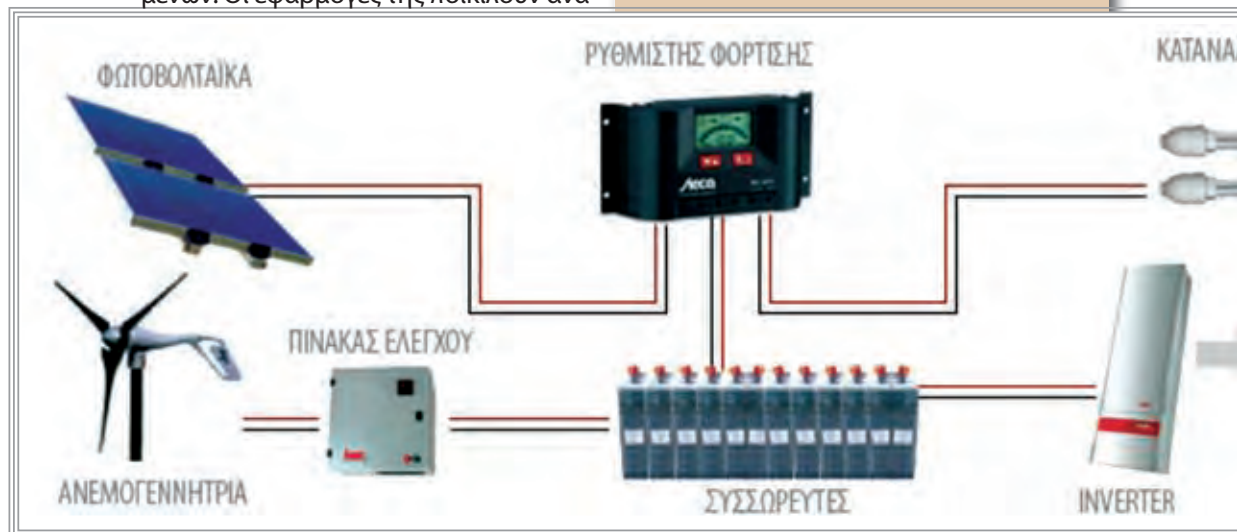
ξή της στην κατηγορία των ΑΠΕ είναι καταχρηστική, καθώς δεν ανανεώνεται σε κλίμακα χιλιετιών, αλλά επικράτησε, καθώς αποτελεί μορφή εναλλακτικής «καθαρής ενέργειας».

↳ Υβριδικά Συστήματα

Τα υβριδικά συστήματα είναι συστήματα που χρησιμοποιούν περισσότερες από μία μορφές ενέργειας, συνδυάζοντας τις παραπάνω τεχνολογίες για να βελτιώσουν τις επιδόσεις και την απόδοση του εξοπλισμού διασπαρμένης παραγωγής. Κάποια παραδείγματα υβριδικών συστημάτων είναι:

- Μηχανή Stirling συνδυασμένη με ένα ηλιακό πιάτο

- Κυψέλη καυσίμου στερεού οξειδίου συνδυασμένη με μια τουρμπίνα αερίου ή μικροτουρμπίνα

λογα με τη θερμοκρασία και περιλαμβάνουν ηλεκτροπαραγωγή, θέρμανση χώρων, θερμοκηπίων και εδαφών, ψύξη και κλιματισμό, αντιπαγετική προστασία, κ.τ.λ. Ο χαρακτηρισμός της γεωθερμικής ενέργειας ως «ανανεώσιμη» και η έντα-

- Ανεμογεννήτριες με μπαταρία αποθήκευσης και εφεδρικές γεννήτριες ηλεκτροπαραγωγού ζεύγους (H/Z)

- Φωτοβολταϊκά με μπαταρία αποθήκευσης και εφεδρικές γεννήτριες ηλεκτροπαραγωγού ζεύγους (H/Z).

2. Αποθήκευσης Ενέργειας

Οι τεχνολογίες αποθήκευσης ενέργειας δεν παράγουν καθαρή ενέργεια, αλλά θεωρούνται τεχνολογίες διασπαρμένης παραγωγής όταν λειτουργούν ως Συστήματα Αδιάλειπτου Τροφοδοσίας (UPS), καθώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε περιπτώσεις διακοπής ηλεκτροδότησης, για διόρθωση πτώσεων τάσης και έντονης κυμάτωσης. Επίσης, η ενέργεια μπορεί να αποθηκευτεί σε μορφή καυσίμου (πετρέλαιο, υδρογόνο, συμπιεσμένο αέριο όπως πετρογκάζ), σε μηχανική μορφή (συμπιεσμένος αέρας, αντλιοστατικό υδραυλικό σύστημα, φυγοκεντρικοί δίσκοι) και σε χημική μορφή (μπαταρίες).

3. Διαχείρισης Ενέργειας

α. Συστημάτων Ελέγχου, Εντοπισμού

Λαθών, Εγκαίριου Προειδοποιήσεως και Προστασίας Δικτύου

Η φιλοσοφία της προστασίας των έξυπνων δικτύων στηρίζεται στο γεγονός ότι κάθε μονάδα του δικτύου έχει το δικό της ανεξάρτητο επεξεργαστή,

με στιβαρό λειτουργικό σύστημα, ικανό να δρα ως ανεξάρτητος πράκτορας (Agent), που μπορεί να επικοινωνεί και να συνεργάζεται με τους άλλους επεξεργαστές, σχηματίζοντας μία μεγάλη κατακευματισμένη υπολογιστική πλατφόρμα. Οι λύσεις που ενδείκνυται, παρέχουν μεν μία ενιαία προσέγγιση του θέματος ασφάλειας, αλλά κατανομούνται σε τρεις μεγάλες υποκατηγορίες:

○ Στη διασφάλιση σε φυσικό επίπεδο, με σχεδιασμό προστασίας της υλικοτεχνικής υποδομής από βανδαλισμούς, δολιοφθορές και εκούσιες ή ακούσιες καταστροφές

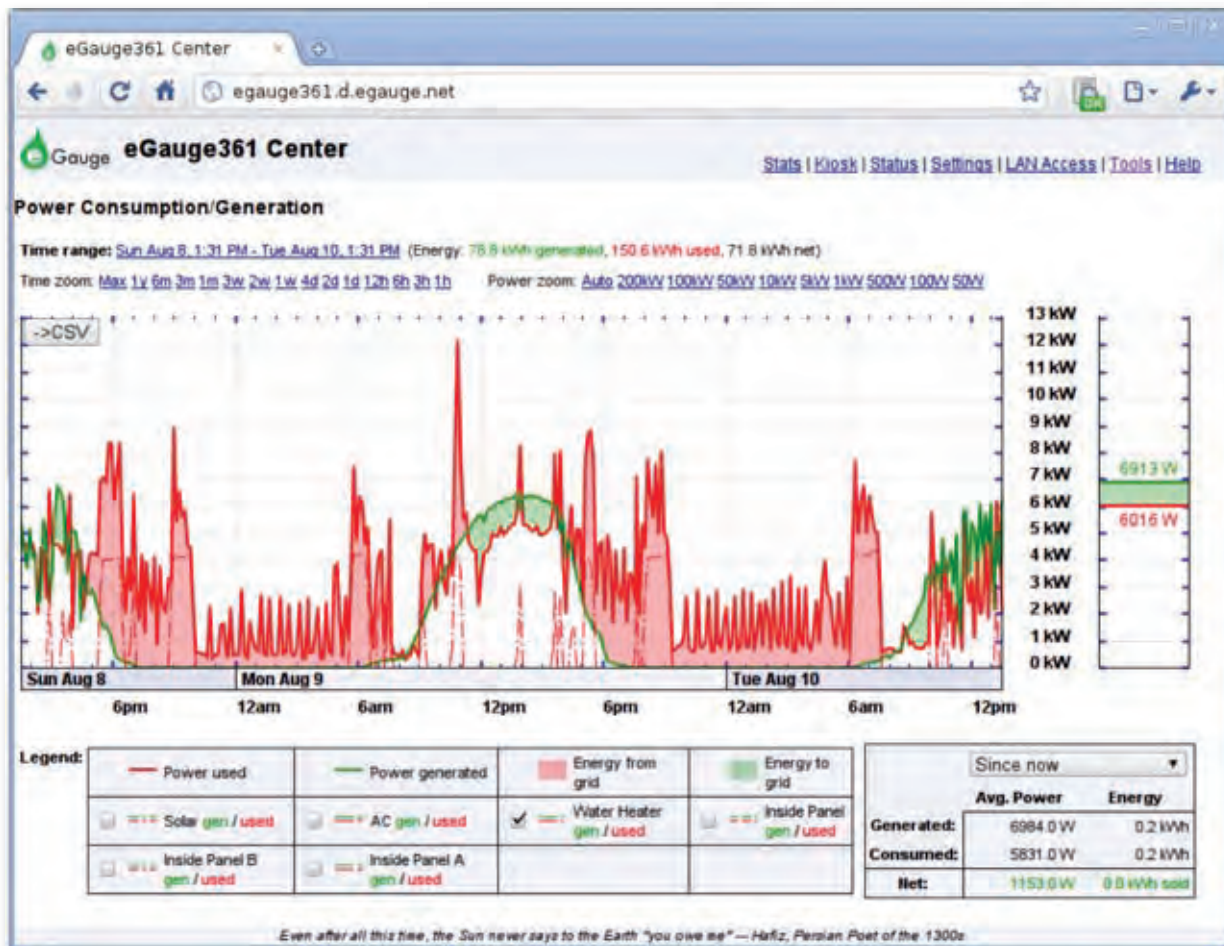
○ Στη λογική ασφάλεια, με στρατηγική σχεδίαση όλων των πτυχών προστασίας και ολοκληρωμένου σχεδίου ανάνηψης, με ιδιαίτερη μνεία στην ασφάλεια στον κυβερνοχώρο

○ Στην αξιοπιστία του ηλεκτρικού συστήματος με σχεδίαση και υλοποίηση Έξυπνων Ελεγκτών Φορτίων και Δικτύων, για προστασία από υπερφόρτωση καθώς και βλάβες που οφείλονται στην κακή ποιότητα του ηλεκτρικού δικτύου, υπηρεσιών προληπτικής συντήρησης (Proactive Maintenance), συστημάτων αυτό-ίασης κ.τ.λ.

β. Έξυπνης και Κατευθυνόμενης Ενεργειακής Υπηρεσίας (Personalized Service)

Η έννοια της έξυπνης και κατευθυνόμενης υπηρεσίας (Personalized Service) στη σύγχρονη εποχή της πληροφορικής, πηγάζει από την έξυπνη ανάλυση και επεξεργασία κάποιων πρωτογενών δεδομένων.

Για να έχει αξία μία προσωποποιημένη προσφορά ενεργειακής υπηρεσίας, θα πρέπει ο πάροχος να έχει πλήρη έλεγχο και εικόνα του κοινού στο οποίο

Ανάλυση Ενεργειακών Δεδομένων

στοχεύει. Η πιο σημαντική πρωτογενής πληροφορία που πρέπει να αλιευθεί είναι η ενεργειακή κατανάλωση ενός ατόμου - πελάτη. Μια συσχετισμένη χρονοδυναμική σειρά από ενεργειακές καταναλώσεις (KWh) μπορούν, εάν συνδυαστούν με ειδικούς έξυπνους αλγορίθμους, να παράγουν απίστευτα αποτελέσματα. Το πλήθος των ενεργειακών μετρήσεων για να μπορεί να χαρακτηριστεί πληροφορία θα πρέπει να αναλυθεί και να εμπλουτιστεί με περαιτέρω δεδομένα τα οποία να συνδέονται σημασιολογικά και εννοιολογικά με μία ενεργειακή οντότητα. Το γεγονός αυτό αποτελεί μία ολοκληρωμένη και έξυπνη διαχείριση ενεργειακής πληροφορίας που παράγει ενεργειακή

γνώση και η οποία έχει σαν αποτέλεσμα την πλήρη δυναμική μοντελοποίηση του ενεργοβόρου πελάτη και τη συνεχή ανάλυση του δυναμικού του προφίλ σε σχέση με προσωπικές, καιρικές, κοινωνικοπολιτικές και άλλες συνθήκες οι οποίες μεταλλάσσονται συνεχώς.

Η διαδικασία αυτή (Profiling) πραγματοποιείται με τη συνεχή και αδιάλειπτη μέτρηση μιας κατανάλωσης (AMR ή Metering). Η διαδικασία της συνεχούς και αδιάλειπτης μέτρησης δημιουργεί μία συνεχή ενεργειακή χρονοσειρά, η οποία μπορεί να έχει στοχαστικές ή ντετερμινιστικές συλλογές, ανάλογα με την περίπτωση. Η καινοτομική ανάλυση αυτής της σειράς ενεργειακών

δεδομένων και η συσχέτισή της δίνει πολύ σημαντική πληροφορία σε έναν πάροχο ενεργειακών υπηρεσιών.

Η έννοια μιας αποκεντρωμένης και κατανεμημένης υπολογιστικής ευφυΐας, η οποία λαμβάνοντας ενεργειακές μετρήσεις και δεδομένα μπορεί να μετατρέπει αυτή την απλή μηχανική μέτρηση σε δυναμική γνώση, αποτελεί αντικείμενο συνεχούς έρευνας της ενεργειακής πληροφορικής. Έτσι, οι νέες μεθοδολογίες ανάλυσης ενεργειακής πληροφορίας θα μπορούν να μοντελοποιούν ενεργειακές συμπεριφορές και να δομούν αυτόματα και προσαρμοστικά ενεργειακές υπηρεσίες και τεχνικές προσαρμοστικής εξοικονόμησης ενέργειας.

Μία τέτοια προσαρμοστική μεθοδολογία θα μπορούσε κάλλιστα να δώσει λύση σε πολλά ενεργειακά προβλήματα (καλοκαιρινές αιχμές, αιχμές ενέργειας με βάση κοινωνικές καταστάσεις ή καιρικά φαινόμενα, κ.ο.κ).

Σε κάθε περίπτωση, η σωστή ανάλυση των μετρούμενων ενεργειακών δεδομένων και η ειδικευμένη πολυδιάστατη επεξεργασία των αποθηκευμένων τιμών (Cached Energy Data) οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε μία σωστή και προσεγγισμένη παροχή προσαρμοστικής ενεργειακής υπηρεσίας (Adaptive Energy Services - AES).

γ. Ευρυζωνικών Συστημάτων Επικοινωνιών

Η παροχή ταχείας και υπερταχείας ευρυζωνικής σύνδεσης με το Διαδίκτυο προς όλους τους καταναλωτές και τα σημεία διεσπαρμένης παραγωγής, συγκαταλέγεται μεταξύ των βασικών στόχων του ψηφιακού σχεδιασμού της αναβάθμισης που προϋποθέτει η εισαγωγή

των ευφυών δικτύων, για τη μεγιστοποίηση του οικονομικού και κοινωνικού αντίκτυπου, καθώς και της στρατηγικής για έξυπνη και διατηρήσιμη οικονομική μεγέθυνση, χωρίς αποκλεισμούς.

Η επιτυχία της όλης προσπάθειας έγκειται στη στοχευόμενη προσπάθεια για την εξέλιξη, την αναβάθμιση και την καθολική πρόσβαση, σε νέα δίκτυα οπτικών ινών υψηλής ταχύτητας (FTTx, FTTC (Fibre to the Cabinet or Curb), FTTB (Fibre to the Building), FTTH (Fibre to the Home)), τεχνολογιών πρόσβασης (xDSL, Ethernet, GPON κλπ.), καθώς επίσης και ασύρματων ευρυζωνικών τεχνολογιών (Wi-Fi, Wi-Max, 3G/UMTS, Δορυφορικές Επικοινωνίες κ.τ.λ).

δ. Συστημάτων Έξυπνης Αλληλεπίδρασης Μεταξύ Πάροχου - Καταναλωτή

Προκειμένου να υλοποιηθεί η αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ παρόχου - καταναλωτή έχουν αναπτυχθεί και εξελίσσονται αρκετές τεχνολογίες [5] με βασικότερες τις παρακάτω:

- Υπηρεσίες Διαχείρισης Ενέργειας, μέτρησης Κατανάλωσης και παροχής Ηλεκτρονικών Ενεργειακών Υπηρεσιών

- Υπηρεσίες ενημέρωσης και διαχείρισης μέσω διαδικτύου και κινητού τηλεφώνου (Web/Mobile Energy Analytics)

- Ενεργειακή ανάλυση δεδομένων μέσω διαδικτύου (Smart Profiling by Web Portal & e-Services)

- Διαχείριση ΑΠΕ και Μέτρηση Οικονομοτεχνικής Απόδοσης βάση δεικτών (Key Performance Indicators (KPIs))

- Υπηρεσίες παρακολούθησης, ενημέρωσης και αρχειοθέτησης (Monitoring -Alert - Saving)

○ Υπηρεσίες Διαχείρισης, Αποθήκευσης και Επεξεργασίας Ψηφιακού Ενεργειακού Ιστορικού.

ε. Ενεργά Δίκτυα (Active Networks)

Η τεχνολογία των ενεργών δικτύων (Active Networks) αποτελεί σημαντική παρακαταθήκη στην εξέλιξη των έξυπνων ενεργειακών δικτύων, καθώς εκμεταλλεύεται τη φιλοσοφία της αρχιτεκτονικής τους, η οποία μετουσιώνεται σε λύση ως προς το πρόβλημα της αργής ανάπτυξης των δικτύων σε σχέση με την ανάπτυξη των εφαρμογών.

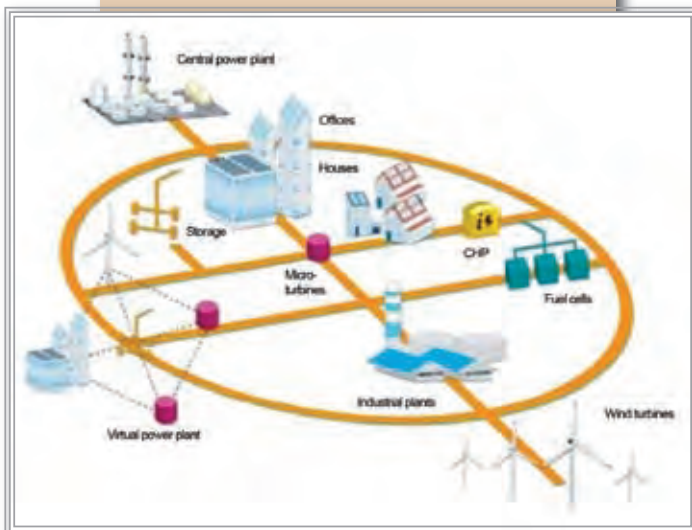
Τα δίκτυα αυτά είναι ενεργά με δύο τρόπους: οι δρομολογητές μπορούν να εκτελέσουν υπολογισμούς στα δεδομένα των χρηστών καθώς περνούν από μέσα τους, ενώ οι χρήστες μπορούν να προγραμματίσουν το δίκτυο παρέχοντας τον δικό τους κώδικα για να κάνει τους υπολογισμούς αυτούς. Ο κώδικας μεταφέρεται μέσα στα πακέτα και εκτελείται μέσα στο προγραμματιζόμενο δρομολογητή.

Η αρχιτεκτονική αποτελείται από τρία επίπεδα: το επίπεδο του λειτουργικού συστήματος του κόμβου, το επίπεδο του περιβάλλοντος εκτέλεσης και το επίπεδο ενεργούς εφαρμογής. Το πρώτο επίπεδο είναι υπεύθυνο για τη διαχείριση των πόρων, το δεύτερο αποτελεί μια εικονική μηχανή όπου μεταφράζεται ο κώδικας των πακέτων, και το τρίτο είναι υπεύθυνο για τον προγραμματισμό του περιβάλλοντος εκτέλεσης για την παροχή της υπηρεσίας.

στ. Μικροδίκτυα (Microgrids/Virtual Power Plant)

Τα μικροδίκτυα (Microgrids) είναι δίκτυα διανομής χαμηλής ή μέσης τάσης με συνδεδεμένες μονάδες διασπαρμένης παραγωγής, ελεγχόμενα φορτία και μονάδες αποθήκευσης, τα οποία μπορούν να συνδέονται στο κύριο δίκτυο ισχύος ή μπορούν να λειτουργούν αυτόνομα. Η ιδέα τους βασίζεται στην ύπαρξη ενός συνόλου ηλεκτρικών και θερμικών φορτίων τοποθετημένων μαζί με πηγές ηλεκτρικής ισχύος και θερμότητας μικρής κλίμακας. Οι πηγές ισχύος ποικίλλουν, συμπεριλαμβάνοντας ανανεώσιμες πηγές, όπως φωτοβολταϊκά και ανεμογεννήτριες αλλά και γεννήτριες που λειτουργούν με ορυκτά καύσιμα. Η διασύνδεση με τον τοπικό πάροχο ηλεκτρισμού είναι τέτοια ώστε το μικροδίκτυο να μοιάζει με ένα καλά συμπεριφερόμενο φορτίο ή γεννήτρια.

Για τα μικροδίκτυα ως αυτόνομες οντότητες (Virtual Power Plant), αναπτύχθηκαν εργαλεία τεχνικής ανάλυσης και ανάπτυξης της δομής τους, λαμβάνοντας υπ' όψιν, τις προ-

σφορές των μονάδων Διεσπαρμένης Παραγωγής, της ζήτησης των καταναλωτών και τους περιορισμούς επάρκειας τροφοδοσίας σε περιπτώσεις σφάλματος στο δίκτυο.

ζ. Τεχνητής Νοημοσύνης, Συστημάτων Λήψης Απόφασης και Ευφυών Πρακτόρων

Η ενεργειακή πληροφορία που συλλέγεται και τα μεταδεδομένα (metadata) που τη συνοδεύουν, γίνεται εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, εάν μέσω μιας κατάλληλης επεξεργασίας εξαχθεί από αυτή πολυδιάστατη και συνδυαστική γνώση, η οποία σε συνδυασμό με κάποια μαθηματικά ή εννοιολογικά μοντέλα και κανόνες, δημιουργήσει το φαινόμενο του συμπερασμού και της λογικής λήψης απόφασης (Decision Reasoning).

Η λήψη απόφασης βασισμένη σε κάποια πληροφορία, είναι κάτι αρκετά πολύπλοκο, αν πρόκειται μάλιστα για λήψη βέλτιστης απόφασης. Και αυτό γιατί οι περισσότερες τεχνικές που ακολουθούνται, προσπαθούν να προσεγγίσουν την ανθρώπινη λογική και να εξομοιώσουν τη διαδικασία του ανθρώπινου συμπερασμού (π.χ. νευρωνικά δίκτυα, ασαφής λογική κ.ο.κ).

Τα ενεργειακά πληροφοριακά συστήματα που παρακολουθούν, οργανώνουν και διαχειρίζονται στα πλαίσια των έξυπνων δικτύων την ενέργεια, θεωρούνται εξειδικευμένα συστήματα λήψης βέλτιστης απόφασης και βασίζονται σε τεχνολογίες τεχνητής νοημοσύνης (TN) όπως αυτές των ευφυών πρακτόρων.

Οι ευφυείς πράκτορες αποτελούν αυτόνομο λογισμικό TN τοποθετημένο σε κάποιο περιβάλλον το οποίο και αντιλαμβάνεται μέσω αισθητήρων (Sensors) και στο οποίο αλληλεπιδρά μέσω μηχανισμών δράσης (Effectors - Actuators).

Οι τεχνικές διαχείρισης και μοντελοποίησης της γνώσης, σε συνδυασμό με μία σωστή σημασιολογική προσέγγιση, μπορούν να δημιουργήσουν ένα πολύ αποτελεσματικό Ενεργειακό Σύστημα Λήψης Αποφάσεων, που θα μπορεί να προσφέρει πρωτοποριακές υπηρεσίες σε όλους τους χρήστες και καταναλωτές.

η. Ανάλυση Γεω-χωρικών Δεδομένων (Location-Based Services)

Με τον όρο Ανάλυση Γεω-χωρικών Δεδομένων (Location Based Services (LBS)) περιγράφεται ένα ευρύτερο σύνολο εφαρμογών και τεχνολογιών που στοχεύουν στην παροχή προσωποποιημένων υπηρεσιών προς τελικούς χρήστες, βάσει της γεωγραφικής τους θέσης, ενώ περιλαμβάνει και συνδέεται με μια πλειάδα σχετικών ερευνητικών περιοχών (Profile Matching, Context Management, Geographic Information Systems, Information Retrieval και Web Services).

Αποτελεί σημαντικό σημείο αναφοράς στην εξελικτική διαδικασία των ευφυών δικτύων, καθώς αποδίδει την γενικότερη τεχνοτροπία αποκεντρωμένης διαχείρισης και κατανομής των ενεργειακών υπηρεσιών βάσει της χωροταξικής τους υπόστασης.

θ. Ευφυούς Εξόρυξης και Σύντηξης Δεδομένων (Data Mining - Data Fusion)

Εξόρυξη Δεδομένων (Data Mining), είναι η διαδικασία εύρεσης πληροφοριών από ένα μεγάλο όγκο δεδομένων, ενώ Σύντηξη (Data Fusion) είναι ο συσχετισμός και η ταυτοποίηση δεδομένων που προέρχονται από διαφορετικές πηγές ή τεχνοτροπίες. Ο συνδυασμός και η εκμετάλλευση των δύο τεχνολο-

γιών, με χρήση στατιστικής και λογικής ανάλυσης αλλά και με ανίχνευση προτύπων (Pattern), μπορεί να οδηγήσει σε εξαγωγή βέλτιστων συμπερασμάτων.

Η συστηματική ανάλυση ενεργειακών πληροφοριών, η εξόρυξη και η σύντηξη δεδομένων, μπορεί να προσφέρει δυνατότητες πρόβλεψης συμβάντων, κατηγοριοποίησης αντικειμένων και προσώπων μέσω αναγνώρισης προτύπων, συσχετισμό συμβάντων και εύρεσης σχέσεων διαδοχής μεταξύ συμβάντων και συσταδοποίηση αντικειμένων και προσώπων σε ομάδες βάσει χαρακτηριστικών ιδιοτήτων τους.

Τα ευφυή αποτελέσματα αφού κωδικοποιηθούν με «έξυπνους» αλγορίθμους μπορεί να συσχετίσουν τα ενεργειακά προφίλ με την κατανάλωση, δίνοντας δυνατότητες εύρεσης περιοδικότητας στις καταναλώσεις, ανίχνευσης λανθάνοντων καταναλώσεων, σφαλμάτων στη διαχείριση ενέργειας, εντοπισμό κρίσιμων συμβάντων και πρόβλεψης μελλοντικών καταναλώσεων.

Έρευνα

Η εξέλιξη των διαδικασιών της συστηματικής ανάπτυξης και εισόδου των έξυπνων ενεργειακών δικτύων στην σύγχρονη πραγματικότητα, καθώς και των τεχνολογιών που αυτά προϋποθέτουν, πρεσβεύουν και ευλογούν, αποτελεί απαύγασμα μακροχρόνιας και εμπειριστατωμένης έρευνας.

Η έρευνα ως εργαλείο ανάπτυξης και προόδου μιας κοινωνίας, χωρίζεται σε βασική και εφαρμοσμένη. Η βασική έρευνα πραγματοποιείται κυρίως από πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα ενώ η εφαρμοσμένη από επιχειρήσεις, οργανισμούς και ιδιωτικές πρωτοβουλίες.

Ομάδες Εργασίας και Τομείς Ενδιαφέροντος

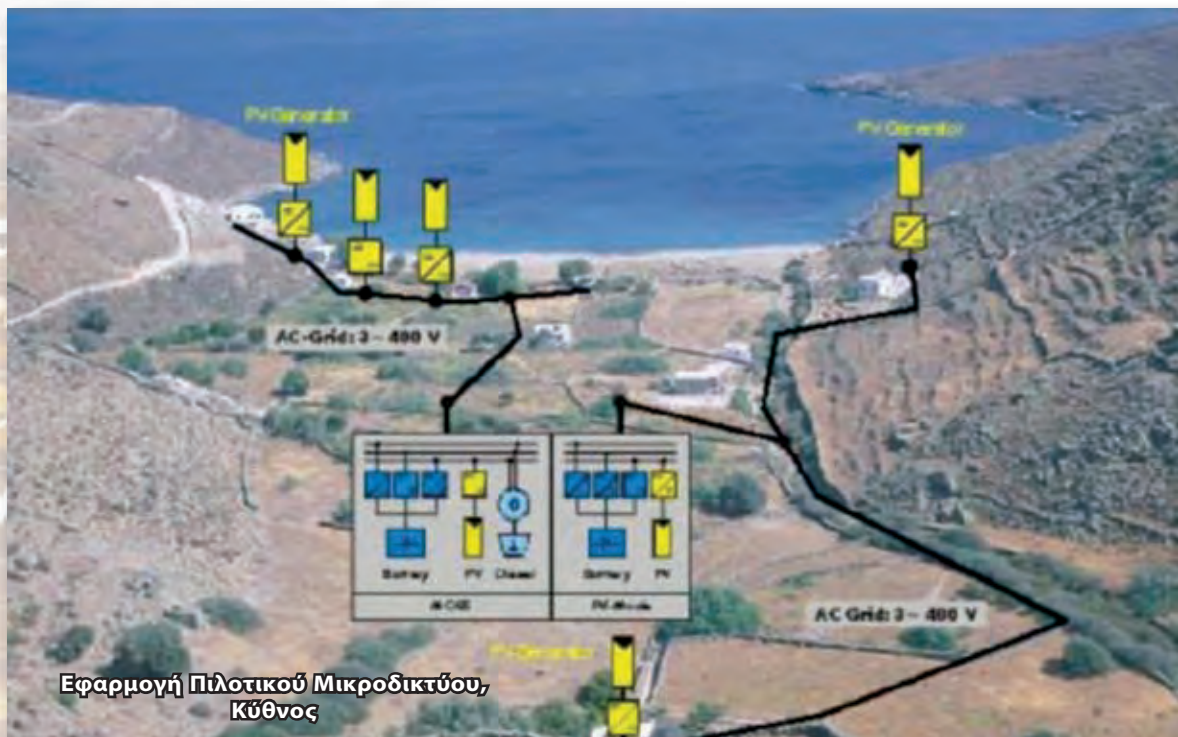
Μερικές από τις χιλιάδες ερευνητικές ομάδες που κατά καιρούς ενεργοποιήθηκαν και προσέφεραν έργο ανά τομέα ενδιαφέροντος, παρουσιάζονται παρακάτω:

- ➔ Smart Grids, Electric Power Research Institute, Inc (EPRI)
- ➔ Smart Energy Meters, Siemens Pakistan Eng. Co. Ltd
- ➔ Data Communication Over the Smart Grid, Dept. of Inf. Technol., IIITB, Bangalor India
- ➔ Black Start Algorithm, INESC & FEUP, Porto Portugal
- ➔ Intelen [6], Ελλάδα
- ➔ Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας [7].

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Εκτός από την παροχή σύγχρονης ποιοτικής εκπαίδευσης, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου [8] επικεντρώνει τις δραστηριότητές του και στην καλλιέργεια και προαγωγή της βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας. Η σύνδεση με ελληνικά και ξένα Πανεπιστήμια, Ερευνητικά Κέντρα και Επιχειρήσεις, τα άρτια εξοπλισμένα εργαστήρια, η υψηλή ποιότητα του ερευνητικού και επιστημονικού προσωπικού έχουν οδηγήσει στα εξαιρετικά αποτελέσματα που το Πανεπιστήμιο Αιγαίου έχει να επιδείξει στον τομέα αυτόν (Υδριάδα).

Η ερευνητική πολιτική του ιδρύματος οδήγησε στη δημιουργία θυλάκων γνωστικών αντικειμένων, που αποτέλεσαν σημεία ανάπτυξης της έρευνας και καταξίωσης του Πανεπιστημίου στο διεθνή ερευνητικό χώρο. Επιπλέον, η έρευνα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου συνέβαλε σημαντικά και στην επίλυση προβλημάτων τοπικής κλίμακας, συνδέοντας έτσι τη λειτουργία του Πανεπιστημίου

με τις τοπικές κοινωνίες των νησιών (Ενεργειακή Ακαδημία Αι - Στρατή).

Γενικότερη Ερευνητική Δραστηριότητα

Τέλος, έχει αναπτυχθεί σημαντική έρευνα από μεμονωμένους ερευνητές, επιστημονικές ομάδες [9], μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και ιδιωτικές εταιρείες ανά τον κόσμο, με θέματα την ασφάλεια των ενεργειακών δικτύων μέσω IT διαδικασιών, τις αποδοτικότερες και χαμηλού κόστους μεθόδους μεταφοράς ενέργειας, την κατανεμημένη παραγωγή και τα μικροδίκτυα, την αλγοριθμική υλοποίηση διαδικασιών ελέγχου και αποκατάστασης απωλειών τάσης, τις ενσύρματες κι ασύρματες επικοινωνίες και τη δημιουργία πρωτοκόλλων ενεργειακής πληροφορικής για προτυποποίηση συσκευών και λογισμικού.

Παραδείγματα Ψηλοποίησης

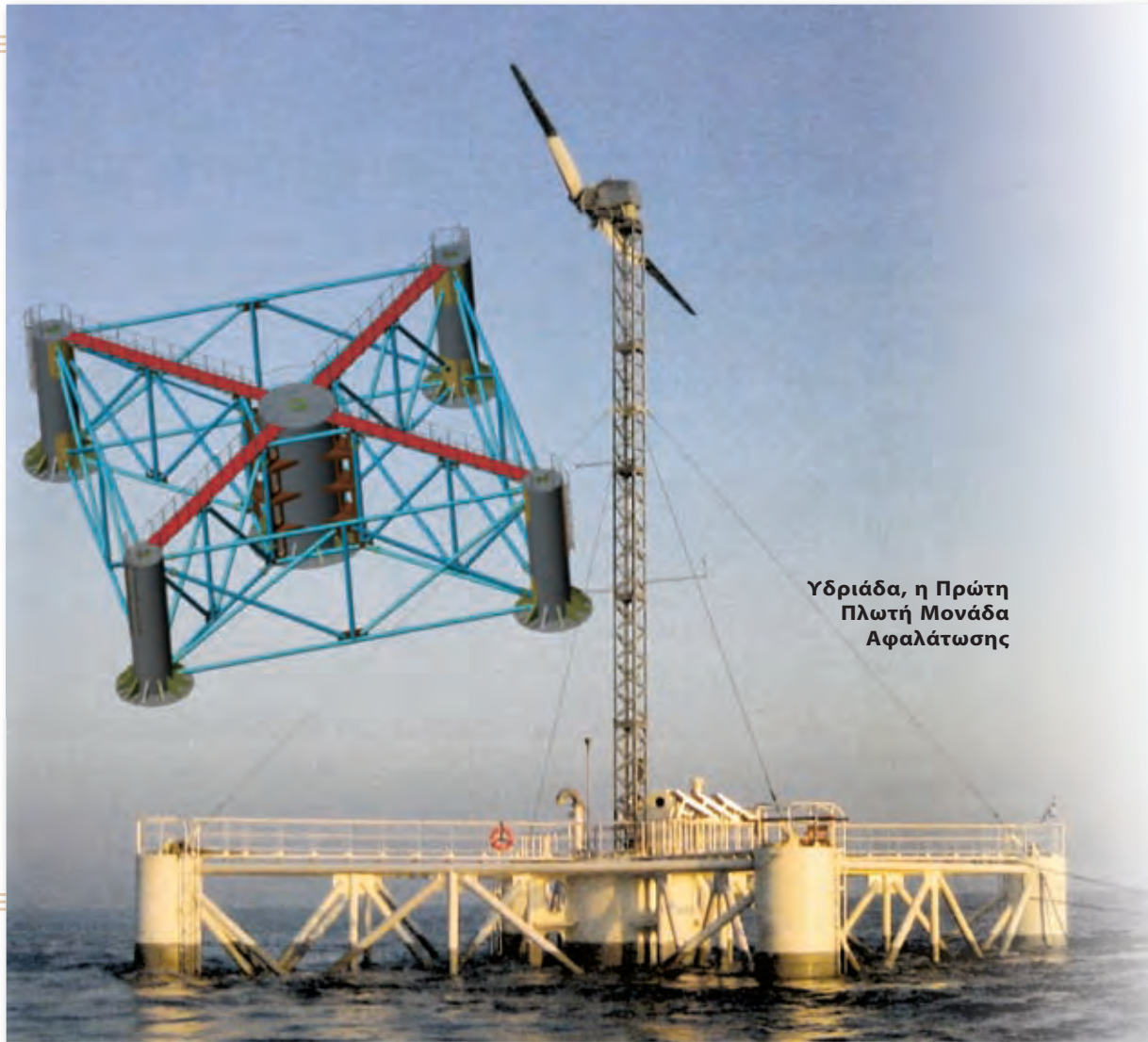
Η μετουσίωση της ερευνητικής δρα-

στηριότητας σε τεχνολογίες και πρότυπα, αποτελεί σημείο αναφοράς, καθώς στοιχειοθετεί τη στρατηγική του νέου δυναμικού μοντέλου ενεργειακής πολιτικής και οριοθετεί τα νέα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα με πράξεις.

Δύο επενδύσεις με βάση την παραπάνω λογική, στον Ελλαδικό χώρο, στον ρυθμό της πράσινης ανάπτυξης και με ενσωμάτωση ΑΠΕ, παρουσιάζονται παρακάτω.

Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΚΑΠΕ) Κύθνου

Η Κύθνος αποτελεί διεθνώς σημείο αναφοράς στην ανάπτυξη τεχνολογιών για την αξιοποίηση της ηλιακής και αιολικής ενέργειας. Το 2001, το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΚΑΠΕ) [10] σε συνεργασία με το Δήμο Κύθνου εγκατέστησε και λειτουργεί αυτόνομο μικροδίκτυο στην θέση Γαΐδουρομάντρα, το οποίο ηλεκτροδοτεί 12 κατοικίες με διεσπαρμένα

Υδριάδα, η Πρώτη
Πλωτή Μονάδα
Αφαλάτωσης

φωτοβολταϊκά συστήματα και μπαταρίες μέσω αμφίδρομων μετατροπέων ισχύος, καλύπτοντας όλες τις ανάγκες τους σε φωτισμό, λειτουργία ψυγείου, τηλεόρασης και άλλων μικρών ηλεκτρικών συσκευών.

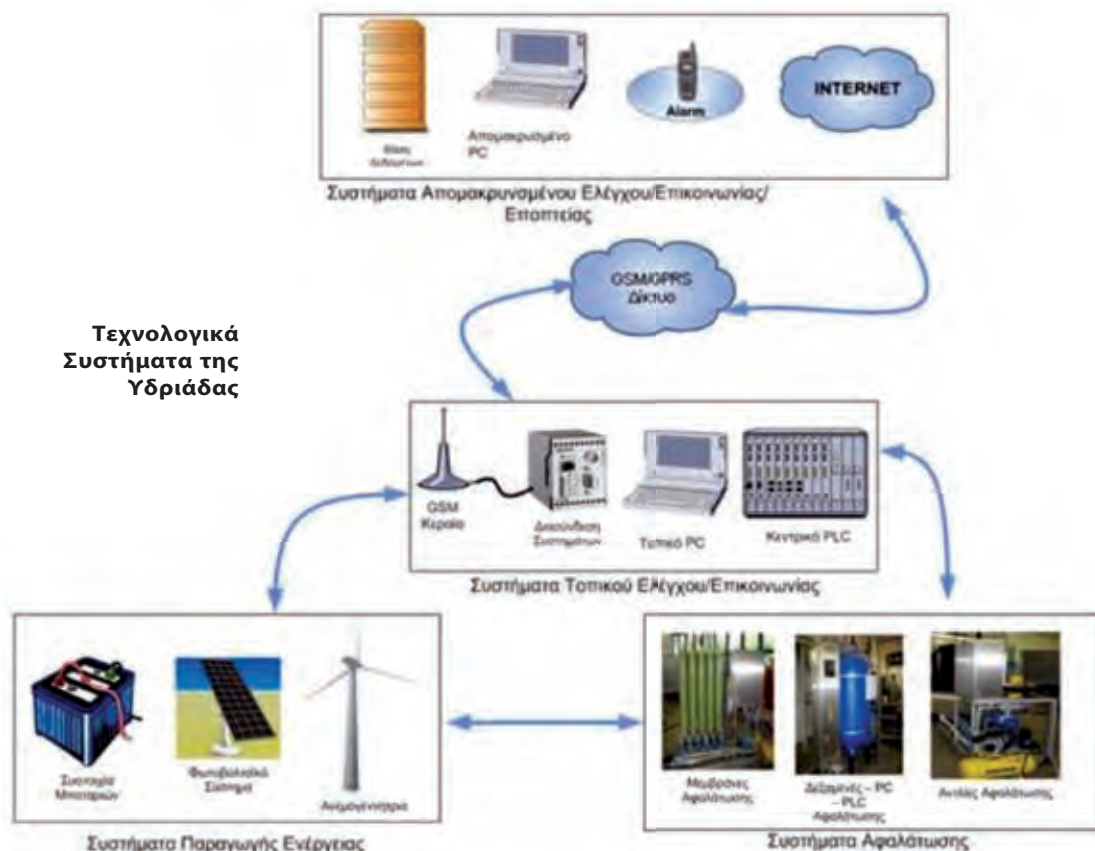
Σήμερα βρίσκεται σε εξέλιξη μια νέα φάση εγκατάστασης της πλέον σύγχρονης τεχνολογίας στο υπόψη μικροδίκτυο. Με την τοποθέτηση ευφυών ηλεκτρικών φορτίων, οι οποίοι διαχειρίζονται μη κρίσιμα φορτία, όπως αντλίες άρδευσης ή συσκευές θέρμανσης νερού, επιτυγχάνεται βέλτιστη διαχείριση της διαθέσιμης ηλεκτρικής ενέργειας χωρίς κεντρικό έλεγχο.

Η τεχνολογία αυτή έχει εξαιρετική σημασία για την εφαρμογή εξελιγμένων τεχνικών διαχείρισης της ζήτησης και εξοικονόμησης ενέργειας (Intelligent Networks), όχι μόνο για τα ελληνικά νησιά αλλά και τα ενεργειακά συστήματα του μέλλοντος, τα οποία προβλέπεται να περιλάβουν μεγάλη διείσδυση διασπαρμένης παραγωγής.

Ύβριδικό Πάρκο Ικαρίας

Ένα υβριδικό σύστημα που λειτουργεί με ενέργεια από το νερό και τον αέρα πρόκειται να εξασφαλίσει ενεργειακή αυτονομία στην Ικαρία.

Τεχνολογικά Συστήματα της Υδριάδας

Το έργο που η ολοκλήρωσή του αναμένεται να πραγματοποιηθεί έως το τέλος του 2011, αποτελείται από το Αιολικό Πάρκο της Στραβοκουντούρας και τους Μικρούς Υδροηλεκτρικούς Σταθμούς (ΜΥΗΣ) Προεσπέρας και Κάτω Προεσπέρας. Η συνολική επένδυση ξεπερνά τα 23.000.000 € και αναμένεται να παράγει ετησίως, ενέργεια ισοδύναμη με 11 γιγαβατώρες.

Η υλοποίηση του υβριδικού αυτού πάρκου, που αποτελεί πρωτοποριακό έργο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, δίνει μια αξιόπιστη απάντηση στο πολύ σημαντικό ζήτημα της αποθήκευσης και ελεγχόμενης διανομής της παραγόμενης καθαρής ενέργειας, προστατεύει το περιβάλλον και δημιουργεί σημαντικές αναπτυξιακές ευκαιρίες στο νησί της Ικαρίας.

Ψδριάδα

Με επικεφαλής το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, μετά από ενδελεχή έρευνα σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από ομάδα φορέων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, η λειτουργία του πρώτου πλωτού αυτόνομου και οικολογικού συστήματος αφαλάτωσης [11] [12].

Η μονάδα - στην οποία δόθηκε το επηρεασμένο από την ελληνική μυθολογία όνομα Υδριάδα- αποτελεί παγκόσμιο πρότυπο και καινοτόμο λύση καθώς η πλωτή κατασκευή με την ενσωματωμένη ανεμογεννήτρια σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο ώστε τα μποφόρ του Αιγαίου να μην επηρεάζουν τη λειτουργία της.

Η πλωτή κατασκευή αποτελείται από τέσσερις περιφερειακούς κυλινδρικούς πλωτήρες και έναν κεντρικό

«άξονα», στους τρεις ορόφους του οποίου είναι εγκατεστημένα το «εργοστάσιο» αφαλάτωσης, το κέντρο ελέγχου του συστήματος και η δεξαμενή αποθήκευσης του πόσιμου νερού.

Με γνώμονα τον σχεδιασμό μιας στιβαρής κατασκευής, κατάφεραν να λυθούν τα προβλήματα της σύζευξης του πλωτού με την ανεμογεννήτρια, να αντιμετωπιστεί με επιτυχία το πρόβλημα της μεταβλητής ισχύος (ώστε η μεταβαλλόμενη ταχύτητα του ανέμου να μην επηρεάζει την απόδοση), να αξιοποιηθούν οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (αιολική και ηλιακή, με φωτοβολταϊκά συστήματα), να χρησιμοποιηθεί η τεχνολογία της αντίστροφης όσμωσης με τέτοιο τρόπο ώστε να μειωθούν τα φαινόμενα των επικαθήσεων στις μεμβράνες αφαλάτωσης, να επιτευχθεί υψηλός βαθμός απόδοσης (70 κυβικά νερό την ημέρα - αρκετά για να καλύψουν τις ανάγκες περίπου 300 ατόμων) και όλα αυτά χωρίς να χρησιμοποιηθεί κάποια μορφής χημική επεξεργασία, η οποία θα διόγκωνε το κόστος συντήρησης.

Η αρχική ιδέα εξελίχθηκε ακόμα περισσότερο και το τελικό αποτέλεσμα συγκεντρώνει πλέον πολλά και σημαντικά καινοτόμα χαρακτηριστικά, με σημαντικότερα:

- ➔ Η μονάδα είναι ενεργειακά αυτόνομη και δεν είναι απαραίτητη η σύνδεσή της με το δίκτυο της ΔΕΗ

- ➔ Διαθέτει σύστημα αυτόματου ελέγχου, μέσω GPRS, για την παρακολούθηση και τον τηλεχειρισμό της

- ➔ Αυτόματος έλεγχος στην ποιότητα του νερού

- ➔ Εναλλακτική πηγή ενέργειας από φωτοβολταϊκό σύστημα, το οποίο μπορεί να τροφοδοτήσει τα συστήματα ελέγχου - τηλεχειρισμού, σε περίπτωση ανάγκης.

Προβλήματα-Δυσχέρειες

Οι αποφάσεις σχετικά με την εισαγωγή των έξυπνων μετρητών ως πρώτου βήματος για την υιοθέτηση των έξυπνων δικτύων, την κεντρική προώθηση αυτόνομων δικτύων ομοτίμης ενέργειας και την τυχόν προώθηση άλλων μορφών παραγωγής και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας, θα ήταν σκόπιμο να ληφθούν με επιστημονικά κριτήρια τεκμηριωμένα σε όσο το δυνατόν πιο ακριβείς μελέτες και λαμβάνοντας υπόψη τα συμφέροντα όλων των ενδιαφερόμενων μερών.

Άλλωστε, οι νέες τάσεις στην ηλεκτρική ενέργεια ευνοούν την αμφίδρομη επικοινωνία, ενώ οι νέες τεχνολογίες επιτρέπουν τη δημόσια διαβούλευση χωρίς μεγάλο οικονομικό κόστος.

Οι όποιες ρυθμίσεις δεν πρέπει να θέσουν σε κίνδυνο ούτε την επάρκεια ηλεκτρικού ρεύματος, ούτε όμως και την τσέπη των περισσότερων καταναλωτών πολιτών για να τελεσφορήσουν.

Ειδικότερα, η επιτυχής ανάπτυξη των έξυπνων δικτύων πρέπει να ξεπεράσει εμπόδια όπως:

- ➔ Οι υποδομές και ο εξοπλισμός που θα υιοθετηθεί, να είναι συμβατός σε τεχνολογίες αναβάθμισης, να μην χρειάζεται συχνή αντικατάσταση, να αντέχει στον χρόνο και να είναι οικονομικός

- ➔ Να γίνει εναρμόνιση των αγορών, των τεχνικών προδιαγραφών και των νομοθετικών πλαισίων επί θεμάτων ενέργειας

- ➔ Να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της επάρκειας του εξειδικευμένου προσωπικού που θα βοηθήσει στην ανάπτυξη πρωτοποριακών τεχνολογιών σχεδίασης, υλοποίησης και τεχνικής υποστήριξης του νέου δικτύου

- ➔ Να ξεπεραστούν τεχνολογικοί περιορισμοί όπως, αλλαγές στο επίπε-

Αι - Στράτης, το «πράσινο» νησί

δο της τάσης των δικτύων, ποιότητα της παραγόμενης ισχύος, μεταβολή των ρευμάτων από σφάλματα, αλλαγή του επιπέδου βραχυκύκλωσης, τροποποίηση των μηχανισμών προστασίας, ευστάθεια του συστήματος

➔ Αξιοποίηση της εν γένει περισίτας παλιάς υλικοτεχνικής υποδομής και ενσωμάτωσής της στο νέο δίκτυο.

Παρούσα Κατάσταση - Προκλήσεις

Το βασικό πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση της αναβάθμισης των ενεργειακών υποδομών με τεχνολογικά μέσα και εμπειριστατωμένη συνεχή έρευνα, αποτελεί την παρακαταθήκη για περαιτέρω εξελίξεις.

Παρούσα κατάσταση

Στον αντίποδα, το μεγάλο ερώτημα που ταλανίζει, είναι κατά πόσο υπάρχει το

πρόσφορο έδαφος για την υιοθέτηση έξυπνων ενεργειακών τεχνολογιών και την ανάπτυξη ευφυών δικτύων. Η κατάσταση σήμερα από πλευράς νομοθεσίας, σχεδίων δράσης, υποδομών, τεχνογνωσίας και εκπαίδευσης, έχει όπως παρακάτω:

Ελλάδα

Αρκετά πιλοτικά προγράμματα λειτουργούν στα πλαίσια του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ενέργεια, όπως της έξυπνης μέτρησης κατανάλωσης μέσω τεχνολογιών DSL και PLC με τεχνική ιεράρχησης (Ranking) φορτίων, της εξοικονόμησης και διαχείρισης ενέργειας στις μεταφορές (ΣΔΕΑ), καθώς και της εγκατάστασης, χρήσης και ενσωμάτωσης ΑΠΕ στο κυρίως δίκτυο παραγωγής του ευρύτερου Ελλαδικού χώρου.

Όσον αφορά τη νομοθεσία, σημαντικά βήματα επιτάχυνσης των διαδικασιών

και τελικές ρυθμίσεις, παρουσιάζονται στον Ν.3851/2010, για την ανάπτυξη και ενσωμάτωση των ΑΠΕ, την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και άλλων διατάξεων σε θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

Το σημαντικότερο όμως βήμα προς την εξέλιξη των ενεργειακών δικτύων, έχει συντελεστεί από την ευρύτερη επιστημονική κοινότητα, η οποία με στόχο την προαγωγή τεχνολογικής έρευνας, τη δημιουργική σκέψη και την τεχνολογική καινοτομία, αποτελεί τον καθρέφτη της Ελληνικής εφαρμοσμένης έρευνας, με διακρίσεις σε Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο επίπεδο.

Απαύγασμα αυτής της προσπάθειας αποτελεί το ολοκληρωμένο σχέδιο «Αι - Στράτης - "πράσινο" νησί», το οποίο αποσκοπεί στην εκμετάλλευση συνδυασμένων τεχνολογιών αιολικής,

παρεμβάσεις σε θέματα απορριμμάτων, βιολογικού καθαρισμού και δράσεις για σημαντική εξοικονόμηση ενέργειας.

Η σημαντικότερη όμως πρωτοβουλία του συγκεκριμένου σχεδίου, η οποία αποτελεί και πρότυπο για τα ελληνικά δεδομένα, είναι η σύσταση και λειτουργία της Ενεργειακής Ακαδημίας του Αι-Στράτη.

Ως αποτέλεσμα της συνεργασίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου και της Ενεργειακής Ακαδημίας του «πράσινου» νησιού της Δανίας Samsø [13], το οποίο είναι ένα από τα μοναδικά απόλυτα αυτόνομα ενεργειακά από ΑΠΕ, μέρος του πλανήτη, η Ενεργειακή Ακαδημία του Αι-Στράτη, πραγματοποίησε το εναρκτήριο μάθημα της στις 7 Οκτωβρίου 2010 και φιλοδοξεί να μετουσιώσει σε έμπρακτη γνώση και θεσμό, την ενεργειακή «συνείδηση» του μέσου καταναλωτή σε συνδυασμό με την αγάπη και την

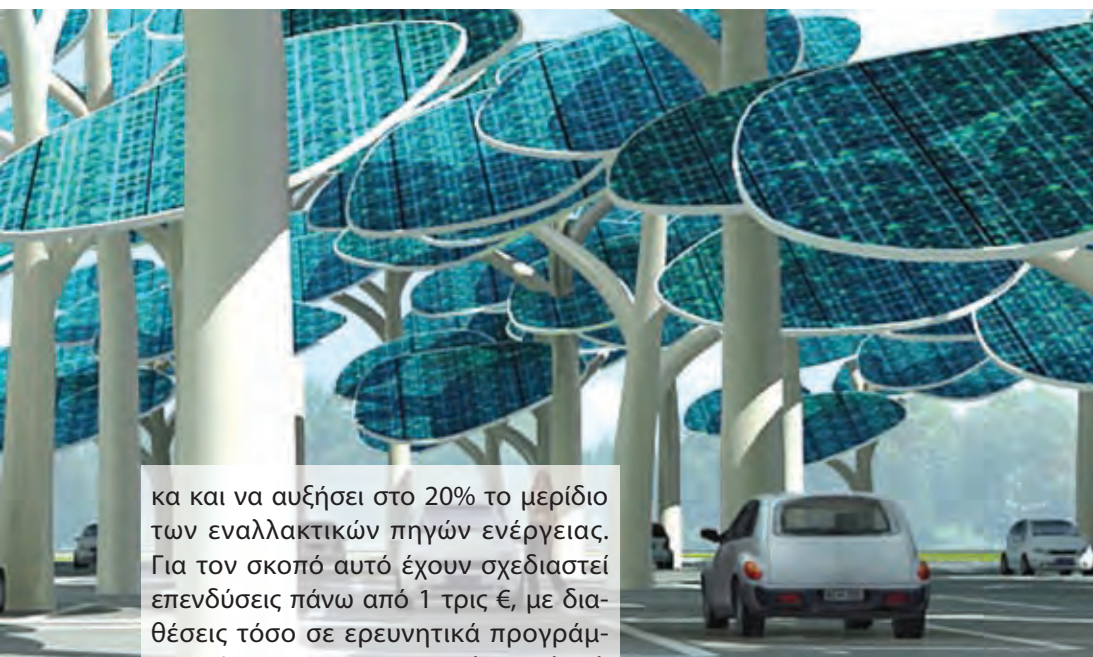
Το Ηλιακό Δάσος

ηλιακής και κυματικής ενέργειας μαζί με τεχνολογίες Υδρογόνου. Επίσης, ενσωματώνει νέου τύπου συστήματα αποθήκευσης ενέργειας, με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη του νησιού με ενεργειακή τροφοδοσία προερχόμενη κατά 100% από ΑΠΕ, αυτονομία σε τρόφιμα,

προστασία του περιβάλλοντος.

Ευρώπη

20 - 20 - 20 λέγεται η νέα ενεργειακή στρατηγική της Ε.Ε. Μέχρι το 2020, η Ευρώπη θέλει να μειώσει κατά 20% τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρα-

κα και να αυξήσει στο 20% το μερίδιο των εναλλακτικών πηγών ενέργειας. Για τον σκοπό αυτό έχουν σχεδιαστεί επενδύσεις πάνω από 1 τρις €, με διαθέσιμες τόσο σε ερευνητικά προγράμματα (Smart Power Networks, E-Island, Dispower, Crisp, Microgrids, Fenix), όσο και σε αναβαθμίσεις υποδομών.

Ήδη στην πόλη του Αμβούργου, μία κεντρική υπολογιστική οντότητα μετράει και αναλύει πάνω από 55 μεγάλα ενεργοβόρα κτίρια (Τράπεζες, Υπηρεσίες) και στη συνέχεια υπολογίζει τα στατιστικά γεωχωρικά ενεργειακά δεδομένα, με βάση τα οποία οπτικοποιείται και μοντελοποιείται χωρικά η ενεργειακή ζήτηση στην μονάδα του χρόνου.

Επίσης, γίνεται προσπάθεια ενσωμάτωσης της υψηλής τεχνολογίας και έξυπνης γνώσης, σε υπηρεσίες και προϊόντα ευρείας κατανάλωσης, όπως π.χ. στη Διεθνή Έκθεση Ηλεκτρονικών ΙΦΑ του Βερολίνου παρουσιάστηκε το πρώτο έξυπνο πλυντήριο της εταιρείας Miele, που τίθεται αυτόματως σε λειτουργία την ώρα που η τιμή του ηλεκτρικού πέφτει κάτω από ένα συγκεκριμένο επίπεδο.

Το Πράσινο Βιβλίο αποτελεί την στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια της ΕΕ, η οποία επιθυμεί να υλοποιηθεί μια πραγματική

ενεργειακή πολιτική και να αντιμετωπισθούν τα πολυάριθμα προβλήματα όσον αφορά τον εφοδιασμό και τα αποτελέσματα στην ανάπτυξη και το περιβάλλον. Οι βασικότερες ρυθμίσεις που καλούνται οι Ευρωπαϊκοί Έτεροι να εναρμονίσουν άμεσα με την νομοθεσία τους, αφορούν την εσωτερική αγορά, την ενεργειακή απόδοση, την έρευνα και την εξωτερική πολιτική τους.

Ψήλιος

Σε παγκόσμιο επίπεδο, παρατηρείται αύξηση των κρατικών επενδύσεων στον εκσυγχρονισμό του ηλεκτρικού δικτύου, γεγονός που αποτυπώνεται χαρακτηριστικά, σε διεθνείς μελέτες όπως αυτή του Οδικού Χάρτη για το 2050, του Παγκόσμιου Ιδρύματος για το Κλίμα. Η Κίνα π.χ. δαπάνησε περισσότερα από 7 δις δολάρια για τον σκοπό αυτό, έχοντας θέσει ως στόχο την ολοκλήρωση ενός έξυπνου δικτύου ως το 2020. Οι ΗΠΑ δαπανούν 4,5 δις δολάρια για τον ίδιο σκοπό, ενώ στην Ιαπωνία και την

Κορέα υπάρχουν αντίστοιχες πρωτοβουλίες.

Η πολυδιάστατη πλευρά του θέματος έχει απασχολήσει και διάφορα άλλα κράτη, που αντιμετωπίζουν με νομοθετικές ρυθμίσεις και διαβουλεύσεις το κοινωνικό φαινόμενο των ευφυών δικτύων, θέτοντάς το σε πολιτική βάση.

Στη Ν. Ζηλανδία, λ.χ. το Κοινοβούλιο εξέδωσε πρόσφατα μια μελέτη με την οποία ασκήθηκε κριτική στην έλλειψη πραγματικής «εξυπνάδας» από τους έξυπνους μετρητές, τουλάχιστον σύμφωνα με τα συμφέροντα των καταναλωτών.

Επιπλέον, τεράστιες επενδύσεις όπως π.χ. του κέντρου CG Intelligent Power των ΗΠΑ, ύψους 20.000.000 \$, προωθεί νέες ευκαιρίες για την προηγμένη έρευνα, ανάπτυξη, προτυποποίηση, εκπαίδευση και κατάρτιση του εργατικού δυναμικού, για τη διευκόλυνση της καθαρής ενέργειας και των τεχνολογιών έξυπνων δικτύων.

Επίσης, ιδιωτικές πρωτοβουλίες και καινοτόμα έργα όπως, μιας ομάδας διεθνών επιστημόνων η οποία σχεδίασε ένα φωτοβολταϊκό πάνελ που μοιάζει με δάσος, το οποίο απορροφά το φως του ήλιου, παρέχει βέλτιστη σκίαση στα αυτοκίνητα, ενώ δίνεται η δυνατότητα των ηλεκτρικών οχημάτων να φορτίζουν άμεσα τις μπαταρίες τους με σύνδεση στα «ηλιακά δέντρα».

Τέλος, χρηματοδοτούνται και ενισχύονται κοινωνικοπολιτικές, τεχνολογικές προσπάθειες για την καταπολέμηση της φτώχειας και κάλυψης ακόμα και των πιο απομακρυσμένων περιοχών με ηλεκτρισμό, όπως αυτής του Πανεπιστημίου των Ξυπόλητων («Barefoot College») στο Rajasthan της Ινδίας, όπου συνήθως γυναίκες αγράμματες ή με ελάχιστες γραμματικές γνώσεις αποτελούν τους «Ξυπόλητους Μηχανικούς Ηλιακής Ενέργειας» [14], που

δουλεύουν για την εγκατάσταση ηλιακών ενεργειακών συστημάτων σε περιοχές της χώρας χωρίς παροχή ηλεκτρισμού.

Ελληνικός Στρατός και Πράσινη Ανάπτυξη

Σημαντικότερη πρωτοβουλία στους τομείς ευθύνης του, καλείται να αναλάβει ο Ελληνικός Στρατός, μετά την συμφωνία ΥΕΘΑ [15] και ΥΠΕΚΑ [16] που υπογράφηκε το Δ' τρίμηνο του 2010 και χρηματοδοτείται με 20 εκ. ευρώ από το ΕΣΠΑ, για τη μετατροπή σε περιβαλλοντικά «πάρκα» στρατοπέδων και στρατιωτικών νοσοκομείων, του ευρύτερου ελλαδικού χώρου.

Σύμφωνα με το παραπάνω σχέδιο δράσης, προβλέπεται η εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων και μικρών αιολικών πάρκων σε στρατιωτικές εγκαταστάσεις, με στόχο έως το 2020, το 20% της ενέργειας να καλύπτεται από ΑΠΕ.

Επίσης, θα χρησιμοποιηθούν οι πλέον πρόσφατες τεχνικές καταγραφής της ενεργειακής κατανάλωσης και απόδοσης των στρατιωτικών κτηρίων, με στόχο τη λήψη μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας. Στο σχεδιασμό αυτό εντάσσεται και η μετατροπή του 424 ΓΣΝ σε πρότυπο «πράσινο» νοσοκομείο.

Προκλήσεις

Ο κύριος στόχος του ενεργειακού συστήματος του μέλλοντος [17], είναι η παροχή υψηλής αξιοπιστίας και ποιότητας αγαθών και υπηρεσιών, με βάση την εξοικονόμηση και την αποτελεσματικότητα.

Όμως η κοινωνική διάσταση της πολυπραγμοσύνης που αυτό πρεσβεύει, συμπαρασύρει προκλήσεις όπως:

➔ Την ελεύθερη αγορά και τον υγιή, θεμιτό ανταγωνισμό που συμβάλλει στην ανάπτυξη

- ➔ Την έξυπνη συνύπαρξη των κεντρικών σταθμών και της διεσπαρμένης παραγωγής
- ➔ Τη διαχείριση της ζήτησης και τη βελτιστοποίηση του κόστους
- ➔ Την αυξημένη αντοχή σε βλάβες υποδομών και επικοινωνιών
- ➔ Τη συμμετοχή των καταναλωτών στην αγορά με ομότιμα ενεργειακά δίκτυα
- ➔ Την περαιτέρω ανάπτυξη των ευρυζωνικών τεχνολογιών
- ➔ Την περαιτέρω διείσδυση και αξιοποίηση των προηγμένων τεχνολογιών
- ➔ Την ανάπτυξη Ενεργειακών Πληροφοριακών Συστημάτων (IT Energy Analytics)
- ➔ Την εκπαίδευση προσωπικού και περαιτέρω έρευνα
- ➔ Την οικολογικότερη και ασφαλέστερη υιοθέτηση μορφών ενέργειας.

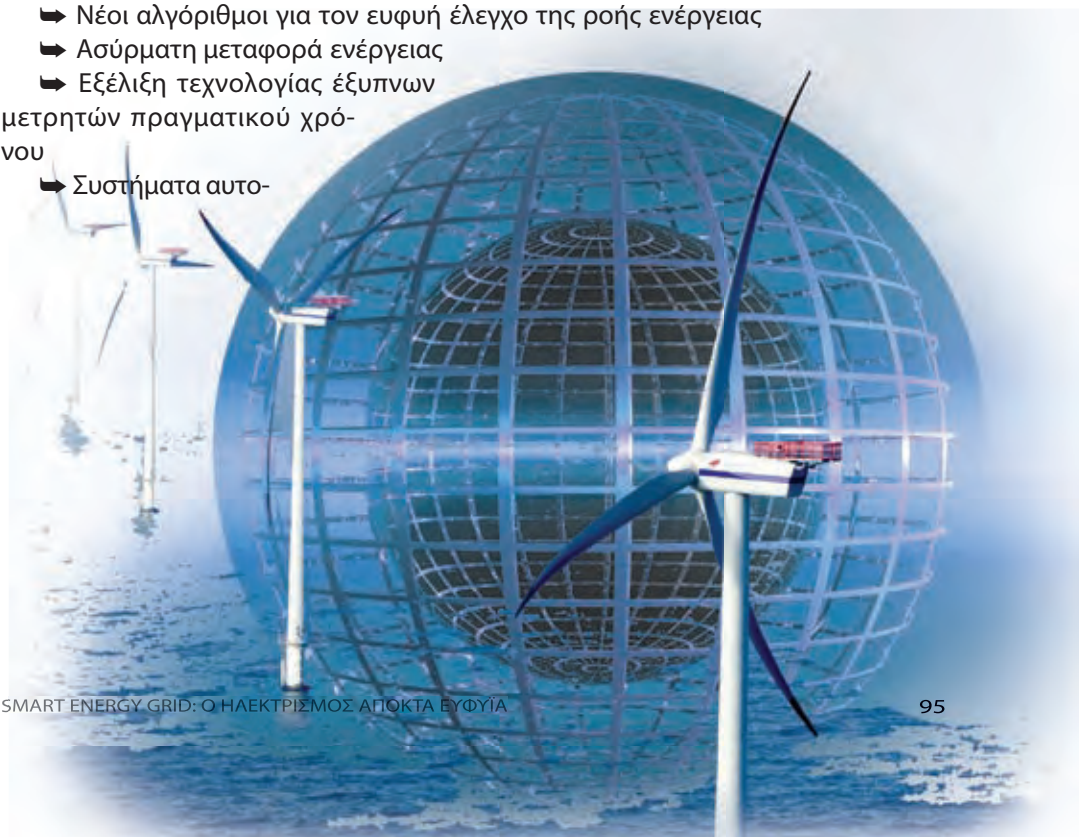
Τομείς Μελλοντικής Έρευνας

Η εξέλιξη και αναβάθμιση των ενεργειακών δικτύων, έχει αρκετό δρόμο μέχρι την υλοποίησή της σε ικανοποιητικό βαθμό, αλλά παρόλα αυτά δεν πρέπει να περιοριστεί μόνο στα προφανή, τα οποία ή ανακαλύφθηκαν ή ερευνώνται. Θα πρέπει να επεκταθεί και σε νέους τομείς και ερεύνες που να αποτελέσουν την καινοτομία ή την πρόταση του μέλλοντος για μετεξέλιξη ή αντικατάσταση του συνόλου των υπηρεσιών ενέργειας [18].

Τέτοιοι τομείς στους οποίους μπορεί να εφαρμοστεί καινοτομία είναι:

Πληροφορικής & Επικοινωνιών

- ➔ Εισαγωγή νέων ψηφιακών υπηρεσιών στην υπηρεσία της ενέργειας
- ➔ Νέοι αλγόριθμοι για τον ευφυή έλεγχο της ροής ενέργειας
- ➔ Ασύρματη μεταφορά ενέργειας
- ➔ Εξέλιξη τεχνολογίας έξυπνων μετρητών πραγματικού χρόνου
- ➔ Συστήματα αυτο-

ματοποιημένου επιχειρησιακού περιβάλλοντος

- Σχεδίαση εφαρμογών ελέγχου οικιακών συσκευών για την εξοικονόμηση ενέργειας σε οικιακό περιβάλλον (Home Networking)
- Πρωτόκολλα και αρχιτεκτονικές για αποδοτικά δίκτυα και διαδίκτυο επόμενης γενιάς με βάση την κατανάλωση ενέργειας
- Μελέτη μηχανισμών για εξοικονόμηση ενέργειας στα ενεργά στοιχεία δικτύων
- Μελέτη τεχνολογιών ενοποίησης υπηρεσιών διαφορετικών δικτυακών τύπων και ομογενοποίησή τους στα πλαίσια κοινών δικτυακών υποδομών.

Ενέργειας

- Νέες μορφές ανανεώσιμης ενέργειας και ενσωμάτωση τους στο ευφυές δίκτυο
- Εφαρμογές μείωσης ενεργειακής κατανάλωσης ανά μονάδα προϊόντος/υπηρεσίας
 - Εφαρμογές αυτοματισμών και ελέγχου παραγωγής
 - Νέοι τρόποι αποθήκευσης ενέργειας
 - Ομότιμα δίκτυα παραγωγής, αποθήκευσης και διαμοιρασμού ενέργειας
 - Συστήματα αυτοματοποιημένου επιχειρησιακού περιβάλλοντος
 - Προηγμένα συστήματα διαχείρισης φυσικών πόρων
 - Εφαρμογές ηλεκτροπαραγωγής ή συμπαραγωγής από ΑΠΕ
 - Νέα ενεργειακά υλικά
 - Εφαρμογές σε συστήματα αποθήκευσης ενέργειας
 - Υδρογόνο και κυψέλες καυσίμου
 - Τεχνολογίες καθαρού άνθρακα.

Περιβάλλοντος

- Ανάπτυξη και εφαρμογές συστημάτων περιβαλλοντικής νοημοσύνης
- Τεχνολογίες μείωσης της ρύπανσης (αγροτική ρύπανση, αέρια ρύπανση, ρύπανση υδάτων και εδάφους, ηλεκτρομαγνητική ρύπανση - φωτορύπανση και επιπτώσεις τους στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, στερεά απόβλητα)
 - Αξιοποίηση αγροτικών παραπροϊόντων, υποπροϊόντων και άλλων σχετικών πρώτων υλών για παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας
 - Εφαρμογές συστημάτων ολικής διαχείρισης αποβλήτων - απορριμμάτων - λυμάτων.

Μεταφορών

- Υβριδικά ηλεκτρικά οχήματα
- Ανάπτυξη και αξιοποίηση έξυπνων οχημάτων εναλλακτικών μορφών ενέργειας
 - Ανάπτυξη βέλτιστων πρακτικών ενεργειακής εκμετάλλευσης ΑΠΕ, στις μαζικές μεταφορές.

Συνοψίζοντας την επισκόπηση της τεχνολογίας των έξυπνων ενεργειακών δικτύων, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το μέλλον της παραγωγής, διανομής και διαχείρισης ενέργειας έχει προδιαγραφεί, με τις προτάσεις που αφορούν εφαρμογή μέτρων υψηλής τεχνολογίας να αποτελούν μονόδρομο. Η χρονική συγκυρία φαντάζει ως μοναδική ευκαιρία, καθώς οι ανεπτυγμένες χώρες σε Βόρεια Αμερική, Ευρώπη και Αυστραλία έχουν πεπαλαιωμένα δίκτυα 40 ή και 50 ετών που χρήζουν ανακαίνισης, ενώ από την άλλη, οι αναπτυσσόμενες χώρες, ειδικότερα η Κίνα και η Ινδία, αναπτύσσουν τα δικά τους δίκτυα για πρώτη φορά.

Επίσης, σημαντικότατο ρόλο στη μετάβαση από τη σημερινή τεχνολογία σ' αυτή των έξυπνων δικτύων, αποτελεί το γεγονός ότι δεν χρειάζεται ριζική αντικατάσταση, απλά αναβάθμιση των υπάρχοντων υποδομών (ούτε καν καινούργια καλώδια) μόνο ένα σύστημα ελέγχου με υπολογιστές που θα εισάγει την ευφυΐα στο σύστημα, θα επιτρέπει βέλτιστη διαχείριση της αποκεντρωμένης παραγωγής ενέργειας ανάλογα με την τοπική ζήτηση και θα αποφορτίσει το κλίμα από ρυπογόνες ουσίες και απόβλητα.

Το όραμα των ευφυών δικτύων μπορεί να πραγματοποιηθεί με συντονισμένες δράσεις και στρατηγικές, βασισμένες σε μεσομακροπρόθεσμες επενδύσεις, σε έρευνα, σε τεχνολογία και σε εκπαίδευση προσωπικού, λειτουργώντας παράλληλα με νομοθετικές ρυθμίσεις και διαβουλεύσεις, σχετικά με το άνοιγμα της αγοράς και την απελευθέρωση ενέργειας.

Ο Ελληνικός Στρατός ως μικρογραφία της Ελληνικής κοινωνίας μπορεί και πρέπει να πρωτοστατήσει στις ενεργειακές εξελίξεις και να αποτελέσει το προπύργιο της νέας εποχής, θεμελιώνοντας μεν την ενεργειακή αυτάρκεια των ζωτικών του εγκαταστάσεων αλλά και χαράζοντας τον δρόμο προς την νέα τάξη πραγμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- [1] *Smart meters make smart consumers* [Analysis], Venables, M.
- [2] *Toward a Smart Grid*, S. Massoud Amin, Bruse F. Wollenberg, IEEE power & energy magazine.
- [3] *Survey on Smart Grid*, Rabab Hassan, Ghadir Radman.
- [4] *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας 24/7*, Έκθεση Greenpeace.
- [5] *A real-time architecture for smart energy management*, Nagesh, D.Y.R. Krishna, J.V.V. Tulasiram.
- [6] <http://www.intelen.com/corporate/>
- [7] <http://rc.uowm.gr/>
- [8] <http://www3.aegean.gr/>
- [9] <http://standards.ieee.org/>
- [10] http://www.cres.gr/kape/news/deltia/forma_pv_kythnos.htm
- [11] <http://www.ecowindwater.gr>
- [12] ΑΙΓΑΙΟ.edu, Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 2010.
- [13] <http://www.energiakademiet.dk>
- [14] <http://www.barefootcollege.org/>
- [15] <http://www.mod.gr/>
- [16] <http://www.ypeka.gr/>
- [17] *Energy-efficient Distribution in Smart Grid*, Xu Wei, Zhou Yu-hui, Zhu Jie-lin.
- [18] *Smart Grid Design for Efficient and Flexible Power Networks Operation and Control*, James A. Momoh.

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΡΑΤΑΡΧΗ ΜΟΝΤΓΚΟΜΕΡΥ

ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙ-

ΚΗΣΕΩΣ ΤΗΣ 8^{ης} ΣΤΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗ

ΒΟΡΕΙΑ ΑΦΡΙΚΗ ΤΟΝ

ΑΥΓΟΥΣΤΟ ΤΟΥ 1942

ΚΕΙΜΕΝΟ: Επχος Δημήτριος Θανάπουλος

Ο Μοντγκόμερυ εστάλη στην Δυτική Έρημο τον Αύγουστο του 1942 προκειμένου να αναλάβει τη Διοίκηση της 8^{ης} Στρατιάς, η οποία είχε υποχρεωθεί σε υποχώρηση μέχρι το Ελ Αλαμείν από τον Στρατάρχη Ρόμμελ. Με την άφιξή του ο Μοντγκόμερυ βρήκε μία κατάσταση αβεβαιότητας, με τη Στρατιά να φοβάται ότι θα υποχρεωθεί πάλι σε νέα υποχώρηση. Ο Μοντγκόμερυ εξέδωσε άμεσα διαταγές με τις οποίες απαγόρευσε κάθε περταίρω υποχωρήσεις, ενώ συγχρόνως απευθύνθηκε στο Επιτελείο του με έναν λόγο, ο οποίος θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους στρατιωτικούς λόγους στη βρετανική ιστορία, ανοικοδομώντας, έτσι, το ηθικό ενός καταρρακωμένου στρατού:

«Θα ήθελα κατ' αρχήν να σας συστηθώ. Δεν με γνωρίζετε, αλλά θα πρέπει να εργαστούμε μαζί και γι' αυτό θα πρέπει να έχουμε αμοιβαία εμπιστοσύνη και κατανόηση. Βρίσκομαι εδώ μόλις μερικές ώρες. Απ' ό,τι όμως είδα και άκουσα από την άφιξή μου και έως τώρα, είμαι πεπεισμένος, εδώ και τώρα, ότι σας εμπιστεύομαι. Θα εργαστούμε λοιπόν μαζί σαν ομάδα και μαζί θα κερδίσουμε την εμπιστοσύνη αυτής της σπουδαίας Στρατιάς και θα προχωρήσουμε εμπρός για τη νίκη στην Αφρική.»

Πιστεύω ότι ένα πρωταρχικό καθήκον ενός Διοικητή είναι να δημιουργήσει αυτό που εγώ αποκαλώ «ατμόσφαιρα» και σε αυτή την ατμόσφαιρα, το Επιτελείο του, οι υφιστάμενοι Διοικητές του και τα Στρατεύματα, θα ζουν, θα εργάζονται και θα μάχονται.

Δεν μου αρέσει η γενική ατμόσφαιρα που βρίσκω εδώ. Είναι μια ατμόσφαιρα αμφιβολίας, αναζήτησης της επόμενης θέσης για υποχώρηση, απώλειας της εμπιστοσύνης στις δυνατότητές μας να νικήσουμε τον Ρόμμελ, και απεγνωσμένων προσπαθειών από τις εφεδρείες να προετοιμάσουν αμυντικές θέσεις στο Κάιρο και στο Δέλτα του Νείλου.

Όλα αυτά πρέπει να σταματήσουν.

Ας δημιουργήσουμε μία νέα ατμόσφαιρα.

Η άμυνα της Αιγύπτου βρίσκεται εδώ στο Αλαμείν και στην κορυφογραμμή του Ρουβεισάτ. Τι νόημα έχει να σκάβουμε χαρακώματα στο Δέλτα! Είναι τελείως άχρηστο αν χάσουμε αυτή τη θέση θα χάσουμε την Αίγυπτο. Όλα τα μάχιμα στρατεύματα που βρίσκονται στο Δέλτα πρέπει να έρθουν αμέσως εδώ - και θα έρθουν. Εδώ θα δώσουμε τη Μάχη. Δεν θα υπάρξει άλλη υποχώρηση. Έχω διατάξει να καούν αμέσως όλα τα σχέδια και οι οδηγίες που αναφέρονται σε περαιτέρω υποχώρηση.

Αν δεν μπορούμε να μείνουμε εδώ ζωντανοί, ας μείνουμε εδώ νεκροί.

Θέλω να γίνει κατανοητό σε όλους ότι οι χαλεποί καιροί πέρασαν. Νέες Μεραρχίες από τη Βρετανία καταφθάνουν στην Αίγυπτο μαζί με αρκετές ενισχύσεις για τις ήδη υπάρχουσες Μεραρχίες μας. Έχουμε 300 με 400 νέου τύπου άρματα μάχης Σέρμαν, τα οποία ξεφορτώνονται αυτή τη στιγμή στο Σουέζ.

Η αποστολή μας από τον Πρωθυπουργό είναι να καταστρέψουμε τις δυνάμεις του Άξονα στη Βόρεια Αφρική. Το είδα, γραμμένο σε μισή σελίδα εφημερίδας. Και θα γίνει. Αν κάποιος νομίζει ότι δεν γίνεται, ας φύγει αμέσως. Δεν θέλω ανθρώπους που αμφιβάλλουν σ' αυτήν την ομάδα. Μπορεί να γίνει και θα γίνει, χωρίς καμία αμφιβολία.

Τώρα καταλαβαίνω ότι ο Ρόμμελ αναμένεται να επιτεθεί από στιγμή σε στιγμή. Άριστα. Ας επιτεθεί.

Θα προτιμούσα να μην επιτεθεί για μία εβδομάδα. Θέλω λίγο χρόνο να τακτοποιήσω τα πράγματα. Αν έχουμε δύο εβδομάδες να προετοιμαστούμε, θα είμαστε έτοιμοι. Ο Ρόμμελ ας επιτεθεί όποτε θέλει μετά απ' αυτό και εύχομαι να το κάνει.

Εν τω μεταξύ, εμείς, θα αρχίσουμε να σχεδιάζουμε μια μεγάλη επίθεση. Θα είναι η αρχή μίας εκστρατείας που θα πετάξει τον Ρόμμελ και το στρατό του από την Αφρική.

Πρώτα, όμως, πρέπει να συγκροτήσουμε ένα Εφεδρικό Σώμα Στρατού, μηχανοκίνητο και ισχυρό σε τεθωρακισμένα, το οποίο θα σταθμεύει μακριά από την πρώτη γραμμή. Ο Ρόμμελ έχει πάντα μια τέτοια δύναμη στο Afrika Korps* η οποία δεν χρησιμοποιείται ποτέ στη πρώτη γραμμή, αλλά βρίσκεται πάντα σε εφεδρεία, έτοιμη να επιφέρει πλήγματα. Εκεί, βρίσκεται η ισχύς του Ρόμμελ. Θα δημιουργήσουμε και εμείς ένα τέτοιο Σώμα Στρατού, ένα Βρετανικό Σώμα Panzer (Πάντσερ). Θα αποτελείται από δύο Τεθωρακισμένες Μεραρχίες και μία Μηχανοποιημένη Μεραρχία Πεζικού. Έδωσα ήδη διαταγές εχθές να αρχίσει η συγκρότησή του, πίσω, στο Δέλτα.

Δεν έχω καμία πρόθεση να διακινδυνεύσω τη μεγάλη μας επίθεση έως ότου είμα-

στε πλήρως έτοιμοι. Θα υπάρξει πίεση από πολλές πλευρές για να επιτεθούμε σύντομα· δεν θα επιτεθώ μέχρι να είμαστε έτοιμοι και μπορείτε να είστε βέβαιοι γι' αυτό.

Στο μεταξύ, εάν ο Ρόμμελ επιτεθεί όσο ακόμη προετοιμαζόμαστε, αφήστε τον να το πράξει με την ησυχία του. Απλώς, θα συνεχίσουμε με τις προετοιμασίες μας και θα επιτεθούμε όταν είμαστε έτοιμοι και όχι πριν.

Θα ήθελα να σας πω ότι εργάζομαι με το σύστημα του Επιτελάρχη. Έχω τοποθετήσει τον Ταξίαρχο de Guingard ως Επιτελάρχη της 8^{ης} Στρατιάς. Θα εκδίδω διαταγές διαμέσου αυτού. Οτιδήποτε σας λέει θα θεωρείτε ότι λέγεται από εμένα και θα εκτελείται αμέσως.

Καταλαβαίνω ότι μέχρι τώρα υπάρχει μία «αργοπορία» εδώ πέρα. Λέγοντας «αργοπορία» εννοώ την εφεύρεση κάθε είδους φθηνής δικαιολογίας για να επικαλείται κάποιος, ώστε να μην εκτελέσει αυτό που του έχει ανατεθεί.

Αυτό θα σταματήσει αμέσως. Δεν θα ανεχθώ καμία «αργοπορία». Εάν κάποιος έχει αντίρρηση στο να κάνει ό,τι του λένε, πρέπει να φύγει αμέσως. Αυτό θέλω να γίνει ξεκάθαρο σε ολόκληρη την 8^η Στρατιά.

Δεν έχω πολλά να πω αυτή τη στιγμή και μερικοί από εσάς θα νομίζουν ότι είπα ήδη αρκετά και ίσως αναρωτιούνται εάν είμαι τρελός.

Σας διαβεβαιώ ότι είμαι απολύτως λογικός. Κατανοώ ότι υπάρχουν άνθρωποι

οι οποίοι συχνά νομίζουν ότι είμαι ελαφρώς τρελός - τόσο συχνά που το θεωρώ μάλλον ως κοπλιμέντο.

Αυτό που έχω να απαντήσω σε αυτό είναι ότι εάν εγώ είμαι ελαφρώς τρελός, υπάρχει ένας τεράστιος αριθμός ανθρώπων, τους οποίους μπορώ να κατονομάσω και οι οποίοι είναι θεόμυρλοι!

Αυτό που έχω κάνει είναι να σας μεταδώσω την «ατμόσφαιρα» μέσα στην οποία τώρα θα δουλεύουμε και θα πολεμάμε. Εσείς, πρέπει να φροντίσετε ώστε αυτή η ατμόσφαιρα να διαποτίσει ολόκληρη την 8^η Στρατιά μέχρι και τον νεότερο στρατιώτη. Όλοι οι στρατιώτες πρέπει να γνωρίζουν τι επιδιώκεται. Όταν το δουν να εφαρμόζεται, θα αναγεννηθεί η εμπιστοσύνη σε ολόκληρη τη Στρατιά.

Σας ζητώ να μου δώσετε την εμπιστοσύνη σας και να έχετε πίστη πως ό,τι είπα θα γίνει. Χρειάζεται πολλή δουλειά.

Οι διαταγές τις οποίες έχω δώσει για παύση περαιτέρω υποχώρησης, συνεπάγονται τη μεταβολή της διάταξής μας. Πρέπει, επίσης, να αρχίσουμε τις προετοιμασίες για τη μεγάλη μας επίθεση.

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνουμε είναι να μετακινήσουμε το Στρατηγείο μας σε μια αξιοπρεπή θέση, όπου θα μπορούμε να ζούμε με μια λογική άνεση και όπου το Επιτελείο της Στρατιάς θα μπορεί να βρίσκεται μαζί με το Στρατηγείο των Αεροπορικών Δυνάμεων (Desert Air Force).

Η παρούσα θέση του Στρατηγείου είναι ένα απαίσιο και καταθλιπτικό μέρος, ανθυγιεινό και πέρασμα για κάθε μύγα στην Αφρική. Δεν πρόκειται να δουλέψουμε εδώ. Ας πάμε κοντά στη θάλασσα που είναι φρέσκια και υγιεινή. Αν πρόκειται οι αξιωματικοί να κάνουν σωστή δουλειά, θα πρέπει να έχουν αξιοπρεπείς λέσχες και να ζουν άνετα. Λοιπόν, πάμε στις νέες θέσεις.

Ο Επιτελάρχης θα εκδώσει διαταγές για πολλά θέματα πολύ σύντομα και εγώ θα είμαι πάντα διαθέσιμος για συμβουλές στους ανώτατους αξιωματικούς του Επιτελείου. Το σημαντικό σημείο που πρέπει να θυμάστε είναι ότι πρόκειται να τελειώσουμε με αυτόν τον τύπο τον Ρόμμελ μια για πάντα.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Ρόμμελ είναι ενοχλητικός. Γι' αυτό θα τον τσακίσουμε και θα τον αποτελειώσουμε».

Ακόμη και οι πιο κυνικοί επιτελείς ηλεκτρίστηκαν. Ο επίσημος φωτογράφος Λοχαγός Keating, ο οποίος είχε πάρει μέρος σε πολλές επιχειρήσεις και μάλιστα είχε τραυματιστεί πέντε φορές μέχρι τότε στον Β' Π. Π, ήταν σίγουρος ότι «αυτός ήταν ο άνδρας που έφερνε τη Νίκη».

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

Κ

ΚΕΙΜΕΝΟ: Σχης (ΠΖ) Διονύσιος Γερωντογιάννης

Φ

Ι

Σ

Π

Ω

Ν

Αυτό το άρθρο υπογραμμίζει ότι η διαχείριση των κρίσεων είναι μια κρίσιμη οργανωτική λειτουργία. Η αποτυχία μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρή βλάβη τούς ενδιαφερόμενους φορείς, σε «ζημίες» ένα κράτος ή έναν οργανισμό ή τέλος στην ίδια την ύπαρξή τους. Οι «ειδικοί» αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των ομάδων διαχείρισης κρίσεων. Έτσι, ένα σύνολο βέλτιστων πρακτικών και των διδαγμάτων που αποκτήθηκαν από τη γνώση, για τη διαχείριση των κρίσεων, είναι μια πολύ χρήσιμη πηγή για όλους στη «διοίκηση»

όλων των κλιμακίων. Τόμοι έχουν γραφεί για τη διαχείριση των κρίσεων, από ειδικούς και από ερευνητές ή από πολλές διαφορετικές ειδικότητες και αποτελεί μια πρόκληση για να συντεθεί ό,τι γνωρίζουμε για τη διαχείριση κρίσεων και τη θέση της διοίκησης, στην εν λόγω βάση γνώσεων. Παρακάτω καταγράφονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις (στο γενικό τους πλαίσιο), που βασίζονται σε πραγματολογικά στοιχεία, με καταγεγραμμένη τη βιβλιογραφική τεκμηρίωση.

Ενώ οι κρίσεις αρχίζουν ως αρνητικό στοιχείο, λόγω των απειλών, η αποτελεσματική διαχείρισή τους μπορεί να ελαχιστοποιήσει τη «ζημιά» και σε ορισμένες περιπτώσεις να επιτρέψει σε αυτόν που υφίσταται την κρίση να αναδυθεί ισχυρότερος, από ό,τι πριν από την κρίση. Ωστόσο, οι κρίσεις δεν είναι ο ιδανικός τρόπος για να υπάρξει βελτίωση. Όμως κανένας (κράτος ή οργανισμός) δεν είναι απρόσβλητος από μια κρίση και κατά συνέπεια όλοι πρέπει να κάνουν το καλύτερο, ώστε να προετοιμαστούν για αυτή, με την ενσωμάτωση στη στρατηγική τους ενός αποτελεσματικού προγράμματος διαχείρισης κρίσεων.

Αυτό σημαίνει νέα προσέγγιση στη διαχείριση κρίσεων, ως αναπόσπαστο μέρος του σχεδιασμού έκτακτης ανάγκης. Η διαχείριση κρίσεων, δεν είναι μόνο σε συνάρτηση με την επικοινωνιακή πολιτική, αλλά μια πιο σύνθετη διαδικασία. Για να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το ευρύ φάσμα των κινδύνων, καθώς και τα σύνθετα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα τα κράτη και οι μεγάλοι οργανισμοί, θα πρέπει να λαμβάνονται εντολές από την κορυφή της διοίκησης και να εφαρμόζονται όλες οι βασικές λειτουργίες, από κοινού. Για τη διαχείριση κρίσης, απαιτείται ένας «φύλακας», που διασφαλίζει τα σχέδια, την τεχνογνωσία και τη λειτουργία, του κράτους ή του οργανισμού. Οι διαδικασίες και τα εργαλεία που εφαρμόζονται σε κάθε περίπτωση, διευκολύνουν και επιταχύνουν την αντιμετώπιση των κρίσεων, με κριτική σκέψη, λαμβάνοντας υπόψη τη κρισιμότητα της στιγμής.

Καθώς οι κρίσεις γίνονται πιο πολλές, είναι ορατές και καταστρεπτικές και τα κράτη ή οι οργανισμοί, δεν έχουν άλλη επιλογή παρά να τις δεχθούν ως μια αναπόφευκτη πραγματικότητα, που πρέπει

να συνεκτιμηθεί κατά τον προγραμματισμό και τη λήψη αποφάσεων.

Επιγραμματικά, για την προάσπιση της πρόληψης και προετοιμασίας, πρέπει να :

- ➔ αναγνωρίζεται η απειλή και ο τύπος της κρίσης, ώστε ο διαχειριστής να την αντιμετωπίζει και να εφαρμόζει τις συνιστώμενες στρατηγικές

- ➔ συμπληρώνονται οι συνιστώμενες στρατηγικές, για να βελτιωθούν οι επιδόσεις της διαχείρισης, έτσι ώστε οι μελλοντικές κρίσεις να αποφευχθούν

- ➔ εξετάζονται τα αίτια που οδηγούν σε κρίσεις, επιτρέποντας έτσι τη λήψη προληπτικών μέτρων

- ➔ αναγνωρίζεται ο κεντρικός ρόλος της επικοινωνίας, σε κατάσταση κρίσης, όταν στοιχεία της αρχίζουν να εμφανίζονται

- ➔ αποδίδεται η δέουσα προσοχή, σχετικά με τις επιπτώσεις της κρίσης στη φήμη του κράτους ή του οργανισμού. Η φήμη είναι ένα άυλο περιουσιακό στοιχείο, που επηρεάζει τη μακροπρόθεσμη αξία και την αποδοτικότητα

- ➔ προτρέπονται οι διαχειριστές, σε όλα τα επίπεδα και τους διάφορους λειτουργικούς τομείς του κράτους ή του οργανισμού, ώστε να εξοικειωθούν με τη διαχείριση των κρίσεων, καθώς επίσης να ενστερνισθούν πώς οι πράξεις τους μπορούν να αποτρέψουν ή να περιορίσουν τις κρίσεις.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

Κρίση

Σημαντική απειλή, για πράξεις που μπορεί να έχουν αρνητικές συνέπειες, εάν δεν γίνει σωστός χειρισμός.

Κατηγορίες κρίσεων

- ➔ «επιθετικές» κινήσεις (για ένα κράτος

ή έναν οργανισμό)

- ➔ ατυχήματα
- ➔ διαχείριση της ανάρμοστης συμπεριφοράς.

Τύποι κρίσεων

- ➔ φυσικές
- ➔ τεχνολογικές
- ➔ αντιπαράθεσης
- ➔ μοχθηρίας (κακόβουλων πράξεων - δυσφήμισης - συκοφαντίας - χαιρεκακίας)
- ➔ διαχείρισης αρνητικών αξιών
- ➔ παραπλάνησης
- ➔ παραπτώματος της διαχείρισης
- ➔ «κρίση - έκπληξη».

- ✓ φήμες
- ✓ βία
- ✓ παρεμβάσεις αλλοίωσης.
- ➔ Τυχαία «χαμηλή απόδοση» των ευθυνών κρίσης
- ✓ τεχνικό λάθος, ως συνέπεια παραχθέντων «προϊόντων»
- ✓ ατυχήματα.

Στάδια της κρίσης

- ➔ αποφυγή
- ➔ προετοιμασία για τη διαχείριση της κρίσης
- ➔ αναγνώριση της κρίσης
- ➔ περιεχόμενο της κρίσης
- ➔ επίλυση της κρίσης
- ➔ οφέλη από την κρίση.

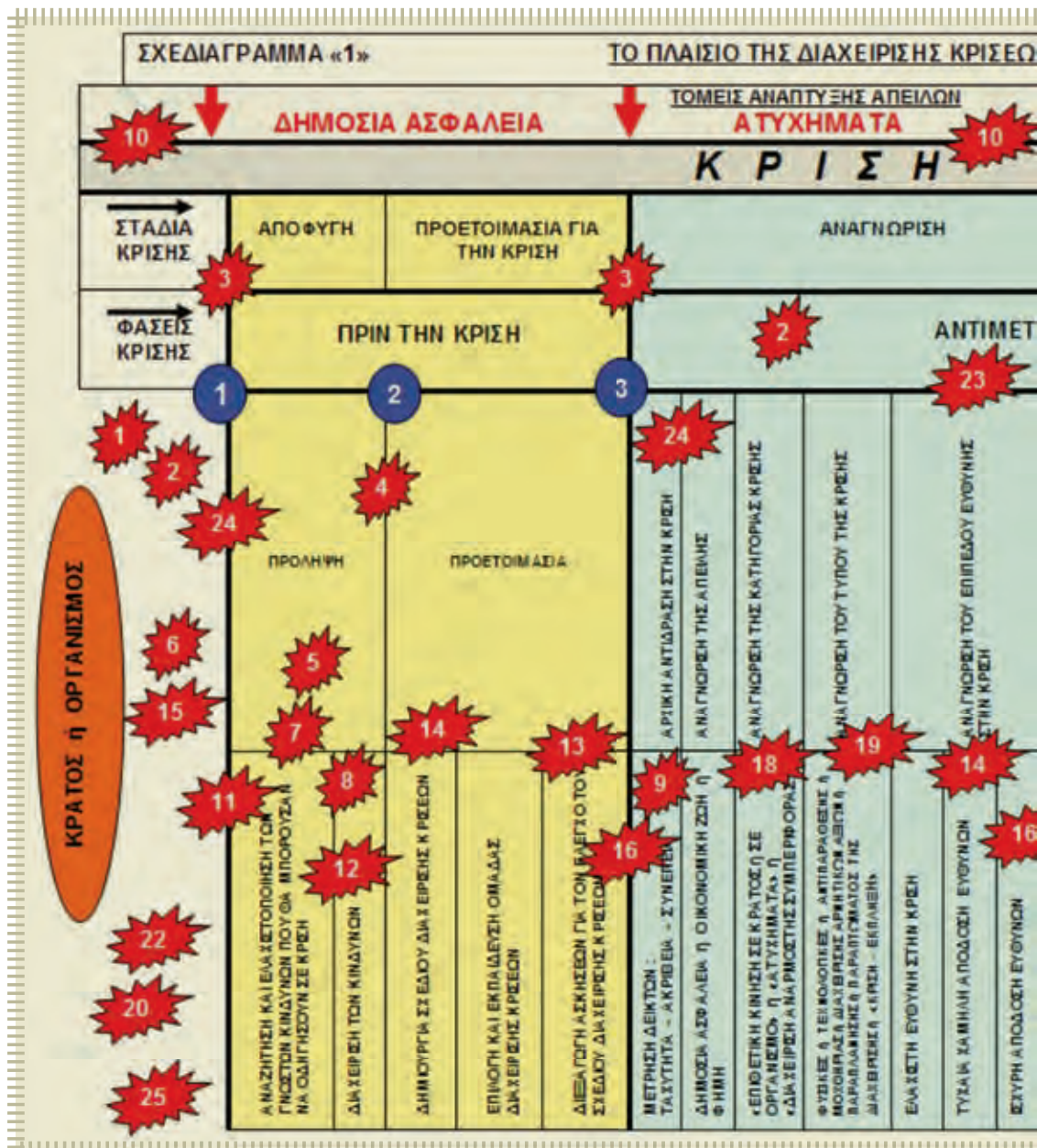
Επίπεδα ευθύνης στην κρίση

- ➔ Ελάχιστη ευθύνη για την κρίση
- ✓ φυσικές καταστροφές

- ➔ "Ισχυρή απόδοση" της ευθύνης κρίσης
- ✓ ανθρώπινο λάθος
- ✓ βλάβη του «προϊόντος»
- ✓ ατυχήματα
- ✓ ανάρμοστη συμπεριφορά
- ✓ διαχειριστικά και οργανωτικά παραπτώματα.

Απειλή

Πιθανή «ζημία», σε κρίση που έχει αντίκτυπο σε ένα κράτος ή έναν οργανισμό και στα ενδιαφερόμενα μέρη του.

Τομείς ανάπτυξης απειλών

- δημόσια ασφάλεια
- οικονομική ζωή
- φήμη.

Διαχείριση κρίσεων

Διαδικασία που αποσκοπεί στην πρόληψη ή τον μετριασμό των «ζημιών», που η κρίση μπορεί να επιβάλει σ' ένα κράτος ή έναν οργανισμό και στους φορείς τους.

Φάσεις διαχείρισης κρίσεων

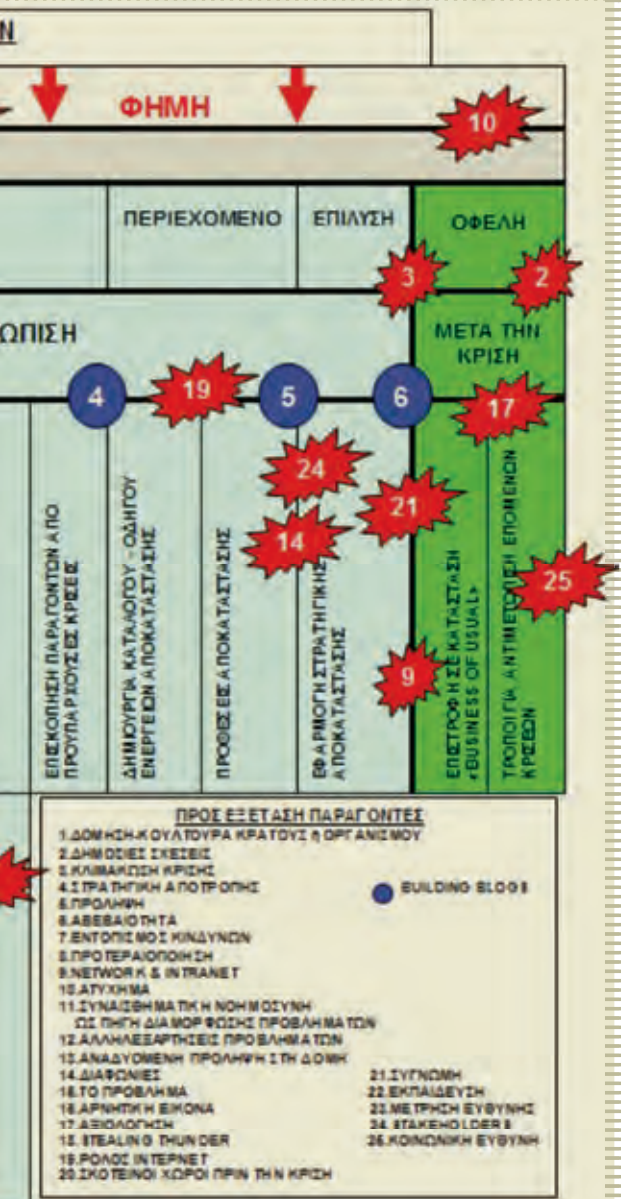
- πριν από την κρίση

πρόληψη

- ✧ αναζήτηση και ελαχιστοποίηση των γνωστών κινδύνων, που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια κρίση
- ✧ διαχείριση των κινδύνων.

προετοιμασία

- ✧ δημιουργία σχεδίου διαχείρισης κρίσεων

συμπεριφοράς.

➔ μετά την κρίση επιστροφή σε κατάσταση "business as usual".

αναζήτηση τρόπων, για καλύτερη προετοιμασία αντιμετώπισης επόμενων κρίσεων

Φήμη

Αντίληψη των γεγονότων, από τα ενδιαφερόμενα μέρη, για ένα κράτος ή έναν οργανισμό.

Στάδια εκτίμησης της απειλής φήμης στην κρίση

➔ προσδιορισμός του βασικού τύπου της κρίσης

➔ επισκόπηση των παραγόντων, στο ιστορικό κρίσεων που παρουσιάζει ένα κράτος ή ένας οργανισμός, καθώς και στην προηγούμενη φήμη τους.

Προσέγγιση στρατηγικών αποκατάστασης φήμης, στην κατάσταση κρίσης

➔ δημιουργία καταλόγου - οδηγού ενεργειών αποκατάστασης, από τις λιγότερο προς τις πιο χαλαρές στρατηγικές

➔ καθορισμός ποσοστού ανταπόκρισης:
 ✧ παροχής βοήθειας στα «θύματα»

✧ αντιμετώπισης οργανωτικών προβλημάτων.

➔ ίδρυση σχέσης μεταξύ καταλογισμού ευθυνών κρίσης και απειλής για τη φήμη του κράτους ή του οργανισμού

➔ ταίριασμα της φήμης με στρατηγικές αποκατάστασης.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

Με βάση τα κομβικά σημεία (building blogs), που προσδιορίζουν τις αλλαγές των σταδίων και των φάσεων μιας κρίσης, υφί-

✧ επιλογή και εκπαίδευση της ομάδας διαχείρισης κρίσεων

✧ διεξαγωγή ασκήσεων για τον έλεγχο του σχεδίου διαχείρισης κρίσεων.

➔ αντιμετώπιση της κρίσης
αρχική αντίδραση στην κρίση

✧ δείκτης αντίδρασης: ταχύτητα

✧ δείκτης αντίδρασης: ακρίβεια

✧ δείκτης αντίδρασης: συνέπεια.

προθέσεις αποκατάστασης, φήμης και

σταται η παρουσία και η αλληλεξάρτηση διαφόρων παραγόντων, για τους οποίους απαιτείται η συνεχής παρακολούθηση και ο έλεγχος με την κατά περίπτωση ανατροφοδότηση και επικαιροποίηση στοιχείων. Οι παράγοντες αυτοί αφορούν στη λειτουργία ενός κράτους ή ενός οργανισμού και ενδεικτικά είναι οι παρακάτω:

- ✧ Δόμηση και κουλτούρα
- ✧ Δημόσιες σχέσεις
- ✧ Κλιμάκωση της κρίσης
- ✧ Στρατηγική αποτροπής
- ✧ Πρόληψη
- ✧ Αβεβαιότητα
- ✧ Εντοπισμός κινδύνων
- ✧ Προτεραιοποίηση
- ✧ Network και intranet
- ✧ Ατυχήματα
- ✧ Συναισθηματική νοημοσύνη, ως πηγή διαμόρφωσης προβλημάτων
- ✧ Αλληλεξαρτήσεις των προβλημάτων
- ✧ Αναδυόμενοι κίνδυνοι και ετοιμότητα για αντιμετώπιση (αναδυόμενη πρόληψη στη δόμηση)
- ✧ Διαφωνίες

✧ Το «πρόβλημα» ως πηγή καταστάσεων

✧ Αρνητική εικόνα

✧ Αξιολόγηση

✧ Stealing thunder (δηλ. όταν διακινούνται πληροφορίες, σχετικά με μια κρίση, πριν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ή κάποιον άλλον που αποδεσμεύει παρόμοιες πληροφορίες)

✧ Ο ευρύτερος ρόλος του internet

✧ Οι «σκοτεινοί χώροι» πριν την κρίση

✧ Η έννοια και η χρονική τοποθέτηση της συγνώμης

✧ Η εκπαίδευση

✧ Η έννοια της μέτρησης της ευθύνης

✧ Οι stakeholders (δηλ. οι έχοντες κάθε έννομο ενδιαφέρον)

✧ Η επίδραση του όρου «κοινωνική ευθύνη».

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ

Όλα τα παραπάνω αποτυπώνονται στο σχεδιάγραμμα «1», κατά χρονική σειρά και με την κατά περίπτωση επίδραση

CRISIS

και αλληλεπίδραση των παραγόντων που ενεργούν σε μια κρίση. Πρέπει να σημειωθεί ότι το πλαίσιο αυτό, αποτελεί ένα «δυναμικό μοντέλο» που αφορά στη διαχείριση των κρίσεων, με τη συνεχή επικαιροποίηση και ανατροφοδότηση όλων των στοιχείων του πλαισίου, όπου και όποτε απαιτείται.

Η διαχείριση των κρίσεων είναι μια διαδικασία που αποσκοπεί στην πρόληψη ή τον μετριασμό των ζημιών, που η κρίση μπορεί να επιβάλει σε ένα κράτος ή έναν οργανισμό και τους φορείς τους. Η πρόληψη συνδέεται με την αναζήτηση ελαχιστοποίησης των γνωστών κινδύνων, που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια κρίση. Στη συνέχεια, η αντιμετώπιση των κρίσεων, είναι η κατάσταση που υλοποιεί τη διαχείριση και διαγράφει το πλαίσιο μετά τα «χτυπήματα» της κρίσης. Τέλος, κατά τη φάση μετά την κρίση, το κράτος ή ο οργανισμός επιστρέφουν στην κατάσταση «business as usual», με την κρίση να μη είναι πλέον στο επίκεντρο της προσοχής, αλλά να εξακολουθεί να απαιτεί παρακολούθηση. Η αποτελεσματική διαχείριση των κρίσεων χειρίζεται τις απειλές διαδοχικά. Η κύρια ανησυχία σε μια κρίση πρέπει να είναι η δημόσια ασφάλεια. Μια αποτυχία για την αντιμετώπιση της δημόσιας ασφάλειας, εντείνει τη ζημία από μια κρίση. Φήμη και οικονομικές ανησυχίες θεωρούνται ότι, μετά από τη δημόσια ασφάλεια, έχουν αποκατασταθεί. Τελικά, η διαχείριση κρίσεων έχει σχεδιαστεί για να προστατεύσει ένα κράτος ή έναν οργανισμό και τα ενδιαφερόμενα μέρη τους από απειλές ή και μείωση των επιπτώσεων που αισθάνονται από τις απειλές.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

📖 Harvard Business Review Article Crisis Communication: Lessons from 9/11 by Paul Argenti 6 pages.

📖 HBR Onpoint Article Managing the Crisis You Tried to Prevent (HBR OnPoint Enhanced Edition) by Norman R. Augustine 16 pages. Publication date: Mar 01, 2002.

📖 Prepare for business-related crises. (Crisis Management) Public Relations Journal August 1, 1993.

📖 Impact of Past Crises on Current Crisis Communication. Insights From Situational Crisis Communication Theory W. Timothy Coombs.

📖 West Pharmaceutical's explosion: structuring crisis discourse knowledge W. Timothy Coombs, Department

of Speech Communication, Eastern Illinois University, Charleston, IL 61920-3099, USA Received 30 June 2004 revised 3 August 2004 accepted 20 August 2004. Available online 25 September 2004.

📖 An Extended Examination of the Crisis Situations: A Fusion of the Relational Management and Symbolic Approaches Authors: W. Timothy Coombs; Sherry J. Holladay.

📖 Journal of Communication Management Title: Unpacking the halo effect: reputation and crisis management Author(s): W. Timothy Coombs, (Eastern Illinois University, Charleston, Illinois, USA), Sherry J. Holladay, (Eastern Illinois University, Charleston, Illinois, USA).

📖 Consumer Reaction to Negative Publicity Effects of Corporate Reputation, Response, and Responsibility for a Crisis Event Dwane Hal Dean

East Carolina University.

📖 Harvard Business Review Article When Should a Leader Apologize--and When Not? by Barbara Kellerman 12 pages. Publication date: Apr 01, 2006.

📖 Taxonomy of mediated crisis responses Maureen Taylor, a, and Michael L. Kenta, School of Communication, Western Michigan University, 300 Sprau Tower, 1903 W. Michigan Avenue, Kalamazoo, MI 49008-5318, USA Received 1 November 2006 revised 1 November 2006 accepted 20 November 2006 Available online 29 December 2006.

📖 Liability Means Never being Able to Say You're Sorry. Corporate Guilt, Legal Constraints, and Defensiveness in Corporate Communication, Lisa Tyler, Sinclair Community College

📖 Kippenberger, T, (1997) "Leadership in a time of crisis", Antidote, The, Vol. 2 Iss: 3, pp.32 - 37.

📖 Caroline Sapriel, (2003) "Effective crisis management: Tools and best practice for the new millennium", Journal of Communication Management, Vol. 7 Iss: 4, pp.348-355.

📖 Victoria Johnson, Spero C. Peppas, (2003) "Crisis management in Belgium: the case of Coca-Cola", Corporate Communications: An International Journal, Vol. 8 Iss: 1, pp.18 - 22.

📖 Coca-Cola stumbles in Belgium: Response time is critical in crisis management Source: Strategic Direction, Vol. 19 Iss: 5 MCB UP Ltd.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

📖 Barton, L. (2001). Crisis in organizations II (2nd ed.). Cincinnati, OH: College Divisions South-Western.

📖 Coombs, W. T. (2006). Code red in the boardroom: Crisis management as organizational DNA. Westport, CN: Praeger.

📖 Coombs, W. T. (2007a). Ongoing crisis communication: Planning, Managing, and responding (2nd ed.). Los Angeles: Sage.

📖 Lerbinger, O. (1997). The crisis manager: Facing risk and responsibility. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

📖 Ulmer, R. R., Sellnow, T. L., & Seeger, M. W. (2006). Effective crisis communication: Moving from crisis to opportunity. Thousand Oaks: Sage.

📖 Hearit, K. M. (2006). Crisis management by apology: Corporate response to allegations of wrongdoing. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

📖 Crisis Management: Master the Skills to Prevent Disasters Copyright 2004 Harvard Business School Publishing Corporation . Printed in the United States of America.

📖 Crisis Management : Master the Skills to Prevent Disasters New Delhi Copyright 2009 by Global India Publications Pvt Ltd.

📖 Crisis Management : Planning and Media Relations for the Design and Construction Industry Janine I. Reid Copyright 2000 by Janine Reid Group, inc. Published by John Wiley & Sons, Inc in Canada.

📖 Harvard Business Review on Crisis Management: Managing the Crisis You Tried to Prevent , Norman R. Augustine, Copyright 1994, 1995, 1996, 1998, 1999, 2000 by Harvard College Printed in the United States of America.

📖 Crisis Management: Αποτελεσματικές Τεχνικές για ετοιμότητα, Dr. Robert Heath, επιστημονικής επιμέλειας Γιώργου Γκαντζιά, Av. Καθ. Παν. Αιγαίου, Εκδόσεις Μ. Γκιούρδας, 1998.

Άρθρα

📖 Argenti, P. (2002, December). Crisis communication: Lessons from 9/11. Harvard Business Review, 80(12), 103-109.

📖 Arpan, L.M., & Roskos-Ewoldsen, D.R. (2005). Stealing thunder: An analysis of the effects of proactive disclosure of crisis information. Public Relations Review 31(3), 425-433.

📖 Augustine, N. R. (1995, November/December). Managing the crisis you tried to prevent. Harvard Business Review, 73(6), 147-158.

📖 Benoit, W. L. (1997). Image repair discourse and crisis communication. Public Relations Review, 23(2), 177-180.

📖 Cohen, J. R. (1999). Advising clients to apologize. S. California Law Review, 72, 1009-131.

- ☞ Coombs, W. T. (1995). Choosing the right words: The development of guidelines for the selection of the “appropriate” crisis response strategies. *Management Communication Quarterly*, 8, 447-476.
- ☞ Coombs, W. T. (2004a). Impact of past crises on current crisis communications: Insights from situational crisis communication theory. *Journal of Business Communication*, 41, 265-289.
- ☞ Coombs, W. T. (2007b). Protecting organization reputations during a crisis: The development and application of situational crisis communication theory. *Corporate Reputation Review*, 10, 1-14.
- ☞ Coombs, W. T., & Holladay, S. J. (1996). Communication and attributions in a crisis: An experimental study of crisis communication. *Journal of Public Relations Research*, 8(4), 279-295.
- ☞ Coombs, W. T., & Holladay, S. J. (2002). Helping crisis managers protect reputational assets: Initial tests of the situational crisis communication theory. *Management Communication Quarterly*, 16, 165-186.
- ☞ Coombs, W. T. & Holladay, S. J. (2006). Halo or reputational capital: Reputation and crisis management. *Journal of Communication Management*, 10(2), 123-137.
- ☞ Dean, D. H. (2004). Consumer reaction to negative publicity: Effects of corporate reputation, response, and responsibility for a crisis event. *Journal of Business Communication*, 41, 192-211.
- ☞ Downing, J. R. (2003). American Airlines’ use of mediated employee channels after the 9/11 attacks. *Public Relations Review*, 30, 37-48.
- ☞ Hearit, K. M. (1994, Summer). Apologies and public relations crises at Chrysler, Toshiba, and Volvo. *Public Relations Review*, 20(2), 113-125.
- ☞ Kellerman, B. (2006, April). When should a leader apologize and when not? *Harvard Business Review*, 84(4), 73-81.
- Klein, J. & Dawar, N. (2004). Corporate social responsibility and consumers’ attributions of brand evaluations in product-harm crisis. *International Journal of Marketing*, 21, 203-217.
- ☞ Lackluster online PR no aid in crisis response. (2002). *PR News*. Retrieved April 20, 2006, from <http://web.lexis-nexis.com/universe>
- ☞ Mitroff, I. I., Harrington, K., & Gai, E. (1996, September). Thinking about the unthinkable. *Across the Board*, 33(8), 44-48.
- ☞ Sonnenfeld, S. (1994, July/August). Media policy- What media policy? *Harvard Business Review*, 72(4), 18-19.
- ☞ Sturges, D. L. (1994). Communicating through crisis: A strategy for organizational survival. *Management Communication Quarterly*, 7, 297-316.
- ☞ Taylor, M., & Kent, M. L. (2007). Taxonomy of mediated crisis responses. *Public Relations Review*, 33, 140-146.
- ☞ Tyler, L. (1997). Liability means never being able to say you’re sorry: Corporate guilt, legal constraints, and defensiveness in corporate communication. *Management Communication Quarterly*, 11(1), 51-73.

Μελέτες

- ☞ Coombs, W. T. and Holladay, S. J. (2001). An extended examination of the crisis situation: A fusion of the relational management and symbolic approaches. *Journal of Public Relations Research*, 13, 321-340.

Ιστοσελίδες

- ☞ Business”><http://www.nfib.com/object/3783593.html>.”>Business Roundtable’s Post-9/11 crisis communication toolkit. (2002). Retrieved April 24, 2006, from <http://www.nfib.com/object/3783593.html>.
- ☞ Corporate Leadership Council. (2003). Crisis management strategies. Retrieved September 12, 2006, from <http://www.executiveboard.com/EXBD/Images/PDF/Crisis%20Management%20Strategies.pdf>.
- ☞ http://www.instituteforpr.org/files/uploads/Coombs_Crisis2.pdf
- Crisis Management and Communications by W. Timothy Coombs, Ph.D.
Associate Professor, Department of Communication Studies.
Eastern Illinois University Published by the Institute for Public Relations, December 2007.

Ρωμιές στη Χώρα του Παπαδιαμάντη

*μικρό αφιέρωμα
στις πρωταγωνίστριες
τον μεγάλο
πεζογράφο*

ΚΕΙΜΕΝΟ: Σοφία Κανταράκη - Κιοσσέ,
Φιλολόγος

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι στο επίκεντρο της παπαδιαμαντικής δημιουργίας εξέχουσα σημασία καταλαμβάνουν οι γυναίκες, οι Ρωμιές, κατά το Ζήσιμο Λορεντζάτο, οι οποίες έχουν κατακτήσει το δικό τους κοινωνικό ρόλο και θέση στη κοινωνία που ζουν, δημιουργώντας έτσι έναν κατάλογο με μορφές και χαρακτήρες, αρκετά διαχρονικό και συνυφασμένο με τούς σημερινούς τύπους γυναικών. Πώς άραγε θα ήταν η πνευματική του δημιουργία χωρίς την παρουσία αυτών των ηρωίδων; Ποια ήταν η σχέση του μαζί τους;

Γράφει ο Κώστας Βάρναλης στο «Αισθητικά, κριτικά, σολωμικά»: «Όταν τις νύχτες του χειμώνα στην τρώγλη του και τα πρωινά του καλοκαιριού κάτου από τα πεύκα της Δεξαμενής έδενε τα χέρια του απάνου στην κοιλιά του κ' έγερνετο κεφάλι του στον αριστερό του τον ώμο ο "κοσμοκαλόγερος" Παπαδιαμάντης κι αναπολούσε τα περασμένα της "αμαρτωλής" ζωής του, τι μεγάλες τύψεις και τι πόθοι εξιλασμού τάράζανε τον εσωτερικό του κόσμο! Και ποια ήταν τα "κρίματά του"! Κάποια Παρασκευή θα έφαγε ψάρι ("επτωμοφάγησεν", όπως θα έλεγε ο ίδιος), κάποιο πρωί του Αυγούστου θα μπήκε μ' άλλα παιδιά σε ξένο αμπέλι κι έκλεψε σταφύλια, ή όταν ήταν δεκαοχτώ χρονών, ο οφθαλμός του εσκανδαλίσθη κ' η καρδιά του φτεροκόπησε βλέποντας άξαφνα τη γειτονοπούλα μ' ανασκουμπωμένα μανίκια και γυμνό λαιμό να κάνει μπουγάδα στην αυλή».

Αλλά ίσως να είχε κάμει και "αδικία" σε κάποια κοπέλα! Να, όπως στο περιστατικό με το Μιλτιάδη Μαλακάση στη Δεξαμενή, όπου τον πλησίασε σκυθρωπός και μαζεμένος ο κυρ Αλέξανδρος. "Καλώς

τον κυρ Αλέξανδρο"! Ο κυρ Αλέξανδρος δεν κάθισε, παρά είπε όρθιος: "Μίλτο, μπορείς να μου δανείσεις μια μαύρη γραβάτα;". "Ευχαρίστως, αλλά τι τη θες;". "Πέθανε η τάδε... Την είχα "αδικήσει". Και τώρα θέλω να πενθήσω"! Θα φαντάζεται κανείς τι μεγάλο "αδίκημα" της είχε κάνει! Τουλάχιστο την απάτησε κι ύστερα την εγκατάλειψε...Κι όμως το "αδίκημά" του ήταν πολύ φοβερότερο - έτσι το ένιωθε! Όταν ήταν δώδεκα χρονών στη Σκιάθο, τότε πήρε ένα Σαββατοκύριακο ο πατέρας του ο παπάς και μαζί μ' άλλους πιστούς πήγανε στο ξωκλήσι τού Αη- Γιάννη του Μαγκούφη, όπου θα περνούσανε τη νύχτα...Τη νύχτα κοιμηθήκανε σε χωριστό δωμάτιο οι θηλυκοί και σε χωριστό οι αρσενικοί. Αλλ' ένας συνομήλικος τού Παπαδιαμάντη τον παρέσυρε στο «βάραθρο της ακολασίας»! Του είπε να πάνε κρυφά έξω από το δωμάτιο των γυναικών και να τις ιδούνε από τη χαραμάδα. Ο Αλέξανδρος υπόκυψε στον πειρασμό. Ανέβηκε σε μια πέτρα, τέντωσε το λαιμό του κ' είδε την κοπέλα να..γδύνεται! Αυτό ήταν το μεγάλο "αδίκημά" του. Αν την έβλεπε γυμνή, χωρίς να θέλει, το αδίκημα θα ήταν μικρότερο. Αλλά τώρα πήγε επίτηδες. Και "ήδη εμοίχευσε εν τη καρδιά αυτού", γράφει ο Βάρναλης με αγαθήν "ειρωνία". (Κ. Βάρναλης, Αισθητικά, κριτικά, σολωμικά).

Οι μορφές γυναικών που σκιαγραφεί ο Παπαδιαμάντης, μη φανταστείτε ότι διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από τις σημερινές. Πρόκειται για χήρες, γραιές, καλλίκομες, ευσταλείς και νεοδρεπείς νεάνιδες, νεαρά κορίτσια γεμάτα όρεξη για ζωή, πτωχές κόρες απλοϊκές, παντρεμένες με οικογενειακά άχθη, ορφανές όπως η Σοφία και η Λουκρητία, η Νταντώ κ.ά. Στο διήγημα «Θέρος-έρος», προβαίνει σε μια από τις γλαφυρότε-

ρες περιγραφές του, απαριθμώντας τις χάρες της έφηβης Ματούλας: «Υπό την λεπτήν φανέλαν, όπου εφείνοντο ανατέλλουσαι αι σάρκες της, θα έλεγέ τις ότι είχαν αποταμιευμένα νεοδρεπή, δροσερά ωχρολευκα κρίνα, με φλεβίζούσας αποχρώσεις λευκού ρόδου. Η κόμη επέστεφε το μέτωπόν της ως ερυθραινόμενον νέφος μη επαρκούν να συστειλή την αίγλην του φωτός και αι σφρύες της «...» ως λευκή ομίχλη επιπολάζουσα την πρωίαν επί του ανταυγάζοντος αιγιαλού».

«Ήτον πνοή, ίνδαλμα αφάναστον, όνειρον επιπλέον εις το κύμα, ήταν νηρηίς, νύμφη, σειρήν, πλέουσα, ως πλέει μαγική, η ναύς των ονειρών...» αναφέρει περιγράφοντας τη Μοσχούλα στο «Όνειρο στο κύμα».

Ιδιαίτερης μνείας, από την άλλη πλευρά, αξίζει το πλήθος των γραιών και χηρευουσών που με επιτηδευμένη σκηνοθεσία ο Παπαδιαμάντης έχει ενσωματώσει στην σκιαθίτικη κοινωνία. Μέσω της παπαδιαμαντικής ευρηματικότητας αυτές οι γραιές, και όχι μόνο, αντιπροσωπεύουν τη γυναικεία επιδεξιότητα, χαρισματικότητα και ευελιξία στους καθημερινούς γυναικείους χειρισμούς, αποκτώντας ίσως επάξια τα ηνία μιας υπολανθάνουσας μητριαρχικής κοινωνίας, χρίζοντας εαυτούς ηγήτορες φεμινιστικών κινήματων.

Πέρα όμως από την οικογενειακή κατάσταση, ενδιαφέρουσα είναι και η κοινωνική ιδιότητα που φέρει η καθεμιά τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η «Αποσώστρα», μια γυναίκα που καταφέρνει να ξεπεράσει το βαρετό της καθημερινότητας αλλά και το βαρύ πεπρωμένο του παρελθόντος της με το δηκτικό αλλά και λακωνικό σχολιασμό των συντοπιτών της.

Οι γυναίκες κυριαρχούν με το δικό

τους περίεργο τρόπο, χωρίς να έχουν υποστεί κάποια ιδιαίτερη μετατροπή από το δημιουργό τους. Απλά, ξεδιπλώνουν όλες τις πτυχές τη ζωή τους μέσα στο συνηθισμένο, καθημερινό γίνεσθαι, βγάζουν τις μύχιες περίεργες σκέψεις που κάνουν, αφήνοντας έτσι κάπου - κάπου μια γεύση οικειοθελούς υποδούλωσης και υποταγής στον καθωσπρεπισμό και την κοινωνική επιταγή που τις κρατά πάντα ένα βήμα πίσω.

Ο Παπαδιαμάντης, ξεδιπλώνοντας αυτό το πολύπτυχο των γυναικείων χαρακτηριστήρων, εγκαινιάζει τη φιλογυναικεία λογοτεχνία μολοντί οι σχέσεις του με τις γυναίκες είναι ιδιότυπες, περίπλοκες

αμαρτωλή γυναίκα, στηλιτεύει, όμως, την ψευτομετάνισσα, και στο πρόσωπό της στηλιτεύει ευθαρσώς την άκρατη υποκρισία που ελλοχεύει στους κόλπους των θρησκευόντων. Στηλιτεύει το ναρκισσισμό της πίστης και τη λανθάνουσα υπερηφάνεια, την αλαζονεία κάποτε και την αυτοπροβολή, μα πόσο εύκολο είναι κανείς να αυτοθαυμάζεται και να αυτοθωπεύει την άκρατη συγκατάβαση.

Τα συναισθήματα και οι αντιδράσεις που οι γυναίκες προκαλούν στον Παπαδιαμάντη παραμένουν συνήθως κρυμμένα πίσω από μία μοναχική και προσηλωμένη θρησκευτικότητα, η οποία δεν

και συχνά αντιφατικές: σχέσεις αγάπης, φόβου, συμπόνιας, αποστροφής και κατανόησης, ανομολόγητου έρωτα και ομολογουμένης απόρριψης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τ' «Αστεράκι» που καταφέρνει ίσως να αγγίξει τις ιδιαίτερες χορδές του πεζογράφου, και πάλι μέσα από το όνειρο. Δε στιγματίζει την

πρόσφερε πολλά περιθώρια σ' αυτούς που θα επιθυμούσαν, ίσως, να διερευνήσουν αυτό το κομμάτι του εαυτού του, ενόσω ακόμα ζούσε. Αρκετοί το επιχειρήσαν αργότερα, αρκεστήκαν, όμως, στην προσπάθεια αποκάλυψης μιας μόνο πτυχής της στάσης του Παπαδιαμάντη απέναντι στις γυναίκες, της ερω-

τικής, μη υποψιαζόμενοι, προφανώς, την ευρύτητα και το βάθος αυτής της στάσης, μας αναφέρει πολύ πετυχημένα η κ. Γκασούκα που εξειδικεύεται στο φυλετικό ζήτημα. Δεν αρκεί όμως να αναλύσουμε μόνο τη στάση του πεζογράφου στο ερωτικό θέμα, παραβλέποντας τη συμβολή αλλά και τον δεσπόζοντα ρόλο του γυναικείου χαρακτήρα στην υπόλοιπη δημιουργία του.

Επιστρέφοντας στον κοινωνικό ρόλο των γυναικών, πιστεύω, κατόρθωσε να πάρει τον κύριο αλλά και καίριο πρωταγωνιστικό ρόλο, η *Φόνισσα*. Η κοινωνική διάσταση της φόνισσας, ως μιας γυναίκας που λειτούργησε για πρώτη φορά αυτοβούλως παίρνοντας το νόμο στα χέρια της, ίσως θα έπρεπε να παραλληλιστεί με μια άλλη ηρωίδα, τη *Χαρμολίνα*, μια παραλλαγή της φόνισσας απαλλαγμένης από το φονικό αλλά συνοδευόμενης πάντα από την απόγνωση και τη βασανισμένη αυτοσυνειδησία.

Η *Χαρμολίνα* είναι η παθητική πλευρά, η ηθογραφική διάσταση της Φόνισσας. Η γυναίκα των «συνήθων αμαρτημάτων», της ανάγκης και της υπηρεσίας που λίγο θα ξεχώριζε από το κοινό βόσκημα, αν δεν υπήρχε ο άλλος κόσμος, η δικαίωση της υπηρεσίας, επίγεια προτύπωση του οποίου είναι το μοναστήρι. Όστε δεν είναι τυχαίο, αν ο Παπαδιαμάντης δεν χάνει ποτέ την ευκαιρία να τονίσει τη ριζική αντίθεση μεταξύ κοινότητας και συμβατικής κοινωνίας, της «μεγάλης κεντρικής γαστέρας» της «*ώτα ουκ έχουσας*». Ούτε είναι τυχαίο ότι οι εκπρόσωποι του ανεξάρτητου Ελληνικού βασιλείου απεικονίζονται ως καρικατούρες ανθρώπων, ως ανέκφραστοι πλην αλύγιστοι φορείς διαταγών. Η δήθεν ατομική ελευθερία τους δεν γνωρίζει την εσωτερική σύγκρουση.

Αντίθετα, οι άνθρωποι της αποπνικτικής κοινότητας μπορούν να αντέξουν τα θανάσιμα αμαρτήματα της Φραγκογιαννούς, επειδή διέπονται από την ιδέα ότι ο άνθρωπος είναι αυτό που είναι και όχι αυτό που γίνεται με τις πράξεις του. Αλλά το να είσαι, έστω και ασυνειδήτως, δεν απαιτεί λιγότερη ελευθερία από το να γίνεις.

Όσον αφορά το πρώτο του μυθιστόρημα «*Η μετανάστις*» (1879-1880), και το διήγημα «*Γυνή πλέουσα*» (1905) μαζί με την προαναφερθείσα *Φόνισσα* (1903) παρατηρούμε τα εξής. Σε αυτά πρωταγωνιστούν τρεις τύποι γυναικών που ενώ σε μια πρώτη εκτίμηση φαίνονται σαν εντελώς διαφορετικές, με μια προσεκτικότερη εξέταση αποδεικνύεται πως είναι δυνατό να αποτελούν ένα και μόνο γυναικείο πρόσωπο, το οποίο αλλάζει όχι ως προς τη γυναικεία φύση του, αλλά ως προς τη στάση του απέναντι στο κοινωνικό, δηλαδή το ανδρικό, περιβάλλον. Στο πρώτο έργο παρουσιάζεται μια ξεκάθαρη εικόνα της γυναίκας-θύματος, δηλαδή της τυπικής εικόνας της ιδανικής γυναίκας, η οποία κυριαρχούσε στα μέσα του 19ου αιώνα στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Πρόκειται για τη γυναίκα που ζει σαν μια οικιακή μοναχή, με σκοπό της ζωής της να υπηρετεί έναν άνδρα -συνήθως πατέρα ή σύζυγο-, με μοναδική μοίρα της το γάμο ή το θάνατο. Αυτή ακριβώς είναι η μοίρα της πρωταγωνίστριας του μυθιστορήματος, η οποία πεθαίνει από μαρasmus, όταν την εγκαταλείπει ο αρραβωνιαστικός της, που πίστεψε στη συκοφαντία πως η Μαρίνα πριν από αυτόν είχε αγαπήσει κάποιον άλλον.

Η Φραγκογιαννού στη *Φόνισσα* ανατρέπει δυναμικά την παραπάνω ανδροκρατούμενη στερεότυπη εικόνα της γυναίκας: αφού κατορθώνει να

επιβιώσει αναπτύσσοντας μια οικονομία της συμπεριφοράς, η οποία αποτελεί καρπό της επιτυχημένης προσαρμογής της στις απαιτήσεις της ανδροκρατούμενης κοινωνίας, ξαφνικά «ψηλώνει ο νους της» και επαναστατεί με έναν τρόπο που δεν αμφισβητεί απευθείας και προκλητικά τους ισχύοντες κανόνες, αλλά τους υπονομεύει καταλυτικά μέσα από μια κλιμάκωση εκείνης της αποτελεσματικής οικονομίας της συμπεριφοράς και της δράσης της: η Φραγκογιαννού δεν προσπαθεί να ανατρέψει τους κανόνες, αλλά να προσαρμοστεί σε αυτούς -με τη διαφορά πως δεν το κάνει υπάκουα, πειθήνια ή δουλικά.

Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με την Καραβοκυρού στο διήγημα «Γυνή πλέουσα», η οποία αποτελεί μια τελική σύνοψη των πιθανών στάσεων της γυναίκας απέναντι στην κοινωνία των ανδρών. Η στάση της συνδυάζει την υπακοή της Μαρίνας με τη βίαιη αντίδραση της Φραγκογιαννούς. Ο συνδυασμός, ωστόσο, αυτός παρουσιάζεται από τον Παπαδιαμάντη να πραγματοποιείται με έναν τρόπο θεατρικό, με μια επίφαση δραματικής συμπεριφοράς: η Καραβοκυρού απαλύνει τη λανθάνουσα δυσαρέσκεια από τη ζωή της πίνοντας κρασί και μεθώντας, ενώ παράλληλα κρύβει επιμελώς από τον άντρα της αυτή τη συνήθειά της. Και όταν ο τελευταίος το μαθαίνει και απειλεί πως θα την εγκαταλείψει, αυτή επιχειρεί μια αυτοκτονία που ουσιαστικά είναι εικονική. Με τον τρόπο αυτόν ο Παπαδιαμάντης, ύστερα από είκοσι έξι χρόνια, ανακαλεί τη λανθάνουσα, αλλά ουσιαστική αυτοκτονία της Μαρίνας μέσα από μια θεατρική συμπεριφορά που ειρωνεύεται καταλυτικά τα ανδρικά στερεότυπα.

Πέρα όμως από τη φόνισσα, υπάρχουν και οι Αχτίτσες, οι Συρραχίνες, οι Κουμπίνες και πλείστες άλλες γυναίκες, που καταθέτουν την ψυχή και το είναι τους στην υπηρεσία των οικείων προσώπων τους, με μόνη ανταμοιβή την ηθική ικανοποίηση αλλά και πρωτίστως την πεποίθηση ότι έτσι είναι η ζωή και συνεπώς η μοίρα τους. Μια μοίρα που δεν επέλεξαν οι ίδιες, μια ζωή στη οποία δεν πρόλαβαν να καταθέσουν

τα όνειρά τους, δεν άφησαν το χρόνο να γίνει σύμμαχος τους παρά εχθρός σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία που πάντα συναινούσε στο απόμακρο, επιτακτικό και αποπνικτικό γι'αυτές μη αφήνοντας περιθώρια αντίδρασης.

Συμφασμένο άμεσα με το θέμα των γυναικών είναι το θέμα της προίκας των κοριτσιών, ένα πραγματικά μεγάλο βάσανο για τους γονείς. Από μια απλή γονική προσφορά μεταβάλλεται και παρουσιάζεται στο έργο σαν κοινωνικός θεσμός. Ο

εύκολος αυτός τρόπος πλουτισμού των αντρών, λειτουργούσε ψυχαναγκαστικά έως και εκβιαστικά στις οικογένειες των κοριτσιών και είχε άμεση εξάρτηση στο κατά πόσο είναι πιθανό να παντρευτεί ή όχι μια γυναίκα (*Ωφειλεν έκαστος να δώση και μετρητήν προίκα. Δισχιλίαι, χιλίας, πεντακοσίας, αδιάφορον. Άλλως, ας είχε τας κόρας του να τας καμαρώνη. Ας τας έβαζε στο ράφι. Ας τας έκλειε στο δουλάπι. Ας τας έστελνε στο Μουσείον*). Από τη στιγμή της γεννήσεως ενός κοριτσιού, οι γονείς έπρεπε να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους τον τρόπο που θα αποκτήσουν την απαραίτητη προίκα για το παιδί τους. Υπό αυτήν τη μορφή, η προίκα είχε και μια άλλη κοινωνική επίπτωση: διέλυε και αποσάθρωνε τις μικρές αγροτικές οικογένειες. Ήταν επομένως ανεπιθύμητη η γέννηση θηλυκών από τους φτωχούς γονείς *«Τι δούλεψη να κάμη κανείς στη φτώχεια!... Η μεγαλύτερη καλωσύνη που μπορούσε να τους κάμη θα ήταν να είχε κανείς στερφοβότανο να τους δώση -θε μ' σχώρεσέ με!-. Ας ήτο και παλληκαροβότανο»*.

Έντονη η αναφορά στις σεβάσμιες, πονεμένες γραίες. Όντα μαγικά, αγέρωχα, μυστηριώδη, πλασμένα πάντα σε μια άκρατη θρησκευτικότητα, ουραγό πολλές φορές των πράξεών τους. *«Παιδιά μου, κορίτσια μου, αρχίζει να ομιλή η γρια-Συρραχίνα, παλαιά καπετάνισσα. με το ραβδάκι της και με το καλαθάκι της στο χέρι, με τα ογδόντα χρόνια στην πλάτη της, μπόρεσε κι ανέβη τον ανήφορον και ήλθε διά να καμαρώση, ίσως διά τελευταίαν φοράν, το καράβι του γιου της που έφευγε. Ξέρετε τι μεγάλη χάρη έχει, και πόσο καλό έκαμε στους θαλασσιούς αυτό το εκκλησιδάκι της Μεγαλόχαρης;»*

Το παραπάνω είναι απόσπασμα από το *«Αγνάντεμα»*, του οποίου κυρίαρχο θέμα, πέρα από τους ναυτικούς, είναι

και το ήθος των γυναικών. Καπετάνισσα, καλοστεκούμενη η Συρραχίνα και με πολλά χρόνια στην πλάτη της, θεωρεί καθήκον της να αποχαιρετήσει το γιο της, με όποιο τρόπο, κι ας ξεπεράσει τα όριά της, τις αντοχές της, γνωρίζει όμως ότι οι ευχές στην Παναγία θα συνοδεύουν το καράβι και το πλήρωμά του, επομένως ήταν υποχρέωσή της να πάει. Είναι η ίδια υποχρέωση που αισθάνεται και η σημερινή μάνα για τις αντιξοότητες των παιδιών της.

Κυρίαρχος σε όλα ο ρόλος της μάνας που θυσιάζεται, που ξενυχτάει, που υπηρετεί αδιαμαρτύρητα, και τα παιδιά αλλά και τα εγγόνια. Είναι ο ίδιος ρόλος σε μια κοινωνία που άλλαξε σε όλα, αλλά όχι σε αυτό. Και ο Παπαδιαμάντης το αφήνει να εννοηθεί στα περισσότερα των διηγημάτων του, τα οποία χρωματίζονται και γίνονται έτσι διαχρονικά. Η Αφροδύ με τα 8 κορίτσια και ένα αγόρι που πέθανε, η θεία η Μορισώ, η γνωστή αποσώστρα, που μαλάκωνε τον πόνο της με το κουτσομπολιό.

Μανάδες που δούλευαν σκληρά και όχι μόνο στο σπίτι αλλά και στα χωράφια, στο φούρνο όπως η Σοφιά με τις δυο θυγατέρες, η Σειραϊνώ η μαία, χήρα του Καντούσου, η γριά Καντούσαινα, χήρα εκ νεότητας με δυο αγόρια. Ποιός μπορεί να ξεχάσει τη χαροκαμένη πτωχή γραία Λούκαινα που είχε χάσει και τα πέντε παιδιά της και η ζωή της ήταν μόνο ένα πένθιμο βαθύ μοιρολόι το οποίο όμως έμελλε να έχει και συνέχεια με τον πνιγμό της εγγόνας της, Ακριβούλας.

Στην *“Τελευταία Βαπτιστική”* η ηρωίδα, η θεία Σοφούλα-Κωνσταντινιά, είναι μια γυναίκα που έχει όλα τα χαρακτηριστικά της αρχοντιάς. *«Σεβασμία οικοδέσποινα εβδομηκονταετής, με σύνεση, νοικοκυροσύνη και μεγάλη καρδιά. Τόσο μεγάλη όσο να χωράει κοντά στα παιδιά, τα εγγόνια και τα δισέγγονά της και... σαράντα βαπτιστικούς! Σαραντού ήταν το επίθετο που της αποδόθηκε από το “Σαραντανού»*. Ο ασυνήθιστα μεγάλος αριθμός των βαπτιστικών δεν οφειλόταν σε δική της επιπολαιότητα και άγνοια των ευθυνών της απέναντι σε τόσα πολλά πνευματικά τέκνα, αλλά στην καλοσύνη της και τις προλήψεις του βασανισμένου από την βρεφική θνησιμότητα λαού των ετών 184.... Αποδείχθηκε ότι είχε *«καλό χέρι»* και ότι όσα παιδιά αναδεχόταν ζούσαν. Έτσι όλοι άρχισαν να την *«πολιορκούν»*. Η καλοσυνάτη και ευσεβής γυναίκα *«υπέ-*

φερε μετά χάριτος την αγγαρείαν ταύτην», η οποία απαιτούσε από αυτήν κάποιες οικονομικές θυσίες και την υπέρβαση της γκρίνιας του κατά τα άλλα αγαθού συζύγου της.

Η Μαχούλα, η γυναίκα που πρωταγωνιστεί στο διήγημα «*Η Φαρμακολύτρια*» του Παπαδιαμάντη, έχει τέσσερις κόρες κι ένα γιο, τον οποίο έχει πλανέψει μια μεγαλύτερή του γυναίκα. Το γεγονός ότι ο γιος της, που είναι μόλις είκοσι χρονών, θέλει με κάθε τρόπο να παντρευτεί μια γυναίκα μεγαλύτερη από αυτόν, τη στιγμή μάλιστα που οι αδερφές του είναι ακόμη ανύπαντρες, η Μαχούλα δεν μπορεί να το δεχτεί ως κάτι το λογικό, γι' αυτό και το αποδίδει στη χρήση μαγείας.

Ο απλός μύθος της θείας Σκεύως, που το μητρικό της φίλτρο την ωθεί να μπει Βαρδιάνος στα σπόρκα, φύλακας, δηλαδή, στα επιχόλερα πλοία. Ο Παπαδιαμάντης κινεί έναν ασυνήθιστα μεγάλο κύκλο προσώπων και επεισοδίων και χωρίς να απομακρυνθεί από τον κεντρικό μύθο, αναπλάθει έναν κόσμο ολόκληρο με αδρά χρώματα, λιτή γραφικότητα και οραματική ενάργεια. Ιδιαίτερα τον συγκινούν οι πονεμένες γυναίκες, οι χτυπημένες από τη ζωή και τον θάνατο, οι οποίες όμως δεν παύουν να αγωνίζονται, να παλεύουν γι' αυτούς που αγαπούν, να διεκδικούν το μερίδιό τους στη ζωή, έστω κι αν κάποτε φαίνονται σκληρές, ιδιόρρυθμες ίσως και γραφικές.

Μια τέτοια γυναίκα-ηρώίδα του διηγήματος, είναι η θειά Μαριώ η Χρήσταινα, η Ντελησυφέρω. Γυναίκα με αγωνιστικό, σχεδόν αντρικό, φρόνημα βλέπει τη ζωή σαν έναν πόλεμο, τον οποίο πρέπει να κερδίσει πάση θυσία. Πολεμάει μέσα και έξω από το σπίτι της, άνδρας και γυναίκα μαζί, μάνα και πατέρας, πάππος και μάμμη, αφού οι τραγικές συγκυρίες της

ζωής της την άφησαν πρώτα χήρα να μεγαλώνει τα ορφανά παιδιά της και αργότερα χαροκαμένη μάνα να μεγαλώσει μέσα σε αντίξοες συνθήκες τα ορφανά εγγόνια της. Πόλεμος να επιβληθεί μέσα στο σπίτι της, πόλεμος για να βρει το δίκιο της στη γειτονιά, στην αγορά, στα δημόσια γραφεία. Πόλεμος ακόμα και στην Εκκλησία... για το στασίδι της, τη θέση της, «την αράδα της». Καμιά άλλη δεν επιτρέπεται να το καταλάβει. Είναι σχεδόν ιδιοκτησία της, την οποία με κάθε τρόπο πρέπει να διαφυλάξει. Εξ ου και το παραγκώμιο «*Ντελησυφέρω*», που της κόλλησαν οι άλλες γυναίκες. Ποια τολμούσε να τα βάλει μαζί της, γνωρίζοντας μάλιστα ότι είναι ικανή να δείρει ακόμη και άνδρες.

Οι γυναίκες του Παπαδιαμάντη ελάχιστα μαρτυρείται ότι φεύγουν από το νησί. Η θάλασσα φαίνεται ότι έχει θέληγητρα και αποτελεί δρόμο διαφυγής μόνο για τους άνδρες. Οι γυναίκες την βλέπουν ανταγωνιστικά, γιατί τους κλέβει τους άνδρες. Την ονομάζουν άστατη ερωμένη, μάνα, μητριά, πεθερά ή νύφη. («*Κοκκώνα Θάλασσα*», Α,213-4).

Μάλιστα μετά από την αποδημία των ανδρών, φαίνεται σαν οι γυναίκες να κυριαρχούν στο νησί. Το γεγονός ότι οι άνδρες λείπουν ολοχρονίς από το νησί, το οποίο όπως και τα περισσότερα χαρακτηρίζεται από λειψανδρία ή και παντελή ανανδρία μερικές φορές, δίνει στις γυναίκες μια αυτονομία, διότι ουσιαστικά αυτές είναι που φέρνουν βόλτα το σπιτικό, τα υποστατικά, τα παιδιά, τα ζώα.

Με το μισεμό των ανδρών, οι γυναίκες μένουν με έναν τρόπο που ουσιαστικά αναπληρώνει την έλλειψή τους. Επωμίζονται όλα τα βάρη, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και απολαμβάνουν κάποιο βαθμό ελευθερίας.

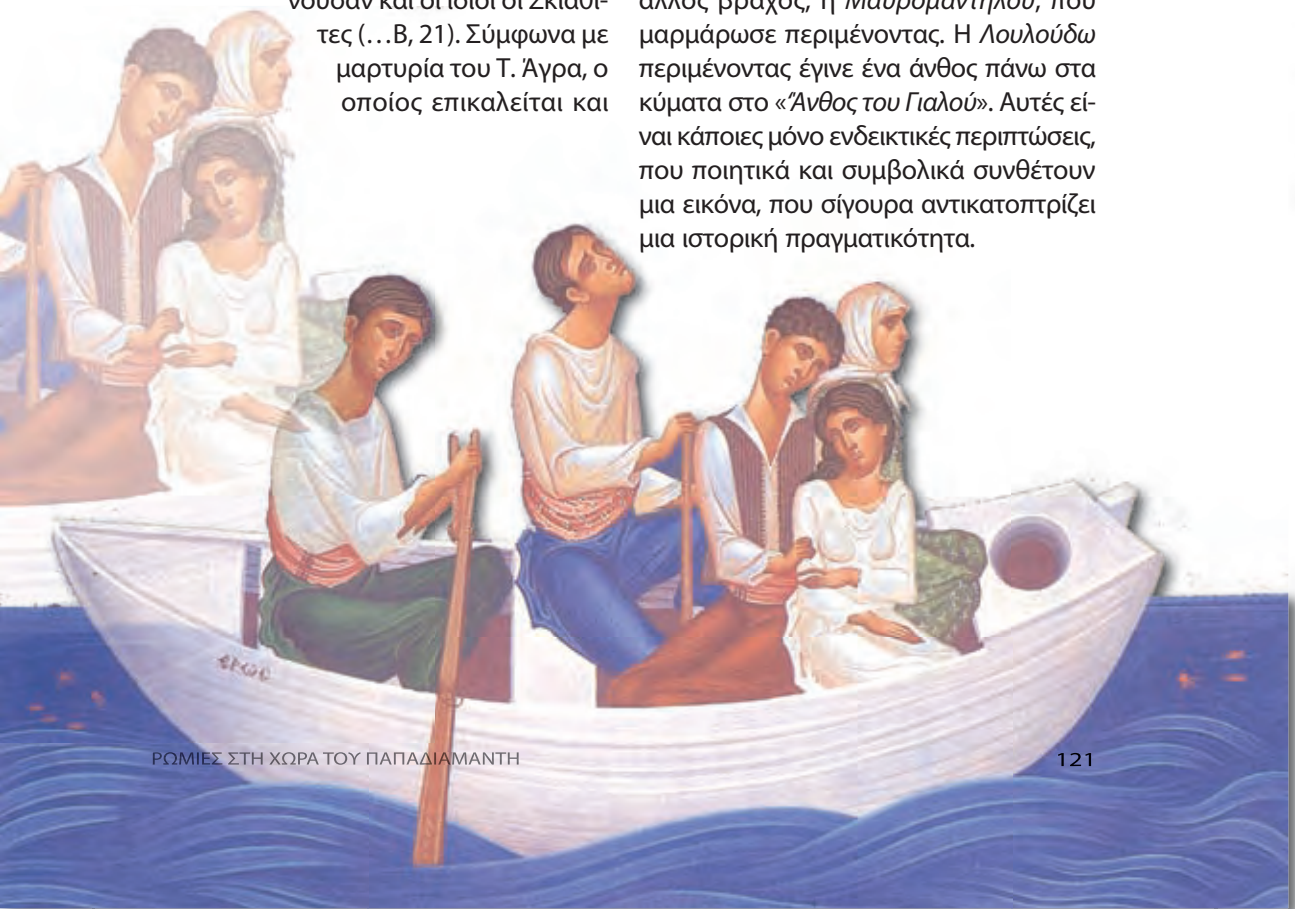
«Τον Ιούνιον κατ' έτος επεβιβάζετο εις πλοιον, έπλεεν υπερπόντιος και διεπεραιούτο εις Εύβοιαν. Περιεφρόνησε το ονειδιστικόν επίθετον της «καραβωμένης», όπερ εσφενδόνιζον άλλα γυναίκα κατ' αυτής, διότι όνειδος ακόμη εθεωρείτο το να πλέη γυνή εις τα πελάγη», από το διήγημα η «Σταχτομαζώχτρα» όπου όνειδος και ξεπεσμός θεωρείται για μια γυναίκα να ταξιδεύει και να μετακινείται εκτός νησιού. Κατάμουτρα, οι άλλες γυναίκες της προσάπτουν τον χαρακτηρισμό «καραβωμένη», γιατί απλώς τόλμησε να περάσει τη γραμμή εκείνη που θυμίζει ανά πάσα στιγμή μέχρι πού φτάνει η γυναικεία ελευθερία.

Έτσι, ενώ οι γυναίκες είναι καταπιεσμένες λόγω των κοινωνικών αντιλήψεων της εποχής, εν τούτοις δεν παρουσιάζουν τη μιζέρια των καμπίσιων κοινωνιών, όπως αυτή περιγράφεται στα διηγήματα π.χ. του Καρκαβίτσα, τις οποίες περιφρονούσαν και οι ίδιοι οι Σκιαθίτες (...Β, 21). Σύμφωνα με μαρτυρία του Τ. Άγρα, ο οποίος επικαλείται και

τη γνώμη του Βλαχογιάννη, η θέση της γυναίκας στα νησιά του Αιγαίου ήταν παράξενη, καθώς εκεί βασιλευε ένα είδος πολίτευμα κοινωνικο-γυναικοκρατικό (Άγρας, 161, κειμ. και σημ.(1).

Η παρουσία των γυναικών στο νησί είναι σύμβολο σταθερότητας, ακινησίας και σιγουριάς, σε τέτοιο σημείο δε αποτελεί την παράμετρο της σταθερότητας, ώστε σε κάποια διηγήματα αυτό το ρίζωμα των γυναικών στο νησί παίρνει τη βαρύτητα συμβόλου.

Στο διήγημα «Υπό την βασιλικήν Δρυν», το δέντρο στο όνειρο του συγγραφέα μετατρέπεται σε γυναίκα και η έντονη παρουσία του στο όνειρο του συγγραφέα τον οδηγεί στο να διατυπώσει την άποψη ότι τα δέντρα που βλέπουμε είναι γυναίκες. Στο *Αγνάντεμα*, ο βράχος ονομάζεται *Φλανδρώ* και είναι η γυναίκα που μαρμάρωσε περιμένοντας τον άνδρα της να γυρίσει από τα ξένα. Γυναίκα ήταν και ένας άλλος βράχος, η *Μαυρομαντηλού*, που μαρμάρωσε περιμένοντας. Η *Λουλούδω* περιμένοντας έγινε ένα άνθος πάνω στα κύματα στο «*Άνθος του Γιαλού*». Αυτές είναι κάποιες μόνο ενδεικτικές περιπτώσεις, που ποιητικά και συμβολικά συνθέτουν μια εικόνα, που σίγουρα αντικατοπτρίζει μια ιστορική πραγματικότητα.

Τόσο πολύ η γυναικεία παρουσία είναι δεμένη με το χώρο, με την εστία, ώστε ακόμη και μικρότερης κλίμακας μετακινήσεις της είναι σπάνιες. Έτσι ακόμη και κατά το γάμο ο γαμπρός είναι αυτός που μετακινείται στο σπίτι της νύφης αφού κατά κανόνα το σπίτι ήταν υποχρέωση, προίκα, δηλαδή, της νύφης.

Όσο δύσκολη και αν είναι η κατάσταση που διαμορφώνεται με τον ξενιτεμό των ανδρών όσο κι αν ερμηνώνουν τα σπίτια, τα χωριά, οι αγκαλιές και τα κρεβάτια των γυναικών, όμως είναι κάτι που θεωρείται αποδεκτό, σχεδόν φυσικό, αντιμετώπισιμο. Αντίθετα, στις ελάχιστες περιπτώσεις όπου έχουμε μετακίνηση γυναίκας, διακρίνουμε σε όλο το κλίμα του διηγήματος μια απαξίωση. Κι ακόμη να πλανάται κάποια απροσδιόριστη απειλή. Ο τρόπος με τον οποίο εξελίσσεται η δράση σε αυτά τα διηγήματα, ή και ο τρόπος με τον οποίο εκφράζονται οι τύχες, ιδιαίτερα των ηρωίδων, από την αλληλουχία των γεγονότων μαρτυρεί μια διασάλευση της καθεστηκυίας τάξης με τραγικές συνέπειες για τη ζωή των προσώπων.

Ο κόσμος αυτός είναι οικείος και κοντινός στον συγγραφέα και, παρά την πολυπλοκότητα, τις αντιφάσεις του ή τη σύγχυση που του προκαλεί, τον κάνει να αισθάνεται ασφαλής και πρόθυμα συνδιαλέγεται μαζί του. Η απόδοση αυτού του κόσμου στα γραπτά του αποτελεί αναμενόμενη κατάληξη, καθώς έχει ουσιαστικά στρέψει την πλάτη στον κόσμο των ανδρών, ιδιαίτερα των ανδρών της πόλης, των οποίων πολλές ενασχολήσεις και αντιλήψεις αποδοκιμάζει ως επικίνδυνες. Ασχολείται μαζί τους κυρίως για να τις χλευάσει.

Να πού βρίσκεται η αληθινή μαγεία του Παπαδιαμάντη. Δε ζητά να τεντώσει

τα νεύρα μας, να σείσει πύργους και να επικαλεστεί τέρατα. Οι νύχτες του, ελαφρές σαν το γιασεμί, ακόμη κι όταν περιέχουν τρικυμίες, πέφτουν επάνω στην ψυχή μας σαν μεγάλες πεταλούδες που αλλάζουν ολοένα θέση, αφήνοντας μια στιγμή να δούμε στα διάκενα τη χρυσή παραλία όπου θα μπορούσαμε να 'χαμε περπατήσει χωρίς βάρος, χωρίς αμαρτία. Είναι εκεί που βρίσκεται το μεγάλο μυστικό, αυτό το «θα μπορούσαμε» είναι ο οίακας που δε γίνεται να γυρίσει, μόνο μας αφήνει με το χέρι μετέωρο ανάμεσα πίκρα και γοητεία, προσδοκώμενο και άφταστο. (Ελύτης) «Σα να 'χανε ποτέ τελειωμό τα πάθια και οι καημοί του κόσμου»...

Αλεξανδριανέ μ' αέρα

.....Και οι ναύται απεχαιρέτιζον τες γυναίκες κρίζοντας «καλή νύχτα!». Και αι γυναίκες απήντων μακρόθεν «Καλή νύχτα! Καλή νύχτα σας! Καλό πράτιγο!». Και η κάθε μία εις τον άνδρα της έλεγε : «Καλή νύχτα καλέ μου! νοικοκύρη μου! σταυρατέ μου!». Και εις τον υιόν της η κάθε μία έλεγε: «Καλή νύκτα, καναρίνι μου! πουλί μου! ξεπεταρούδι μου!». Και πολλάκις επρόσθετον παρονομασίαν τινά, κατά το όνομα εκάστου. Αν ο εκτελών την κάθαρσιν ωνομάζετο Γαλής, ως ο σύζυγος τής θεία-Σκευώς, τότε το θωπευτικόν όνομα ήτο «Γαλείνέ μου» [...] Αν εκαλείτο Αλέξανδρος, η προσηγορία ήτο «Αλεξανδριανέ μ' αέρα». Βαρδιανός στη Σπόρκα .

Ο Παπαδιαμάντης και ο κατά Βακαλόπουλο "ιερός μελωδός της πραγματικότητας", ο δημιουργός αυτών των τόσο δικών μας Ρωμιών που με ενορχηστρωμένη μαεστρία σκιαγραφεί και τοποθετεί στη χώρα του, τη Σκιάθο, με βεβαιότητα μας οδηγεί στον υπήνεμο λιμένα της συναισθηματικής μας πλήρωσης, με την υπενθύμιση πως η γαλήνη φωλιάζει δίπλα στην απλότητα.

*Ο Παπαδιαμάντης με βεβαιότητα
μας οδηγεί στον υπήνεμο διμέγα της
συναυσηματικής μας
πλήρωσης, με την υπενθύμιση
πως η γαλήνη φινιάζει δίπλα
στην απδότητα.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Αγγελική Ταλιγκάρου, *Η Ελληνική Μετανάστευση του τέλους του 19ου αι. μέσα από την Ελληνική Λογοτεχνία*. Μια μελέτη περίπτωσης. Ανακοίνωση με τίτλο "Η Ιστορία της Ελληνικής Διασποράς" που πραγματοποιήθηκε στο Ρέθυμνο της Κρήτης 4 - 6 Ιουλίου 2003.
- ☞ *Η Αυγούστα της «ρομαντικής» Παπαδιαμαντικής δημιουργίας*, Μ. Γκασούκα, άρθρο Εφημερίς «Η αυγή», 13/01/2011.
- ☞ *Διδάσκοντας Παπαδιαμάντη*, του Στέλιου Παπαθανασίου, άρθρο εφημ. «Ελευθεροτυπία», 5/1/2007.
- ☞ *Από τη Μετανάστιδα στη Φόνισσα, και από τη Φόνισσα στη Γυναίκα πλέουσα*, του Βαγγέλη Αθανασόπουλου, εφημ. «Ελευθεροτυπία», 28/12/01.
- ☞ Κ. Βάρναλης, *Αισθητικά, κριτικά, σολωμικά*, εκδ. Κέδρος.
- ☞ *Εκκλησιαστική παρέμβαση*.gr-άρθρο, Μαρία Κουτούση - Σύψα.
- ☞ Ασλανίδης Ε.Γ., «*Το μητρικό στοιχείο στη Φόνισσα του Παπαδιαμάντη*», στο: Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη (επιμ.), *Εισαγωγή στην Πεζογραφία του Παπαδιαμάντη*, ΠΕΚ, Ηράκλειο 2005.
- ☞ Beaton R., *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Λογοτεχνία*, μτφρ. Ε. Ζούγγου και Μ. Σπανάκη, Νεφέλη, Αθήνα 1996.
- ☞ *Ο κόσμος του Παπαδιαμάντη*, Αριστείδης Δάγλας αρθρο. www.statemen.gr 17/1/2011.
- ☞ Οδυσσέα Ελύτη «*Η Μαγεία του Παπαδιαμάντη*», Υψίλον βιβλία.
- ☞ Αλ. Παπαδιαμάντης, *Φόνισσα*, Άπαντα Τριανταφυλλόπουλου, τ. 3ος, εκδ. Δόμος.
- ☞ Αλ. Παπαδιαμάντης, *Ντελυσυφέρω*, Άπαντα Τριανταφυλλόπουλου τ. 3ος, εκδ. Δόμος.
- ☞ Αλ. Παπαδιαμάντης, *Βαρδιάνος στα Σπόρκα*, Άπαντα Τριανταφυλλόπουλου τ. 2ος, εκδ. Δόμος.
- ☞ Αλ. Παπαδιαμάντης, *Σταχτομαζώχτρα*, Άπαντα Τριανταφυλλόπουλου τ. 2ος, εκδ. Δόμος.
- ☞ Αλ. Παπαδιαμάντης, *Τελευταία βαπτιστική*, Άπαντα Τριανταφυλλόπουλου τ. 2ος, εκδ. Δόμος.

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ**

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΞΙΑ €
1	70	Κατασκοπεία	1970	0.59
2	84	Ιστορία Σταυροφοριών - Τόμος Γ'	1976	0.88
3	92	Προβλήματα πολέμου στην Αρχαία Ελλάδα	1981	0.88
4	99	Η Επανάσταση του 1821	1983	1.17
5	100	Γ' Παγκόσμιος Πόλεμος (Τζον Χάκκετ)	1983	1.17
6	107	Θεωρία και κείμενα Διεθνούς Δικαίου	1985	1.32
7	108	Ο επιτήδειος ουδέτερος	1985	1.17
8	109	Ο Μ. Αλέξανδρος και η ΔΜ του Μακεδονικού στρατού	1986	0.88
9	110	Παντουρκισμός	1986	0.88
10	111	Το δικαίωμα να είσαι άνθρωπος - Τόμος Γ'	1986	1.03
11	112	Εισαγωγή στη Στρατηγική	1987	0.44
12	113	Ιστορία Β' Παγκοσμίου Πολέμου - Τόμος Α'	1988	0.88
13	116	Διοίκηση και Ηγεσία (Δνση Μελετών ΓΕΣ)	1988	0.44
14	117	Πρακτικές Οδηγίες Δκσης Μικρών Κλιμακίων (Δνση Μελετών ΓΕΣ)	1988	0.15
15	118	Διοικητική	1988	0.29
16	121	Οι Γερμανικές Εκστρατείες στα Βαλκάνια (Κέντρο Ιστορίας των Η.Π.Α.) (Μετάφραση - Απόδοση Αντγου ε.α. Νικόλαου Κολόμβα)	1994	0.88
17	122	Προσωπικός Υπολογιστής (Τχη Παν. Βαχαβιόλου)	1989	0.29
18	124	Γεροντική ή Τρίτη Ηλικία (Χατζηπαλλή Ελευθ.)	1991	0.29
19	125	Οι Επικίνδυνοι Άνδρες - Τόμος Α' (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1994	2.93
20	126	Οι Επικίνδυνοι Άνδρες - Τόμος Β' (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1995	2.93
21	128	Το Ημερολόγιο μιας Καταστροφής (Μετάφραση Υπτγου ε.α. Κων/νου Κανακάρη)	1996	2.05
22	129	Στρατιωτική Επιθεώρηση 1883-1884	1995	1.47
23	130	Θεματικό Ευρετήριο Μελετών Στρατιωτικής Επιθεώρησης και Συγγραμάτων 1981-1995	1996	1.47
24	131	Στρατιωτική Επιθεώρηση - 1 ^ο τεύχος Μάιος/1883	1998	0.88
25	132	Διεθνείς Συμφωνίες, Συνθήκες και Συμβάσεις (Υπτγου Γεωργίου Γκορέζη)	2000	0.88
26	133	Ο Πόλεμος και οι Άνθρωποι (Στγου Dereney) Ανατύπωση Εκδόσεως της Στρατιωτικής Επιθεώρησης Ιουλίου 1939	1998	4.40
27	134	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828 - 1998 - Τόμος Α' (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτοπούλου)	1997	2.35
28	135	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828 - 1998 - Τόμος Β' (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτοπούλου)	1998	2.35
29	136	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828 - 1998 - Τόμος Γ' (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτοπούλου)	1998	2.35
30	137	Πακτωλός γνώσεων, παροιμιών και γνωμικών	2000	1.47
31	138	Εγχειρίδιο του Καλού Διοικητού (Αντγου ε.α. - Νομικού Θεοδώρου Λ. Γούλα)	2000	1.47
32	139	Θεματικό Ευρετήριο Μελετών (1991-2001) & Ευρετήριο Συμπληρωματικών Εκδόσεων (1991-2001)	2002	4.00
33	ΔΙΑΦ. 29 (ΔΕΚ. 11)	Η Έμμεσος Στρατηγική (Β. Η. Liddell Hart)	2001	2,93

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΓΕΣ/ΔΙΣ

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΞΙΑ €
1	1	Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη (1904-1908)	1988	3.52
2	2	Επιχ/σεις κατά των Τούρκων σε Μακεδονία και ν. Αιγαίου, 1912 (Α')	1988	2.35
3	3	Επιχειρήσεις κατά των Τούρκων στην Ήπειρο (1912-13) (Β')	1992	3.48
4	4	Ο Ελληνικός Στρατός κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-14) (Γ')	1992	4.7
5	5	Επίτομη Ιστορία Βαλκανικών Πολέμων (1912-13)	1987	1.76
6	10	Επίτομη Ιστορία της Συμμετοχής του Ελληνικού Στρατού στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο	1994	3.23
7	11	Το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα στη Μεσημβρινή Ρωσία (1919)	1955	7.44
8	14	Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας - Προύσσης - Ουσάκ	1957	2.05
9	15	Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας - Προύσσης - Ουσάκ (σχεδιαγράμματα)	1957	1.17
10	16	Επιθετικά Επιχειρήσεις Δεκ. 1920 - Μαρ. 1921	1957	9.61
11	18	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Α') 1921	1965	1.76
12	19	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Β') 1921	1965	1.76
13	22	Το Τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας, Β' Τόμος	1962	2.05
14	23	Επιχειρήσεις εις Θράκη (1919-1923)	1969	9.75
15	27	Αίτιαι και Αφορμαί Ελληνοϊταλικού Πολέμου (1940-41)	1959	1.47
16	28	Ιταλική Εισβολή 1940	1959	1.76
17	31	Αγώνες εις Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (1940-41)	1956	1.76
18	32	Το Τέλος μιας Εποποιίας Απρίλιος 1941	1959	14.62
19	33	Η Μάχη της Κρήτης 1941	1961	2.20
20	34	Επίτομη Ιστορία Ελλ./Ιταλ.-Ελλ./Γερμ. Πολέμου (1940-1941)	1984	2.64
21	40	Το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα της Κορέας, 1950-65	1977	1.47
22	46	Η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του Ελληνικού Στρατού (1923-1940)	1969	10.96
23	47	Ανεφ/σμοί-Μεταφοραί κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919-22)	1967	2.64
24	48	Εφοδ/μοί του Στρατού σε Όπλα και Πυρ/κά ΠΖ-ΠΒ (1940-41)	1982	1.17
25	49	Η Υγειον. Υπηρεσία κατά τον Πόλεμο 1940-41	1982	0.88
26	50	Ευρετήριο Πολεμικών Γεγονότων Ελληνικού Έθνους	1989	2.05
27	51	Αγώνες και Νεκροί του Ελληνικού Στρατού, 1940-45	1989	7.92
28	56	Ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος 1897	1993	3.23
29	57	Η Ειρηνευτική Αποστολή στη Σομαλία	1996	2.49
30	58	Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή, 1941-45 (Ελ Αλαμείν-Ρίμνι-Αιγαίο)	1996	2.64
31	59	Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), 8 τόμοι	1998	28.00
32	60	Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου (1944-1949), 16 τόμοι	1998	52.00
33	61	Ιστορία του Ελληνικού Στρατού	1997	2.35
34	62	Η Ελληνική Δύναμη στην Αλβανία (ΕΛΔΑΛ) (Απρ.-Αυγ. 1997)	1998	2.35
35	63	A Concise History of the Balkan Wars 1912-1913	1998	2.93
36	64	An Index of Events in the Military History of Greek Nation	1998	2.93
37	65	An Abridged History of the Greek-Italian & Greek-German War, 1940-41	1997	2.93
38	66	Ο Βορειοηπειρωτικός Αγώνας	1997	2.93

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΞΙΑ €
39	67	An Abridged of the Hellenic Army Participation in the World War I	1999	3.37
40	68	History of the Hellenic Army 1821-1997	1999	4.25
41	69	Στρατιωτική Οργάνωση & Πολεμική Τέχνη των Αρχαίων Ελλήνων	1999	9.68
42	71	Η Συνοπτική Ιστορία του Γενικού Επιτελείου Στρατού (1901-2001)	2001	6.93
43	73	Επίτομη Ιστορία της Εκστρατείας στη Μικρά Ασία, 1919-1922	2002	8.65
44	74	The Battle Of Crete	2002	10.07
45	75	Η Υγειονομική Υπηρεσία κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους, 1912-1913	2002	7.52
46	76	The struggle for Macedonia and the events in Thrace, 1904-1908	2003	6.40
47	77	A Concise History of the Campaign in M. Asia, 1919-22	2004	16.20
48	78	Ιστορικές Ονομασίες Ενεργών Συνταγμάτων και Ταξιαρχιών (ΠΖ-ΤΘ-ΕΔ)	2004	12.40
49	79	Ιστορία της Οργάνωσης του Ελληνικού Στρατού, 1821-1954	2006	11.00
50	80	Ο Οπλισμός του Ελληνικού Στρατού (1866-2004)	2008	5.48
51	81	Ευρετήριο Αρχείου Καποδιστριακής Περιόδου: Στρατιωτικά Τεκμήρια (1827-1833)	2007	1.27
52	82	Concise History of the Hellenic Army General Staff	2007	4.35
53	83	Η Σημασία των Ιστορικών Αρχείων στην Αντικειμενική Συγγραφή της Ιστορίας-Φορείς που τηρούν Ιστορικά Αρχεία-Διαδικασίες Πρόσβασης στο Αρχειακό Υλικό	2009	1.89
54	84	Οι Ελληνοαμερικανοί Εθελοντές στην Εθνική Αντίσταση	2005	12.50
55	85	Η Συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	2009	4.16
56	301	The Northern Epirus Struggle	2002	6.79

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τις παραπάνω εκδόσεις οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να τις προμηθευτούν όλο το έτος, εκτός από τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο από τα παρακάτω σημεία:

- Το ΤΥΕΣ/Β΄ Δνση, ΣΤΓ 1020 (Στρατόπεδο Παπάγου), τηλ: 210-6552673, για τους μεν διαμένοντες στην Αττική, προσωπικά, κάθε Τετάρτη από 08.00 έως 12.00 π.μ., για τους δε εκτός Αττικής, ταχυδρομικά, στέλνοντας το ακριβές αντίτιμο της αξίας τους, με ταχυδρομική επιταγή, στην παραπάνω διεύθυνση (μαζί με αριθμό τηλεφώνου).

- Το Γραφείο Ενημέρωσης Κοινού, Λ. Μεσογείων 227-231 (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας) τηλ: 210-6598661, 210-6598666.

- Το ΕΚΕΜΣ Αθήνας (τηλ: 210-7652478, 210-7675495).

- Το Στρατιωτικό Πρατήριο 1ης Στρατιάς.

- Τα Στρατιωτικά Πρατήρια Α΄, Β΄, Γ΄ και Δ΄ Σωμάτων Στρατού.

Η τιμή διάθεσης των βιβλίων σε τρίτους, πλην του προσωπικού του ΥΕΘΑ, προσαυξάνεται κατά 40%.